T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

HASAN CEMÂLÎ BABA HAYATI, SANATI VE ESERLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Danışman
Prof. Dr. Ali TORUN

Hazırlayan
Seyfullah YILDIRIM
0292040103

Kütahya-2005

HASAN CEMÂLÎ BABA

HAYATI, SANATI VE ESERLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

(Yüksek Lisans Tezi)

Seyfullah YILDIRIM

Kütahya-2005

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Hasan Cemâlî Baba, Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlanıldığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

…./…./ 2005

Seyfullah YILDIRIM

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Malatya'nın Kuluncak İlçesine bağlı Sofular Beldesi'nde doğdu. İlk öğrenimini Sofular Beldesi'nde, orta öğrenimini Darende ve Hekimhan'da tamamladı.1998 tarihinde Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı. Aynı programdan Haziran 2002'de mezun oldu. Aynı yıl Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında Yüksek lisansa başladı. Aralık 2002'de Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. Halen aynı kurumda çalışmaktadır.

ÖZET

XIV. yüzyıldan itibaren Anadolu'da şekillenmeye başlayan Bektaşilik hareketi, XVI. yüzyılda sistemleşerek günümüze kadar etkisini sürdürmüştür. Bu etkinin bir sonucu olarak Bektaşilik öğretilerini işleyen bir çok şair ve yazar ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Tekirdağ'da yaşayan Hasan Cemâlî Baba da dönemin Bektaşî şairlerinden biridir.

Çalışmamızda Hasan Cemâlî Baba'nın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Eserleri Arap alfabesinden Latin alfabesine aktarılmış ve eserlerin din, tasavvuf, cemiyet yönünden incelemesi yapılmıştır.

Hasan Cemâlî Baba bir Bektaşî "Baba"sıdır. Hem manzum hem de mensur eserler yazmıştır. Eserlerinde, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı'nın ve Bektaşîliğin belirgin özellikleri görülmektedir.

ABSTRACT

Bektaşî trend, which started in Anatolia since XIV th century, has maintained its notion up to now forming their norms in XVI th century. As result of this effect, many poets and writers who reflected Bektaşî norms in their norms emerged.

İn last XIX th and early XX th century Hasan Cemâlî Baba, who lived in Tekirdağ, was one of the Bektaşî poets of this period.

İn our study, Hasan Cemâlî Baba's life, literature and works one explained. His works were translated from Arabian to Latin Alphabet and analysed from the view of religion, misticism, society.

Hasan Cemâlî Baba is a a "Baba" of Bektaşî. He wrote both poems and proses. The effects of Religous-Misticism Türkish Literature and Bektaşîare clerarly seen in his works.

ÖN SÖZ

Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, hem İslam'dan önceki hem de sonraki dönemde yer alır. Bu edebiyat işlediği konular sebebiyle halkın dilini, inancını, duygu ve düşüncesini esas almaktadır. Halkın bütününü kapsadığı için toplumun her kesimine hitap edebilmektedir.

Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, şekil ve üslup özellikleri bakımından İslam'dan önceki Türk edebiyatından etkilenmiştir. Türkler'in İslamiyet'i kabulünden sonra ise edebiyatımıza, bu yeni dinin etkisiyle yeni şekiller ve kavramlar girmiştir. Bu kavramlardan biri de tasavvuftur. Bektaşîlik'te bu kavramın Anadolu'da şekillenen farklı bir uzantısıdır.

Anadolu'da, yayılmaya başladığı XIV. yüzyıldan başlayarak Bektaşîlik temi edebiyatımızda işlenmeye başlamıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısı ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış olan Hasan Cemâlî Baba'da eserlerinde Baktaşîliği işlemiş şairlerimizdendir.

Bu çalışmamızın konusu, Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerinin Arap alfabesinden günümüz alfabesine aktarılarak hem şekli olarak hem de din-tasavvuf- cemiyet unsurları açısından incelenmesidir.

Dört bölümden oluşan inceleme kısmının ilk bölümünde şairin hayatı, ikinci bölümde eserlerindeki şekli unsurlar, üçüncü bölümünde eserlerin din-tasavvuf-cemiyet yönünden tahlili ve dördüncü bölümde de transkripsiyon kısmı yer almaktadır.

Hasan Cemâlî Baba üzerine yaptığım bu çalışmada aileme, Araştırmacı-Yazar Refik ENGİN'e ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen değerli Hocam Prof. Dr. Ali Torun'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

Seyfullah YILDIRIM
Kütahya-2005

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HASAN CEMÂLÎ BABA'NIN ESERLERİNDE
DİN- TASAVVUF VE CEMİYET

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TRANSKRİPSİYONLU METİN

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Ank.	: Ankar
C.	: Cilt
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
H.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
İst.	: İstanbul
K.B.Y	: Kültür Bakanlığı Kültür Bakanlığı Yayınları
Prof.	: Profesör
RAC	: Rumûz-ı Âyîn-i Cem ve Künûz u Keşfü'l-Hsikem
RAD	: Risâle-yi Âgâh-ı Dil
RS	: Rehnümâ-yi Sâlikîn
MAA	: Menâkıb-ı Â-i 'Abâ ve Mesâ'ib-i Deşt-i Kerbelâ
Mat.	: Matbaası
M.	: Milâdî
M.Ü.İ.F.V	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
NCB	: Nutk-ı Cemâlî Baba
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Ş	: Şiirler
T.D.V	: Türkiye Diyanet Vakfı
ty.	: Tarih Yok
Yay.	: Yayınları

TEZ HAKKINDA

Problem:

Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerinde dinî-tasavvufî kavramların kullanım sıklığı nasıldır ve bu kavramların eserlere yansıması ne şekilde olmuştur? Kavramların tarihsel süreç içinde geçirmiş olduğu bir değişiklik var mıdır?

Araştırmanın Amacı:

Araştırma yazarın tüm eserlerini kapsamaktadır. Araştırmanın amacı Bektaşiliğin tarihi seyri içerisinde Hasan Cemâlî Baba'nın ve eserlerinin yerini belirleyerek eserleri dinî-tasavvufî kavramlar açısından incelemektir.

Araştırmanın Önemi:

Araştırma Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerinde dinî-tasavvufî kavramların ve Bektaşiliğe ait unsurların kullanım şekli, yazar ve eserlerinin dinî-tasavvufî Türk Edebiyatı içindeki yeri belirlenmeye çalışıldı.

Araştırmanın Hipotezi:

Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerinde işlenen konuların tamamı dinî-tasavvufî olup Bektaşiliğin adap ve erkanını anlatmaktadır.

Araştırmanın Varsayımı:

Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerinin tamamı dinî-tasavvufî ve Bektaşiliğe ait unsurlardan oluşmaktadır. Bu sebeple eserlerinde Bektaşiliğe ve tasavvufa ait pek çok terim görülmektedir. Oniki İmam, Hacı Bektaş, dört kapı, vahdet-kesret, tecellî gibi unsurları ele alarak eserlerinde işlemiştir. Bektaşilik anlayışını eserlerinde devam ettirmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları:

Araştırmanın sınırı yazar ve eserleriyle sınırlandırılmıştır. Yaşadığı yüzyıl ve coğrafyadan tamamen bağımsız olmamak şartıyla Bektaşiliğin tarihi seyri içinde yazarın yeri ve eserleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

İnceleme dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yazarın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde eserleri tür, şekil ve anlatım

özellikleri açısından incelenmiştir. Üçüncü bölümde eserlerin din, tasavvuf ve cemiyet yönünden tahlili yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise eserlerin transkripsiyonlu metinleri metni verilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi:

İncelemeye daha önce yazar hakkında çalışma yapılıp yapılmadığının araştırılmasıyla başlanmıştır. Öncelikle Milli Kütüphane ve YÖK Tez merkezi taranmıştır.

Sonra diğer kütüphanelerdeki yazma ve taş baskı eserler arasında yazara ait eser olup olamadığı taranmıştır.

Elde edilen metinler öncelikle Arap harflerinde Latin harflerine aktarılmıştır. Şiirler, din, tasavvuf ve Bektaşilik unsurları göz önüne alınarak fişleme yöntemiyle ana başlıklar halinde tasnif edilmiştir. Eserlerdeki dinî-tasavvufî kavramlar; şekil, tür ve anlatı özellikleri eserlerden örnekle verilerek açıklanmıştır. Eserlerin isimleri kısaltmalar yapılarak kullanılmıştır. Çalışmaya kolaylık sağlamak amacıyla, manzum eserlerde her şiire bir numara verilmiştir. Alıntılarda, parantezlerde kullanılan numaraların ilki şiire ikincisi ise beyitlere ya da dörtlüklere işaret etmektedir. Mensur eserlerde ise her sayfaya bir varak numarası ve her satıra da bir satır numarası verilmiştir. Kullanılan parantezlerde bulunan ilk numaralar varaklara, ikinci numaralar ise satırlara aittir. Çalışmanın her safhası danışman hocam Prof. Dr. Ali TORUN ile irtibatlı olarak yürütülmüştür.

Çalışmamızın telif olan bölümlerinde İmla Kılavuzu (Türk Dil Kurumu, Ankara, 2000)'nun kurallarına uyulmuştur.

GİRİŞ

Bektaşîliğin Tarihi Gelişimi:

Yüzyıllar boyunca belli bir kültüre sahip olmuş ve onun içinde yoğrulmuş, sonra birtakım sebeplerle başka bir kültüre geçmiş insan topluluklarının, bu geçiş sırasında ve hatta çok uzun zaman sonra bile, eski kültürlerle ilgilerini tamamen kesmedikleri, ona ait bazı unsurları olduğu gibi, bazılarını da yeni kültürün kalıplarına uydurarak muhafaza ettikleri bilinen bir sosyolojik vakıadır. Şüphesiz aynı vâkıa , değişik yer ve zamanlarda İslam kültürüne girmeye başlayan çeşitli Türk topluluklarında da tekrarlanmıştır. Bu Türk toplulukları, İslamiyet'i kabul etmeden önce de, muhtelif dinlere girdikleri zaman eski inançlarından yeni dinle çatışmayanlarını olduğu gibi, çatışanlarını ise yeni dinden aldıkları motiflerle besleyerek ona uydurmaya çalışmışlardır. İslamiyet dönemi için de aynı şey olmuştur. Ancak İslamiyet'in ana inançlarına tam anlamıyla zıt olan inançların tamamıyla terk edildiği söylenebilir.[1]

Türkler İslamiyet'i, İslam ordularının, Hz. Ömer zamanında İran'ı zorlamaya başlamalarıyla fark etmişlerdir. Kadisye muharebeleri sırasında İran'dan Türkistan'a doğru çekilen veya kaçan İranlılar'ın konuyla ilgili anlattıkları Türkler arasında ilk İslâmî bilgileri teşkil etmiştir. Oğuz, Karahan, Karluk gibi Türk boylarının toplu olarak İslamiyet'i kabulü IX. Asrın sonlarına doğrudur. Türkler'in İslamiyet'i kabulleri pek zorla olmamıştır. Önceki inanışları, yaratılış ve yaşayışları itibariyle İslamiyet'e hemen intibak etmişlerdir. Ancak Türkler İslam dinine ters düşmeyen törelerini de devamlı olarak korumuşlardır. [2]

İslamiyet'in kabulüyle beraber, çok câlib-i dikkattir, bizim kültürümüzde yepyeni bir terim ortaya çıkar: Müslümanlığı kabul eden Türklere, Oğuz Türklerine, Yabgulara, Karluklara, ve Yağmalara, tarihimizde –ki Divan-ı Lügati'-Türk'te buna rastlanır- "*Türkmen*" ismi verilmeye başlanır. Türkmen kelimesi Müslümanlaşmış,

---

[1] Ahmet Yaşar Ocak, **Alevî Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri,** İletişim Yay., İst.2000, s. 37
[2] Hüseyin Çelikcan, *Günümüzde Alevilik ve Bektaşîlik*, ***Alevilik ve SünniliğinTarihçesi,*** T.D.V. Yay., Ank. 1995, s. 46

Müslümanlığı kabul etmiş olan Türk boylarını, henüz Müslüman olmayan diğer Türk boylarından ayıran, bir alemdir, bir işarettir.[3]

Yerleşmemiş olan toplulukların, henüz yerleşik hayata geçmemiş bulunan bu büyük Türk boylarının, geniş Türk boylarının, eski Türk inanışlarından ve kültürlerinden gelen bir alışkanlıkla, kutsallık meselesini, kendi kamları gibi, kendilerine hitap eden Türkmen babalarının ve dedelerinin[4] elinden aldığı da bir gerçektir. Kültürün bu tarzda babalar ve dedeler eliyle intikali, bu toplulukların *kitabî kültür*den uzak *şifahî kültür* geleneği içerisinde yetişmelerini ve bugüne kadar ulaşmalarını da sağlamıştır. Yerleşmiş olan aynı boydaki insanların, henüz şehirleşmemiş, dağlarda, kırsak kesimlerde veya şehirlerden uzak merkezlerde yaşayan ve İslamı, fıkhın kılı kırk yaran ölçüleri içerisinde değil, kendi kültür geleneklerinin, sadece İslamî bir cilaya boyanmış şeklinde yaşatılmasını ön planda tutan bu insanları, o tarihlerden itibaren, sanki kendilerinden ayrıymış gibi mütalaa etmeleri gerçeğini de görmezden gelemeyiz. [5]

Onuncu asırdan itibaren Batı Türk ili ile Horasan illerinde medreseler açılıyor, tarikat-i Muhammediyenin kökleşmesi için Birçok ulema çalışıyordu. Bunlar arasında fâkihler, hadisçiler bulunmakta idi. Bu Sünnî cerayan şehirlerde kuvvet bulurken, bunlara mukabil bir de tasavvuf cerayanı ddomuştu. Tasavvufla uğraşanlara tarikat-ı Muhammediyeyi, Türkün uluhiyet fikirleriyle mezc ederekbir takım Türk tarikatlarının meydana gelmesini sağlıyorlardı. Bilhassa tasavvuf cerayanı göçer evli Türkmenler arasında yayılmakta idi. Birçok tasavvuf ehli olan pirler, Türkmenler arasında tasavvufu geliştiriyorlardı. İlk tanınan pirlerden (Arslan Baba),(Mansur Ata), (Tac Hoca), Zengi Ata), Hakim Ata), (Pir Dede), (Ak Bıyıklı), (Baba Sultan) gibi şeyhlerdi. Bu devirde

---

[3] Ethem Ruhi Fığlalı, *Günümüzde Alevilik ve Bektaşîlik*, ***Ana Hatlarıyla Alevilik,*** T.D.V. Yay., Ank. 1995, s. 13

[4] Anadolu'nun kırsal ve göçebe halkı arasında yayılmış olan İslam, eski (arkaik) karekterini hepkorumutur. Kırsal ve aşiret yaşmı dürdüren halklar, kendilerini eski inançlarına yeniden bağlayan göbek bağını hiç kesmediler. Çünkü yeni liderleri, baba ve dedeler, sadece eski kam-ozan soyundan gelmeydiler. Hala cahil ve batıl inancın etkisinde kalmış halk, medresinin manevî ve kültürel etkisi altına girmeye henüz hazır değildi ve yaşmlarını Orta-Asya gelenek ve göreneklerine göre sürdürüyorlardı. Iréne Melikoff, *Yabacı Araştırmacıların Gözüyle Alevilk ve Bektaşilik,* **Anadolu İslam Gizemciliğinin Orta-Asya Kökenleri,** Çev. İlhan Cem Erseven, Ant Yay., İst., 1997., s. 12

[5]Fığlalı, **a.g.m.,** s. 14

(Âşıklar, Kalenderler, Hayderîler, Edehemîler, Şemsîler, Hurûfîler, Noktavîler ve Bektaşîler) gibi tarikatlar doğmuştur. [6]

İşte Türkmenler arasında ilk Müslüman Türk devleti olan Karahanlılar, Samanoğulları ve nihayet Selçuklular zamanında Oğuz Türkmen aşiretleri arasında tasavvuf cereyanı bu şekilde doğdu. Aynı zamanda Yesevîlik sonra Nakşîlik ve Mevlevîlik gib Sünnî tarikatlarda kuruldu. Yalnız Ehl-i beyte gönül verenlerde ayrı bir gurup teşkil ederek Alevî tarikatları tesis ettiler. Şamanlıktan tamamen ayrılmayanlar Alevî oldular. Eski Türk dini tamamen terk edenler Sünnî tarikatlara girdiler. Oğuzların ayrılmış oldukları 24 Boy'un Bozok ve Üçok kollarına mensup bir kısım boylar Alevî oldular. Bilhasa Alevîlik Horasan illerinde kuvvetledi. Sünnîlerin şeyhlerine mukabil Alevîlern de (Baba) adlı pirleri Türkmenler arasında dolaşmaya başladılar. Türkler arsında Alevîliğin kuvvetlenmesinde Abbasî dailerinin rolü büyük olmuştur. Bunlar bilhassa Ehl-i beyti Türklere sevdirmişlerdir.[7]

Bektaşîliğin Türk halkı arsında yayılmasına sebep, Bektaşî babalarının halktan gelmiş olmaları, halk gibi sade ve basit bir hayat yaşamaları ve onların duygu ve düşüncelerine ortak olmalarıdır. Bektaşî dervişleri halkı iyi tanıdıkları için onların ruhsal yönelişlerini çok iyi değerlendirerek Arap ve Fars kültürüne karşı korumuşlardır.[8]

Yerleşik kültürün insanı bugün örgün eğitim dediğimiz, kitabî kültürün nimetlerinden açık açık ifade etmiştir, ama kitabî kültürden uzak kalan bu topluluklar, her şeyden önce kendi kültür kaynaklarını oluşturan, bu dedeler kültürünü bu babalar kültürünü tıpkı kam kültüründe olduğu gibi nesilden nesile kısmen kısmen ve bazen büyük ölçüde değiştirerek günümüze intikal ettirmişlerdir. İşte bugün biz bu topluluklara *Alevîler* diyoruz, *Bektaşîler* diyoruz. Esasen Alevî dediğimiz anda, soya bağlı bir toplulukla karşı karşıya kalmakla beraber, Bektaşî kültür ve edebiyatının hâkim olduğu bir İslamî inanışı, İslam tasavvufunun bir yorumunu görürüz. Bektaşîlik dediğimiz andan itibaren de, Hacı Bektaş Velî'nin, Melâmîlik geleneği içerisindeki İslam tasavvufunu XIII. Asrın Türk dünyasının şartları içerisinde, yeniden mezc ederek

[6] Enver Behnan Şapolyo, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi,** Türkiye Yay., İst. 1964, s.256
[7] Şapolyao, **a.g.e.,** s. 256-257
[8] Kutluay Erdoğan, **Alevîlik Bektaşîlik,** İletişim Yay., İst., 1993, s. 41

ortaya koyması ve netice itibariyle, İslam tasavvufunu, o günkü özünü ve yaşayış şeklini yine eski Türk kültür ve inanışlarıyla mezc etmek suretiyle bir senteze götürmesinin ismini telaffuz ederiz. [9]

Türkmen toplulukları daha Anadolu'ya gelmeden Şiî-Bâtınî etkilerle oldukça esnek bir İslamlık anlayışına sahip oldukları için Anadolu'da çeşitli tarikatlara bağlı dervişleri kolayca benimsediler. Bu garip kılıklı dervişler ona kendi diliyle sesleniyor, kendi kültürünün yeni bir bileşimini sunuyordu. İşte Anadolu Alevîliği bu koşullarda gelişti.[10]

XIII. yüzyılın ikinci yarısına doğru , Seyyid Ebu'l-Vefa Bağdadî (öl. 1105) tarafından kurulmuş olup Anadolu Türkmen çevrelerinde Baba İlyas-ı Horasanî (öl. 1240)'nin temsil ettiği Vefâîlik tarikatı içinde yeni bir syncrétiste heteredoks akım meydana geldi. Babaî hareketi adıyla niteleyebileceğimiz bu akım, XIV yüzyılın başlarına kadar yarım yüzyıl boyunca gelişerek Rum Abdalları (Abdâlân-ı Rum) denilen zümreyi meydana getirdi. İlk Osmanlı hükümdarlarının da desteklerini sağlayan bu zümre mensupları, devletin kurluş yılları boyunca fetihlerde ve iskan hareketlerinde de önemli işler gördüler. XIV-XV. Yüzyıl boyunca Baba İlyas halifelerinden Hacı Bektaş Velî (öl.1271) ananeleri etrafında toplanarak nihayet yeni bir tarikat şekline dönüşen Babaî akımı kendisine isim olarak *Bektaşîlik* adını seçti. [11]

Anadolu Alevîliği sadece Bâtınîliğin bir devamı değildir; onun içerisinde *Yesevî, Kalenderî, Haydarî* gibi Türk tarikatları ile *Hurûfîlik, Vücûdiyye ve Dehriyye* felsefesi de bulunmaktadır. Gene bu dünya içerisinde bazı Türk görenek ve geleneği ile Türk şölenlerini andıran âyinlerin ve halk şiirinin yaşamakta olduğu da görülmektedir. Müslümanlık Türkler içerisine girdiği zaman, Türkler arasında yalnız Şamanlık değil, Manilik ve Zerdüştlük dinleri de yaşamakta idi. Türkler Müslümanlık devrinde bütün ıo geçirmiş oldukları muhtelif dinlerin ananelerini ve eserlerini ruhlarından silmeye

---

[9] Fığlalı, **a.g.m.,** s. 14-15
[10] Atilla Özkırımlı, **Toplumsal bir başkaldırının ideolojisi: Alevilik Bektaşilik** , Cem Yayınevi, İst., 1990, s. 97-98
[11] Ocak, **a.g.e.,** s. 17-18

çalıştıkları halde, onlardan daha kadîm devirde yaşamış olan Şamanlığın ananelerini eserleri tamamen korumuşlardır ve daha doğru bir tabirle bütün geçmiş dinler, Şamanlık gibi ruhlara nüfûz edememiş, yaşama kabiliyeti gösterememiştir. Şamanlık Türk ruhuna hâkim olmuş ve bugüne kadar Müslümanlık kisvesi altında veya Müslümanlıkta hizipler halinde kendisini duyurmaya devam etmiştir. Hatta denilebilir ki, Şamanlık, kendi takâmül merhalelerini bu suretle tamamlamakta devam etmiştir. Şamanlığın istihallerini ve onun alıp yürüdüğü istikametin hedeflerini izah için içine girmek ve ondan tarihin sesini dinlemek gerekir; görülecektir ki, orada bir Türk mezhebi olarak Alevîliği bulacağız.[12]

Şamanlık Alevîlik içerisinde yaşamaya devam ederken bir tekâmüle de uğramıştır. Bu devirde ulûhiyetin, her bir tepeyi işgal eden yatırlarda, dinî reis olarak tanınan oymak beylerinin istihale etmiş bir şekli olan dedelerde, Şâh-ı Merdan Ali'de, yardımcılarında ve On iki imamda tasavvur edildiğini görmekteyiz. Bu tekâmül sonucunda Alevîlerin artık tamamen kendi cemiyetlerine ibadet eder hale geldiklerini, cemaatlar vücuda getirerek erenler meydanında en yüksek dinî heyecanı yaşadıklarını görüyoruz. [13]

Şu halde Alevîlik, birtakım başka görüşlerden pay almakla beraber, özellikle Şamanlıktan ve Bâtinîlikten etkilenmiştir. Şamanizmin Alevîlik üzerindeki etkisi daha çok pratik alanda olduğu için, merasimler ve âyinler (dinî merasimler) alanında kendini göstermiştir. Bunun yanında akîde konusunda Şamanlıktan gelen pek çık inanış ise, Bâtinî olanlarla ve Bâtinîliğin içerisine sokulmuş yabacı unsurlarla yer değiştirmiştir. Sonuçta Alevîlik, Bâtinî akîdelerin çoğunlukla benimsenmiş olmasından dolayı, bir İslam mezhebi olarak anılır olmuştur.[14]

Bektaşîlik öbür Müslüman tarikatlara benzetilemez. Gerçekte her şeyden önce Bektaşîlik, bir halk dini, daha doğrusu göçebe halkın dinidir. Yani Bektaşîlik, özünde, doğa güçlerine, bitkilerin ve mevsimlerin dönüşümlülüğüne bağlı, göçebe bir çemiyetin

[12] Yusuf Ziya Yörükan, **Anadolu'da Tahtacılar ve Alevîler,** Haz. Turhan Yörükan, K.B. Yay., Ank., 2002, s.26
[13] Yörükan, **a.g.e.,** s.27
[14] Yörükan, **a.g.e.,** s.27

inançlarının ayırıcı nitelikerlini taşır. Zaman kavrayışı, çağdaş cemiyetlerde olduğu gibi, doğrusal ve ilerleyen bir zaman kavrayışı değil, dönen bir zaman kavrayışıdır. Gün, gecenin; baharın yeniden gelişi, kış boyu bitkilerin ölüşünün; yaşam ölümün yerini alır. Bu, ebedî dönüş çemberidir.[15]

Fuat Köprülü'den beri, Bektaşî tarikatının erken dönem tarihi, tarihçilerin olduğu kadar edebiyat ve dinler tarihi uzmanlarının da ilgisini çekmiştir. Örnek olarak, Ahmet Yaşar Ocak'ın doktora tezi, XIII. yüzyıl Anadolusu'ndaki dinî ve siyasî cereyanların şaşırtıcı çeşitliliğini bir kez daha ortaya koymuştur. Bu çalışmanın temel kaynağı, XIV. yüzyıl ortalarında yaşamış olan Elvan Çelebi'nin bugüne dek pek az istifade edilmiş bir eseridir. Bu kaynaktan yola çıkarak Ahmet Yaşar Ocak, Elvan Çelebi'nin büyük büyükbabası olan Baba İlayas'ın Hacı Bektaş'ın mürşidi olduğu görüşünü ortaya sürer. Aynı zamanda Selçuklu hakimiyetine karşı çıkan Türkmenler'in ayaklanmasına önderlik eden Baba İlyas, konu ile ilgili araştırmalarda birlikte mücadele ettiği Baba İshak'ın hep gerisinde gözükmektedir. Müverrih bin Bîbî'nin verdiği bir bilgiye dayanarak, Baba İshak'ın birçok kaynakta Baba Resulu'llah olarak karşımıza çıkan Babaî isyanı reisiyle aynı kişi olduğu görüşü umum kabul görmüştür. Ancak, buna karşı Ahmet Yaşar Ocak Baba Resulu'llah'ın, mücadelelerle geçmiş hayatı daha sonra torununun torunu tarafından yarı menkıbevî bir şekilde kaleme alınmış olan Baba İlyas'tan başka biri olmadığı görüşünü öne sürer. Bu durumda Baba Resulu'llah'ın müridi Hacı Bektaş'ın, Babaî hareketinin nispeten önemsiz bir mensubu olduğu açıktır. Elvan Çelebi, Menâkıbu'l-Kudsiyyesi'nde, onu Baba İlyas'ın altmış halifesi arasında anıyor. Babaî kımıldanışının içinde yer almakla birlikte, ayaklanmaya katılmadığını, bir düşünsel yaşam sürmek üzere eylemden çekildiğini, aralarında Ede Bali adının da geçtiği yoldaşları ile yaşadığını söylüyor.[16]

Ede Bali, Osman Gazi'nin kayınpederi olması dolayısıyla, Osmanlı tarihlerinden tanıdığımız Şeyh Ede Bali ile aynı kişi olmalıdır. Menâkıbu'l-Kudsiyye'de henüz şeyh değildir ve yanında anılmış olduğuna göre Hacı Bektaş'tan daha genç olacaktır. Tarih yazarlarına göre; zengin bir adamdı, sürüleri vardı; bir derviş yaşamı sürdüve genç

---

[15] Iréne Melikoff, **Uyur İdik Uyardılar,** Çev. Turan Alptekin, Cem Yayınevi, İst., 1993, s.32

[16] Suraiya Faroqhi, **Anadolu'da Bektaşîlik**, Simurg Yay. İst., 2003, s. 183-184,

Osman'ın da sık sık gelip kaldığı bir zâviyesi bulunmaktaydı: Osman'ın, Şeyhi, kızını ona vermeğe razı edecek olan bir düş görmesi de bu zâviye'de kaldığı sıralardadır. Şeyh Ede Bali yüz yirmi yaşına kadar yaşadı ve biri genç yaşta, öbürü ilerlemiş yaşında, iki kez evlendi. Osman Gazi'ye verdiği, ilk evliliğinden olan kızıydı; ve Orhan Gazi'nin annesi oldu. Şeyh Ede Bali'nin Babaî çevreden olması, Hacı Bektaş'la ilişkileri, ilk Osmanlılarla Bektaşîler arasındaki ilişkinin bilinmesi açısından önemlidir. Tarih yazarı Neşrî, Şeyh Ede Bali'nin Ahîler loncasında ağırlıklı bir yeri olduğunu bize bildiriyor. Yeğeni Ahî Hasan, erkek kardeşi Ahî Şemseddin'in oğlu, Orhan Gazi ile, Bursa'nın fethine katılmıştı.[17]

Hem Fuad Köprülü hem de kendisinden sonra Iréne Mélikoff'un altını çizdiği gibi, Hacı Bektaş'ın içinde bulunduğu Türkmen muhiti Rafizî cereyanlara çok açıktı. Aynı şekilde Ahmet Yaşar Ocak da Elvan Çelebi'nin naklettiği Baba İlyas'ın ölümü ve göğe çekilişi hikayelerini, Baba İlyas ve özellikle müritlerinin İslamî bir kılıf altında birçok doğa inanç öğelerini korudukları şeklinde yorumlanır. Elbette şamanist veya doğa kültü ile ilgili inanç öğeleri yanında Rafizî tesirleri de hesaba katmak gerekmektedir. Köprülü ve ondan sonra Ahmet Yaşar Ocak, Anadolu'daki birçok Türkmen aşireti tarafından kışlak olarak kullanılan Kuzey Suriye'de mevcut İsmailî daîlerin faaliyetine işaret etmiştir. Bu görüşe göre, XIII. yüzyıl Anadolu'sunda teşkilatlı bir Şi'î hareketinden söz edilemezse bile, Şi'î akidelerinin tesiri dikkate alınmalıdır.[18]

Bu çevrede Âşıkpaşazâde de isimleri geçen ve Köprülü'nün kim olduklarını belirlemek için büyük emek verdiği Abdalân-ı Rum etkindi. Bu tabiri, çerçevesi belli bir taşkilattan çok Selçuklu döneminde Bizanslılar'a karşı savaşan bütün dervişler için kullanıldığı kesindir. Köprülü bu dervişleri, Haydarî, Yesevî ve Kalenderî kolları olarak birbirinden ayırır. Ocak ise bunlara ilaveten, Baba İlyas ve ailesine bağlı müritler ile Hacı Bektaş'ın ve Sarı Saltuk, Barak Baba gibi başka dervişlerin taraftarları şeklinde bir ayırım önermektedir. [19]

---

[17] Iréne Melikoff, **Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe,** Çev. Turan Alptekin, Cumhuriyet Kitapları, İst., 2004, s. 201
[18] Faroqhi, **a.g.e.,** s. 184
[19] Faroqhi, **a.g.e.,** s. 185

Hacı Bektaş'ın Babaîler isyanının lideri ile alakasından Âşıkpaşazâde'den çok daha önce söz eden kaynak, Menâkıbü'l-Ârifîn'dir. Burada her hangi bir isim zikredilmeksizin yalnızca "Baba Resul" unvanı geçer ve Hacı Bektaş'ın onun "ileri gelen halifesi" (Halife-i Has) olduğu kaydedilir. Fakat Elvan Çelebi meseleye daha bir kesinlik getirerek Hacı Bektaş'ın Baba İlyas'ın halifesi olduğunu anlamamıza yardım edecek ifadeler kullanılır; ancak önde gelen halife olup olmadığına dair hiçbir şey söylemez.[20]

Selçuklu Anadolu'sundaki dinî akımlar bir ölçüde aydınlanmışsa da, Bektaşî taikatının erken dönemine ilişkin bilgiler çok yetersizdir. Hacı Bektaş Velâyetnâmesi'nde, yeni zâviyeler kurmak üzere Anadolu'nun çeşitli yörelerine yollanan halifelerinin ismi zikrediliyorsa da,[21] Hacı Bektaş'ın buyruğuyla kurulduğu kabul edilen bu zâviyelere XVII ve XVIII. yüzyılda varolan Bektaşî tekkeleri arasında pek nadir rastlanmaktadır.[22]

XIV ve XV. Yüzyıllarda hızla yaygınlaşan Bektaşîlik, Hacı Bektaş Velî'nin adının manevî etkisiyle şiî, Bâtınî tarikatların hemen hepsini ve bunlara bağlı Şiî, Bâtınî tarikatların hemen hepsini ve bunlara bağlı toplulukları, âhilik gibi esnafı, çalışma hayatını örgütleyen kurumları içerisinde eritmiştir. Bu gelişim, Osmanlı yönetimince de desteklenmiş, kuruluş yıllarında siyasal egemenliği pekiştirmede babalarla, şeyhlerle işbirliği yapan Osmanlı padişahları, devletle çatışmayan Bektaşîliği, Bektaşî tekkelerini korumuş, kollamışlardır. Ama siyasi açıdan Osmanlıyla çatışan, fırsat buldukça baş kaldıran Alevîler sürekli ezilmişlerdir. Özellikle XVI. Yüzyıl başlarında Anadolu'daki görünürde dinsel nitelikli ayaklanmalar Alevî dedelerince yürütülmüştür.[23]

1500 yılı civarında Bektaşîlerin önderliğine, yönetimi altında tarikatın pratiklerine sürekli bir biçim ve içerik verecek, yeni etkiler getirecek, Balım Sultan adlı bir adam geldi. Hayatı hakkında kesin olarak bilinen şey, sıkça Piri Sânî (ikinci Pir) de

---

[20] Ahmet Yaşar Ocak, **Babaîler İsyanı,** Dergah Yay., İst., 2000, s. 178

[21] Zikredilen bu halifelerin isimleri: Cemal Seyyid, Sarı İsmail, Kolu Açık Hacım Sultan, Resul Baba ve Pir Ebi Sultan'dır. Abdulbaki Gölpınarlı, **Vilayet-nâme Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî,** İnkılap Kitabevi, İst., 1995, s.79-87

[22] Faroqhi, **a.g.e.,** s. 185-186

[23] Atilla Özkırımlı, **Alevîlik-Bektaşîlik ve Edebiyatı,** Cem Yay., İst., 1985, s. 21-22

denilen bu önderin belirli yenilikler getirmiş olduğuna inanıldığıdır. Balım Sultan üzerine tüm değerlendirmeler, onun kökenini Edirne'nin kırk kilometre kadar güneyindeki ve Bektaşî ananesine göre kurucusu var sayılan Seyit Ali Sultan'ın adını taşıyan bir dergahın bulunduğu Dimetoka'ya götürürler. Baha Sait'e göre, 1481-1512 arasında saltanat süren II. Bayezid, Seyit Ali Sultan tekkesine çok fazla ilgi duydu ve 1501'de bu tekkenin postnişîni Balım Sultan'ı Hacı Bektaş köyündeki Pir Evi'nin başına getirdi. Bu yeni önderin etkisi altında belirli yenilikler yapıldı. Bugün bir Bektaşînin yola giriş törenine bazen "Balım Sultan Erkânı" denilir. Baha Sait Bey'e göre bu törende on iki mum kullanılması ve on iki köşeli büyük sembolik bir taş olan palihenkin kullanılması bu önderin getirdiği yeni uygulamalardandır. Tüm Bektaşîler bazı Babaların bir mücerret grup olarak ayrılmasının ondan kaynaklandığında birleşirler. [24]

Balım Sultan'dan sonra Bektaşîlik, Çelebiler ve Babagan kolu olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu da Hacı Bektaş Velî'nin evli olup olmadığı konusundadır. Babalar Hz. Pirin mücerred geçtiğini (yalnız bekar yaşadığını), hiç dünya evine girmediğini ve Seyyit Ali Sultan'ın, yani Timurtaş'ın Kadıncık Ana'dan Hacı Bektaş Velî'nin burun kanalıyla doğmuş olduğunu ve manevi evladı olduğunu ileri sürerler. "Evlat bel evladı değil, yol evladıdır"derler. Hacı Bektaş Velî'nin bacıya "yurdumun bekçisi senden gelecektir" demiş olduğu söylenir. Çelebiyan kolundakiler ise "Hz. Pir evliya idi. İdris Hoca'nın kızı Fatıma Nuriye (Kadıncık Ana) diğer adıyla Kutlu Melek Hz. Pir'in nikahlı kadını idi" derler. Bunlara göre 710 Hicri yılında Kadıncık Ana'dan Hz. Pir'in Timurtaş adında bir oğlu olmuş Çelebiler bunun sülalesinden gelmiş der ki akle ve nakla (us'a ve söylemeye) uygum olanı da bu olsa gerektir.[25] Çelebiler ve Babalar birbirileriyle veraset kavgasındadırlar. Hacı Bektaş Pirevi'nde bir Çelebi bir de Baba vardır. Anadolu Kızılbaşları Çelebi'ye, Bektaşîler Baba'ya bağlanmışlardır.[26]

Balım Sultan'ın yaşamı hakkında henüz tarihsel bulgular araştırılmamışsa da, bizzat Hacı Bektaş ve onun benzeri kişilerin, hepsi kendi geleneklerini Hacı Bektaş'a bağlayan Tahtacılar ve Kızılbaşlar gibi köy grupları da dahil olmak üzere, Küçük

---

[24] John Kingsley Birge, **Bektaşîlik Tarihi,** Çev. Reha Çamuroğlu, Ant Yay., İst., 1991 s. 64
[25] Besim Atalay, **Bektaşîlik ve Edebiyatı,** Çev. Vedat Atila, Ant. Yay., İst., 1991, s. 28-29
[26] Şapolyo, **a.g.e.**, s. 323

Asya'nın bütünsel Bektaşî ya da Alevî mezhebini yaratan etkilerin kökeni olmaları muhtemel görünmektedir. Bunların Hacı Bektaş Tekkesinin Çelebileriyle doğrudan bir örgütsel bağlantıları olmuştur. Öte yandan Balım Sultan'dan başlayarak sözcüğün dar anlamıyla, Balım Sultanca geliştirilen erkâna göre yola girmiş olan daha sıkı ilişkili olarak örgütlenmiş Bektaşîler ortaya çıkmıştır. Başlarına Dede denilen ve 1925'e kadar onların başı da Hacı Bektaş Tekkesinde yaşayan bu gruba, tekkeleri sadece Bektaşî adını taşıyan her yerdeki, Arnavutluk, İstanbul, Kahire ve başka yerlerdeki Bektaşîler de dahildir. İşte yazarın tarihsel kökenler anlayışına göre, XIII. yüzyıldan başlayarak, Küçük Asya'da, halkların ismen ait oldukları çeşitli dinlerden, karışmış unsurlar içeren bir tür halk dini gelişti. Hacı Bektaş'ın bu harekete yardımcı olan gezginci ruhani önderlerden biri olarak giderek artan bir şekilde üstünlüğü tanındı, yalnızca Kırşehir yakınındaki köy adını ondan almakla kalmadı, fakat tüm Küçük Asya'da sayısız köyde onun adı Pir olarak ünlendi. Balım Sultan'la kent içi ve yakınlarındaki tekkelerde daha yetkinleştirilmiş bir ritüel ve örgütlenme başladı. Bu örgütlenme, belirli ölçülerde çok benzer inanç ve uygulamaları sürdürdü, fakat Bektaşîliğin düzenlenmiş sisteminin dışında kalan köy gruplarında farklılaştı ve daha biçimsel olarak örgütlenmiş Bektaşî Tarikatı haline geldi.[27]

Sürekli olarak tekkede kalan bir bekar dervişler kurumunun oluşması da Balım Sultan'a dayanır. Bu kurum, Hıristiyan keşiş tarikatlarını andırmaktadır. Bundan dolayıdır ki, Balım Sultan'ın Hıristiyan kökenli olduğu düşünülmek istenmiştir. Bununla birlikte Fuad Köprülü, bu varsayıma karşıdır. Bekar yaşamlı dervişler Türk-İran âleminde bilinmektedir. Özellikle Kalender'ler böyle yaşarlardı. Bekar dervişler kulaklarına demir bir halka takarlardı.[28]

Dervişler için mücerred andına yapılan vurgulamayla, Balım Sultan tarafından verilen yeni yönün arkasından, ikinci dönemin sonraki önemli adımı, Bektaşî inancına Hurûfilik'in[29] girişidir. 1398 yılında Horasan'ın Esterabad şehrinde Fazlullah adında bir

---

[27]Birge, **a.g.e.,** s. 66-67

[28] Mélikoff. **a.g.e.,** s. 208

[29] Şurası bilinmelidir ki Hurûfîlik Bektaşîlik'ten ayrıdır. Biri tarikat, diğeri ayrı bir den ve mezheptir. Hurûfîlik, hükümleri ve şeriatı ikar eder. Bektaşîlik ise bir tasavvuf yoludur. İslam dinini ve İmam Cafer mezhebini tanıyan bir yoldur… Köy Bektaşîliği ve Aleviliği'de böyledir. Hele Köy Bektaşîlerinin Hurûfîlikle hiçbir alakaları yoktur. Bununla birlikte bugün Hurûfîlikle Babagan Bektaşîliği o kadar

adamın kendisini yeni peygamber olarak ilan etmesi, Tanrı ve evrenin son hakikatinin kendisine indirildiğini ileri sürmesiyle başlamıştır. Arap alfabesinin yirmi sekiz ve Fars alfabesinin otuz iki harfi, söylenen söz ya da Kelam-ı melfuzun unsurlarını oluşturur. İşte bunların bileşiminden duygu ve bilinç dünyası meydana çıkar. Sayılara ve onların "söz"ün nihai unsurları olan harflerle ilişkileri üzerine Kabalistik inanç sistemi öğretti, Yuhanna'nın İncilinde olduğu gibi sırasıyla alındığında, bu, Allah'ın bizzat kendisinin en üst ifadesi olacaktı. Bektaşilerce kullanıldığı şekliyle Hurûfî edebiyatı, ilk günlerinde mezhebin, sayılar ve harfler temelindeki Hurufi kuramıyla hem Hıristiyanlar[30] hem de Müslümanlara tanıdık gelen öğretilerin bir yorumunu verdiğinden her iki grubu da çekmeye çalıştığını göstermektedir.[31]

XVI. yüzyılın sonu ve XVII. yüzyılın başına ilişkin oldukça az sayıda belgeden anlaşılabildiği kadarıyla, Bektaşî tarikatının yapısındaki değişikliklerin 1650'li yıllarda tamamlandığı görülmektedir. XVI. yüzyılda takibata uğrayan Anadolu'daki Rafizî toplulukların çoğu, bu dönemde Bektaşî tarikatı içinde erimiştir. Tarikatın içinde de çatışmaların yaşanmasına sebep olan bu yeniden yapılanma döneminin arkasından bir istikrar devresi gelmiş görünmektedir. XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hacı Bektaş'taki Pir Evi şeyhleri, tarikata bağlı diğer zâviyelerin postnişîn tayinlerini denetim altına almaya çalışmışlardır. Esasen Bektaşî tarikatının büyük miktarda Rafizî unsur bünyesine alması da bu tür bir denetim zorunlu kılmıştı. Bu istikrar döneminin, özellikle XVIII. yüzyılın ikinci yarısına denk geldiği anlaşılmaktadır. Bu dönem içinde başta Şeyh Abdullatif olmak üzere, Hacı Bektaş şeyhlerinin görevlerini ne şekilde yaptıklarına ışık tutacak çok miktarda belge bulunmaktadır. Bunların ışığında, dönemin şeyhlerini dünya nimetlerinden vazgeçen geleneksel dervişler değil, gayet faal şahsiyetler olarak düşünmek gerektiği söylenebilir. Bunların çoğu mahalli çatışmalar içinde faal olarak yer almış ve hatta bu çatışmalar bazen bir şeyhin öldürülmesiyle

---

karışmıştır, o kadar kaynaşmıştır ki, biribirinden ayırmak imkansızdır. Hurûfîler, Fazl'ın Tanrı olsuğunu ileri sürerler. Kitaplarında Fazlı Yezdan, Fazlı Sübhan, Fazlı Feyyaz, Fazlı Lamyezel, Fazlı La-Yezel, Fazlı Hay, gibi terkiplerini Fazl Hurûfî hakkında kullanırlar. Atalay, **a.g.e.,** s.48-54

[30] Hurûfîlik, Müslümanlığa verdiği önem kadar Hıristiyanlığa da önem vermiştir. Hurûfî kitaplarının neredeyse bütününde Hz. İsa'ya çokça sayfa ayrılmıştır. Mesela "Hakîkat-nâme'de şu sözler gelmiştir: "Sekiz yüz tarihinde beyan-ı hakîkat eyleyen (gerçeği açıklayan), hakikat İsa'dır. Yani Fazldır. Hz. İsa şarabı yasak etmemiştir." Bu şekilde şarabın Hurûfîlik'te haram olmadığını göstermiş oluyor ve Fazl-ı Hurûfî'nin Hz. İsa olduğu açıklanıyor. Yezid'in de bu yolda bir kasidesi vardır ki, Şarap Hz. Muhammed dininde haram olmuşsa biz onu Hz. Mesih dininde içeriz. Atalay, **a.g.e,,** s., 52

[31] Birge, **a.g.e.,** s.167-171

sonuçlanabilmiştir. Ne yazık ki bu çekişmelerin mahiyeti ile ilgili çok az şey bilinmektedir. Aynı şekilde Bektaşî tekkeleri ile kendilerine bağlı köylülerin ilişkileri hakkında neredeyse hiçbir bilgimiz yoktur. Ancak Bektaşî tarikatına bağlı ve bugün çoğunlukla Alevî olarak adlandırılan kırsal kesim ile daha çok şehirli edebî geleneğin temsilcisi tekke sakinleri arasında geçimsizliklerin olduğu da varsayılabilir.[32]

XVIII. ve XIX. yüzyıl başlarındaki istikrar ortamı, 1826 yılında II: Mahmud'un Yeniçeri ocağını kanlı bir şekilde ortadan kaldırmasıyla sona ermiştir. Elimizde bulunan kaynaklara dayanarak, tarikatın kapatılmasında Bektaşîler'in Rafizî kabul edilen inançlarının önemli bir rol oynamadığı düşünülebilir. Çünkü, XVI. yüzyılda Bektaşîler arasında oldukça yaygın olan bu temayüller daha sonraki iki asır içerisinde oldukça yumuşamıştır. Yine o dönemin büyük şehirlerinde yaşayan ulema da önde gelen Bektaşîler'in cezalandırılmasını hiçbir şekilde vazgeçilmez bir siyasi amaç olarak görmemiştir. Bu durumda, tarikatın kapatılması için açıklıkla belirtilmemiş bazı sebepleri aramak akıllıca görünmektedir.[33]

1700'den itibaren yeniçerilik babadan oğula geçen bir asker kastı olmuş, saraydaki köle memuriyeti de yine babadan oğula geçen bir kimliğe dönüşmüştü. Bektaşî tarikatı 1600'den 1700'e kadar büyük toprak parçalrına sahipti. Dervişlerin karınları tok sırtları pekti. Tarikatlar artık büyük düşünceler üretmiyorlardı. 1700'lerden sonra seçilen yol ise Türk dervişliğinin batıla inanan yoluydu. Bektaşîlerin 1400'den, Yeniçeri ocağının kaldırıldığı 1826 yılına kadar ortaya koydukları olağanüstü güzellikteki edebiyat, Türk dilini tamamıyla Araplaşmaktan ya da İranlaşmaktan da kurtardı. [34]

En önemli nokta hiç şüphesiz Bektaşîler ile Yeniçeri Ocağı arasındaki ilişkiydi. Yeniçeriler ile Bektaşîler'in başkentteki ilişkileri taşraya oranla daha yoğun olduğu için, II. Mahmud ve müşavirlerinin gözlerinden kaçamazdı. Bu şartlar altında, padişah için yeniçerilerin bütün siyasi desteklerinin ocağın kendisiyle beraber yok edilmesi

---

[32] Faroqhi, **a.g.e.,** s. 189-190
[33] Mélikoff, **a.g.e.,** s. 304
[34] Anton Josef Dıerl, **Anadolu Alevîliği,** Ant Yay., İst. 1991, s. 63

gerekmekteydi. Ancak, bu hareket sırasında nispeten az insanın öldürülmüş olması Bektaşîler'in resmi açıdan bakıldığında Yeniçeri Ocağı'na mensup askerlerden çok daha az tehlikeli göründüğüne bir başka işaret sayılabilir. [35]

1826'da Yeniçeri Ocağının kaldırılışının ardından ve onlarla ilişkiler dolayısıyla, Bektaşîler tarikatı yasaklandı ve mallarına el konuldu. Fakat bunlar Bekataşîliği silip yok etmedi. Tarikat resmi olmasa da işlevini sürdürdü ve gizliliğe çekildi. Geçmişinden daha az önemli olamayan bir etkinlik dönemine giren Bektaşîler için yeni bir evre başladı. Tarikat bu yeni durumunu Türk Devleti'nin laikleştiği ve derviş tarikatlarının hepsinin birden yasaklandığı 1925 yılına kadar sürdürmek zorunda kaldı. Bununla birlikte, bu evrede, kent Bektaşîleri ile, genel olarak ve horlanarak Alevîler adı verilen köy Bektaşîleri arasında bir ayrılık gittikçe belirginleşmedeydi. Her iki zümrenin de inançları aynı olmakla birlikte ve her iki zümre de kendilerini Hacı Bektaş'a bağlı sayıyor olsalar da, sosyal zeminleri farklı idi ve Alevîler, genel olarak, yaşadıkları kırsal çevrelerde yerleşip kalırken; Bektaşîler, giderek kentlerin okumuş seçkinlerine katılmaktaydılar. [36]

Halkın Ortodoks dinsel yaşamının Arapça'nın, saray çevrelerinin klasik edebiyatının Farsça'nın etkisinde bulunduğu ve hatta Mevlevîlerin büyük mistik tarikatının bile kendisini Farsça yazılmış bir kitaba dayandırdığı Osmanlı tarihi boyunca, Bektaşîlerin tutarlı bir şekilde Türkçe'ye bağlanmaları, inançlarında ve pratiklerinde Türk kültürünün İslam öncesi unsurlarını barındırmaları bugünkü Türk kültürünün tüm araştırmacılar için Bektaşî tarikatının araştırılmasında en önemli nedenidir. [37]

---

[35] Mélikoff, **a.g.e.,** s. 304
[36] Mélikoff, **a.g.e.,** s. 305
[37] Birge,**a.g.e., s.** 13

BİRİNCİ BÖLÜM

HASAN CEMÂLÎ BABA, HAYATI VE ESERLERİ

HASAN CEMÂLÎ BABA

1.1. HAYATI VE ESERLERİ

1.1.1. Hayatı-Sanatı:

Hasan Cemâlî Baba'nın hayatı hakkındaki ilk bilgilere Edirneli Bādį Ahmet Efendi'nin Riyāz-ı Belde-i Edirne adlı eserinde rastlıyoruz. "Hasan Cemālį Baba Tekfur Tağlı'dır. Kürt Muhsin-zāde Hasan Efendi dimekle ma'rūfdur. 1252 (1836-37) sālinde tevellüd etmiştir. Mukaddemleri bir müddet Belediye Riyāsetinde bulunup muahheren tārįk-i Bektaşį´ye intisāb ile "Babalık" şerefine nâ'il olmuştur.[38]

Ahmet Hilmi Yücebaş ise Tekirdağlı Şairler adlı eserinde: "1247 (M. 1830-31) yılında Tekirdağı'nın Hacı Mehmet mahallesinde doğan Hasan Cemâlî Baba 1312 (1894-95)'de 75 yaşında olarak burada ölmüştür. Mahmut Babazâde Nafî Baba'dan icâzet alan Hasan Cemâlî Baba, Tekirdağı'nda uzun müddet Belediye reisliği yapmış, herkesin hürmet ve muhabbetini kazanmış bir zattır. Fârisî ve Arabî lisanlarına vâkıftır. Hasan Cemâlî Baba Tekirdağ'ında resmî merasimlerinde kendi yazdığı şiirleri okur ve umumun takdirini kazanırdı."[39]

Sadettin Nüzhet Ergun ise Bektaşį Şāirleri adlı eserinde Cemālį Baba hakkında şu bilgileri verir. "Tekirdağlı'dır. Mahmut Baba-zāde Nāfį Baba'dan icāzet almışdır. İyi saz çalar ve iyi şiir söylermiş. Tahminen 1320 (M.1902) tarihinde Tekirdağ'da vefat etmiştir."[40]

S. Nüzhet Ergun daha sonraki yıllarda yayınlanan Bektaşî Kızılbaş Alevî Şairleri ve Nefesleri adlı eserinde, daha önceki yazdıklarına ek olarak şunları söyler: "A. Hilmi Yücebaş´ın Tekirdağlı Şairler adlı eserinde şairin 1247 yılında doğduğu yazılı ise de yanlıştır" der. Bu zatın evvelce tahminen 1902' de vefat ettiğini kaydetmiştik. Halbuki Hayrullah Yalım'ın kızı için bu yolda bir tarih söylemiştir:

bin üç yüz otuz üç sāli muharrem aş günü doğdu
Aliyye Şehribânû'yu muammer eyleye Mevlā

---

[38] Bâdî Ahmet Efendi, **Riyâz-ı Belde-i Edirne,** C.III, s. 50
[39] A.Hilmi Yücebaş, **Tekirdağlı Şairler,** Cumhuriyet Mat. İst., 1939, s. 47
[40] Saadettin Nüzhet Ergun, **Bektaşî Şairleri**, İst., 1930, s. 43-45

Şu halde Cemālî Baba'nın 1339 (M. 1914)' ten sonra öldüğü muhakkaktır." [41]

Turgut Koca ise: "Bizim bu yöre (Tekirdağ) da yaptığımız araştırmalarda; onun cenaze töreninde bulunan yaşlı Bektaşîlerin sözlerine göre, Cumhuriyetin ilanından sonra öldüğü ve de bu tarihin 1924 olduğudur.[42]

Verilen bu bilgilere bakarak Hasan Cemâlî Baba'nın 1836-37 ve 1924 yılları arasında yaşadığını söyleyebiliriz.

V. Lütfi Salcı' ya göre Hasan Cemâlî Baba sadece Tekirdağ' da yaşamamıştır. "Cemâlî Baba'nın uzun müddet bulunduğu beş durak vardır: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Gelibolu ve Bandırma'dır. Bu beş yeri hayatının sonuna kadar sık sık ziyaret etmiştir. O İstanbul'da da ma'ruf idi. Her senenin muharrem ayında mutlaka İstanbul'a gider ve kendisi gibi asırlaşmış bir ihtiyar olan ve Rumeli Hisarında Şehitlik Bektaşi tekkesinin şeyhi olan mürşidi Nâfî Baba'yı ziyaret ederek aşure töreninde bulunurdu. Cemâlî Baba'yı Bektaşî babalarının bir çoğu sevmez ve beğenmez idi. Onu yolsuz çıkarırlardı. Çünkü o Bektaşilikte şiddetle yasak olan iki kadın almayı bizzat kendisi yapmıştı. Hatta, kendisine intisab eden bir kadını yine Bektaşilik anāne ve usulünce kendi öz evladı olup nikah düşmeyeceği halde nikahı altına almıştır. O, bu hususta "her şeyin önü şeri'attır, tarikat şeri'atı bozmaz" diye teviller yapmıştır. Bundan başka Hıristiyanların Müslüman olmadan Bektaşî olamayacağı kaidesine isyan ederek Kırklareli'nde papaz Yorgi Saliki'yi, Edirne'de şair Andon Kevkebi'yi Bandırma'da şair ve papaz Papayero Ra'if'i ve İstanbul'da Kapalı Çarşı içinde Zincirli Kapı yanındaki Zincirli Han Odabaşısı olup halen sağ olan Mondiros Feyzi'yi Müslüman olmadan önce Bekataşî yapmıştır.[43] Aşağıdaki dörtlük Hasan Cemâlî Baba'nın Bektaşî yaptığı Andon Kevkebi tarafından Hasan Cemâlî Baba için söylenmiştir:

---

[41] Ergun, **Bektaşî Kızılbaş ve Alevî Şairleri ve Nefesleri,** C, III. İst, 1956 s.238
[42] Turgut Koca, **Bektaşî Nefesleri ve Şairleri, 12. Yüzyıldan 20.Yüzyıla Kadar.,** Maarif Kitaphanesi. İst., 1990, s.647
[43] Vahit Lütfi Salcı, *Edirne Şairleri, Hasan Cemâlî Baba,* **Damla Dergisi**, Yeni Seri,Sayı,5-46, 1948, s.70-71

Görmedim Ömrümde bir günlük huzur
Her günüm bir gam ile âlûdedir.
Cemâl Baba'ya kılınca intisap
Gönlüm ol andan beri âsûdedir.[44]

Şair, milletler arası farmason locasına da mensup olduğundan, Bektaşįliği de Türk Farmasonluğu sayarak Hıristiyanların Bektaşį olurken Mülüman olmaları lüzümuna kâni olmazdı. Hatta, yalnız Hıristiyan değil, Yahudilerden Selanik Mebusu Emanuel Karasu'yu da Bektaşi etmiştir. O, daha doğrusu Müslüman, Hıristiyan, Musevî, isterse Mecusî olsun bütün farmasonları Bektaşî yapmaya uğraşıyor ve bunda muvaffak da oluyordu. İstanbul'da mutlakiyet devrinin Birçok vezirlerini, paşalarını hatta edip, şair ve muharrirlerini bile gizlice Bektaşî yapmıştı. Şairin, şiir sanatındaki kudreti birinci dereceye yakın olmak üzere orta derecededir. Güzel selis bir ifadesi vardır. O, hem aruz ve hem de hece ile yazmıştır. İki tarafta da muvaffakiyetlidir. O, Bektaşîliğin bazı ananelerine isyan etmiştir amma, bektaşî olmayanlara da pek vurucu tehditler savurmuştur. [45]

Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı eserlerinde önemli olan eserin içeriğidir. Bu eserlerin yazılış gayesi muhipleri ya da halkı bilgilendirmek olduğu için şekil ikinci planda kalır. Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı şairlerden biri olan Hasan Cemâlî Baba'da eserlerin bu gayeyle yazmıştır. Çünkü kendisi bir Bektaşî "baba"sıdır.

Hasan Cemâlî Baba, eserlerinde hem aruzu hem de heceyi kullanmıştır. Şair iki ölçüyü de eserlerine başarıyla uygulamıştır. Özellikle heceyle yazmış olduğu şiirlerde sade ve yalın bir dil kullanmıştır. Aruzla yazmış olduğu şiirlerinde özellikle tasavvufî manzumelerde işlemiş olduğu konulardan dolayı terkipleri, Arapça ve Farsaça kelimeleri çokça kullanmıştır.

1.1.2. Eserleri:

[44] Vahit Lütfi Salcı, *Edirne Şairleri, Andon Kevkebi,* **Damla Dergisi**, Yeni Seri,Sayı,3-53, 1949, s. 38
[45] Vahit Lütfi Salcı, **a.g.m.,** s.71

S. Nüzhet Ergun, “eserinin adının Risale-i Agāh-ı Dil olduğunu söyler.” [46]

V. Lütfi Salcı ise: “Şairin mensur iki eseri vardır biri Mizānü’l-Hakâyık bir de Âdâb-ı Muhabbet’dir” der. [47]

Bizim yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde Hasan Cemâlî Baba’ya ait olan beş esere ulaştık. V. Lütfi Salcı’nın bahsetmiş olduğu eserler hakkında ise herhangi bir kayda rastlayamadık.

Risâle-i Âgâh-ı Dil: Kütahya Mustafa Yeşil Kütüphānesinde 24479 numarada bulunmaktadır.

Ḥamd-ı bī-ḥad ol Īzed-i Yezdāne olsun ki ḫāliku`l-eşyādır ve Şekūr ismiyle bī-nihāye olsun ki bir dürr-i bayżādan bu ekvān-ı kevneyni *kün* deyip bu ʿimāret-ḫāneyi lafẓ-ı ḳudretinden iʿtā yed-i ḳudretiyle bī-sütūn ve bī-cihet bünyād ḳıldı

Satırlarıyla başlar. 16 yk., 185x113, karışık satırlı, rika yazılı, Avrupa kağıt, ciltsiz. İstinsah tarihi ve müstensih ismi bulunmamaktadır.

Oḳuyup ḫayr ile yād eylesinler
Cemālī rūhunu şād eylesinler

Beytiyle sona erer. Eserde 29 adet mesnevi nazım şekliyle yazılmış manzume bulunmaktadır.

2. Rehnümâ-yi Sâlikîn: Millî Kütüphanede Y.Z. F.B 169/2 numaradadır.

Elḥamdüli`llahi Rabbü`l-ālemīn ve`ṣ-ṣalavati ve`s-selām-i ʿalā seyyidinā Muḥammedin Ḫātemü`n-Nebiyyīn ve ehl-i beyyiti`ṭ-ṭahirīn ṣalātu`llah-i ʿaleyhim ecmaʿīn emmā bʿad

[46] Saadettin Nüzhet Ergun, **Türk Şairleri**, İst., 1945, CIII. S. 972-973
[47] Salcı, **a.g.m.,** s.71

Satırlarıyla başlar. 18 yk., 204x257-160x95 ölç., 19 st., rik'a, esmer saykallı cedit kt., Szb., kırmızı, mor cetvelli, sırı ve sertabı meşin, miklebi ıstanpa baskılı yalsız şemseli lacivert bez kaplı mukavva cilt.

İstinsah Tarihi: H. 1293 (M.1876)

Müstensih: Hüseyin Hâkî

Ya muʿīn ve becāhü`n-nebiyyü`l-emīn ve yüḥiḳḳu seyyidü`l-mürselīn ve āla`ṭ-ṭayyibīnü`ṭ-ṭāhirīn temmetü`l-kitāb bi-ʿavnu`llahü`l-mülkü`l-vahhāb

Satırlarıyla biter. Eser mensurdur.

3. **Rumûz-ı ʿÂyîn-i Cem ve Künûz-ı Keşifül'l-Hikem:** Milli Kütüphane Yz. F.B. 626 numaradadır.

Bismi`llahi`rraḥmāni`rraḥīm *Elhamdülilāhi`l-leẕī hedānā lihaẕā ve ma künnā linehtedī levlā en hedāna`llah* āyet-i kerīme-i ʿanber-şemīmesiniñ maʿnā-yı münīfince Allah Teʿālā Ḥażretlerine ḥamd ü s̱enā olsun ki

Satırlarıyla başlar. 7+1 yk., 188x130-165x125 mm., 20 st., Rik'a, çizgili defter kağıt, yeşil kağıt kaplı cilt.

İstinsah Tarihi: H. 1310 (M. 1892)

Müstensih adı bulunmamaktadır.

Sāḳī-i meh-likā elde piyale
Ṣunduḳça neş`eler gelir kemāle
Maḥabbet ederiz Cemāl-i cemāle
Nāzenīñiz nāzenīniñ nāzenin

Dörtlüğüyle son bulur. Eserin sonunda Hasan Cemâlî Baba'ya ait bir nefes bulunmaktadır.

4. Menâkıb-ı ʿÂl-i ʿAbâ ve Mesâʿib-i Deşt-i Kerbelâ: Millî Kütüphanede A 3045 numarada bulunmaktadır. Eserin ilk sayfası eksiktir.

Dördüncü bāb ʿirfān-ı şerīʿat burhān-ı ṭarīḳat maʿden-i maʿrifet maḫzen-i ḥaḳīḳat olan cevher-i erkan pīr-i Ḫorasān Ḥacı Bektaş Velī Efendimiziñ vilādetleri

Satırlarıyla başlar. 18 yk., karışık satırlı, 185x113-bb-mm., talik, çizgi filigranlı, ciltsiz. İstinsah tarihi ve müstensih adı bulunmamaktadır.

Cedd-i pākiñ İmam Kāẓım rıżādır
Aṣl-ı nesliñ nūr-ı āl-i ʿabādır
Derd-mend-i Cemāle luṭfiñ devādır
Naṣīp veren şāhım ḳudret-i ilāsın

Bu dörtlükle son bulur. Eser mensurdur. Sonunda Hasan Cemâlî Baba'ya ait bir nefes bulunmaktadır.

5. Nutk-ı Cemālī Baba: Millî Kütüphanede Yz., A. 918 numarada bulunmaktadır.

İlahī vaṣfını mümkün müdür ḫāmem ede taḳrīr
Nice evṣāf-ı ṣāf itsem ḥaḳīḳatde ola taḳṣīr
Müfessirler ne deñli ḳılsa vahdāniyyetiñ tefsīr
Ne mümkün ʿaḳl ü naḳl-ile uluhiyyet ola taʿbīr
Rasad-bīn olsa yüzümü müneccim edemez taʿbīr
Ḳamu ḫulḳ-ı cihān ger kātib olsa edemez taḥrīr
Beşer ʿaḳlı şaşar evṣāfını eyler iken naẓīr
Kemāl-ı ṣanʿat eyler delālet hüsnünü taṣvīr
Sen ol nūr-ı mücerretsin seni ʿaḳl edemez tedbīr
Dedi bunu rumūz-ı *men ʿaref* sırrın bilen bir pīr
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir
Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir

Bendiyle başlar. 10 yk., 201x153-160x150 mm.bb. karışık satırlı, rik'a, kareli defter kağıdı. İstinsah tarihi ve müstensih ismi bulunmamaktadır.

ʿĀşıḳ Cemālī rūz-ı leyālī
Bu ḥaṣbiḥāli Allah Eyva`llah

Beytiyle son bulur. Eserde 15 Nâ't, 2 Nutuk ve 1 nefes bulunmaktadır.

6. Şiirler:

Hasan Cemâlî Baba'nın değişik kaynaklarda araştırmacılar tarafından yayınlanan 38 şiirinden oluşur. Bu şiirlerden 18'i Araştırmacı-Yazar Refik Engin'den alınmıştır. Refik Engin bu şiirleri Tekirdağ yöresinde ve değişik kaynaklardan derlemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

HASAN CEMÂLÎ BABA'NIN ESERLERİNİN TÜR-ŞEKİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

2.1. VEZİN VE KAFİYE ÖZELLİKLERİ:

2.1.1. Vezin:

Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı mensupları eserlerini; halkın anlayacağı bir dille, başlangıçta millî vezin ve yaşayan Türkçe ile yazıyorlardı. Bu cümleden olarak bu edebiyatta dikkat edilecek diğer önemli bir nokta ise; onunda *"Divan ve Âşık edebiyatları"* gibi, hem halk şiirin, hem de divan şiirinin cazibesine bağlı, iki taraflı bir hüviyeti oluşudur. Bu sebeple bu edebiyatın büyükleri, aynı zamanda aruza da hâkimdiler. Fakat hitap ettikleri kitleye istedikleri telkini yapabilmek için zamanla heceyi kullanırlar. Yine âşık edebiyatında olduğu gibi dinî-tasavvufî Türk edebiyatının da asıl edebî mahsulleri heceli manzumelerle ortaya çıkmıştır.[48]

Araştırmacılar dinî-tasavvufî Türk edebiyatı mahsulleri hakkında fazla bir şey söylemezler. Fakat verilen örneklerin çoğu hece vezni ile yazılmış şiirlerdir. Zira bu edebiyat mahsullerinin aruz ile yazılan örnekleri üzerinde fazla durulmadığı ve örnek olarak da bu şiirlere fazla yer verilmediği için bu edebiyat mahsullerinin daha çok bir *"hece edebiyatı"* olduğu zannedilmiştir. Halbuki dinî-tasavvufî Türk edebiyatı şairleri sosyal durumları da göz önünde tutarak halkın anlayabileceği şekilde, hem hece, hem de aruz ile eserler vermişlerdir. Ancak bazı durumlarda aruz vezni oranı daha yüksektir.[49]

2.1.1.1. Aruz Vezni:

Türk edebiyatında aruz vezni İslamiyetle birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Özellik Birçok dinî-tasavvufî eserler, aruz vezni ile yazılmıştır. Anadolu sahasında yazılmış olan ilk İslamî eserler, aruzun hece ölçüsüne yakın veya heceye uygun cüzleri ile yazılmışlardır.

Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı mensupları eserlerini yalnızca hece vezni ile yazmamışlar; bunlar aynı zamanda aruz vezni ile de yazmışlardır. Bu şairler; hemen hemen aruzun bütün kalıplarını kullanmışlardır. Aslında bu kalıpların şiirlere uygulanmasında bir hayli vezin kusurları meydana gelmektedir. Bunun da, bu şairlerin yaşadığı dönem göre tabi karşılanması gerekir. [50]

---

[48] Abdurrahman Güzel, **Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı,** Akçağ Yay., Ank., 2004, s. 753
[49] Güzel, **a.g.e,**, s. 753

Hasan Cemâlî Baba aruzu eserlerine başarıyla uygulalamıştır. En çok aruzun Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün, Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Fāʿilün, Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün, Fâ`ilâtün / Fâ`ilün / ve Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün kalıplarını kullanmıştır. Bunun yanında nadir olarak da diğer kalıpları da kullanmıştır.

2.1.1.2. Hece vezni:

Türk edebiyatında kullanılan en eski şiir vezni *"hece vezni"*dir. Bu vezin gerek İslâmiyet'ten önce, gerek İslâmiyet'ten sonra şairlerin en çok tercih ettikleri bir vezindir. Bilhassa tasavvufu benimseyen şeyhler, dervişler, dinî-tasavvufî düşüncelerini yaymak için bu millî vezin hece veznini kullanmışlardır.[51]

2.1.2. Kâfiye:

Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı şairleri, vezin konusunda olduğu gibi kâfiye konusunda da oldukça serbest hareket edirler. Esasen bu edebiyatta estetik gaye ikinci planda bulunduğu için kâfiye hususu pek nazar-ı dikkate alınmamıştır. Bu sebeple mutasavvıf şairlerde; Divan şiirindeki *mukayyed kâfiyeden*, halk şiirindeki *tam ve zengin kâfiye*nin yanında yarım kâfiyeye kadar her çeşit kâfiyeyi görmek mümkündür. Çünkü bu şairlerin şiirlerinde mevcut olan vezin ve kâfiye; ekseriyetle o edebî esere akıcılık ve ahenk kazandırmakla beraber, şairler bu edebî sanatlara değil, daha çok manaya ve mesaja önem vermektedir.[52]

2.1.2.1. Yarım Kâfiye:

Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerine baktığımız zaman yarım kâfiyenin nadir olarak kullanılmış olduğunu görmekteyiz.

Vāriṡ-i ʿilm ü ledün hem kāşif-i ümmü`l-kitāp
Reh-nümā-yi sālikīn maḳṣūd-ı erbāb-ı faẕl
(NCB 8/2)

Maẕhar-ı sırr-ı velāyet dürr-i deryā-yı Necef
Meẕhep-i İmam-ı bi`l-Ḥaḳḳ-ı ḥüccetü`l-ḳātıʿ maḳāl

---

[50] Güzel, **a.g.e.,** s. 753-754
[51] Güzel, **a.g.e.,** s. 757
[52] Güzel, **a.g.e.,** s. 759

(NCB 8/3)

Hādī-i rāh-ı şeriʿat melce`-i ehl-i ṭarīḳ
Pīşvā-yı ehl-i ʿışḳ *lā-raybe* Mahmūd elḥāṣıl

(NCB 8/4)

Ṣavāmü`n-nāsıñ oldu ʿādeti bu
Degil ṣavmı ḫavāsıñ böyle ya hu

(RAD 2/6)

2.1.2.2.Tam Kâfiye:

Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatının çoğu şairleri gibi Hasan Cemâlî Baba da, eserlerinde en çok tam kâfiyeyi kullanmıştır.

İki aynı kıblem İmama uydum
İbâdet neydiğin ol demde duydum
Aşk ile başımı secdeye koydum
Ma'bûdün bilhassa kıldım ibadet

(Ş 5/3)

Sûret-i âdemde zâhir oldu Hak
Seni sende bulmak bulmaktır ancak
Kendin bilen bilir Hudâ'yı mutlak
Âşikar etmeye cihan geldi

(Ş 36/2)

Ḳadīm u Ḥay u vāḥid ẕāt-ı bihter
Teālā şānuhū Allahu Ekber

(RAD 1/3)

Ḫulʿuṣ-ı ḳalble gel eyle niyyet
Ḳabūl olur ṣalāt-ı ṣavmıñ elbet

(RAD 1/14)

Tecellī-i Cemāl etdikde Ḥażret
Gider kes̱ret gelir aḥkām-ı vaḥdet

(RAD 2/17)

Saña taʿrīf edem gel ey birāder

Bu nuṣḥ u pendimi ḳıl cāndan ezber

(RAD 3/1)

Edā-yı ḥac edip ḳıla ʿibādet

Ḫulūṣ-ı ḳalb ile ḳıla riyāzet

(RAD 3/4)

Gelirse ḳalbiñe zerre nedāmet

Çekerse ṣarf olan māla ḳasāvet

(RAD 3/6)

Ṭarīḳ- i Ḥaḳḳa koy pāy-ı ʿazīmet

Erişir Kaʿbe-i maḳṣūda elbet

(RAD 3/13)

2.1.2.3.Zengin Kâfiye:

Hasan Cemâlî Baba, şiirlerinde zengin kâfiyeyi de sık kullanmıştır. Zengin Kâfiyeler oluşturulurken genellikle cân, kurbân, cânân, cihân, gümân, payân, ummân, mekân gibi sonu "...ân" ile biten kelimeler yaygın olarak kullanılmıştır.

O mīnā-yı muḥabbete gel ey cān

Ḥaḳīḳat eyle anda nefsi kurbān

(RAD 3/20)

Cemīʿ şeyden eḥabdur ʿāşıḳa cān

Bu bezl-i cān müşāḥede-i cānān

(RAD 4/13)

Ḳamū şeyden eḥabdur vaṣl-ı cānān

Ḥaḳīḳat vuṣlatı değer ḥezār cān

(RAD 4/14)

Naẓar ḳıl ʿaynı ibretle cihāna

Ḳamu birdir ṣaḳın düşme gümāna

(RAD 5/13)

Şerīʿat baḥr-ı bī-pāyān ʿazīzim

Sefīne ister ol ʿummān ʿazīzim

(RAD 7/3)

Sefīneye gerek mürşīd-i ḳapūdān
Ḳapūdanlar olur ġavvāṣ-ı ʿummān
(RAD 7/6)

Bulup bir mürşid-i kāmil cihānda
Aña beyʿat edesin bir mekānda
(RAD 8/4)

Görünce maʿrifet-i ādābıñ ey cān
Uṣūlüñ ḳıl tefehhüm eyle izʿā n
(RAD 10/7)

Edā-yı ḥac için ṣarf eyleyen māl
Verir Ḥaḳ ecri miṡlin olma dellāl
(RAD 3/9)

Bu menzil katʿ eder nefs u hevāyı
Siler dilden ġubār-ı masivāyı
(RAD 3/13)

Ḫulḳ-ı Muḥammedīyi bulur ol dem
Ḫalḳa muʿāmele eyler dedem
(RAD 20/11)

Ḫalāṣ eyler seni şek ü gümāndan
Açılır ḳalb gözü nūr-i īmāndan
(RAD 22/3)

Gider ḥayret gelir nūr-ı baṣīret
Kemāliyle alır eşyādan ʿibret
(RAD 22/4)

Göñül ol nūr-i ḳuds-ile münevver
Olur esma`-i müsemmās-ıla enver
(RAD 22/7)

Baṣīret ṣāḥibi olan bir ādem
Görür kār ü żarārını dem-ā-dem
(RAD 22/8)

2.1.2.4. Redif:

Hasan Cemâlî Baba şiirlerinde kâfiyelerden sonra sık sık redif kullanmıştır.

Bu sırr-ı vaḥdeti fikr-i ḫayāl edem dedim yā Rab
Rumūz-ı *men ʿaref*den ḥasbiḥāl edem dedim yā Rab
Vücūdum ḳatresin deryā miṡāl edem dedim yā Rab
Ḥaḳāyıḳdan biraz basṭ-ı maḳāl edem dedim yā Rab
Seni sende bulup ʿıyd-i visāl edem dedim yā Rab
Edip terk benliġim ḳālim ḥāl edem dedim yā Rab
Beni koyup seni kendime māl edem dedim yā Rab
Ḳapında ḳul olup kesb-i kemāl edem dedim yā Rab
Celāliñ muḳteżāsınca Cemāl edem dedim yā Rab
Seniñ māhiyetiñ senden sü`āl edem dedim yā Rab
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir
Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir

(NCB 1/3)

Ḥüsn-i dilber Cennetü`l-Me`vā degilde ya nedir
Ḳad ü bālā ḳāmet-i Ṭūbā degilde ya nedir

(NCB 16/1)

Ḳaşlarıñ miḥrabı olmuş ḳıble-gāh-ı ʿāşıḳān
Feyż-i pākıñ Kaʿbe-i ʿUlyā degilde ya nedir

(NCB 16/2)

Ẕülf ḳaş kirpiklerdir şol ḳamer miʿrācına
Ḳābe Ḳavseyn sırr-ı ev ednā degilde ya nedir

(NCB 16/3)

Ṡümme vechu`llaha irdik vechine ḳıldıḳ sücūd
Bu görüneñ Kıble-i Mevlā degilde nedir

(NCB 16/4)

Dilberā ḥüsn-i Cemālīnden tecellī eyleyen
Allah Allah ẕāt-ı bī-hemtā degilde ya nedir

(NCB 16/5)

2.2. NAZIM ŞEKİLLERİ VE TÜRLERİ:

2.2.1. Divân Edebiyatına Ait Ortak Nazım Şekilleri:

Dinî-tasavvufî Türk Edebiyatı şairleri, nazım şekli bakımından hem Divan edebiyatı, hem de bilhassa halk şiiri nazım şekillerini kullanmışlardır. Dinî-tasavvufî Türk Edebiyatı şairleri, bilhassa nazım şekli itibariyle divan şiiri tarzında, fakat muhteva itibariyle dinî-tasavvufî Türk edebiyatı türünde eserler vermişlerdir. Bilindiği gibi dinî-tasavvufî Türk edebiyatı şairleri her zaman ve her yerde divan tarzında pek çok eserler vermişlerdir. Demek oluyor ki, bu edebiyatın şairleri aynı zamanda divan tarzında da mükemmel eserler vermektedirler.[53]

Hasan Cemâlî Baba eserlerinde, Divan edebiyatı nazım şekillerinden en çok gazel, kasîde ve mesnevîyi kullanmıştır. Bunun dışında tahmis, muhammes, kıt'a, terci'i-bent gibi nazım şekillerini de kullanmıştır.

2.2.1.1. Gazel:

Gazel, sözlük anlamı kadınlarla âşıkane sohbet etmek olan, Arapça bir sözcüktür. Özellikle aşk, kadın, güzellik ve içki konusunda yazılmış belirli biçimdeki şiirlere denir. Gazel, Türk edebiyatına bağımsız bir nazım biçimi olarak İran edebiyatı yoluyla girmiştir. Biçimde hiçbir değişiklik yapılmadan, Türk şairlerince en çok sevilen nazım biçimi olarak yüzyıllar boyunca kullanılmıştır. Gazel, beyitlerle yazılır. Birici beyit Mūsārra'dır, yani dizeleri birbiriyle uyaklıdır. Öteki beyitlerin, ikinci dizeleri birinci beyitle uyaklıdır. İlk beyitten sonraki beyitlerin birinci dizeleri uyaksızdır. Uyak düzeni, aa-xa-xa...xa şeklindedir.[54]

Hüsn ü dilber Cennetü'l-Me'va degil de ya nedir
Kadd ü balâ kâmet-i Tûbâ değil de ya nedir
(Ş 20/1)

Kaşların mihrabı olmuş kıblegâh-ı âşıkân,
Vech-i pâkin Ka'be-i Ulya değil de ya nedir
(Ş 20/2)

---

[53] Güzel, **a.g.e.,** s. 763
[54] Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi,** TDK Yay., Ank., 2000 s. 104-105

Zülfü kaşı kirpiğndir şol kamer mi’racımız
Ka’be kavseyn sırr-ı ev ednâ değil de ya nedir
(Ş 20/3)

Semme vechu’llaha irdik vechine kıldık sücûd
Kıblegâh-ı ademi mana değil de ya nedir.
(Ş 20/4)

Dilberâ hüsn ü Cemâlinden tecelli eyleyen,
Allah Allah zât-ı bî-hemtâ değil de ya nedir
(Ş 20/5)

2.2.1.2. Kaside:

Kasîde “niyet etmek, yaklaşmak” anlamalarında “kasada” kökünden gelen Arapça bir kelimedir. Bir kişiyi öğmek ve genellikle karşılığında yardım istemek için yazılan şiirlere denir. Arap edebiyatında doğmuş ve İran’da bazı değişiklikleri uğrayayrak gelişmiş oradan da Türk edebiyatına girmiştir. Kasîde 9 beyitten 100 beyite kadar, aynı aruz kalıbıyla yazılmış ve gazel gibi aa-ba-ca-da… şeklinde kafiyelenen bir nazım şeklidir. Kasidenin ilk ve mukaffa olan beyitine *Matla*, son beytine *Makta,* en güzel beytine *Şah beyt* ya da *Beytü’l-kasîd* denir. Kasîde’nin sonunda, şairin mahlasını söylediği beyte *Tac beyt* denir. [55]

Hasan Cemâlî Baba’nın Nutk-ı Cemâlî Baba adlı eserinde bulunan 15 Na’t Kasîde nazım şekliyle yazılmıştır.

Dergahıñdır Kaʿbetü`l-ʿārif ḥaḳīḳatde şehā
İktisāb eyler saʿādet yüz sürenler bī-riyā
(Ş 3/1)

Āşıḳa ẖākdır devlet me`ābın şüphesiz
Küḥl-i *mā-zāġa`l-başar*dan oldu ʿayn-ı tūtiyā
(Ş 3/2)

Āstān-ı dergehiñ oldu nuṭḳ-ı ḳudsiyān
Ḥażret-i Cibrīl olupdur perdedārıñ dā`imā

55 Haluk İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekiller,** Birlik yay., Ank., 1985, s. 42

(Ş 3/3)

Ẕāt-ı pākine ṣıdk oldu şehā beytü`l-ḥarem
Dürr-i deryā-yı velāyetsin saña olmaz şehā

(Ş 3/4)

Merd-i meydān-ı celādet ṣāḥib-i Düldül-süvār
Hiç görülmüş mü ʿacep bu temcīd-i ehl-i ġazā

(Ş 3/5)

Şāh-ı merdān-ı şīr-i yezel var mı emṡāli anıñ
İşte eslāf-ı tevāriḫ işte emcād-ı ʿulā

(Ş 3/6)

Ṣanma kim çeşm-i felek bir daḫı miṡliñ görecek
Böyle ṣāḥib-i züllfiḳār-ı düldül-süvār-ı lā-fetā

(Ş 3/7)

Ḫāk-ṣār olanlara dā`imā olursun dest-gīr
Ol sebepden maḫlaṣı olmuş bu Turāb şāhım saña

(Ş 3/8)

Luṭf u bī-pāyānıñ etmiştir iḥāṭā cümleyi
Maʿden-i cevd-i seḫā ey kerem-kān-ı ʿaṭā

(Ş 3/9)

Ger ʿināyet olmasa senden şehā bir bende kim
ʿĀciz ü nāḳıṣ ḳalır ʿālemde bulāmaz ol hudā

(Ş 3/10)

Mihr-i pākin dilde mihmānım olup ey cān ü men
Göñlüm içre ʿışḳ ü şevḳiñdir eden cilve-nümā

(Ş 3/11)

Dil-nüvāz-ı çāre-sāzısın Cemālī ʿāşıḳānıñ
Senden özge mülcām yoḳ yā ʿAliyyü`l-Murtażā

(Ş 3/12)

2.2.1.3. Mesnevî:

Sözlük anlamıyla ikişer, ikişerlik demek olan mesnevî aslı Arapça olduğu halde Arapça da kullanılmayan bir kelimedir. Edebiyatta aynı vezinde ve her beyit kendi

arasında ayrı ayrı kâfiyeli nazım şekillerine mesnevî adı verilmiştir. İki beyitten başlayarak 20-30 beyte kadar olan kısa mesnevîlerin yazıldığı gibi, mesnevî şekliyle binlerce beyit süren uzun hikâyeler, kitaplarda yazılmıştır. Mesnevîde beyitlerin ayrı ayrı kâfiyeli olması yanında, her beytin anlamı kendi içinde tamamlanması ve öteki beyitlere geçmemesi de zorunludur. Beyitler arasında yalnızca konu birliğine dikkat edilmiştir.[56]

Hasan Cemâlî Baba, Risâle-i Âgâh-ı Dil adlı eserinde bulunan 29 nazmı, mesnevî nazım şekliyle yazmıştır.

Sipās ṣad- hezārān ol Ḫudāya
Bizi yoḳdan var eden kibriyāyā
(RAD 1/1)
Cenāb-ı Ḳādir u Ḳayyūm-ı dānā
ʿ Âlim ü Ḥākim ü Muṭlaḳ-ı tüvānā
(RAD 1/2)
Ḳadīm u Ḥay u vāḥid ẕāt-ı bihter
Teālā şānuhū Allahu Ekber
(RAD 1/3)
Muḥammed Muṣṭafā maḥbūb-ı Yezdān
Şerīʿ at taḥt-gāhında o sulṭān
(RAD 1/4)
Ḳamūdur delīlerin dermānı oldur
Ḳamū ʿ ālemlerin sulṭānı oldur
(RAD 1/5)
Gelipdir şānına levlāk levlāk
Anıñla faḫr eder zemīn u eflāk
(RAD 1/6)
Nihāyet yoḳ-durur vaṣfına anıñ
Ṣefāʿat-kān-ı Muḥammed Muṣṭafānıñ
(RAD 1/7)

---

[56] İpekten, **a.g.e.,** s. 70

Ḥābīb-i Ekrem açdı çün yüzünü
Ṣırāt-ı musṭaḳīm-i şerʿ-i mübīni

(RAD 1/8)

Şerīʿatdan ẓuhūr etdi ṭarīḳat
Çü keşf olmaḳ için esrār-ı ḥikmet

(RAD 1/9)

ʿUlūm-ı rāh-ı ʿirfān-ı şerīʿat
Ṭarīḳat maʿrifet sırr-ı ḥaḳīḳat

(RAD 1/10)

Bu dört bābıñ birincisi şerīʿat
Anıñla dīn ü İslām buldu hep şöhret

(RAD 1/11)

Şerīʿat-ı şarṭ-ı İslāmıñ olup beş
Ṣalāt ile ṣıyām bu ikisi eş

(RAD 1/12)

Ferā`iżden olup Hac et zekāt ver
Kelime-i şehāʿdet getir ey pīr

(RAD 1/13)

H̱ulʿuṣ-ı ḳalble gel eyle niyyet
Ḳabūl olur ṣalāt-ı ṣavmıñ elbet

(RAD 1/14)

Alıp ābdest şurūʿ eyle namāza
Taẓarrū eylegil Ḥaḳḳa niyāza

(RAD 1/15)

Rıżā-yı Ḥaḳ için eyle ʿibādet
ʿAbd-ı maʿbūda böyledir iṭāʿat

(RAD 1/16)

Bulunca ḳıble-i maʿnī-i sālik
Olur oldem daḫı maʿlūm-ı mālik

(RAD 1/17)

Ne cennet ister ol ne ḥūr ne ġılmān
Cemālu`llaha müştāḳ olur her ān

(RAD 1/18)

Cemālī oldu āyīne cemāle
Ulu'l-ebṣār olur vāḳıf bu ḥāle
(RAD 1/19)

2.2.1.4. Terc'i-i Bend:

Terci'i-bendler 8-20 mısralık bendlerin birleştirilmesiyle yapılır. Bend sayıları da 5-7 arasındadır. Bendlere Terci'-hane, haneleri birleştiren beyitlere de vasıta denir. Vasıta beyitleri her bendin sonunda tekrar edilir. Terci'lerde son bende mahlas söylenir. Terci'-i bendlerde aa-xa-xa..VV ve aa-bb-cc…VV olmak üzere iki kafiye şekli kllanılır. Daha çok birinci şekil kullanılır. Terci'-i bendlerde vasıta her bendin sonunda aynen tekrarlandığı için, aynı fikir çerçevesinde toplanan bir konu bütünlüğü vardır. Bendlerde işlenen fikirlerin her bendin sonunda asıl fikre bağlanması, terkiblere göre terci' yazmayı daha da güçleştirmiştir. Değişik konularda yazılmakla birlikte en çok devirden, felekten şikayet, mersiye ve özellikle mehdiye terci'lerin konusu olmuştur.[57]

Hasan Cemâlî Baba, eserlerinde terci'i- bend nazım şeklini Nutk-ı Cemâlî Baba adlı eserinde bir yerde kullanmıştır. Terci'i- bendler genellikle 5 ile 7 bendden meydana gelirler. Burada ise farklı olarak terci'i-bend 3 bendden meydana gelmiştir.

İlahī vaṣfını mümkün müdür ẖāmem ede taḳrīr
Nice evṣāf-ı ṣāf itsem ḥaḳīḳatde ola taḳṣīr
Müfessirler ne deñli ḳılsa vahdāniyyetiñ tefsīr
Ne mümkün ʿaḳl ü naḳl-ile uluhiyyet ola taʿbīr
Rasad-bīn olsa yüzümü müneccim edemez taʿbīr
Ḳamu ẖulḳ-ı cihān ger kātib olsa edemez taḥrīr
Beşer ʿaḳlı şaşar evṣāfını eyler iken naẓīr
Kemāl-ı ṣanʿat eyler delālet hüsnünü taṣvīr
Sen ol nūr-ı mücerretsin seni ʿaḳl edemez tedbīr
Dedi bunu rumūz-ı *men ʿaref* sırrın bilen bir pīr
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir

[57] İpekten, **a.g.e.,** s. 156-157

Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir

(NCB 1/1)

Ẓuhūruñla ẓuhūr etdi şehā bu ʿālem-i kes̱ret
Bu kes̱ret ʿayn-ı vaḥdetdir *ulu'l-ebṣār* alır ʿibret
Ḳamu żıll-i ḫayāldir ḳara gözlüm perde-i ḥikmet
Kemāl-ı kudret-i Ḥaḳdır görünen ṣūret ü sīret
Baṣīretle naẓār ḳıl ey gözüm nuru bu ne ḳudret
Tā kim var ẓāḥir ü bāṭın kamu vaḥdet-durur vaḥdet
Bu varlıḳ cümle Ḥaḳḳın varlığıdır eyleme şirket
İkilikten mīrān saña yetmez mi bu ḥüccet
Görünen fi`l-merā yā vech-i Ḥaḳḳ-ı sırr-ı ulūhiyet
Bu mevcūdāṭ-ı meşhūdāt-ile ḫayretde her ḥālet
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir
Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir

(NCB 1/2)

Bu sırr-ı vaḥdeti fikr-i ḫayāl edem dedim yā Rab
Rumūz-ı *men ʿaref*den ḥasbiḥāl edem dedim yā Rab
Vücūdum ḳatresin deryā mis̱āl edem dedim yā Rab
Ḥaḳāyıḳdan biraz basṭ-ı maḳāl edem dedim yā Rab
Seni sende bulup ʿıyd-i visāl edem dedim yā Rab
Edip terk benliğim ḳālim ḥāl edem dedim yā Rab
Beni koyup seni kendime māl edem dedim yā Rab
Ḳapında ḳul olup kesb-i kemāl edem dedim yā Rab
Celāliñ muḳteżāsınca Cemāl edem dedim yā Rab
Seniñ māhiyetiñ senden sü`āl edem dedim yā Rab
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir
Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir

(NCB 1/3)

2.2.1.5. Kıt'a:

Kıt'a'nın sözcük anlamı, parça, bölük, cüzdür. Yalnız ikinci ve dördüncü dizeleri birbiriyle uyaklı iki beyitlik nazım biçimine denir. Bu tür kıt'alar genellikle

dörtlük adıyla anılmaktadır. Uyak düzeni xa-xa şeklindedir. Kıt'alarda beyitler arasında anlam bütünlüğü bulunur ve beyitler birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Kıt'a nazım biçiminde şair mahlas kullanmaz ancak mahlas kullanılan kıt'alar da vardır.[58]

Şemʿ-i miḥrāb şerīʿat hāle-i nūrunu
Cāmiʿ-i feyż-i velāyet ḫāzin sırrı-ı ʿAlī
Seyyid ü Sādāt-ı Ekrem vāriṡ-i āl-i ʿabā
Ḳıble-i ehl-i ḥaḳīḳat Ḥacı Bektaş Velī
(RAC 2a)

Cūş edip yād-ı maḥabbet ile derya-yı ezel
Oldu bir nūr-ı aṣl şems ü ḳamer müşteri ḥāl
Üstüvā remzi olup şaḳḳ-ı ḳamer nūr-ı cemāl
Yek vücūd ʿālem-i vaḥdetde Muḥāmmedle ʿAlī
(RS 3a)

2.2.1.6. Muhammes:

Muhammes "beşli" demektir. Edebiyatta beş mısralık bendlerden oluşan nazım şekline de muhammes denmiştir. Genellikle 4-8 bend arasında yazılmışlardır. Az görülmekle birlikte daha uzun, 12-13 bende kadar uzayan muhammesler de vardır. Kâfiyelenişleri şöyledir:

Muhammes-i Müzdeviç: aaaaa-bbbba-cccca
Muhammes-i Mütekerrir: aaaaA-bbbbA-ccccA ve aaaAA-bbbAA-cccAA

Son iki mısraı nakarat olan muhammeslere edebiyatımızda çok az raslanır.[59]

Hasan Cemâlî Baba şiirlerinde muhammes nazım şeklini iki yerde kullanmıştır.

Ey yüzü *innâ fetahnâ* ey şân-ı mülk ü adem
Ey saçı *velleyli izâ yağşâ* cemâl-i muhterem

---

[58] Dilçin, **a.g.e.,** s.202
[59] İpekten. **a.g.e.,** s. 126

Hel etâ şânında geldi ey şâh-ı emri-i hımem
Lahmike lahmî buyurdu sana ol şâh-ı âlem
Ya Ali ya bâd-ı inzal nun ve'l-kalem

(Ş 34/1)

Ali evlâdı kâmil-i sırrı izhar eyleme
Yek vücud oldun Cenâb-ı Ahmed-i Muhatar ile
Münkire yuh seni tefrik ettiler ol yar ile
Kayd-ı defter kıl Cemâlî yarını ikrâr ile
Ya Ali ya Ali beyt-i hâdil râh-ı imâm

(Ş 34/4)

Hasan Cemâlî Baba burada, edebiyatımızda nadir olarak kullanılan son iki mısraı nakarat olan muhammes şeklini kullanmıştır.

Muharremdir ey dil bugün muharrem
Muharremde olur mu âşık hürrem
Dü çeşmim durma kan ağla de mâtem
Şehîd-i Kerbelânındır bu mâtem
Hüseyin-i Kerbelânındır bu mâtem

(Ş 35/1)

Cemâlî bende-i âl-i abâdır
Hüseyin-i Kerbelâya cânı fedâdır
Muharremde gözüm nûru selâdır
Şehîd-i Kerbelânındır bu mâtem
Hüseyin-i Kerbelânındır bu mâtem

(Ş 35/5)

2.2.1.7. Tahmis:

"Beşleme" anlamında olan tahmis aynı zaman da bir muhammestir. Bir gazelin her beytinin önüne aynı vezin ve kâfiyede üç mısra eklenerek muhammes haline

getirilmeye "tahmis etme" ve ortaya çıkan muhammese de "Tahmis" denir. Kâfiyelenişi, aaa(aa)-bbb(ba)-ccc(ca) şeklindedir.[60]

Hasan Cemâlî Baba, şiirlerinde Ferdî'nin bir gazelini tahmis etmiştir.

Sâkî-i kevser likadan şevkiyâb oldun yürü
Lezzeten lilşarabîn dil zevkiyâb oldun yürü
Ol sebebten nail-i lâl-i luab oldun yürü
Ey gönül pes bende-i âl-i cenâb oldun yürü
Nokta-i nâ-bûd iken ümmü'l-kitâb oldun yürü
(Ş 13/1)
Cevher-i kadrin Cemâlî 'nin bilirmi her denî
Olduğunu mazhar-ı esrâr-ı aşkın mahzeni,
Olmayan cevher-furûş bilmez nedir dür ma'deni.
Zâhid-i sûret-perest anlar mı Ferdî hiç seni
Mazhar-ı mazmûnunu taht-ı kubâb oldun yürü.
(Ş 13/10)

2.2.2. Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatına Ait Ortak Nazım Türleri:

2.2.2.1. Tevhid:

Allah'ın birliği, esmâsı, fiilleri, sıfatı ve zâtı söz konusu edilerek (bu özellikler çerçevesinde) insan bilgisinin Allah'ın zâtını idrakı, tevhid makamları, kesret-vahdet, münasebeti, yaratılış ve kâinatın aslî yapısı gibi bir fikir unsurunun bir arada yorumlandığı manzumelerdir.[61]

İlahī vaṣfını mümkün müdür ḫāmem ede taḳrīr
Nice evṣāf-ı ṣāf itsem ḥaḳīḳatde ola taḳṣīr
Müfessirler ne deñli ḳılsa vahdāniyyetiñ tefsīr
Ne mümkün ʿaḳl ü naḳl-ile uluhiyyet ola taʿbīr
Rasad-bīn olsa yüzümü müneccim edemez taʿbīr

[60] İpekten, **a.g.e.,** s. 131

Ḳamu ḫulḳ-ı cihān ger kātib olsa edemez taḥrīr
Beşer ʿaḳlı şaşar evṣāfını eyler iken naẓīr
Kemāl-ı ṣanʿat eyler delālet hüsnünü taṣvīr
Sen ol nūr-ı mücerretsin seni ʿaḳl edemez tedbīr
Dedi bunu rumūz-ı *men ʿaref* sırrın bilen bir pīr
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir
Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir

(NCB 1/1)

2.2.2.2. Nâ't:

Bir şeyi methederek anlatma, vasıflandırma; daha çok edebiyatımızda Hz. Muhammed'i meth etmek maksadıyla yazılan manzum ve mensur eserlerdir. Divan ve dinî-tasavvufî Türk edebiyatlarında, Hz. Muhammed için yazılmış pek çok Nâ't vardır. Ayrıca diğer peygamberler, velîler, din büyükleri, mürşitler halifeler hakkında da nâ'tlar vardır. Maznzum nâ'tların hemen hemen bütün nazım şekilleriyle kaleme alındığını görmekteyiz.[62]

Hasan Cemâlî Baba'nın, Nutk-ı Cemâlî Baba adlı eserinde Allah (c.c) ve Hz. Muhammed (a.s) için birer na't bulunmaktadır.

Göñül yüz sürmek ister ḫāḳ-pāye yā Resūlu`llah
Erişe ḳadri tā fevḳu`l-ʿalāya ya Resūlu`llah

(NCB 17/1)

Ġubār-ı pākıñ oldu *küḫl-i māẕāġu`l-baṣar* şāhım
Ne ḥācet ġayr-ı çeşm-i tūtiyāya ya Resūlu`llah

(NCB 17/2)

Ḳudūmüñle ẕemīn ü āsmān envāra ġarḳ oldu
Cemāliñ nūr-ı fer bedrü`-dücā ya Resūlu`llah

(NCB 17/3)

---

[61] Güzel, **a.g.e.,** s. 587
[62] Güzel, **a.g.e.,** s. 605

Muḳaddem ẕāt-ı bārī ile ẕātıñ ḳā`im olmuş iken
Mü`aḫḫar ḫātem olduñ enbiyāya ya Resūlu`llah

(NCB 17/4)

Cemālī ʿāşıḳ ufḳunda ney luṭfunla dil-şād et
İman yāyına geldin necāye ya Resūlu`llah

(NCB 17/5)

2.2.2.3. Nevrûziyye:

Nevrûz, Farsça "yeni gün" demek olup Güneşin Koç burcuna girdiği zaman olup Rûmî takvimde 9 Mart / Miladi 21 Mart'a rastlar. İranlılar İslâm öncesinde bu günü dinî bayram olarak kutlamışlardır. Ebulgazi Bahadır Han'ın naklettiğine göre Türkler de 21 Mart tarihinde Ergnekon'dan çıkış günü olarak her yıl bayram yapmaktadır. Bu bayramlar her iki millette de İslâmiyetten sonra İslâmî bir olaya dayandırılarak kutlanmaya devam edilmiştir. Hz. Adem'in dünyaya ayak bastığı gün, Hz. Ali'nin doğduğu gün gibi… İşte bu nevruz, günün neşesini, insanların o günkü ruh hallerini ve yapılan eğlenceleri anlatan eserlere de *nevrûziyye* denilmiştir. [63]

Hasan Cemâlî Baba'nın şiirleri arasında bir tane nevruziyye vardır.

Geldi müjde sultan-ı nevrûz
Evvel bahar eyyâmıdır
Oldu yine âlem efrûz
Gönüller saadı kânıdır

(Ş 33/1)

Muvlûd-ı Şâh-ı velâyet
İndi heyyâm-ı sa'adet
Açıldı abvâb-ı hâcet
Feyz-i ihsan hünkârıdır

(Ş 33/2)

Küşâd olur meydânımız

---

[63] Abdurrahman Güzel-Ali Torun, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı,** Akçağ Yay., Ank., 2003, s. 350

Sâflestedir ihvânımız
İcrâ olur erkânımız
Bu ayn-ı cem ahkâmıdır

(Ş 33/3)

Münkirleri niyâza gider
Cümlesi Mūsāffâ eder
Lâl-ı lebi sıvı şeker
Güzellerin ikrâmıdır

(Ş 33/4)

Yine sa'adettir bugün
İzn-i icâzettir bugün
May içmek âdettire bugün
Âşıkların bayramıdır

(Ş 33/1)

Sâkî gözet ayn-ı cemi
Devretsin muhabbet demi
Açsın bezmi gonca femi
Gül derme ıs eyyâmıdır

(Ş 33/6)

Cennet Cemâlî açılır
Âleme rahmet saçılır
Bu demde kevser içilir
Fazl-ı Hudâ ahkâmıdır

(Ş 33/7)

2.2.2.4. Düvaz-nâme:

Mevleviliğin Şems koluna bağlı şairlerle Alevî-Bektaşî şairlerinin On iki imamı ad ve özellikleriyle sayan manzumelere verilen addır. Övgü için yazılan bu şiirler düvaz, düvazdeh imam ya da düvezman da denmektedir. [64]

---

[64] Güzel. **a.g.e.,** s. 661

Hasan Cemâlî Baba'nın Nutk-ı Cemâlî Baba adlı eserinde On iki imam hakkında birer düvaz-nâme bulunmaktadır.

Dil-nüvāz-ı çāre-sāzısın Cemālī ʿāşıḳānıñ
Senden özge mülcām yoḳ yā ʿAliyyü`l-Murtażā
(NCB 3/11)
Maẓhar-ı nūr-ı Ḫudādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā
Nūr-ı çeşm-i Muṣṭafādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`r-rıżā
(NCB 4/1)
Fażl-ı Yezdān-ı Ḫudādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā
Nūr-ı ʿayn-ı Muṣṭafādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā
(NCB 5/1)
Bār-ġar-ı Ḥażret-i şāh-ı şehidān-ı güzīn
Gevher-i ʿālī-sezadır şehzāde Zeynel ʿAbidīn
(NCB 6/1)
Oldu ferzend İmam-ı Şāh Muḥammedü`l-Bāḳır
ʿUrefā zümresi etmişdi anıñla fāḫir
(NCB 7/1)
Rāh-ı ʿışḳ içre muḥaḳḳaḳ muḳtedā-yı ehl-i ḥāl
Ḥażret-i Caʿferü`s-Ṣādıḳ maʿden-i faẓl u kerem
(NCB 8/1)
Māẓhar-ı sırr-i hüviyyet nāṭıḳ-ı dürr-i naẓım
Ḥażret-i imam Musā Kāẓım *inehū fażlün ʿaẓīm*
(NCB 9/1)
Dürr-i derya-yı velāyet nūr-ı zāt- kibriyā
Hel innī sırrına maẓhardır ʿAli Musā Rıżā
(NCB 10/1)
Maẓhar-ı hüviyyet maʿden-i fażl u kerem
Ḥażret-i İmam Muḥammed Tāḳī ʿālī-himem
(NCB 11/1)
Maẓhar-ı sırr-ı hüviyyet rüşd ü reşād
Ḥażret-i İmam ʿAliyyü`n-Naḳī esḫā-yı cevād
(NCB 12/1)

Maẓhar-ı nūr-ı hidāyet rāh-ı ʿışḳıñ rehberi
Muḳtedā bih Ḥażret-i İmam Ḥasan ʿAskerī

(NCB 13/1)

Mażhar-ı esrār-ı ḥikmet nūr-ı çeşm-i ʿāşıḳān
Ḥażret-i İmam Muḥammed Mehdī-i ṣāhib-i zaman

(NCB 14/1)

2.2.2.5. Maktel-i Hüseyn:

Maktel, kelime manası itibariyle katledilen, öldürülen yer'dir. İsm-i mekân'dır. Istılahîmanada maktel ise; Hz Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edimesiyleilgili olarak yazılan manzum ve mensur eserlerin genel adıdır.[65]

Dilimde buldun esrâr-ı nihânı
Hüseynim Hüseynim Hüseyni
Ânın İçin olmuşam aşk zinde-gânı
Hüseynim Hüseynim Hüseyni

(Ş 28/1)

Yolum Muhammed'le Ali'dir
Pirim hünkar Hacı Bektaş Veli'dir
Cemâlî âşıkın aşkı celidir
Hüseynim Hüseynim Hüseyni

(Ş 28/5)

Muharremdir ey dil bugün muharrem
Muharremde olur mu âşık hürrem
Dü çeşmim durma kan ağla de mâtem
Şehîd-i Kerbelânındır bu mâtem
Hüseyn-i Kerbelânındır bu mâtem

(Ş 35/1)

Cemâlî bende-i âl-i abâdır

[65] Güzel, **a.g.e.,** s. 658

Hüseyn-i Kerbelâya cânı fedâdır
Muharremde gözüm nûrı selâdır
Şehîd-i Kerbelânındır bu mâtem
Hüseyn-i Kerbelânındır bu mâtem
(Ş 35/5)

2.2.2.5. Nutuk:

Tarikata yeni girecek olan muhiplere, onun rehberi olan mürşidler tarafından tarikatın adap ve erkanını, derecelerini öğreterek irşat etmek maksadıyla söylenen manzum eserlerdir. Edebiyatımızda, özellikle dinî-tasavvufî Türk edebiyatında vaktiyle var olan ve bu sahada da müstakil ve münferit şekilde yazılan manzum ve mensur eserlerin ortaya koyduğu nutuk türü bugün de görülmektedir. [66]

Hasan Cemâlî Baba, Nutk-ı Cemâlî Baba isimli eserinde iki tane nutuk bulunmaktadır.

Ḥüsn-i dilber Cennetü`l-Me`vā degilde ya nedir
Ḳad ü bālā ḳāmet-i Ṭūbā degilde ya nedir
(NCB 16/1)
Ḳaşlarıñ miḥrabı olmuş ḳıble-gāh-ı ʿāşıḳān
Feyż-i pākıñ Kaʿbe-i ʿUlyā degilde ya nedir
(NCB 16/2)
Ẕülf ḳaş kirpiklerdir şol ḳamer miʿrācına
Ḳābe Ḳavseyn sırr-ı ev ednā degilde ya nedir
(NCB 16/3)
ẟümme vechu`llaha irdik vechine ḳıldıḳ sücūd
Bu görüneñ Kıble-i Mevlā degilde nedir
(NCB 16/4)
Dilberā ḥüsn-i Cemālīnden tecellī eyleyen
Allah Allah ẕāt-ı bī-hemtā degilde ya nedir
(NCB 16/5)

[66] Güzel, **a.g.e.,** s. 716

2.2.2.6. Nefes:

Bektaşî âşıklarınca yazılan tasavvuf konulu şiirlerdir. Bunlara nefes denmesinin nedeni iç bilgisinden ve gerçeklerden söz edip kutsal bir ilhamla söylenmesindendir. Nefesler genellikle Bektaşîlik felsefesi çerçevesiyle vahdet-i vücûdu konu alır. Diğer tasavvuf kollarındaki ilahînin karşılığıdır. Bunun yanı sıra Bektaşî âşıklarınca söylenen nâ't ve Hz. Ali medhiyelerine de nefes adı verilir. Kâfiye düzeni koşmaya benzer. Daha çok yedili, sekizli, on birli hece ölçüleriyle söylenirler. Bunun yanı sıra aruz ölçüsüyle yazılmış nefeslere de rastlanır. Hece ile yazılmış nefeslerde dörtlük sayısı 3-7 arasında değişir.[67]

Bir Bektaşî Şairi olan Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerinde bulunan 28 nefesten 20'si 11'li, 6'sı 8'li ve 2'si de karışık ölçüyle yazılmıştır.

Gelin ey kardeşler bâtın dilinden
Hû çekelim Hacı Bektaş aşkına
Aşk ile şevk ile cân u gönülden
Dost Balım diyelim Pirdaş aşkına
(Ş 2/1)

Erkân-ı Pire gel aba giyelim
Kudret lokmasını Şâhdan yiyelim
Bir ağızdan cânlar Hak Hak diyelim
Hayder'e yetişen kardeş aşkına
(Ş 2/2)

Cemâlî Hakk'adır niyazlarımız
Âgaza başlasın dibazlarımız
Tâ arşa dayansın âvazlarımız
Hû çekelim Hacı Bektaş aşkına
(Ş 2/3)

Horasandan geldi bir er
Seyit sultan Ariz Baba.

---

[67] Erman Artun, **Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı,** Akçağ Yay., Ank., 2002, s. 88

Müminlere oldu rehber
Seyit sultan Ariz Baba.

(Ş 19/1)

Ser-be-ser bu cümle cihan
Bunlarla buldular iman
Cemâlî derdine derman
Seyit sultan Ariz Baba

(Ş 19/7)

2.3. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

2.3.1. Gramer Şekilleri ve Arkaik Kelimeler:

2.3.1.1. Gramer Şekilleri:

Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerine baktığımız zaman XIX. yüzyıl Türkçe'sini görmek mümkündür. Yazar yaşadığı dönemin dil özelliklerini eserlerine yansıtmıştır. Dildeki yuvarlaklaşma hadiseleri azalarak devam etmiştir.

tokuz (MAA 6b/13)
togru (RAD 4/17)
eyleyip (RAD 1b/9)
edip (RAD 4/1)
dürlü (RAD 12/10)

2.3.1.2. Kelime Hazinesi:

Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı mensupları; kelime hazinesi bakımından da zengin bir birikime sahiptir. Zira bu şahsiyetler, işledikleri konular itibariyle; Türkçe kelimeler yanında Arapça, Farsça ve Arkaik kelimelere de yer vermek suretiyle kelime hazinelerini zenginleştirmektedirler. Bu sanatkarlar; düşünce ve duygularını anlatma yolunda bir yandan atasözleri, halk söyleyişleri ve deyimlerle birlikte Türkçe'nin bütün imkanlarını seferber etmekte, diğer yandan tasavvufun usul ve adabını yansıtan kavramları; ayet ve hadisleri zaman ve zemine göre öğretici nitelikte kullanmaktadırlar.[68]

Hasan Cemâlî Baba bektaşî şairidir. Eserlerinde de din ve tasavvuf konularını işlemiştir. Eserlerinde kullanıldığı kelimeler de çoğunlukla din ve tasavvufla ilgilidir. Tevhid, tecelli, vahdet, kesret, gönül gibi tasavvufî kavramlara yer verilmiştir.

Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerinde Allah'ın, Hz. Muhammed'in, Hz. Ali'nin ve On iki imamın isimleri sık sık kullanılmıştır. Bektaşîlikle ilgili olarak tâlip, pir vb. sözcüklerde sıkça kullanılmıştır. Ayrıca, peygamberlerin isimlerinden, tarihî ve efsanevî

---

[68]Güzel, **a.g.e.,** s. 811

şahsiyetlerden, edebî hikaye kahramanlarından, Ehl-i beyt'ten, mutasavvıflardan ve bazı bektaşî büyüklerinden de isim olarak bahsedilmiştir.

2.3.1.3. Arkaik Kelimeler:

Bugün kullanmadığımız kelimelerden çoğu Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kelimelerden bazılarını şöyledir:

dükeli (RAD 1b/12	birle (RAD 2a/6)
togru (RAD 4/17)	kangı (RAD 4/9)
tamu (RAD 12/5)	ibaret durur (RAD 16/13)
dürlü (RAD 23/3)	bular (RS 3a)
tedigini (RS 3b/9)	kaçankim (RS 5a/17)
kim (ki) (RS 11a)	kimesne (RS 14a/8)
ḳangı (RS 15a/10)	nidigin (Ş10/1)
kendüyi (RAC 3b/17)	şununkim (RAC 5b/14)
turmayıp (MAA 9a/14)	

2.3.2. Anlatım Şekilleri:

Dinî-tasavvufî Türk edebiyatı şairlerinin ifade tarzı, yaşadığı yüzyıla ve anlatacağı konuya göre sade ve açıktır. Onlar, tasavvuf umdelerini; halkın anladığı basit kelimelerle, benzetmelerle ve sade bir şekilde anlatmaya çalışırlar. Tekke mensuplarının eserlerinde, "*tahkiyeden, delil ve ispat yoluylaya*" kadar bütün anlatım şeklerine rastlamak mümkündür.[69]

2.3.2.1. Nasihat ve Hitap Yoluyla Anlatım:

Dinî-tasavvufî Türk edebiyatına ait *manzum ve mensur eserlerde* sık sık örmeklerini gördüğümüz bu anlatım tarzı'nda bilhassa tasavvufî umdeleri anlatırken *nasihat verme üslubuna* başvurduğunu görüyoruz. Bu kişiler, özellikle anlatmak istedikleri veya vermek istedikleri mesajları, halkın, kolayca anlayabileceği dil ile,

---

[69]Güzel, **a.g.e.,** s. 816

özellikle manzum olarak *mesnevî nazım şekliyle*, mensur olarak da *hitabet yoluyla* vermektedirler.[70]

Dilā gūş eyle gel bu nuṣḥ u pendim
Ṣıyām ḥaḳḳındadır ey dil-pesendim
(RAD 2/1)
Saña taʿrīf edem gel ey birāder
Bu nuṣḥ u pendimi ḳıl cāndan ezber
(RAD 3/1)
Dilā bu pendimi cāndan edip gūş
Ḥaḳīḳat gūşun gel eyle mengūş
(RAD 4/1)

Bu vird-i ẕikr ü tevḥīd eyle ẕākir
Sivādan ḳalbinī eyleye ṭāḥir
(RAD 5/1)

Ey ʿazīz eger insān-ı kāmil olmaġ ister isen ṭarīḳat-i ʿaliyyeye gir ve ḥażżı öz vücūdumda bulayım dersen *men ʿarefe* sırrına ir ki ṭarīḳat-i ḥaḳḳa yol bulasın ve vāṣıl-ı ila`llah olasın hemān Cenāb-ı Yezdāna.
(RS 15a/17-19)

2.3.2.2. Doğrudan Doğruya Anlatım:

Dinî-tasavvufî Türk edebiyatı mahsullerinin, her zaman öğretici mahiyete başvurduğu ve çok kullanıldığı anlatım şekillerinden biri de "*doğrudan doğoruya anlatma, tarif ne izah etme*" üslubudur. Gerek tasavvuf umdeleri gerek, gerek dinî meseleler, bilhassa mensur ve manzum eserlerde bu üslup içerisinde anlatılır.[71]

Ḥamd-ı bī-ḥad ol Īzed-i Yezdāne olsun ki ẖāliku`l-eşyādır ve Şekūr ismiyle bī-nihāye olsun ki bir dürr-i bayżādan bu ekvān-ı kevneyni *kün* deyip bu ʿimāret-ẖāneyi lafẓ-ı ḳudretinden iʿtā yed-i ḳudretiyle bī-sütūn ve bī-cihet bünyād ḳıldı ve ol cevher-i

[70]Güzel, **a.g.e.,** s. 816
[71]Güzel, **a.g.e.,** s. 821

pākize-i dīde-i ẕātıyla nażār edip hevā-yı ʿışka cevelān ederek nār bād āb kili Muṣavvir ismiyle ābādan eyleyip Pirāhen-i ʿışkla tezyīn edip ṣūret-i insān ḳıldı ve her ʿaẓā-yı beşeriyyetiñ Ḥay ismiyle mersūm edip heykel-i eşyāya cemʿ ḳıldı.

(RAD 1b/4-11)

Esbāb-ı mücībeye mebnī terkibeye götürüp taḥrīr eylediğim ʻinde`l-ʻurefā istifā buyurulduğu taḳdīrde ser-çeşme-i ṭarīḳatimiz bir zamāndan beri bir nā-ehl ellerine geçip şerīʿatin şınıñdan ṭarīḳātiñ ṭısından maʿrifetin miminden ḥaḳīḳatin ḥasından ẖaberi olmayan bir ṭaḳım beyan meydāna çıkıp kendi ẕuʻumlarınca bilir bilmez iḥtiraʿatlarda bulunaraḳ ṭālibān-ı sāde dilān-ı bī-çāregānın taẖrīḳ-i ezhānlarını bozup yol budur deyi ṭarīḳat-ı ʿaliyyemizi lisāna getirdikleri derkār ḥalbuki erkān-ı ʿaliyyemiz ber-mürāyed-i aẖẕ ḳabūl etmeyecegi emr ü āşikārdır.

(RAC 8a/10-16)

2.3.2.3. Muhakeme ve Sual yoluyla Anlatım:

Dinî-tasavvufî Türk edebiyatı mensubu şairler; tasavvufî bilgi ve motifleri zaman zaman karşılıklı "*soru-cevap*" şeklinde de anlatmaktadırlar. Bunlar tasavvufun bazı prensiplerini kendi kendilerine sorarlar, yine kendileri cevap verirler. Böylece fikirlerini "*soru-cevap*" yoluyla daha tesirli bir hale getirirler.[72]

Ne demekdir velīlerde velāyet
Bu yüzden eyleyem bir bir rivāyet

(RAD 28/1)

ʿAbd nefsini ifnā ede dā`im
Bu üslūb üzre olur Ḥaḳla ḳā`im

(RAD 28/2)

Umūr-ı ʿabde Ḥaḳ eyler tevellī
Cenāb-ı Ḥaḳ eder bi`ẕ-ẕāt-ı tecellī

(RAD 28/3)

Degil ʿabdıñ taṣarrufu vücūdu
Ne vaṣfı vār ne fiʿli ne ḳusūru

---

[72]Güzel, **a.g.e.,** s. 822

(RAD 28/4)

Taṣarruf-ı fiʿl-i irādet ile ḳudret
Olur bi`l-külliye-ı Ḥaḳḳuñ nihāyet

(RAD 28/5)

Beşeriyyet olur ifnā o anda
Fenāfi`llah ẓuhūr eder o anda

(RAD 28/6)

Kalır ol dem ʿabd Ḥaḳ ile bāḳī
Beḳābi`llahaʿabd eyler teraḳḳī

(RAD 28/7)

Bu ismiñ maẓharı olan ʿabd hem
Velīyyu`l-lāh denir ismine her dem

(RAD 28/8)

Eger feyżiñ bulam dersen Ḫudānıñ
Ṭutagör dāmeniñ āl-i ʿabānıñ

(RAD 28/9)

Nebīlerdir cihānıñ āftābı
Velīlerdir semānıñ māhtābı

(RAD 28/10)

Velāyet der-velī pūşīde bāyed
Velī ender nebī peydā ne-māyed

(RAD 28/11)

Muḥaḳḳiḳler demişler kim ḳaḳīḳat
Velī ol mürşid-i kāmil-i tarīḳat

(RAD 28/12)

Velīler ḳılmaya iẓhār-ı kerāmet
Degil cā`iz bu ʿiddiā nihāyet

(RAD 28/13)

Nebīler daʿvete me`mūr mücerred
Velīler daʿvet etmez añla bir ferd

(RAD 28/14)

Cemālī daʿvete me`mūr şerīʿat

Velī mestūr olur sırr-ı velāyet

(RAD 28/15)

2.3.2.4. Delil ve İsbat Yoluyla Anlatım:

Dinî-tasavvufî Türk edebiyatı şairlerinin sık sık başvurduğu yollardan bir de, fikirlerin *ayet, hadis ve kelam-ı kibarla takviye* etmektir. Bilhassa tasavvufun çıkış noktası olan "*men arefe nefsehu fekad arefe rabbehu*" hadisi çok sık kullanılır. [73]

Bāb-ı evvel *Men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe Rabbehū* beyānındadır imdi o daẖı üç faṣlı şāmildir ḳale`llahu teʿālā *Ve mā ẖaleḳtü`l-cinne ve`l-inse illā liyaʿbudūn* ey liyaʿrifūn ey yuvaḥḥidūn maḳāmında işbu āyet-i kerīme-i ʿanber-şemīme-i ʿulemā-i muḥaḳḳiḳīn tefsīr edip Cenāb-ı Ḥaḳḳ ve Rabbü`l-feleḳ ḥażretleri buyurmuşdur ki insan ile cinni ancaḳ ʿibādet için ẖalḳ etdim ʿibādetden murād *Men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe Rabbehū* meālınca nefsini bilip Rabbi bilmeñ için öyle olduğu ḥālde bu ʿāleme gelmekden maḳṣūd nefsini bilmek ve Ḥaḳḳı özünde bulmaḳ maʿnası oduğunu beyān olunmuşdur fi`-l ḥaḳīḳa bir kimse nefsini bilmez ise taḥḳīḳ Rabbisini bilmez öyleyse insāna lāzım olan *men ʿaref* sırrına vāḳıf olmāklıḳdır zīra bu ḥadīsiñ ẓahir maʿnāsı oldur ki bir kimse nefsiniñ ʿāciz ve nāḳıṣ olduğunu bilmesin bunuñla berāber vaḥdetden bir şey` istifāde olamayacāğı beyne`l-ʿurefā der-kārdır.

(RS 2b/9-3a/2)

2.3.2.5. Tahkiye Yoluyla Anlatım:

Bilhassa dünyanın yaradılışı ve peygamberlere ait kıssaların anlatışılında bu edebiayt mensubu şairler, "tahiye üslubu"na başvururlar. Bu şairler, anlatacakları konuları halkın anlayacağı biçimde anlatırlar.[74]

Ḥamd-ı bī-ḥad ol Īzed-i Yezdāne olsun ki ẖāliku`l-eşyādır ve Şekūr ismiyle bī-nihāye olsun ki bir dürr-i bayżādan bu ekvān-ı kevneyni *kün* deyip bu ʿimāret-ẖāneyi lafẓ-ı ḳudretinden iʿtā yed-i ḳudretiyle bī-sütūn ve bī-cihet bünyād ḳıldı ve ol cevher-i pākize-i dīde-i ẕātıyla nażār edip hevā-yı ʿışka cevelān ederek nār bād āb kili Muṣavvir ismiyle ābādan eyleyip Pirāhen-i ʿışkla tezyīn edip ṣūret-i insān ḳıldı ve her ʿaẓā-yı

[73] Güzel, **a.g.e.,** s. 826

beşeriyyetiñ Ḥay ismiyle mersūm edip heykel-i eşyāya cemʿ ḳıldı.

(RAD 1b/4-11)

Bu merātibleriñ ḥaḳḳında bir güzel tems̱īl ve tes̱bit buyurmuşlar şöyleki şununkim cemʿi yoḳ ʿirfānı yoḳdur şununkim farḳı yoḳ ilḥādı çoḳdur biri şol şirke beñzer şehre gelmez biri şehr ādemi ḳaryeye gelmez ḥaḳīḳatde kemāl ehli o oldu o kim hem şehre hem ḳaryeye geldi işte Ḥażret-i şāh-ı velāyet-penāḥ efendimiziñ ḥikmet-āmīz olan nuṭḳ-ı muṣavvīleriniñ şerḥ edip şerīʿat maʿrifet ḥaḳīḳat ṣāḥipleriniñ merātiblerini beyan buyurdular.

(RAC 5b/13-17)

Esrār-ı İlāhiyyeyi nā-ehlinden ketm idiñiz zīrā esrār-ı İlāhiyyeyi nā-ehline añlatmaḳ körler maḥellesinde āyine ṣatmaḳ gibidir āyineniñ körlere lüzūmı olmadığı gibi nā-ehl olanlara daẖı bu kelāmıñ te`s̱īri olmaz beyt

Ḳadr-i zer zer ger şināset
Ḳadr-i güher güheri
Ḳadr-i gül bülbül şināset
Ḳadr Kanber-ra ʿAlī

Manṭūḳınca ʿurefā meydānınıñ muḥabbet çarşūsunda pāzār-ı ḥaḳīḳatde kale-i vuṣlata naḳd ü cān ile ṭālib ve rāġıb olan ʿārifleriñ pāzārlıḳlarına öyle ʿaḳl-ı maʿāşıñ bilecegi aẖẕ u ʿaṭā degildir ki müşteri olsun ve ḳadr-ı ḳıymetini bilsin beyt

Ḳadr-i yāri ʿāşıḳ-ı dīvāneden ṣorṣuñ ṣorān
Şem-i ḥāle-i ġayreti pervāneden ṣorṣun ṣorān

ʿAzīzim ʿaḳl menzilesinde olan nā-çāre göre pāzār-ı ḥaḳīḳīde ṣatılan metaʿ bulamaz zīra cevher bedestānında beyt-i pāzār-ı tecelliyeniñ işine yarār ḳumāş bulmıyacağı der-kārdır ḳażārā bir ḳumāş alacaḳ olsa çārşūlarında aña bahā taḳdīr edecek bir kimse olmadığından müşterisini bulup ṣatamaz dükkānında bulunān riyā ḳumāşlarına teşbīh.

---

[74]Güzel, **a.g.e.,** s. 827

(RS 8b/6-19)

2.3.2.6. Tasvir Yoluyla Anlatım:

Dinî-tasavvufî Türk edebiyatına dahil edilen nazım ve nesir tarzındaki eserlerde rastladığımız bir başka üslup özelliği de tasvir yoluyla anlatmadır. Özellikle; mevsim kasidelerinde, evren, âlem, yer-gök, ahiret, mahşer gibi konuların anlatımında canlı tasvirlere rastlanır.[75]

Aġaçdan murād meyvesi olduġu gibi şerīᶜatden murād ḥaḳīḳati bilmekdir meyvesi olmayan aġaç yanmaḳdan ġayrı bir şey`e yaramadıġı gibi ḥaḳīḳat-ı Muḥammed ᶜAliye muṭṭaliᶜ olamayanlar daḫı ġadābdan ḫalāṣ olamaz.

(RS 2b/ 9-11)

Ḳaçankim bir ḳulumu sever isem benim ile işidir benim ile görür benim ile söyler benim ile ṭutar benim ile yürür ol zamān ol ḳulumuñ ḳulāġında işiden gözünde gören dilinde söyleyen elinde ṭutan ayaġında yürüyen ben olururm ve ol ḳulda benlik eṡeri ḳalmāz nitekim gölgeniñ vucūdu ḳıyām ve ḥareketi ḫayāl olduġu gibi ve bir miṡāli daḫı budur ki āyīneden görünen vücūduñ esāsen vücūdu olmayıp naẓarınıñ olduġu gibi beḳābi`llaha ḳedem baṣanlarıñ daḫı varlıġı Ḥaḳḳın varlıġıdır.

(RS 5a/17-5b/5)

2.3.2.7. Kıyaslama Yoluyla Anlatma:

Dinî-tasavvufî Türk edebiyatındaki bir başka anlatım özelliği de kıyaslama yoluyla anlatımıdır. Kıyaslama, tercih edilenin üstünlüğünü ortaya koymak amacıyla yapılmaktadır. [76]

Her mürşide dil verme kim yoluñu ṣarpa uġradır
Mürşidi kāmil olanıñ ġāyet yolu āsān imiş

(RS 15a)

Yedi ḳat yer yedi ḳat gök on iki burç şems-i māh
Her ne var insānda var pinhānı sen sende ara

---

[75] Güzel, **a.g.e.,** s. 830
[76] Güzel, **a.g.e.,** s. 831

(RS 7a)

Zehī saʿādet ol kimseye ki dünyāda müşāhede-i cemāl-i yāri müberrā ola eger bir kimseye cemāl-i yāri müberrā olmāz ise āḫiretde daḫı müşāhede edemeyeceğine delīl işbu Kur`an-ı cedīl buyurulmuşdur ki ḳale`llahu teʿālā *Ve men kāne fī hāzihī aʿmā fehüve fī`l-āḫireti aʿmā ve eḍallü sebīlen* medlūlünce bu āyet-i kerīme-i ʿanber-şemīmeniñ mażmūnuna mā-ṣadaḳ faḫr-i ʿālem ṣalla`llahü ʿalyhi ve sellem efendimiz ḥazretleriniñ fem-i saʿādetlerinden şeref-ṣüdūr buyrulan ḥādiṣ-i nebevīdir kemā ḳāle ʿalyhi`s-selām *Men lem yüridul`llahü fī`d-dünyā lem yiridu`llahü fī`l-āḫireti* yaʿni ḥazret-i aḥadiyyeti müşāhede etmek bilmekdir zīra bilmeyen ne müşāhede itsün hemān Cenāb-ı Rabbu`l-İzzet-i Tevfīḳ-i ṣamedāniyyesine vāṣıl olmayıp ḥidāyetini refīḳ ve ṭaraf-ı İlāhiyyesinden gönlümüze ʿışk vecezbe bıraḳıp rāh-ı hidāyetini tevfīḳ eyledikde.

(RS 2a/7-18)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HASAN CEMÂLÎ BABA'NIN ESERLERİNDE DİN, TASAVVUF VE CEMİYET

3.1. DİN:

3.1.1. İtikat:

3.1.1.1. Allah:

İsra suresinin 110. âyeti mealen "İster Allah deyin, ister Rahman deyin. Hangisini derseniz olur, çünkü en güzel isimler O'na hastır" demektedir.[77] Allah, Kainatı yaratan ve yöneten tek mutlak varlık. İslāmın tanıttığı tek Tanrı. Varlığı kendinden olan ve kemal sıfatlarını kendinde toplayan hakiki mabud[78]. Allah bütün noksan sıfatlardan münezzehtir. Biz O'nu ancak sıfatlarının tecellileriyle tanıyabiliriz. Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerinde Yezdan, Hak, Huda, Mevla, Rabb, Īzed, Cebbar gibi isimlerle kullanılır.

Allah'ı kendisinden başkasının bilemeyeceğini ve O'nun varlığının akıl ile dile getirilemeyeceğini anlatmaktadır.

İlahī vaṣfını mümkün müdür ḫāmem ede taḳrīr
Nice evṣāf-ı ṣāf itsem ḥaḳīḳatde ola taḳṣīr
Müfessirler ne deñli ḳılsa vahdāniyyetiñ tefsīr
Ne mümkün ʿaḳl ü naḳl-ile uluhiyyet ola taʿbīr
Rasad-bīn olsa yüzümü müneccim edemez taʿbīr
Ḳamu ḫulḳ-ı cihān ger kātib olsa edemez taḥrīr
Beşer ʿaḳlı şaşar evṣāfını eyler iken naẓīr
Kemāl-ı ṣanʿat eyler delālet hüsnünü taṣvīr
Sen ol nūr-ı mücerretsin seni ʿaḳl edemez tedbīr
Dedi bunu rumūz-ı *men ʿaref* sırrın bilen bir pīr
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir
Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir
(NCB 1/1)

Fefhem ey ʿāşıḳ bu maʿnā-yı güzel
Cümle *lā-mevcūde illa'llah*ı ezel
(RAD 20/13)

---

[77] Ali Torun, **Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnameler**, K.B.Y, Ankara, 1998, s.255
[78] Hasan Akay, **İslâmî Terimler Sözlüğü**, İşaret Yay. İst. 1995, s. 31

Ey sālik-i meslūk-i ṭarīkat ve ey ṭālib-i maṭlūb-ı ḥaḳīḳat ceşm-i dilden ḥūb-ı ġaflet-i gider cān ḳūlaġ-ıla istimāʿ eyle ki ḥaḳīḳat-ı insāna bir cevher-i basīṭ-i ruhānī ve bi`l-laṭīf-i maʿnevī-i Rabbāniyyedir ki anıñ tersīminde mühendisān-ı ʿālem-i ḥayrān ve ḳalem-i keşīdesinde dem-beste ve ser-gerdān ḳalmışler zīrā öyle bir ṣūret-i zībā öyle bir ḳudret-i Mevlā ki suyūd-ı ẖaṭṭdan mürekkeb bir sırrı-ı muʿammā ve maḥż-ı ḥikmet ve vaḥdet-ẖāne-i acel-i ʿalādır ki ʿaḳl ile bilinmez ve naḳl ile tefhīm ḳılınmaz bir ṣunʿ-ı kerd-kār ve bir binā-i Īẕed-i Cābbārdır ki ẖaḳīḳiyyesinden ẖaberdār olana ʿışḳ olsun zīrā her şey`i cāmiʿ ve şems-i ṭābān gibi lāmiʿ bir nūr-ı mücessem-i ādemden ceşm-i emʿān ile nażar olunduḳda cāmiʿu`l-kelām ve maẓhar-ı nām olduğu ve ʿālem-i şuhūd olan mevcūdāt iḳlīm-i vücūdda mevcūd bulunduġunu.

(RS 6b/8-15)

Buralarda ise Allah'ın diğer isimleri kullanılmaktadır.

Vāḳıf-ı esrār-ı ḥikmet ẕüfunūn-ı ʿaḳl ü küll
Kāşif-i remz-i **Ḫudādır** maʿnevī sırr-ı ḥāḳim

(NCB 11/9)

Fażl u **Yezdān**-ı **Ḫudā** ʿāleyhim luṭf-ı ets̱īm
Görmüş çeşm-i felekʿaṣrında bir sulṭān-ı nihād

(NCB 12/2)

Cemâlî **Hakk**'adır niyazlarımız
Âgaza başlasın dibazlarımız
Tâ arşa dayansın âvazlarımız
Hû çekelim Hacı Bektaş aşkına

(Ş 2/3)

Hemān ādem-durur mir`at-ı Mevlā
Görürsün ḳudretu`llahı mücellā

(RAD 10a/15)

Bir ṣunʿ-ı kerd-kār ve bir binā-i **Īẕed**-i **Cābbār**dır ki ẖaḳīḳiyyesinden ẖaberdār olana ʿışḳ olsun.

(RS 6b/11-12)

Burada ise Hasan Cemâlî Baba, tüm çabalarının, onun esmasının muhabbeti için olduğunu anlatmaktadır.

Bütün bu cüst-cūlar hāy huylar sanma beyhūde
Fiḳān-ı nāleye bāʿ iṡ o esmā-yı maḥabbettir
(RS 11b/3)
Ey dil yürü var Ḥażret-i settāre budur yol
Maḥbūb-ı Ḫudā Aḥmed-i Muḫtāra budur yol
(RS 15b)
Bu ṣafha-i dilden silegör naḳş-i sivāyı
ʿ Āşıksañ eger şīve-i Dildāre budur yol
(RS 15b)
Görmekse murād Dildārı Cemālī
Mir`at-ı dile eyle nażar yāre budur yol
(RS 15b)
Sipās ṣad- hezārān ol Ḫudāya
Bizi yoḳdan var eden kibriyāyā
(RAD 1/1)
Cenāb-ı Ḳādir u Ḳayyūm-ı dānā
ʿ Alim ü Ḥākim ü Muṭlaḳ-ı tüvānā
(RAD 1/2)
Ḳadīm u Ḥay u vāḥid ẕāt-ı bihter
Teālā şānuhū Allahu Ekber
(RAD 1/3)
Dil-ber-i iḥsān-ı Cemālīnden tecellī eyleyen
Allah Allah ẕāt-ı bī-hemta degilde nedir
(NCB 16/5)

3.1.1.2. Melekler:

Meleklere iman imanın şartlarından birisidir. Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerinde, dört büyük melek olarak zikredilen Cebrail, Mikail, Azrail ve İsrafil'in isimleri geçmektedir.

Meleklerden her biri insan vücudunda ki farklı uzuvlara karşılık gelmektedir.

Melekler daḫı insāñ ʿāleminde ḳuvā-yi insāniyye-i rūḥāniyye ve nefsāniyye olup mes̱elā insānıñ gözü maẓhar-ı ʿAzrā`ildir ve ḳulaġı mazhar-ı Mīkā`ildir ve burnu mazhar-ı İsrāfīldir ki Cenāb-ı Ḥaḳ ruh-ı insāna burundan nefḫ eylemişdir ve aġız mazhar-ı Cebrā`īldir bunlarda ʿaẓīm-i esrārlar vardır bu nükteler erbābınıñ maʿlūmudur.

(RS 8a/10-14)

İki yerde Cebrâil (a.s)'den bahsetmektedir. Buralarda Cebrâil (a.s)'in ismi vahiy hadiseleriyle beraber zikredilir.

Ḥażret-i Cibrīl Melekü`l-Celīlden gelip Ḥażret-i Peyġambere gönderdigi

(MAA 5a/8-9)

Āstān-ı dergehiñ oldu nuṭḳ-ı ḳudsiyān
Ḥażret-i Cibrīl olupdur perdedārıñ dā`imā

(NCB 3/3)

3.1.1.3. Kitaplar:

İmanın şartlarından birisi de kitaplara inanmaktır. Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerinde kutsal kitaplar içerisinde saadece Kur'an-ı Kerim'in ismi geçmektedir.

Yedi āyet püşt ü heşt ümmü`l-kitāb esrārını
Vechiñ üzre oḳunan Ḳur`anı sen sende ara

(RS 7a)

Caʿferü`ṣ-Ṣādıḳ Ḳur`an-ı nātık
Baḥru`l-ḥaḳāyıḳ Allah Eyva`llah

(NCB 19/10)

3.1.1.4. Peygamberler:

İmanın esaslarından dördüncüsü Peygamberlere imândır. Peygamberlerden birine inanmayan kâfir olur. Bir hadise göre peygamberlerin sayısı yüz yirmi dört

bindir. Bunlardan üç yüz on beş tanesi resûl (kitap sahibi)dir. Bu yüz yirmi dört bin peygamberden ilki Hz. Âdem, sonuncusu Hz. Muhammed'dir[79]

İlk insan ve ilk Peygamber olan Hz. Âdem'in nasıl ve hangi unsurlardan yaratıldığını şöyle anlatıyor:

Ḥamd-ı bī-ḥad ol Īzed-i Yezdāne olsun ki ḫāliku`l-eşyādır ve Şekūr ismiyle bī-nihāye olsun ki bir dürr-i bayżādan bu ekvān-ı kevneyni *kün* deyip bu ʿimāret-ḫāneyi lafẓ-ı ḳudretinden iʿtā yed-i ḳudretiyle bī-sütūn ve bī-cihet bünyād ḳıldı ve ol cevher-i pākize-i dīde-i ẕātıyla nażār edip hevā-yı ʿışka cevelān ederek nār bād āb kili Muṣavvir ismiyle ābādan eyleyip Pirāhen-i ʿışkla tezyīn edip ṣūret-i insān ḳıldı ve her ʿaẓā-yı beşeriyyetiñ Ḥay ismiyle mersūm edip heykel-i eşyāya cemʿ ḳıldı.

(RAD 1b/4-10)

Bütün eşyanın ismi ilk önce Âdem'e öğretilmiştir.

Cenāb-ı Ḥaḳ ve Rabbü`l-Felek Ḥazretleri Ḳur`an-ı ʿazīmü`ş-şānda Ādeme *Ve ʿalleme Ādeme`l-esmā`i kullihā* buyurup ol cihetden Ādem maẓhar-ı esmā-i kulli ve nev`im veyli likulli olmaḳla ümmü`l-kitāb sebʿa'l-meṣānī cevāmiʿu`l-kelām ve kelimetu`llah deyi.

(RS 1b/17-19)

Bir yerde de Lokman Peygamberin ismi geçmektedir.

Loḳman-ı sırr-ı Ḫudāya ʿurefā dem dediler
Bu deme mālik olan ādem ādem dediler

(RS 6b)

Hızır (a.s)'ın adı birkaç yerde geçmektedir.

Ḥızr-ı ġā`ib ẓāhir bāṭın ʿayn-ı cem erenleriniñ gül cemāllerine ʿışḳ olsun.

(RAC 6b/ 19)

---

[79] Torun, **a.g.e.**, s. 262-263

Ey ṭālib bu maḳām ġa`ib erenler postudur ṣāḥibi Ḥıżır ‘aleyhi`s-selāmdır düşkünler meded-ḫāh olduḳları zamān imdādına rüsūr ve ʿilm-i ledün bu maḳām-ı ʿālī ṣaḥibinde ḥatm olunmuşdur.

(RAC 6b/ 6-8)

Maẓhar-nūr-ı Ḫudā vāḳıf-ı sırr-ı ḥikmat
Āşinā-yı ezelī kāşif-i ġā`ib-i Ḥızr

(NCB 7/11)

Mûsâ (a.s) tecellî hadisesiyle beraber anılmaktadır.

Nūr-ı vaḥdet eyleyecek çün ẓuhūr
Dil-i tecellī-ḫānedir Mūsāya Tūr

(RAD 14/12)

Burada ise Mûsâ (a.s.)’nın ismi, Hz. İbrahim ve bazı Peygamber eşleriyle beraber geçmektedir.

Pes Faṭımatü`z-Zehrānıñ zamān-ı vilādetinde ṭaraf-ı Ḥaḳdan ve ʿālem-i ġaybdan Sāre zevc-i Ḫalīlu`llah ve Meryem bin ʿUmrān ve Gülsüm Rāżiye Mūsā ve Asiye zevc-i Firavn bu dört ḫātunlarıñ ervāh-ı muḳaddeseleri ḳābile ṣūretinde Ḥażret-i Ḫadīcetü`l-Kübrānıñ ḥamli ḫıdmetine me`mūr olup tā ḳi Fāṭmatü`z-Zehrā mütevellide-i ʿālem-i vücūda ḳadem başdıḳda.

(MAA 5a/1-5)

Hz. İsa (a.s) kendisine isnad edilen bir sözle beraber geçmektedir.

Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi`ṣ-ṣalavāti ve`s-selām buyurmuşlardır ki *Men lem yüled merreteyni len yelice melekūte`s-semāvāti* yaʿnī iki kerre ṭoġmayan insan elbette semāvāta ʿurūc edemez ve semāvāta ʿurūc etmeyenler miʿrācü`l-maʿrifet nidigin derk ḳılamaz.

(RS 14a/15-19)

Başka bir yerde de Hz. Peygamber'in doğum tarihi verilirken zikr edilmektedir.

Ḥażret-i Faḫr-i ᶜAlem Efendimiziñ vilādet-i saᶜādetleri Mekke-i Mükerremede olup ve Ḥażret-i Īsā ᶜAleyhis`s-selāmdan altıyüz yigirmi sene ṣoñra.

(MAA 2b/2)

3.1.1.4.1. Hz.Muhammed:

Peygamber efendimiz, bütün İslâmî ilimlerin mevzûu, müessisi ve müdellili olmakla beraber, tasavvufî öğretide öylesine müstesnâ bir konumdadır ki, mükevvenâtın yaradılışından haşr-ı sûrîye kadar maddî ve manevî bütün müsbet oluşumlar O'nun rûhâniyyeti ve mânevî şahsiyyeti etrâfında şekillenir.[80]

Ḥażret-i Faḫr-i ᶜAlem Efendimiziñ vilādet-i saᶜādetleri Mekke-i Mükerremede olup ve Ḥażret-i Īsā ᶜAleyhis`s-selāmdan altıyüz yigirmi sene ṣoñra 12 Rabiᶜu`l-evvel dū-şenbe günü Nūşirevān-ı ᶜĀdil zamānında Hāşim ibni Abdülmuṭṭalib bin ᶜAbdullah ṣulbünden valideleri ᶜAbdülmenafoğlu Vehbiñ ḳızı Āmīne Ḫātun baṭnından muṭṭaliᶜ-i nūr-ı iman ve āftāb-ı māhtābān burç-ı ḥamelden tūluᶜ ile dünyāyı münevver buyurdular ve ol server-i ẕī-şān ḳırḳ yaşına geldigi zamān *min ḳable`r-Raḥmān* nübüvvetle me`mūr oldu ve baᶜde`l-baᶜs̱ onüç sene Kāᶜbede ārām-sāz –ı iḳāmet buyurup 52 yaşında olduḳları ḥālde Mekke-i Mükerremeden Medīne-i Münevvereye hicret buyurdular ve baᶜde`l-hicret on yıl daḫı Medīne-i münevverede muᶜammer olup 62 yaşında olduḳları ḥālde sene-yi hicriyeniñ onuncu senesi on iki Rabiᶜü`l-evvel dū-şenbe günü rūḥ-ı murġ-ı hüma pervāz-ıla ᶜālem-i lāhuta ṭayrān ve vāṣıl-ı cān ü cānān olup ḥālā Ravża-i muṭaḥḥaraları Medīne-i Münevverede ḳıble-gāh-i ḫalā`iḳ ve ṭavāf-ı kudsiyān-ı melā`ik oldukları gah şemsī gah vüsṭa ittihāz yedinde rāh

Ol serveriñ neseb-i vālāsı ve cedd-i aᶜlāsı
Ve ism-i şerīfleri beyānındadır

Muḥammed bin ᶜAbdullah İbni ᶜAbdulmuṭṭalib bin Hāşim neseb-i vālāsıdır

Ḥażret-i İbrāhīm ve Ḥaẕret-i İsmāᶜil ve Nuḥ ve Şīt

[80] Ömür Ceylan, **Tasavufî Şiir Şerhleri**, Kitapevi Yay., İstanbul, 2000, s. 372

İsm-i şerīf ile Cedd-i aʿlāsıdır

Elḥāṣıl ʿAbdulmuṭṭalibiñ evlādlarından iki evlādı olup ʿAbdullah ṣülbünden eblāġü`l-bülaġā-yı adnān nebiyy-i āḫir zamān-ı ẕī-şān ʿaleyhi`ṣ-ṣelāvāti`r-rahmān Muḥammed Muṣṭafa ṣalla`llahu teʿālā ʿaleyhi ve sellem efendimiz ẓuhūra gelip nübüvvetle mebʿūs̱ olduḳları emr-i āşikārdır.

(MAA 2b/1-19)

Genellile Hz.Peygamber'e övgülerde bulunulmaktadır.

Maẓhar-ı sırr-ı Ḫudā Faḫr-i rüsul Enbiyā
Pīş-rev-i evliyā ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/1)

Şāh-ı risālet-penāh hādī-i rāh-ı İlāh
Vech-i münīr-i ḳıble-gāh ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/2)

Şafiʿ-i ruz-ı cezā padişāh-ı dū-serā
Ṣāhib-i ḥamd-ı livā ṣall-i ve sellem aleyh

(NCB 2/3)

Cāmiʿ-i İslām-ı dīn lāmiʿ-i şerʿ-i mübīn
Şafiʿ-i li`l-müẕnibīn sall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/4)

ʿİlm-i şerīʿat tamām buldu anıñla niẓām
Vācibe-i iḫtirām ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/5)

Evvelidir Ādemi āḫiridir ḫātemi
Burasıdır müphemi ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/6)

İki cihān içre şāh mihr-i münīr şems-i māh
Melce`-i püşt ü penāh ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/7)

Meşveret-i çār-yār himmet-i ālī-tebār
Ṣāḥib-i ṣıddīḳ-i ġār ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/8)

Mesned-i ferhunde-ḥāl zāt-i sütūde-hiṣāl
Fāruḳ-ı ṣahib-helāl ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/9)

Kātib-i Kur`an odur ḥāfıẓ-ı furḳān odur
İs̱mle müs̱emmā odur ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/10)

Sūre-i Ḥaḳḳ-ı *hel etā* vaṣfı-durur *lā-fetā*
Fażl-ı Ḥudā Murtażā ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/11)

Mis̱li yok ʿālī-cenāb ʿāleme olur me`āb
Ḳıl ṣalavāt bī-ḥesāb ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/12)

Cemālī kemter-i kemīn oldu seniñ sā`ilin
Evrād budur hemīn sall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/13)

Hasan Cemâlî Baba, Hz. Peygamber'e olan sevgisini şöyle dile getiriyor.

Göñül yüz sürmek ister ḫāḳ-i pāye yā Resūlu`llah
Erişe ḳadri tā fevḳu`l-ʿalāya yā Resūlu`llah

(NCB 17/1)

Ġubār-ı pākıñ oldu *küḥl-i māẕāġu`l-baṣar* şāhım
Ne ḥācet ġayr-ı çeşm-i tūtiyāya yā Resūlu`llah

(NCB 17/2)

Ḳudūmüñle ẕemīn ü āsmān envāra ġarḳ oldu
Cemāliñ nūr-ı fer bedrü`l-dücā ya Resūlu`llah

(NCB 17/3)

Muḳaddem ẕāt-ı bārī ile ẕātıñ ḳā`im olmuş kim
Mü`eḫḫir ḫātim olduñ enbiyāya yā Resūlu`llah

(NCB 17/4)

Feḫr-i ʿālem raḥmete`l-lil ʿālemīn enbiyālar serveri
Enbiyālar serveri sulṭān-ı dīndir şüphesiz

(NCB 15/1)

Cemālī ʿ āşıḳ ufḳunda ney luṭfunla dil-şād et
İman yāyına geldin necāye yā Resūlu`llah
(NCB 17/5)

Şerīʿ at ṭarīḳat toġru rāhımız
Ma`rifet ḥaḳīḳat şems-i māhımız
Muḥammed Muṣṭāfā ḳıble-gāhımız
İs̱nā ʿ aşere İmamu`llahımız
(NCB 18/2)

Hasan Cemâlî Baba, burada da Hz. Peygamber'in şefaatçı yönünü anlatmaktadır.

Şāh-ı risālet-penāh hādī-i rāh-ı İlāh
Vech-i münīr-i ḳıble-gāh ṣall-i ve sellem ʿ aleyh
(NCB 2/2)

Ey dil yürü var Ḥażret-i settāre budur yol
Maḥbūb-ı H̱udā Aḥmed-i MuẖtĀra budur yol
(RS 15b)

Bu dörtlük, Hz. Ali ağzından Hz. Peygamber'e söylenmiştir.

Şükr kim oldum müşerref devlet-i dīdārına
Dīde-i ẖāb-tārımı açdım gül-ruẖsārına
Olmadı żāyiʿ -i ʿ adem menzilleriñ katʿ etdigim
Vāṣıl oldum pertev-i ẖurşīd-i pür-envāyine
(MAA 3b)

3.1.1.5. Ahiret:

Ahiret, son, ölümden sonra gidilecek sonsuz âlem, öbür dünya. Âhiret hayatına inanmak, İslâmın temel esaslarındandır. Ölüm anından itibaren hiret hayatı başlar ve ölüm bir son değil, ebedî âleme açılan bir geçittir[81].

---

[81] Akay, **a.g.e.,** s. 20

Eserlerde ahiretle ilgili olarak cennet inancına yer verilmektedir.

Yazar burada kasrı sekiz cennete benzetmektedir.

Meşhed-i şāh-ı Ḥorasānı gören ḥayrān olup
Ṭoġrusu heşt behiştin ḳaṣrıdır dise sezā
(NCB 10/6)

Burada dilberin güzelliğini sekiz cennetten biri olan Cennetü'l-Me'vâ'ya, onun boyunun uzunluğunu da yine cennette bulunan ağaçlardan biri olan Tûbâ ağacına benzetiyor.

Ḥüsn-i dilber Cennetü`l-Me`vā degilde ya nedir
Ḳadd ü bālā ḳāmet-i Ṭūbā degilde ya nedir
(NCB 16/1)

Burada ise yine benzetme unsuru olarak sekiz cennetten biri olan Cennet-i Adn ve dünyada ki cennet olarak kabul edilen İrem bağı kullanılmıştır.

Tekye-gāhını gören devvār dīdeler şüphesiz
Hāẕihī cennetü ʿadn ya gülşen-i bāġ-ı İrem
(NCB 11/11)
Behişt-i bâğ-ı tecridde el aldık nâzeninlerden
Visâl-i vuslât-ı Hak sâhibi dildârız eyva'llah
(Ş 7/3)

3.1.2. İbâdet:

Kulluk, tapma, tapınma, Allaha karşı vazifesini yerine getirme. O'nun emirlerine uyup yasaklarından kaçınarak ona yakınlaşmaya çalışma. İslâm'a göre ibadet, tevhid inancına bağlı olarak Allah'ın rızasına uygun hareket etmektir. Buna göre dinî hükümlerin hepsi ibadet sayılır. Örf dilinde, ibadet denince namaz, oruç, hac ve zekat

gibi farzlar hatıra gelmektedir; fakat anlamı genişletmek yoluyla ibadeti, bütün dinî vazifelerin sırf Allah rızası için yerine getirilmesi anlamında kabul etmek gerekir[82].

Kulun, Allah'ın rızasını alması için ibadet etmesi gerekir. Kulun yapmış olduğu ibadet yartıcısına olan itaatını gösterir.

Rıżā-yı Ḥaḳ için eyle ʿibādet
ʿAbd-ı maʿbūda böyledir iṭāʿat
(RAD 1/16)

3.1.2.1.Kelime-i Şehadet:

İslamın ilk şartı olup dil ile yapılan bir ibadettir. Allah'ın birliğine, Hz. Muhammed'in hak resûl olduğunu dil ile ikrar, kalp ile tasdik etmektir.[83]

Kelime-i Şahadet zakirin kalbini masivadan temizler.

Bu vird-i ẕikr ü tevḥīd eyle ẕākir
Sivādan ḳalbinī eyleye ṭāḥir
(RAD 5/1)

Kalbte Allah'tan gayri muhabbet olmazsa, o zaman kalbe Allah'tan bir aşk gelir, bu aşk kalpte ki masivayı siler.

İkilik naḳşını ẖak ede dilden
Gelir bir ʿışḳ aña Rabbu`l-Celīlden
(RAD 5/2)
Bu jengār-ı sivāyı pāk eder ʿışḳ
Bu mir`āt-ı dili tāb-nāk eder ʿışḳ
(RAD 5/3)
Bu ẕikrin ḳuvvetiyle gide ẓulmet

---

[82] Akay, **a.g.e.,** s. 204
[83] Torun, **a.g.e.,** s.315

Ẓuhūr eyler hemān-dem nūr-ı vaḥdet

(RAD 5/4)

Beşeriyyetdedir aḥkām-ı kes̱ret

Melekiyyetle gelir ḳalbe ḥālet

(RAD 5/5)

Rubūbiyet fenāfi`llah maḳāmı

Ṣaḥv baʿde`l-maḥv ḳā`im-i maḳāmı

(RAD 5/6)

Ḥâḳīḳatdır beḳābi`llah ẓuhūru

Beḳā-ender-beḳā bulunca nūru

(RAD 5/7)

Tevhid sırrına erişmek için taklitten vaz geçilmelidir.

Ara yerden çıġar bi`l-cümle taḳlīd

Bilinir ol zamān bu sırr-ı tevḥīd

(RAD 5/8)

Erer Ḥaḳḳa bu ẕikr ile erenler

Bulur Ḥaḳḳı bu tevḥīde girenler

(RAD 5/9)

Ẕikr ḳalbin cilāsıdır ʿazīzim

Göñül ẕikrin liḳāsıdır ʿazīzim

(RAD 5/10)

Allah'ın gönüle tecelli etmesi için orada masivadan bir eser olmaması gerekir. Masiva kalpten silinince zikir, zikreden ve zikredilen bir olur.

Güñülde olmāz ise māsivāllah

Tecelliyāt eder ol ḳalbe Allah

(RAD 5/11)

Bir olur ẕikr-i ẕākir ile meẕkūr

Görünür ol zamān bu cümle bir nūr

(RAD 5/12)

Naẓar ḳıl ᶜaynı ibretle cihāna
Ḳamu birdir ṣaḳın düşme gümāna
(RAD 5/13)
Ḳalır mı gör hemān bir ayrı gayrı
Degil *min ḥayṡü`l-mecmūᶜ* ayrı
(RAD 5/14)
Erince olurmuş ḳatre ᶜummān
Bulunur zerre ṭoġsa şems u tābān
(RAD 5/15)
Ḳulūbüñ ẕikr-ile gel eyle mir`at
Cemālī Ḥâḳḳı tecelli` ide bi`z-zat
(RAD 5/16)
Ferā`iżden olup Hac et zekāt ver
Kelime-i şehāᶜdet getir ey pīr
(RAD 1/13)

3.1.2.2. Namaz:

Belli şartlara ve esaslara uygun olarak günde beş vakit kılınması müslümanlara farz olan ibadet. Namaz İslam'ın beş esasından biridir ve Allah için yapılan bir ibadettir. Beş vakit namaz miraç hadisesi esnasında farz kılınmıştır[84].

Namazın bir çeşidi olan hacet namazından iki yerde bahsedilmektedir.

Aḥşām olduḳda baᶜde`l-ezān iki rek`at ḥācet nāmāzı ḳılmaḳ üzre bir maḫfī oṭaya çekilerek.
(RAC 2b/1-2)

Baᶜde iki rekᶜat ḥācet namāzı ḳıldırdıḳdan ṣoñra.
(RAC 3a/4-5)

[84] Akay, **a.g.e.,** s. 351

Namazın, İslam'ın şartlarından olduğu belirtilmektedir.

Şerīʿat-ı şarṭ-ı İslāmıñ olup beş
Ṣalāt ile ṣıyām bu ikisi eş
(RAD 1/12)
Alıp ābdest şurūʿ eyle namāza
Taẓarrū eylegil Ḥaḳḳa niyāza
(RAD 1/15)
İki aynı kıblem İmâma uydum
İbâdet neidiğin ol demde duydum
Aşk ile başımı secdeye koydum
Ma'bûdün bilhassa kıldım ibadet
(Ş 5/3)
Edâ-yı salâta oldum müdâvim
Rükû'um sücûdum salât-ı dâ'im
Kıyâmım kuûdum Hak ile kâim
Çok şükür tevhîde erdim nihâyet
(Ş 5/4)

3.1.2.3. Oruç:

Kamerî yılın ramazan ayında bir ay boyunca güneşin doğmasından batmasına kadar yememek, içmemek; dili, gönlü menâhi-den men etmek suretiyle yapılan bir bedenî ibadettir. Nefsin dünyevî arzulardan men edilmesi suretiyle, nefsin terbiyesini esas alan bu ibadetin fazileti oldukça büyüktür. Her ibadetin mükafatı zikredilmiş olmasına rağmen bu ibadetin mükafaatı Allah katındadır[85].

Hasan Cemâlî Baba, burada orucu, avam, havas ve hasü'l-havas olmak üzere üçe ayırmış ve her birini örneklerle açıklamıştır.

Dilā gūş eyle gel bu nuṣḥ u pendim
Ṣıyām ḥaḳḳındadır ey dil-pesendim
(RAD 2/1)

[85] Torun, **a.g.e.,** s. 329

Üçe taḳsīm edip ʿārif ṣıyāmı
Birincisi olup ṣavm-ı ʿavāmı
(RAD 2/2)

İkincisi olup ṣavmı-ı ẖavāṣıñ
Üçüncüsüdür ẖāsü`l-ẖavāsıñ
(RAD 2/3)

ʿAvāmıñ ṣavmıdır on iki baḥs̱
Ṭaʿām eyler vücūdu ḳıla rāḥat
(RAD 2/4)

Olur lehv ü lüʿb ile baʿde meşġūl
Ṣanır kim ṣavmı oldu Ḥaḳḳa maḳbūl
(RAD 2/5)

Ṣavāmü`n-nāsıñ oldu ʿādeti bu
Degil ṣavmı ẖavāsıñ böyle ya hu
(RAD 2/6)

Ḫavāsıñ ṣavmı perhīz-i cerā`im
Ġurūb-ı şems-i ruḥa dek o ṣā`im
(RAD 2/7)

Tamām-ı ömrünü bir gün add-eder ol
Naʿim-i dār-ı ʿuḳbāya bulur yol
(RAD 2/8)

Olurlar miḥnet-i dünyādan āẕād
Riyāżetle ederler ḳalblerin şād
(RAD 2/9)

Riyāżet baʿis̱-i taẖlīṣ-i ẕünūpdur
Riyāżet ehli taṭhīr-i ḳulūbdür
(RAD 2/10)

Ḫavāṣın böyledir ʿamāli her an
Riyāżetle geçer ʿömrü ciḥāndan
(RAD 2/11)

Velī ẖāṣü`l-ẖavāṣıñ iʿtiḳādi
Göñülden terk eder ḥīle-i feṣāda
(RAD 2/12)

Ser-ā-ser māsivāyı terk eder ol
Ki Ḥaḳḳa ṭoġru ṣāf-ı dil gider ol
(RAD 2/13)
Es̱er ḳalmāz hemān zerḳ ü riyādan
Elin çekmiş olur hep māsivādan
(RAD 2/14)
Müdām ʿirfāniyetle ol dil-sīr
Ṣıyām-ile olur hem ḳalbi tenvīr
(RAD 2/15)
Olup ehl-i şuhūd ḳalmāz vücūdu
Ṣıyām-ı Ḥaḳ ḳıyām-ı Ḥaḳḳa sücūdu
(RAD 2/16)

İslam'ın diğer şartılarıyla beraber zikredilen oruç, ehemmiyet derecesi olarak namazla aynı kabul edilmiştir.

Şerīʿat-ı şarṭ-ı İslāmıñ olup beş
Ṣalāt ile ṣıyām bu ikisi eş
(RAD 1/12)
Ferā`iżden olup Hac et zekāt ver
Kelime-i şehāʿdet getir ey pīr
(RAD 1/13)

3.1.2.4. Zekat:

Mal ve paranın İslâmî hükümlere göre temizliğinin ve helalliğinin koruması amacıyla, Allah için, senede kırkta birinin muhtaçlara verilmesi demektir. Maldan yapılan dinî bir ibadettir[86].

İslam'ın şartlarından biri olan zekatın farz yönü vurgulanmıştır.

Ferā`iżden olup hac et zekāt ver

---
[86] Akay, **a.g.e.,** s. 513

Kelime-i şehāʿdet getir ey pīr

(RAD 1/13)

Verip bir nehc-i şerʿi Ḥaḳ ẕekātıñ

Bulasın mālınıñ cānınıñ ḥayātıñ

(RAD 4/2)

Ayır her yıl ẕekātını ḥisāb et

Şehā bir nehc-i şerʿi ẖoş nisāb et

(RAD 4/3)

Cihānda her şeyiñ vardır ẕekātı

Ẕekātıyla bulur her şey` hayātı

(RAD 4/4)

Ẕekāt-ı ʿilm ʿulūm etmeli taʿlīm

Ḥaḳīḳat hāli tefḥīm eyle tefḥīm

(RAD 4/5)

Ẕekāt ola dīnin iḥsān-ı yetīmān

Riʿayet ḳıl gele ẖānene miḥmān

(RAD 4/6)

Ẕekātı ṣıẖẖatiñ ṭoġru yola git

ʿAni`l-iṣyān-ı muḥāḳḳaḳ ictināb et

(RAD 4/7)

Ẕekāt-ı din ṭapıp Rabbü`r-Raḥīme

Muḥālefet edip deyi racīme

(RAD 4/8)

3.1.2.5. Hac:

Gücü yetenin ömründe bir defa yapmak mecburiyetinde olduğu hem bedenle ve hem de malla yapılan bir ibadettir[87].

Hac, İslam'ın beş şartından birisidir, farzdır.

Çü ḥac elbet ferāiżden bir libās

---

[87] Torun, **a.g.e.,** s. 330

Buyurdu Ḥaḳḳ veli`llahi ʿ ale`n-nās

(RAD 3/2)

Bu āyetle olup farż aġniyāya

Ki ṣarf-ı māl ide rah-ı Ḫudāya

(RAD 3/3)

Ferā`iżden olup hac et zekāt ver

Kelime-i şehāʿ det getir ey pīr

(RAD 1/13)

Tüm ibadetlerde olduğu gibi hac ibadetinde de niyetin Allah rızası olması gerektiği aksi halde hac ibadetinin yerine getirilmiş olmayacağı vurgulanıyor.

Edā-yı ḥac edip ḳıla ʿ ibādet

Ḫulūṣ-ı ḳalb ile ḳıla riyāzet

(RAD 3/4)

Bu niyyetle giderse ḥacca bir er

Bulunur Kaʿ be-i ṣūrīde rehber

(RAD 3/5)

Gelirse ḳalbiñe zerre nedāmet

Çekerse ṣarf olan māla ḳasāvet

(RAD 3/6)

Bu bābda ṣanmaġıl ḥaccıñ edādır

Bu yolda çekdigiñ zaḥmet hebādır

(RAD 3/7)

Gidenler niyyet-i ḫāliṣle gitsin

Bu ḥac ʿ ömründe bir kerre işitsin

(RAD 3/8)

Hac için sarf edilen malın yerine Allah daha fazlasını verir.

Edā-yı ḥac için ṣarf eyleyen māl

Verir Ḥaḳ ecri mis̱lin olma dellāl

(RAD 3/9)

Ġanī yolu bu ḥacc-ı sūrīdir ey yār
Ḳabūl olur duʿāsı anda her bār
(RAD 3/10)

ʿAzīmet gerek cān edip berk
Çıġar ḥuccāc gibi yola o erkek
(RAD 3/11)

Ne ẖavīş ü aḳraba ne zenn ü ferzend
Ferāmuş eyler olmaz aña peyvend
(RAD 3/12)

Ṭarīḳ- i Ḥaḳḳa koy pāy-ı ʿazīmet
Erişir Kaʿbe-i maḳṣūda elbet
(RAD 3/13)

Bu ibadetin gönülde dünyaya ait arzuları sildiği ve insanın gerçek anlamda ancak o zaman insan olduğu beyan edilmektedir.

Bu menzil katʿ eder nefs u hevāyı
Siler dilden ġubār-ı masivāyı
(RAD 3/14)

Ṣoyunup şek libāsıñ olur ādem
Ser-i teni āb-ile ġusl eyler her dem
(RAD 3/15)

Girer iḥrām-ı tecrīde mücerred
Çağırır ṣıdḳ ile lebbeyk civān-merd
(RAD 3/16)

Ḥarīm-i ḳurba yol bulup ol ʿāşıḳ
Çıġar ʿirfān ʿarafātına ṣādıḳ
(RAD 3/17)

Durup vaḳfeye bir nice müddet
Ḥużūr-ı Ḥażrete eyler ʿibādet
(RAD 3/18)

Gelir Mīnā-yı ʿışḳa ṣıdḳ-ı ceddi
Urur şeyṭāna anda senk-i reddi

(RAD 3/19)

O Mīnā-yı maḥabbete gel ey cān
Ḥaḳīḳat eyle anda nefsi kurbān

(RAD 3/20)

Ki tā ḥacc-ı ḥaḳīḳī ḳılāsıñ
Ḥarīm Kaʿbeye` vaṣl edesiñ

(RAD 3/21)

Bu ṣūrī maʿnevīdir ḥac Cemālī
Göñül Kaʿbesine gel bul bu ḥālī

(RAD 3/22)

3.1.3. Diğer Dinî Unsurlar:

3.1.3.1. Ayetler:

Eserlerde işlenilmiş olan ayetler Kur'an'daki sırasına göre şöyledir:

Hādī rāh-ı şeriʿat melce`-i ehl-i ṭarīḳ
Pīşvā-yı ehl-i ʿışḳ *lā-raybe*[88] Mahmūd elḥāṣıl

(NCB 8/4)

İnnā meʿaküm innema küntüm[89] mā-ṣadaḳınca insāna Ḥaḳdan yaḳīn bir şey` olmadığı ḥalde.

(RS 19a/8-9)

Cenāb-ı Ḥaḳ ve Rabbü`l-Felek Ḥazretleri Ḳur`an-ı ʿazīmü`ş-şānda Ādeme *Ve ʿalleme Ādeme`l-esmā`i kullihā*[90] buyurup

(RS 1b/16-18)

Bu ayete eserlerde yedi yerde rastlanmaktadır.

---

[88] "Zālike'l-kitābu lā-raybe fīh", "İşte kitap! Şüphe yoktur onda. Rehberdir muttakīlere", Bakara Suresi, 2/2, Suat Yıldırım, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, İstanbul, 1998, s. 1
[89] "Emin olun biz sizinle beraberiz", Yıldırım, **a.g.e.,** s. 2
[90] "Ve Ademe bütün isimleri öğretti", Yıldırım, **a.g.e.,** s. 5

Veli`lāḥu`l-meşriḳu ve`l-maġribü feinnemā tüvellū feṡemme vecḥu`llah.[91]
(RAC 6a/4-5)

Ol vaḳt āyet *Veli`llahu`l-meşriḳi ve`l-maġribü feinnemā tevellü feṡemme vechü`llahi* sırrı ẓuhūra gele.
(RS 2a/6-7)

Ḳale`llahu teʿālā *Veli`llahu`l-meşriḳi ve`l-maġribü feinnemā tevellü feṡemme vechü`llah* sırrı āşikār.
(RS 15b/17-18)

Cemâlî âyine oldu cemâle
Ulül'ebsâr vâkıf olur bu hâle
Görünün Hak ne hâcet kil ü kale
Fesemme vechu'llah hakkında âyet
(Ş 5/5)

*Semme vechu'llah*a irdik vechine kıldık sücûd
Kıblegâh-ı ademi mana değil de ya nedir.
(Ş 20/4)

Sırr-ı hüviyyetten oldum haberdâr
Her yüzünde göründe yüzüme dildâr
Fesemme vechu'llah oldu aşikâr
Nazarýma didar oldu her cihet
(Ş 26/2)

Âdem'in vechini anlatmak için
Semme vechu'llahı bildirmek için
Salât-ı vahdeti kaldırmak için
Cemâlî bu demde burhâna geldi
(Ş 36/5)

---

[91] "Doğu da batı da Allah'ındır, hangi tarafa dönerseniz orada Allah'a itaat ve ibadet ciheti vardır", Yıldırım, **a.g.e.,** s. 17

Ḥamd-ı bī-ḥad ol Īzed-i Yezdāne olsun ki ḫāliku`l-eşyādır ve Şekūr ismiyle bī-nihāye olsun ki bir dürr-i bayżādan bu ekvān-ı kevneyni *kün*[92] deyip bu ʿimāret-ḫāneyi lafẓ-ı ḳudretinden iaʿtā yed-i ḳudretiyle bī-sütūn ve bī-cihet bünyād ḳıldı.

(RAD 1b/4-7)

Olur Çün nefs u ẓulmetden rehāyāt
Bulur āb-ı ḥayātı *ulu`l-el-bāb*[93]

(RAD 4/17)

Ḳale`l-lāhu teʿālā *Ve mā yaʿlemu te`vīlehū illa`llahü ve`r-rāsiḫūne fī`l-ʿilmi.*[94]

(RS 3b/11-12)

Maʿbesmele *İnne evvele beyti vużiʿa li`n-nāsi elleẕī bibekkete mübāreken ve hüde`l-lil ʿālemīn ayetün beyyinatün maḳāmü İbrāhīm ve men deḫelehü kāne āmenen.*[95]

(RAC 4a/20-4b/1)

Cemālī oldu āyīne cemāle
Ulu`l-ebṣār[96] olur vāḳıf bu ḥāle

(RAD 1/19)

Ẓuhūruñla ẓuhūr etdi şehā bu ʿālem-i kes̱ret
Bu kes̱ret ʿayn-ı vaḥdetdir *ulu`l-ebṣār* alır ʿibret

(NCB 1/8)

Cemâlî âyine oldu cemâle
Ulül'ebsâr vâkıf olur bu hâle
Görünün Hak ne hâcet kil ü kale

---

[92] "ol", Bakara, 2/117, Al-i İmran, 3/47, Enam,6/73, Nahl, 16/40, Meryem, 19/35, Yasin, 36/82, Mümin, 40/68, "o, göklerin ve yerin yaratıcısıdır, bir şeyi yaratmak istedi mi, ona sadece ol der, o da hemen oluverir".Bakara, 2/117, Mehmet Yılmaz, **Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler,** Enderun Kitapevi, İstanbul, 1992, s.89

[93] "Vettekûnî yâ uli'l-el-bâb", "Ey akıl sahipleri kısasta sizin için hayat vardır", Bakara, 2/179, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 156

[94] "Biz ona olduğu gibi inandık hepsi Rabbizmizin katından gelmiştir, derler". Yıldırım, s. 49

[95] "ibadet yeri olarak yer yüzünde yapılan ilk bina Mekke'deki Ka'be olup, pek feyizlidir. Orada apacık alametler, deliller ve İbrahim'in makamı vardır". Al-i imaran, 3/96-97, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 61

[96] "Kalp gözü açıklar", Al-i imran, 3/13-113,Enam, 6/11, Araf, 7/86, Yunus, 10/101, Nur, 24/44, Haşr, 59/2, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 50

Fesemme vechu'llah hakkında âyet

(Ş 5/5)

Maʿ besmele *Yā eyyühe`l-lez̠īne āmenuṣbirū ve ṣāberū verābeṭū ve`t-teḳu`llahe leʿalleküm tüfliḥūn* [97] deyip.

(RAC 5a/18-19)

Maʿ besmele *Ve ṭafiḳa yaḫṣifāni ʿaleyhimā min varaḳu`l-cennet* [98] deyip.

(RAC 4b/5-6)

Maʿ besmele *Teveffenī müslimen ve elḥiḳni bi`s-sālihīn.* [99]

(RAC 3b/ 20)

Ḳale`llahu teʿālā *Ve men kāne fī hāzihī aʿmā fehüve fī`l-āḫireti aʿmā ve eḍallü sebīlen* [100] medlūlünce.

(RS 2a/10-11)

Ḳulü`r-rūḥi min emr-i Rabbī [101] ḫiṭabına imtis̠ālen.

(RS 14b/7)

Bu ayet iki yerde geçmektedir.

Verefaʿnāhu mekānen ʿaliyyen [102] mertebe-i ʿaliyyesine vāṣıl olup.

(MAA 4a/7-8)

Kendüleri daḫı *verefaʿnāhu mekānen ʿaliyyen* mertebe-i ʿaliyyelerine.

(MAA 10a/15-16)

---

[97] "Ey iman edenler! Sabredin sabr yarışında düşmanlarınızı geçin daima hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki felah bulup başarıya eresiniz". Yıldırım, **a.g.e.,** s. 75

[98] "Derhal buldukları cennet yapraklarıyla edep yerlerini örtmeye başladılar". Araf, 7/22, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 151

[99] "Müslüman olarak canımı al ve beni salihler zümresine dahil et". Yusuf, 12/101, Yıldırım**, a.g.e.,** s.246

[100] "Kim bu dünyada geçekleri görmede kör ise, ahirette de kördür, hatta yol bulmadaki şaşkınlığı daha da artar". İsra, 17/72, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 288

[101] "Kulu'r-rūhi min emri Rabbī ve mā ūtītum min ʿilmi illā ḳalīlen", "De ki: Ruh Rabbimin emrindedir. O'nun bileceği işlerdendir. Size saadece az bir ilim verilmiştir". İsra, 17/85, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 289

[102] "Biz onu üstün bir makama yükselttik", Meryem 19/ 57, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 308

Ṭılsım-ı nefsiñ bulup gel aç göñül haznesini
Kenz-i lā-yefnā denilen kānı sen sende ara
(RS 7a/)

Vallahu yeḳūlü`l-ḥaḳḳu ve hüve yehdi`ṣ-ṣebīl. [103]
(RS 1b/ 16)

Ehl-i beyt ḥaḳḳınmda buyurdu Ḫudā
Ḳāle vüyuṭahhirüküm taḍhīran [104]
(RS 2b/)

İnn'allaha ve melā`iketihi yuṣallūne ʿale`n-nebiyyi yā eyyühe`l-lezīne āmenū ṣallū 'aleyhi ve sellimū teslīmā [105] deyip.
(RAC 5a/10-11)

Ḥaḳ teʿālā Ḥażretleri buyurur *İnnā ceʿālnāke ḫalīfeten fī`l-arż.*[106]
(RS 9b/19)

Ḳur`an-ı Kerīminde Ḥaḳ Celle ve ʿAlā buyurur *Hel leyestevī`l-lezzeyni yaʿlemūne ve`l-lezīne lā-yaʿlemūn.*[107]
(RS 10a/7-8)

Tekye-gāhını gören devvâr dīdeler şüphesiz
Hāẕihī cennetü ʿadn[108] ya gülşen-i bāġ-ı İrem
(NCB 11/11)

---

[103] "Allah gerçeği söyler ve doğru yola iletir", Ahzab, 33/4, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 417

[104] "İnnemā yürīdü liyüẕhibe ʿankümü`r-ricse ehle`l-beyti veyütahhirüküm taḍahīran", "Ey peygamberin şerefli hāne halkı, ey ehl-i beyt Allah sizden her türlü kiri giderip sizi tertemiz yapmak istiyor". Ahzab, 33/33, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 421

[105]"İnna'llāha ve melāiketehū yuṣallūne ʿalen`n-nebiy yā eyyühellezīne āmenū ṣallü ʿaleyhi ve sellimū teslīma", "Muhakkak ki Allah ve melekler Peygambere hep salat ederler. Ey iman edenler! Siz da O'na salat edin ve tam bir içtenlikle selam verin". Ahzab, 33/56, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 425

[106] "Yā Dāvūdu İnnā ceʿalnāke halīfeten fi'l-ʿarżi Faʿküm beyne'n-nāsi bi'l-ʿaḳḳi velā tettebiʿi`l-hevā feyü`illeke ʿan sebīli`llah", "Davut! Biz seni ülkede hükümdar yaptk, sende insanlar arasında adaletle hükmet, keyfine uyma ki seni Allah yolundan saptırmasın". Yıldırım, **a.g.e.,** s. 253

[107] "Ḳul hel leyestevi`l-lezīne yaʿlemūne vel`lelzīne lā-yaʿlemūn", "De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenlerle bir olur mu". Zümer, 39/9, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 458

[108] Bunlar Adn cennetleridir, ebedi kalmak üzere girin buraya", Zümer, 39/73, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 51

Ḳale`llahu teʿālā *Senüriyehim āyātünā fī`l-āfāḳi ve fī-enfüsihim ḥattā tebeyyene lehüm ennehü`l Ḥaḳḳü.*[109]

(RS 6b/4-5)

Ḳale`llahu teʿālā *Ve naḥnü aḳrabü ileyhi min ḥablü`l-verīd.*[110]

(RS 19a/8-9)

Ḳale`llahu teʿālā *Ve mā ḫaleḳtü`l-cinne ve`l-inse illā liyaʿbudūn.* [111]

(RS 3a/10-11)

Āşıḳa ḫākdır devlet me`ābın şüphesiz
Küḥl-i *mā-zāġa`l-baṣar* [112]dan oldu ʿayn-ı tūtiyā

(NCB 3/3)

Ḳale`llahu teʿālā *külli men ʿaleyhā fanin ve yabḳāā Rabbüke ẕü`l-celāli ve`l ikrām.* [113]

(RS 16a/17-18)

Bir daʿvet-i Raḥmāndır ki *Hel cezā`el-iḥsāni illā iḥsān*[114] dır ki.

(RAC 4b/14)

Ṣāḥib-i *ḫulḳin ʿaẓīm*[115] mālik-i sırr-i ḳadīm
ʿĀlem-i ʿilmü`l-ʿalīm oldur şehā şeyḫu`l-ḫarem

(NCB 11/8)

---

[109] "Evet, Biz ileride onlara delillerimizi gerek dış dünyada gerek kendi öz varlıklarında göstereceğiz; ta ki Kur'an'ın Allah tarafından gelen gerçeğin ta kendisi olduğu onlar tarafından da iyice anlaşılacak". Fussilet, 41/53, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 458

[110] "Çünkü Biz ona şahdamarından daha yakınız". Yıldırım, **a.g.e.,** s. 518

[111] "Ben cinleri ve insanları sırf Beni tanıyıp yalnız Bana ibadet etsinler diye yarattım". Yıldırım, **a.g.e.,** s. 522

[112] "Peygamberin gözü kaymadı, şaşmadı, aşmadı da". Necm 53/16, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 525

[113] "Külli men ʿaleyhā fan. Ve yabḳā vechü Rabbike zü'l-Celāli ve'l-ikrām", "Yerin üstünde olan herkes fanidir. Ancak senin azamet ve kerem sahibi Rabbin bakidir". Rahman, 55/26-27, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 531

[114] "Öyle ya, iyiliğin neticesi iyilikten başka mı olacak", Yııldırım, **a.g.e.,** s. 532

[115] "Ve inneke le?alā ?uluḳin ?aẓīm", "Ve sen pek yüksek bir ahlak üzerindesin". Kalem, 68/4, Y?ldırım, **a.g.e.,** s. 563

Ḳale`llahu teaᶜālā *Vemā yaᶜlemü cünūde Rabbike illā hüve.*[116]

(RS 3b/11/12)

Sūre-i Ḥaḳḳ-ı *hel etā* vaṣfı-durur *lā-fetā*
Fażl-ı Ḫudā Murtażā ṣall-i ve sellem ᶜaleyh

(NCB 2/11)

Dār-ı Manṣūra gelip bu tercemānı oḳur Ḥaḳ Ḥū

Gel ey sāḳī-i vaḥdet ṣūn piyāle
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūra [117]
Ḥayāt irsün elinden ehl-i ḥāle
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūra

(RAC 7a)

Dudāġın şerbetinden ḳana ḳana
İçip ᶜāşıḳların vaṣlına ḳana
Yürekler nice bir firḳatle yana
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūra

(RAC 7a)

İçenler bir ḳadeh cām-ı ᶜAlīden
Dem ururlar ezel-i *ḳālū belīden*
Bize erkāndır işbu mey velīden
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūra

(RAC 7a)

Deminden ehl-i diller mest-i med-hūş
İçin deryā-yı heft-āsā eydür cūş
Ezelden eylediñ ol bāde`i nūş
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūran

(RAC 7a)

Götürsün ehl-i dilleriñ ḥicābıñ
ᶜİbādet itsün gönüller māh-tābıñ

---

[116] "Rabbinin ordularını kendisinden başka kimse bilemez". Müddessir, 74/31, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 575
[117] Doğrusu " Ve seḳāhüm Rabbehüm şerāben tahura" olacaktır. "Rableri, (onlara tertemiz bir içki) içirmiştir". İnsan, 76/21, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 140

Getir meydāna ol kevs̱er şerābıñ
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūra
(RAC 7b)
Ḳulun ṣāḳī oldu ʿışḳınla Mecnūñ
Sebīl eyler gözünden eşk-i pür-ḫūn
Yine devr eylesin ol cām-ı gül-gūn
Seḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūran
(RAC 7b)

Maʿbesmele *Ve iẕā şiʿnā beddelnā ems̱ālehüm tebdīlen.*[118]
(RAC 4a/17-18)

Ḳale`llahu teʿālā *Yā eyyetühe`n-nefsü`l-muṭme`inne irciʿī ilā Rabbike rażiyaten marżiyye fedḫulī fī ʿibādī ey ḳulūb-i evliya`ī ve`dḫulī cennetī* [119]
(RS 17a/11-13)

Bu ṣūret-i *aḥsen-i taḳvīmde* [120] iken fırṣatı fevt etmeyip.
(RS 13b/18)

3.1.3.2. Hadisler:

Eserlerde en fazla geçen hadis ***Men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe Rabbehū*** hadisidir.

Yaʿni ʿilm-i ābdān ***men ʿarefe nefsehū*** [121] ʿilmü`l-edyān ***feḳad ʿarefe Rabbehū*** mefhūmunca bir kimse nefsini bilip āyīne-i dilden ġubār-ı maʿsivāyı sile ol zamān

[118] "Dilediğimiz vakit elbette onların yerine başka benzerlerini de getirebiliriz", İnsan, 76/28, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 579
[119] Metinde geçen "*ey ḳulūb-i evliya`ī*"ayete dahil değildir, yazar tarafından eklenmiştir. "Ey gönül huzuruna ermiş ruh! Sen Rabbinden razı, O da senden razı olarak dön Rabbine! Sen de katıl has kullarımın içine, gir cennetime". Fecr, 89/27-30, Yıldırımı, **a.g.e.,** s. 593
[120] "Leḳad halekna`l-insāne fī ahseni taḳvīm", "Biz insanı en mükemmel surette yarattık". Tin, 95/4, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 596
[121] "Men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe Rabbehū", "Kendini bilen Rabbini bilir". Ünlü hadis bilginleri İbn-i Teymiyye, Nevevī, Ebu`l-Muzaffer bin Sem'anī ve İbn-i Garas bu sözü uydurma hadisler arasında gösteriyorlar. Bunlardan Ebu'l-Muzaffer Sem'anī bu sözün Yahya bin Mu'az-ı Rāzī'nin sözü olduğunu söylüyor. Nevevī lafzı hadis değil, fakat manası sabittir dedikten sonra şöyle bir açıklama yapıyor:

esrār-ı maʿrifet ṣemedāniyye aña bi`l-fiʿl keşf ola ve ḥatta şest cihāt cihāta ki müteveccih ola vechu`llahı müşāhede eyleye.

(RS 2a/3-6)

Bāb-ı evvel ***Men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe Rabbehū*** beyānındadır

İmdi o daḫı üç faṣlı şāmildir ḳale`llahu teʿālā *Ve mā ḫaleḳtü`l-cinne ve`l-inse illā liyaʿbudūn* ey liyaʿrifūn ey yuvaḥḥidūn maḳāmında işbu āyet-i kerīme-i ʿanber-şemīme-i ʿulemā-i muḥaḳḳiḳīn tefsīr edip Cenāb-ı Ḥaḳḳ ve Rabbü`l-feleḳ ḥażretleri buyurmuşdur ki insan ile cinni ancaḳ ʿibādet için ḫalḳ etdim ʿibādetden murād ***Men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe Rabbehū*** meālınca nefsini bilip Rabbi bilmeñ için öyle olduġu ḥālde bu ʿāleme gelmekden maḳṣūd nefsini bilmek ve Ḥaḳḳı özünde bulmaḳ maʿnası oduğunu beyān olunmuşdur fi`-l ḥaḳīḳa bir kimse nefsini bilmez ise taḥḳīḳ Rabbisini bilmez öyleyse insāna lāzım olan ***men ʿaref*** sırrına vāḳıf olmāklıḳdır zīra bu ḥadīsiñ ẓahir maʿnāsı oldur ki bir kimse nefsiniñ ʿāciz ve nāḳıṣ olduġunu bilmesin bunuñla berāber vaḥdetden bir şey` istifāde olamayacāġı beyne`l-ʿurefā der-kārdır.

(RS 3a/9-4b/1)

Bir kimse ʿilm-i ḥaḳīḳati bilmek ve ***men ʿaref*** sırrına irmek isterse.

(RS 3b/15-16)

Ey ʿazīz eger insān-ı kāmil olmaġ ister isen ṭarīḳat-i ʿaliyyeye gir ve ḥażżı öz vücūdumda bulayım dersen ***men ʿaref*** sırrına ir ki ṭarīḳat-i ḥaḳḳa yol bulasın ve vāṣıl-ı ila`llah olasın.

(RS 15a/17-19)

ʿAliyyü şevḳ-i dil-dā ile mest ü ḥāyrān olduḳda zebansız ḥāl-i ʿışḳ güftāre geldigi ve ***men ʿarefe*** sırrına maʿnen muṭṭaliʿ olduğu.

(RS 18b/10-11)

"Kendi cehaletini bilen, Allah'ın ilmini, kendisinin fani olduğunu bilen Allah'ın bākī olduğunu, kendisinin āciz ve zāif olduğunu bilen, Rabb'inin kuvvet ve kudretini anlamış olur". Māverdī, "Rabb'ni en iyi bilen kimdir ?" sorusuna, Hz. Peygamber tarafından: "Kendini en iyi bilendir". Şeklinde cevap verildiğini Hz. Āişe'den naklederek, bu sözün mana yönünden doğruluğunu kabul ediyor. Yılmaz, **a.g.e.,** s. 122-123

Ey Cemālī bil özüñ gel ʿārif ol
Men ʿaref sırrına her dem vāḳıf ol

(RAD 20/15)

Bulursun makteb-i ʿirfānı anda
*ʿAref*den ders alırsın ṭoġru sende

(RAD 29/9)

Sen ol nūr-ı mücerretsin seni ʿaḳl edemez tedbīr
Dedi bunu rumūz-ı *men ʿaref* sırrın bilen bir bīr

(NCB 1/6)

Bu sırr-ı vaḥdeti fikr-i ḫayāl edem dedim yā Rab
Rumūz-ı *men ʿaref*den ḥasbiḥāl edem dedim yā Rab

(NCB 1/14)

Men ʿaref dersini taʿlīm eyleyeñ ʿāriflere
Ḫāce-i dānā-yı ʿışḳ odur ḥaḳīḳatde gümā

(NCB 10/5)

Katreyiz umman bizdedir
Cân içre cânân bizdedir
Men ʿaref dersin okuruz
Mektep-i irfan bizdedir

(Ş 16/1)

Sūre-i Ḥaḳḳ-ı *hel etā* vaṣfı-durur *lā-fetā* [122]
Fażl-ı Ḥudā Murtażā sall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/6)

Ṣanma kim çeşm-i Felek bir daḫı mis̱liñ görecek
Böyle ṣāḥib-i züllfiḳār-ı düldül-süvār-ı *lā-fetā*

(NCB 3/7)

Lā-fetā sırrına maẓhar olduġu bī-iştibāh
Çünkü ecdādı olup şāh- şehīd-i Kerbelā

---

[122] "Lā-fetā ʿillā Alī lā seyfe illā Zü'lfikār", "Ali'den başka genç Zü'lfikar'dan keskin kılıç yoktur". Zü'lfikar Hz. Muhammed'in, Hz. Ali'ye armağan ettiği ve Hz. Ali'nin kahramanca kullanmasıyla ün kazanmış, ucu çatallı, meşhur kılıç. Aranan hadis kitaplarında böyle bir hadise rastlanmamıştır. Hasan bin

(NCB 10/7)

Laḥmike laḥmī[123] ḥadīsini rumūẕātıdır fefhem

(MAA 4a/13)

Ey yüzü *innâ fetahnâ* ey şân-ı mülk ü adem
Ey saçı *velleyli izâ yağşâ* cemâl-i muhterem
Hel etâ şânında geldi ey şâh-ı emri-i hımem
Lahmike lahmî buyurdu sana ol şâh-ı âlem
Ya Ali ya bâd-ı inzal nun ve'l-kalem

(Ş 34/1)

Rumûz-ı *küntü kenz*in [124] mazhârıyım
Dilimde bulmadım esrâr-ı nihânî

(Ş 9/3)

Küntü kenz remzi oldu nümayân
Mir'at-ı ademden göründü Sübhân
Görünen nûr-ı Hak zemîn âsumân
Nazarıma didar oldu her cihet

(Ş 26/3)

3.1.3.3. Farz:

Rehber suyu ṭālibiñ ellerine dökmege başlar ṭālib daḫı ellerini yıḳadıḳda rehber efendi bu taʿrīfi eder ey ṭālib arıldın bu āneya degin ne ḳadar nevāhi-i İlāhīden el şunduñ ise cümlesinden ʿārī ve berī olmaḳ üzre ellerini yumaḳ sünnet-i şerīfdür ṭālib aġzina ṣu verirken rehberi bu taʿrifi eder ezelden bu āneye degin aġzından ḫilāf ve ḫaṭā ṣadır olduysa anlarda aġzını ṭaṭhir etmek bu da sünnetdir ṭālib burnuna ṣu verirken rehber bu taʿrīfi eder bu āneye degin minhiyātdan olan şeylerden hangi ḳoḳladıñ ise

---

Urka ve Muhammed bin Ali el-Bakır yollarından, Bedir savaşı esnasında, gökten bir melek böyle çağırdı diye rivayet varsa da, rivayet yolları zayıf olduğu için itimada şayan bir aslı yoktur. Yılmaz, **a.g.e.,** s.100

[123] "Etin etimdir". Aranan hadis kitaplarının hiç birinde böyle bir ibareye rastlanmamıştır. Hz. Ali'yi İslamî ölçülerin dışında sevenlerin ortaya attıkları sözlerden biri olma ihtimali vardır. Yılmaz, **a.g.e.,** s. 101

[124] "Küntü Kenz ya da Kenz-i mahfî", Ben (gizli) bir hazineydim. Bu sözü ünlü hadis bilginleri (İbni Teymiyye, Zerkeşî, İbni Hâcer, Suyutî,...) uydurma hadisler arasında gösterirler. Aliyyü'l-Kârî, "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler (beni bilsinler) diye yarattım" Zariyat, 51/56 ayetine dayanarak manasının doğru olduğunu iddia eder. "Ben bilnmeyen bir hazine idim, bilinmeyi diledim, birtakım kimseleri yarattım, onlara kendimi bildirdim ve onlarda beni bildiler". Yılmaz, **a.g.e.,** s 91,98

anlardan berī olup burnunu taṭhīr etmek sünnetdir ṭālib yüzünü yurken rehber bu taʿrīfi eder bu āneye degin bī-ḥayālıḳ vākiʿ olduysa cümlesinden berī olmaḳ üzere vechiñi yumaḳ farżdır ṭālib ḳollarını yıḳārken yine rehber bu taʿrīfi eder ezelden şimdiye degin müntehiyātdan olan eşyāya ḳol ṣunduysa cümlesinden ṭahāret için ḳollarını yumaḳ bu daḫı farżdır ṭālib başını mesḥ ederken rehber yine bu taʿrīfi eder baş ʿażānıñ eñ büyügüdür ʿaḳl fehm idrāk başda gerekdir şimdiye degin ʿaḳl-ı müstaḳīmüñ ḥilāfı ḥareketde bulundınise cümlesinden berī olmak üzre bu daḫı farżdır ṭālib ayaḳlarını yıḳarken rehber bu taʿrīfi eder şimdiye degin muġāyir-i rıżā-yı Raḥmān ve maḥalli ḫaṭā ve ʿisyān olan yerlere vardıñ ise kāffesinden berī olmaḳ üzre ayāḳlarını yıḳamaḳ bu daḫı farżdır.

(RAC 2b/14-3a/3)

Ferā`iżden olup Hac et zekāt ver
Kelime-i şehāʿdet getir ey pīr

(RAD 1/13)

3.2. TASAVVUF:

Tasavvuf; her dinîn veya her felsefî düşüncenin ideale yöneliş esâsını teşkil eder. Kâli hâle tebdîl etmek şekliyle ifâde edilen tasavvuf, İslam dinîn ihtivâ ettiği bilgi sisteminin kuvveden-fiile yani kâlden-hâle, nazariyeden- ameliyeye dönüşüdür. Tasavvufun müstakil bir meslek olarak ortaya çıkışı, yaşanan İslâmî hayatın, zaman geçtikçe eski gücünü kaybetmesinin, zühdî hayatın zayıflamasının bir neticesidir. İslam tasavvufunun zühdî hayata verdiği önem, bu ilmin temel esâsına "mâsivâ" ile kalbî alâkanın kesilmesi tarzında gerçekleşmesini sağlamıştır. Allah'ın gayri manasına gelen "mâsivâ" kelimesi, tasavvufun en önemli ıstılahıdır. "Masiva'llah", (Allah'dan başka her şey) insanı Hak'tan uzaklaştıran, rûha karşı nefsi besleyen bir puttur. Tasavvufta Allah'a kul olmak âzâdeliktir.[125]

Zühd ile yaşayan , yani tedricen fesada uğrayan cemiyete yüz çevirip Hakk'a yönelmeye başlayan tasavvuf erbabı arasında görülen ilim, irfan, keşf ü keramet ashabı çevresinde toplanan ve bütün varlığıyla onlara bağlananlara "sofî" ıtlak edilmiştir.[126]

Gūş edip ehl-itaṣavvuf ḥālini
Feḥm edip ʿilme`l-yaḳīn aḥvālini
(RAD 20/1)
Terk-i daʿvā etmeli her vardan
Ketm ü esrār etmeli aġyārdan
(RAD 20/2)
Kim giriftār beşerriyet dāmına
Dindi aġyār ol sebepden nāmına
(RAD 20/3)
Ẕevḳ-ı fevḳu`l-beşeri buldular
Bu gürūh ehl-i taṣavvuf oldular
(RAD 20/4)
Kim ki merātibe vardı hemān
Ḥaḳḳı buldu Ḥaḳḳı bildi rāyigān
(RAD 20/5)

[125] Selçuk Eraydın, **Tasavvuf ve Tarikatlar,** M.Ü.İ.F.V., Yay., İst., 2004, s. 29
[126] Mahir İz, **Tasavvuf,** Kitabevi Yay., İst., 1997, s. 25

Ḳılmadı ḫalḳa muḥaḳḳaḳ iʿtimād
Kendi taḳlīd buldu taḥḳīḳi iʿtiḳād

(RAD 20/6)

Ol Cenāb-ı Ḥaḳḳa eden irtibāṭ
Ru`yet-i ḫalḳ ile etmez iḫtilāṭ

(RAD 20/7)

Ru`yet-i ḫulḳ-ı hemān isḳāt eder
Her cihetle Ḥaḳḳa irtibāṭ eder

(RAD 20/8)

Taṣavvuf bu fenāfi`llahda
Baʿde olur beḳābi`llahda

(RAD 20/9)

Bu fenāfi`llahda maḥv-ı muṭlaḳ ol
Gel beḳābi`llahda maḥv ol ṣaḥv bul

(RAD 20/10)

Ḫulḳ-ı Muḥammedīyi bulur ol dem
Ḫalḳa muʿāmele eyler dedem

(RAD 20/11)

Bu taṣavvuf dedigim ḫalḳ cümlesi
Çün taṣavvuf oldular bu ẕümresi

(RAD 20/12)

Fefhem ey ʿāşıḳ bu maʿnā-yı güzel
Cümle *lā-mevcūde illa`llah*ı ezel

(RAD 20/13)

Görmez Ḥaḳdan ġayrı bir şey`i dehrīde
Ḳurulur pazār-ı ḥaḳīḳat şehrīde

(RAD 20/14)

3.2.1. Vahdet-i Vücud:

Bütün mevcudat mutlak vücudun yani Zât-ı Ehadiyyetin esma ve esafı olduğu ve onda müstahlik bulunduğu nazariyesine dayanan felsefî yahut diğer bir tabirle tasavufî meslek hakkında kullnaılan bir tabirdir. [127]

---

[127] Hayrani Altıntaş, **Tasavvuf Tarihi,** Akçağ Yay., Ank., ty. s. 123

Vahdet ehli diyor ki: Vücûd birdir. Ziyâde değildir. O da Allah'ın vücûdudur. Allah'ın vücûdundan başka vücûd yoktur. Olması da mümkün değildir. Vahdet ehlinden bazıları da şöyle söylüyorlar: Her ne kadar vücûd birden fazla değilse de; o vücûdun zahiri ve bâtını vardır. Bâtını bir nurdur ki, âlemin rûhudur. Âlem bu nur ile doludur. Bu nurun sınırı, sonu yoktur. O eşsiz bir denizdiri. Hayat, ilim, irade, kudret bu nur ile varlığını sürdürür. Eşyanın görmesi, işitmesi, sevilmesi, tasarrufu, hareketi bu nurun sayesindedir. Belki her şey bu nurdan ibarettir. Eşyanın tabiatı, özellikleri, fiileri bu nurdadır. Her ne kadar eşyanın isimleri, sıfatları ve fiileri bu nurdan ise de bu nur birdir, ziyade değildir. Mevcûdatın ferdlerinin hepsi, onun zuhur yerleridir. Bu zuhur yerlerinin her biri bir küçük kapı gibidirç Bu nurun sıfatları- oküçük kapılardan zuhur etmiştirç Onun evveli ve âhiri yoktur. Ona yokluk ve fena bulaşmaz. Tekrar topraktan ortay çıkar. Eskiyip tekrar toprağa gider. Tekrar topraktan ortaya çıkar. Kendileri doğar, kendileri yaşar, kendileri ölür. Zâtî olgunluklarına ulaşmak için gerekli şart hükmünde olan özellikerl ve kuvvetler, onlarda kendiğinden muvcuttur.[128]

Bu nur kendi olgunluğunu, isimlerini ve sıfatlarını kendi zuhur yerlerinde müşahede ettiği için, onlara âşıktır. Bundan dolayı âdemî ruh de kendi cismine âlıktır. Zira âdemî ruhun sıfatlarına mazhardır. Ruh, kendi cismini, kendi cismindeki isimlerini, sıfatlarını görürç Onun için "kendinî bil, tâ ki Cenâb-ı Hakk'ı da bilesin" denilmiştirç Şimdi bildin ki kendinî bilen ve âlemin ruhu olan ancak bu nurdur. Mevcûdatın ferdleri, onun ortaya çıkış yeridir.[129]

Ẓuhūruñla ẓuhūr etdi şehā bu ʿālem-i kes̱ret
Bu kes̱ret ʿayn-ı vaḥdetdir *ulu'l-ebṣār* alır ʿibret
Ḳamu żıll-i ḫayāldir ḳara gözlüm perde-i ḥikmet
Kemāl-ı kudret-i Ḥaḳdır görünen ṣūret ü sīret
Baṣīretle naẓār ḳıl ey gözüm nuru bu ne ḳudret
Tā kim var ẓāḥir ü bāṭın ḳamu vaḥdet-durur vaḥdet
Bu varlıḳ cümle Ḥaḳḳın varlıġıdır eyleme şirket
İkilikten mīrān saña yetmez mi bu ḥüccet

[128] Ferit Kam, **Vahdet-i Vücûd**, Sad. Ethem Cebecioğlu, D.İ.B. Yay., Ank. 1994, s. 66
[129] Kam, **a.g.e.,** s. 67

Görünen fi`l-merā yā vech-i Ḥaḳḳ-ı sırr-ı ulūhiyet
Bu mevcūdāṭ-ı meşhūdāt-ile ḫayretde her ḥālet
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir
Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir
(NCB 1/ 2)

3.2.1.1. Ezelde Vahdet-i Vücud:

Beni koyup seni kendime māl edem dedim yā Rab
Ḳapında ḳul olup kesb-i kemāl edem dedim yā Rab
(NCB 1/17)

3.2.1.2. Halde Vahdet-i Vücud:

3.2.1.2.1. Masiva:

Sālikleri şol abdalān-ı melāmiyyūn ve mecẕūmān olan fenā-girdār ve külli varından geçüp ʿışḳıñ şerābını dest-i Ḥaydardan İçip ġam ʿālemi ferāmuṣ ḳılanlar ẕevḳ-i şevḳ-i ebedi bulanlar velā abālī meşrep *iẕā temme`l-fākī.fehüve`llah* sırrınca kendisini mahv-ı muṭlaḳ ḳılıp *ve menne māden bi`l-külli* ye berī olup ḫirmen ve nāmūsı ʿāteşe urup māsivāyı göñülden sürüp ḳalbini pāk ü ṭayb ṭāhir ḳıldıḳdan ṣoñra miʿrāc-ı maʿrifete ʿurūc ile rū-yi yārı mir`at-ı dilde ʿayānen gördüler ve ḥaḳīḳat-i ḫālī bildirler ve ittifāḳ-ı evliyā bunuñ üzerine der ki ʿāşıḳıñ bidāyeti ẕühhād ve ʿibbādıñ nihāyeti olupdur zīrā ẕühhād olan ḫavf ü recā ile giderler ve ʿuşşāḳ ceẕbe-i ʿışḳ-ı Ḫudā ile seyr ederler böyle olduġu ecilden anlarıñ ḳanḳı menzilde ḳaldıḳları ve bunlarıñ ne derece-i ʿāliyyeye nā`il olduḳları beyne`l-ʿurefā eẓharün mine`ş-şems olmaġla hemān Cenāb-ı Ḥaḳcümle cān ve ehl-i iman olan mü`min ḳarındaşlarımızı şerāb-ı ʿışḳ-ı İlāhiyyesiyle sīr-āb eyleyip ʿāşıḳ-ı ṣādıḳlardan eyleye.

(RS 12b/1-14)

Ma’rifeti bilmek ve Allah’ın cemalini görmek isteyenler, gönülde dünyaya ait hiçbir şey bulundurmamalıdır.

Bir kimse nefsini bilip āyīne-i dilden ġubār-ı maʿsivāyı sile ol zamān esrār-ı maʿrifet ṣemedāniyye aña bi`l-fiʿl keşf ola ve ḥatta şest cihāt cihāta ki müteveccih ola vechu`llahı müşāhede eyleye.

(RS 2a/ 4-6)

Sevgilinin yüzünü görmek isteyenlere dünya bir perdedir. Buradaki sevgili Allah’tır.

Ol vaḳt şerāb-ı ʿışḳ-ı ilahiye ile gōñlümüzü s̱īr-āb ve mir`at-ı dilden rū-yi yāre niḳāb olan perde-i masivā ḥicābların aradan bi`l-ḳülliye refʿ edip *lev keşefü`l-ġiṭā`ü mā ezāddedtü yaḳīnen* sırr-ı āşkār olduḳda bu ʿālem-i şuhūd-ı pür-meşhūd olan ḳudret-i subḥāniyye ve eşyā-i mürāyādan rūnemūn-ı tecelliyāt-ı Rabbaniyyeye müşāhedeler naṣīb ve müyesser eyleye.

(RS 2a/18-2b/4)

Şems ile māh insān ʿāleminde hidāyet-i Rabbānī ve tevfīḳ-i ʿināyet-i ṣamedānīdir ki insānı ciḥan-ı ẓulumātdan ḳurtarıp ʿulūm-ı ʿirfāniyyeye āşinā ḳılıp ḫāne-i ḳalbi ṭulūʿile rūşenā eyler hemān Cenāb-ı Vācibu`l-ʿAṭāyā Ḥażretleri ʿışḳ-ı İlāhiyyesi ile gōñlümüzü māsivādan taṭhīr ve feyyūżāt-ı Rabbāniyyesiyle dil-i divānemizi tenvīr eyleyip öz vücūdumuzda olan bu rumūzāt-ı küşüfātlardan āgāh ve dāreynde maẓhar-ı luṭf ve ʿālā eyleye

(RS 7b/14-19)

Maḥabbet için geldi ve maḥabbet için maḳbūldür velakin herkes ḥāline münāsib bir maẓharda ve istiʿdāta muvāfıḳ bir mücellāda olup tıʿynıyyāt-ı esāsiyye olan laṭīfeye ve mümkünāta ẓuhūr ḳılan ṣıfat-ı cemīliye ʿāşıḳ ve meşḳūldür illā ol kimseler degildir ki derūnlarında men bʿas̱ olan yaʿni ṭaraf-ı İlāhiyyeden gönderilmiş ʿışḳ ḳuvvetiyle ve bir mürşidin irşādıyla ve himmetiyle tedrīci ṣuver-iʿunṣirīden ve aḥkām-ı kevniyyeden ḳatʿ-ı maḥabbet ederek ol vaḳt ol kimse Cemāl-ı Muṭlaḳ-ı Ḥaḳīḳiyye-i şuḥūdiyyete mebẕüldür bunlar ol kāmilleridr ki maḥabīb-i muḥavvehe ve müsteʿāra meyl etmez yaʿnī öyle saḫte düzgünlü olan ʿariyet-i güzellere iltifāt ve iʿtibār etmeyip yār-ı ḥaḳīḳiyyenin ʿışḳında bī-ḳarār olup bu cemāl-i müfīdi serāb ü rūy-i yāre niḳāp bilmişlerdir ve bu şarṭla ʿamel ḳılmışlardır mes̱elā maḥabbet iki ḳısımdır bir ḳısmı her

neyi severse ve neden ḥaẓ eder ise Ḥaḳḳı ol yüzden sever bu gürūh ʿavāmü`n-nās-ı ẕühhad ve ʿabbād-ı ẖaṣṣasıdır ve bir ḳısmı muṭlaḳā aġrāẓ-ı -ı nefsaniyye ḳatʿ-ı naẓār edip Cenāb-ı Ḥaḳḳa bilā illet maḥabbet edenler olup bu gürūh daẖı ẖaṣu`l-ẖāṣdır ancaḳ ṭarīk-i evliyada daẖı maḳbūl olan maḥabbet bu maḥabbetdir bir gönülde Ḥaḳdan ġayrı maḥabbet ikilikdir

(RS 11a/5-19)

Żʿaf-ı ṭāliʿ kesr dünyādır nāṣībi ẕāhidiñ
Yoḳsa öz saʿbiyle ẕāhid terk-i dünyā itmedi

(RS 12a)

Aşkın ateşi sevgilinden başka her şeyi yakar. Saadece sevgili bâkî kalır.

Yalñız maʿşūḳ ḳalur bāḳī Cemālī şüphesiz
Hep yānar ġayr-ı maḥabbet nār-ı ʿışḳa ser-te-ser

(RS 12a)

Lā-cerem-i ʿışḳı-ı şuʿle-i tāb-āver bir āteşdir dilā
Ḳoymaz aḳlım vücūda māsivādan bir eṯer

(RS 12a)

Bu ṣafha-i dilden silegör naḳş-i sivāyı
ʿĀşıksañ eger şīve-i Dildāre budur yol

(RS 15b)

Bu vird-i ẕikr ü tevḥīd eyle ẕākir
Sivādan ḳalbinī eyleye ṭāḥir

(RAD 5/1)

Bu jengār-ı sivāyı pāk eder ʿışḳ
Bu mira`āt-ı dili tāb-nāk eder ʿışḳ

(RAD 5/3)

Ara yerden çıġar bi`l-cümle taḳlīd
Bilinir ol zamān bu sırr-ı tevḥīd

(RAD 5/8)

Güñülde olmāz ise māsivāllah
Tecelliyāt eder ol ḳalbe Allah

(RAD 5/11)

Sevāba eylemez meyl evvel āḫir
Aña bir görünür bāṭın ü ẓāhir

(RAD 10/11)

Ḫudādan ġayri görünmez gözüne
O taḥḳīḳun ʿamel olur sözüne

(RAD 10/12)

Ḳalb evini Ḥaḳ için taḫliye ḳıl
Çün tecellī-ḫāne-i Ḥaḳdır bu dil

(RAD 14/2)

Mülkü`l-Cabbār tecellī-ḫānesi
Şer ü şeyṭāndan emīn kāşānesi

(RAD 14/3)

Kesretiñ aḥkāmını ḳıl mürtefiʿ
Ḫāne-i dilden sivāyı ḳıl refʿ

(RAD 14/11)

Ṣıdḳ u iḫlāṣ-ıla girip ʿuzlete
Māsivāyı terk edip ir rifʿate

(RAD 15/3)

Bulurlar cezbe-i ʿışḳ-ı Ḫudāyı
Silip mir`at-ı dilden māsivāyı

(RAD 26/13)

Şevḳ ü ẕevḳ-i Ḥaḳla ol dā`imā
Māsivāyı terk edip eyle ṣafā

(RAD 27/12)

3.2.1.2.2. Kendinî Bilmek:

Bāb-ı evvel *Men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe Rabbehū* beyānındadır

İmdi o daḫı üç faṣlı şāmildir ḳale`llahu teʿālā *Ve mā ḫaleḳtü`l-cinne ve`l-inse illā liyaʿbudūn* ey liyaʿrifūn ey yuvaḥḥidūn maḳāmında işbu āyet-i kerīme-i ʿanber-şemīme-i ʿulemā-i muḥaḳḳiḳīn tefsīr edip Cenāb-ı Ḥaḳḳ ve Rabbü`l-feleḳ ḥażretleri buyurmuşdur ki insan ile cinni ancaḳ ʿibādet için ḫalḳ etdim ʿibādetden murād *Men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe Rabbehū* meālınca nefsini bilip Rabbi bilmeñ için öyle

olduġu ḥālde bu ʿāleme gelmekden maḳṣūd nefsini bilmek ve Ḥaḳḳı özünde bulmaḳ maʿnası oduğunu beyān olunmuşdur fī`-l ḥaḳīḳa bir kimse nefsini bilmez ise taḥḳīḳ Rabbisini bilmez öyleyse insāna lāzım olan *men ʿaref* sırrına vāḳıf olmāklıḳdır zīra bu ḥadīsiñ ẓahir maʿnāsı oldur ki bir kimse nefsiniñ ʿāciz ve nāḳış olduġunu bilmesin bunuñla berāber vaḥdetden bir şey` istifāde olamayacāġı beyne`l-ʿurefā der-kārdır.

(RS 3a/9-3b/2)

Men ʿaref sırrına ermek isteyenlerin ehl-i tasavvufla beraber olmasının gerekliliği vurgulanıyor. Çünkü tasavvuf ehli demek Allah' yakınlık kazanmış demektir.

Bir kimse ʿilm-i ḥaḳīḳati bilmek ve *men ʿaref* sırrına irmek isterse ʿulemā-i rasiẖūn ehl-i taṣavvufdur anlar ile hem dem ve hem meclis olsun ki ʿilm-i ledüne āgāh olsun zīrā ehl-i taṣavvuf ehlu`llahdır ehlu`llah Ḥaḳ teālā ḥażretlerine ḳurbiyyet ḥāṣıl etmişdir her ne söylerse *Min ḳable`r-Raḥmān* ilhām ile söyler demekdir.

(RS 3b/15-19)

Ehl-i ṭarīḳ ḳatında nefsini bilmeniñ maʿnāsı oldur ki evvelā kendi nefsinde mevcūd olan aẖlāḳ-ı zemīmeden maʿdūd bulunan kibr kin buġż ḥased ʿucb riyā şehvet şöhret bunlardan her ne kim vār ise ʿilm ü ʿibādetle ve mücāhede-i riyāżetle tezkiye-i nefs ve taṣfiye-i ḳalb eyleyip bir mürşid-i kāmil terbiyesiyle ṣıfat-ı ḥayavāniyyeden ẖalāṣ olup ṣıfat-ı insāniyyeye taẖsil eyleye kesb ve kemāl ḳālini ḥāl etmek gerekdir yaʿni ḳāle ʿaleyhis`s-selām *Eş-şerīʿati eḳvāli ve`ṭ-ṭarīḳati efʿāli ve`lḥaḳīḳati ḥāli ve`l-maʿrifeti sırrü aḥvāli* fehvāsınca şerīʿat şarṭın ṭarīḳat rüknün maʿrifet virdin ḥaḳīḳat yurdun olup meydān-ı erenlere s̱ābit-ḳadem ol ki dervīş-i nihād-ı pāk-i ʿitiḳād olasın ve bu üslūb üzre nefsiñi idrāk ḳılasın yoḳsa yuḳarıdaki ẕikr olunan aẖlāk-ı ẕemīmelerle münaṣṣıf iken aṣla ṣıfat-ı ḥayvāniyyeden ḳurtulmāzsıñ bir kimse bugūna ṣıfatlardan ẖalāṣ olmadıḳca insān-ı kāmil olamaz bu dünyāda nefsini ve Rabbisini bilmeyeniñ ḥaḳḳında Cenāb-ı Ḥaḳ ḥadīs̱-i ḳudsīde buyurmuşdur *Ḳale`llahu Ṭaʿālā ẖaleḳal`llahü`l-baḳar fī ṣūreti`l-beşer* manṭūḳınca ol kimse ṣūretā insān māʿnīde ḥayvān olup ḥayvān gelir ḥayvān gider zīrā maʿrifetü`n-nefs maʿrifetü`r-Rab ancaḳ bu ʿālemde ökrenilir ḥāṣıl-ı kelām netīce-i merām bir kimse bu ʿālemde bir mürşid-i kāmile intisāb etmek lāzımdır ki ḥayvān ẖuylarını terk ve ṣıfat-ı insāniyye taẖṣīl eyleye *men ʿaref* sırrına vāḳıf olduḳdan ṣoñra ol vāḳt kendisiniñ ne kāndan olduġunu ve ḳanḳı ʿālemden

ayrıldığını ve evveli ne isen ṣoñra ne olmuş ve ḥālātdir buralarını güzelce fehm edip nefsini ol zamān farḳ eyleyip farḳ-ı farḳu`llah olur.

(RS 4a/19-4b/6)

ʿAzīzīm bu ʿālemde mürşīd-i kāmil bulan mekteb-i ʿirfāna gider *men ʿaref* sırrına irer ol daḫī insān-ı kāmil olup rū-yi bārī`-i āyine-i dilden müşāhede ḳıldı.

(RS 6a/17-19)

Serseri gezme cihānda men ʿaref sırrına er
Ḳalbiñ içre mekteb-iʿirfānı sen senden ara

(RS 7a)

Ey ʿazīz eger insān-ı kāmil olmaġ ister isen ṭarīḳat-i ʿaliyyeye gir ve ḥażżı öz vücūdumda bulayım dersen *men ʿaref* sırrına ir ki ṭarīḳat-i ḥaḳḳa yol bulasın ve vāṣıl-ı ila`llah olasın.

(RS 15a/17-19)

Olup ḳatre-i vücūdunu deryā-yı vaḥdete ilḳā ve maḳām-ı fenāfi`llahda fenā-ender-fenā olup beḳābi`llaha ḳadem başıp ol zamān sefer-i s̱ālis̱ seyr-i maʿallah ḳılıp şā`ibe-i is̱neyniyyeti külliyetle mürtefiʿ olup tenini cān cānını cānān edip āyīne-i dilden rū-yi dilārāyı seyrān ve ʿAliyyü şevḳ-i dil-dā ile mest ü ḥāyrān olduḳda zebansız ḥāl-i ʿışḳ güftāre geldigi ve *men ʿaref* sırrına maʿnen muṭṭaliʿ olduğu ve ol maḥalle maʿṣūmda sālik-i ebrārıñ cez̠be-i ʿışḳ ile göñülden yol bulup şürūḥdan nümāyān olduġudur ve ol hengām vaṣlında göñül maḳṣūdunu bulup cānını cānāna teslīm ḳılır lākin ḳāl ile olmaz ve ḥāl ile ol maḳām-ı seyr-i maʿallah ile giremez zīrā ol maḥal-i ʿaliyye öyle bir dehşet-ābādır ki ism ü resmden geçmedikçe ol ḫalvet-serāy-ı bī maʿallah a vāṣıl olamaz ol makām maʿrifetü`l-miʿrācü`l-ʿuşşāḳdır cānını cānāna teslīm etmeyen ʿāşıḳın kārı degildir.

(RS 18b/7-18)

Hemān fırṣatı fevt etmeyip bir nefs-i muṭmai`nne ṣāhibi mürşid-i kāmil bulup meydān-ı erenlere ez-dil-i cān iḳrār bende olup andan be-ṭariḳu´l-uṣūl-ı nefsini alup *en-necāti fi`ṣ-ṣıdḳ* mefhūmunca ṭarīḳ-i müstaḳīmde s̱ābit-ḳadem bulunduḳtan ṣuñra ol

dervīşin cān daḫı maᶜden fażl u kemāl ve her vechle ehl-i ḥāl olduḳda mekteb-i ᶜirfāndan *men ᶜaref* dersin ögerenip ayīne-i dilden rū-yi Bārī-i maᶜāniyyeti seyr eyleyerek insān-ı kāmil olur ve insān-ı kāmil gürūh-ı nācīde bulunur ḥāl ehliniñ maᶜlūmudur.

(RS 17a/15-17b/3)

Ey Cemālī bil özüñ gel ᶜārif ol
Men ᶜaref sırrına her dem vāḳıf ol
(RAD 20/14)

Men ᶜaref dersini taᶜlīm eyleyeñ ᶜāriflere
Ḫ̮āce-i dānā-yı ᶜışḳ odur ḥaḳīḳatde güma
(NCB 10/5)

3.2.1.2.3. Tecelli:

Tecellî lügatte zuhûr mânâsına gelir. Tasavvuf ıstılahında Hakk'ın zât ve sıfatının zuhûrudur. Daha doğrusu, Allah'ın ârifin gönlünde zâhir olmasıdır. Tecellî, Rabbânî ve rûhânî olmak üzere iki kısma ayrılır. Rûhânî tecellî hudûs sıfatıyla muttasıftır. Bu tecellî zuhûr ettiği zaman beşerî saıfat tamamen yok olmaz, hicâb salikin kendine gelmesine sebep olur. Rabbânî tecellî de durum tmamen farklıdır. Rûhânî tecellîden varlık, gurur ve ucub (kendinî beğenmilik) zâhir olup, talep ve niyâz eksik kaldığı halde, Rabbânî tecellîde hepsi kalkarak varlık yokluğa döner ve talep artar.[130]

Bir ādem bilse ki taḥḳīḳ-i kemālıñ ḥaḳīḳati Allah içindir ol zamān ḥaḳīḳat ḥāle muṭalliᶜ olmasa olur taḥḳīḳan bir ḳul ki gerek nefsinden ve gerek ġayrdan kemāl görür evvel Allâhdandır ve Allah ḳudretiyledir ve Allaha rāciᶜdir böyle gören ḳuluñ maḥabbeti Allah içindir ve her ne kim görür Allahıñ rıżāsında olur bu maᶜnā kemāl gördügü şey`in ḥaḳīḳat-i Ḥaḳḳa rāciᶜ olduğu cihetle ol maḥabbet-i maᶜniyyedir ol maḥbūbuñ ṭāᶜatını iḳtiżā eder bu ecilden maḥabbeti irādetle tefsīr ederler irādetden murād rūḥ-ı sulṭānide olan dilegiñ ḥaṣṣasıdır ᶜārifler buyururlar ki Ḥaḳ Teᶜālā Celle Şānehu maḥbūb-ı fi'ẕ-ẕātdır ve fi`l-ḥaḳīḳa maḥbūb-ı ḥaḳīḳī Allâhdır zīrā cāmiᶜ-i kemāl-ı ḥaḳīḳat ve cemāl-ı ḥüsn-i leṭāfet añındır ve eşyāda olan kemāl ü cemāl-ı pertev-i

---

130 Eraydın, **a.g.e.,** s. 197-198

ʿāzīdir böyle olduġu ḥālde bir minvāl-i meşrūḥ bu maʿnāyı ki bir ʿārifiñ ceşm-i bāṭını müşāhede eyleye anıñ rūḥ-ı dilegi ʿāriyet olan Cemāl Baba kemāl-i bi'l-küllīye bırāḳıb yaʿni eşyāda olan kemālıñ ḥaḳīḳatini añlayıp kāmil-i kemāl-i bi`ẕ-ẕātve cemāl-ı cemīl-i bi`ṣ-ṣıfat olan maḥbūb-ı ḥaḳīḳiyye maḥabbet eyler maḥbūb-ı ḥaḳīḳīyeden murād Allah dır ve Bārī teʿāliye muḥibbiñ bu maḥabbeti emr-i vicdānīdir yaʿni Cenāb-ı Ḥaḳḳıñ Cemāl-ı maʿneviyesini ve tecellī-i İlāhiyesini cān gözüyle naẓar-ı te`emmülde beyḫūde ve med-ḫūş olmaġ ḥāleti olup sā`ir vicdāniyāndan anıñ temyīzine ve keşf-i beyānına iḫtiyāc yoḳdur zīrā bir ẕevḳdir ki *men lem yaʿrif* ḳavliyle zā`iḳ olmayan kimse aʿṭā-yı cevāb verā`yi ṣavāb budur bu ẕevḳ-i vicdānīnin leẕẕetini ṭatmayan bilmez zīrā yoḳdur ẓuhūr-ı eẓhārlar ẓāhire bāʿs-ı maḥabbet-i ḥaḳīḳīdir mevcūdātda sārīdir.

(RS 10a/18-10b/19)

ʿUrefā meydānınıñ maḥabbet çarşūsunda pāzār-ı ḥaḳīḳatde kale-i vuṣlata naḳd ü cān ile ṭālib ve rāġıb olan ʿārifleriñ pāzārlıḳlarına öyle ʿaḳl-ı maʿāşıñ bilecegi aḫẕ u ʿaṭā degildir ki müşteri olsun ve ḳadr-ı ḳıymetini bilsin beyt

Ḳadr-i yāri ʿāşıḳ-ı dīvāneden ṣorṣuñ ṣorān
Şem-i ḥāle-i ġayreti pervāneden ṣorṣun ṣorān

ʿazīzim ʿaḳl menzilesinde olan nā-çāre göre pāzār-ı ḥaḳīḳīde ṣatılan metaʿ bulamaz zīra cevher bedestānında beyt-i pāzār-ı tecelliyeniñ işine yarār ḳumāş bulmıyacaġı der-kārdır ḳażārā bir ḳumāş alacaḳ olsa çārşūlarında aña bahā taḳdīr edecek bir kimse olmadıġından müşterisini bulup .

(RS 8b/10-19)

Serāy-ı lī-maʿallah göñüldür
Tecellá-ḫâne-i Allah göñüldür

(RS 19a)

Cenābü`l-Mennān hidayet-i Rabbāniyye ve tevfīḳ-i ṣamedāniyyesine ve tecelliyāt-ı sübhāniyyesine maẓhar ḳılıp āyīne-i dilde tecellī-yi şevḳ-i dil-dār ile zevḳ-i vicdānīler müberrā eyleye.

(RS 19b/1-4)

Tecellī-i Cemāl etdikde Hażret
Gider kes̱ret gelir aḥkām-ı vaḥdet
(RAD 2/17)

Ḳulūbüñ ẕikr-ile gel eyle mir`at
Cemālī Ḥaḳ tecelli` ede bi`z-zat
(RAD 5/16)

Edip mir`at-ı ḳalbini mücellā
Eder ol ḳalbe Ḥaḳ bi`z-zat tecellā
(RAD 9/13)

Tecellī eyleyecek Ḥaḳ şecerden
Tecellīsi ʿaceb mi gerçek erden
(RAD 16/14)

Tecelliyāt-ı İlāhīyye olur çoḳ
Bu luṭf-ı Ḥaḳ-durur nihāyeti yoḳ
(RAD 26/11)

Görüp muʿāyine-i rū-yi yāri
Tecellī eyleye anlara bāri
(RAD 26/14)

Çün tecellī eyleye dil-dār-ı dost
İncilā-yi ḳalb olur envār-ı dost
(RAD 27/3)

Cānib-i Tūr-ı ḥaḳīḳat lāmiʿi
Ẕevḳ-i şevḳiyle tecellī sāmiʿi
(RAD 27/4)

Her tecellīniñ olur ẕevḳ-i mebdei`
ʿAbd-ı ḳalbdir ol tecellī menşei`
(RAD 27/5)

3.2.1.2.4. Vahdet-Kesret:

Vahdet, Allah'ın birliği demektir. Kesretin zıddıdır. Tasavvufta gerekli olan vahdet, kesret içinde olandır. Yani halk ile birlikte, iş-güçle meşgul iken dahi her şeyin Allah'ın kudreti ile meydana geldiğini idraktır.[131]

Kesret, çokluk, bolluk, ziyadelik gibi anlamlara gelir. Vahdetin zıddıdır. Varlıklrın var oluşlarını kendilerinden bilmek, onları müstakil varlıklarla var kabul etmektir. Vahdet der-kesret (çoklukta birlik) de buradan doğar. Bu tıpkı denizin vahdeti, dalgaların kesreti gibidir. Dalgalar göze çok görünüyorsa da aslında denziden bir parça olup ondan ayrı düşünülemez. Böylece kesret nazarî ve itibarî olur. Âlem-i kesret, bu dünya âlemidir.[132]

Ẕāhidā ʿışḳdan gelir bu neş`e-i vaḥdet bize
Bâde-i ʿışḳ-ı İlāhīdir veren ḥâlet bize
(RS 17b)

Tecellī-i Cemāl etdikde Ḥażret
Gider kes̱ret gelir aḥkām-ı vaḥdet
(RAD 2/17)

Bu ẕikrin ḳuvvetiyle gide ẓulmet
Ẓuhūr eyler hemān-dem nūr-ı vaḥdet
(RAD 5/4-5)

Beşeriyyetdedir aḥkām-ı kes̱ret
Melekiyyetle gelir ḳalbe ḥālet
(RAD 5/5)

Kesretiñ aḥkāmını ḳıl mürtefiʿ
H̬āne-i dilden sivāyı ḳıl refʿ
(RAD 14/11)

Nūr-ı vaḥdet eyleyecek çün ẓuhūr
Dil-i tecellī-h̬ānedir Mūsāya Tūr
(RAD 14/12)

---

[131] İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü,** Ötüken Yay., İst. 1998. s. 406
[132] Pala, **a.g.e.,** s. 238

Pür-niyāz ile eyva`llah dedikde mürşid-i müşārü`n-ileyh buyururlar ki var rehberiñ rıżāsında ol deyip rehber ṭālib-i āvir daẖı seyr-i maʿallah mertebesinden alıp ṭālibi seyr-iʿani`l-lāh ḳılır bu seferiñ nihāyeti ṭālibiñ Ḥaḳdan ẖalḳ ṭarafına rücuʿ eder bu maḳām beḳā bāʿde`l-fenā ṣaḥv baʿde`l-maḥv daẖı denir bu geliş maʿa`l-istiḳāmet ve`l-ʿadāle ṭālibi tekmīl ve sālikleri terbiye için mertebe-i vaḥdetden maḳām-ı kes̱rete gelip vaḥdetde kes̱reti ve kes̱retde vaḥdeti bulmaḳ ne demek olduġunu bilmez.

(RAC 5b/2-7)

Gel ey sāḳī-i vaḥdet ṣūn piyāle
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūra
Ḥayāt irsün elinden ehl-i ḥāle
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūra

(RAC 7a)

İlahī vaṣfını mümkün müdür ẖāmem ede taḳrīr
Nice evṣāf-ı ṣāf itsem ḥaḳīḳatde ola taḳṣīr
Müfessirler ne deñli ḳılsa vahdāniyyetiñ tefsīr
Ne mümkün ʿaḳl ü naḳl-ile uluhiyyet ola taʿbīr
Rasad-bīn olsa yüzümü müneccim edemez taʿbīr
Ḳamu ẖulḳ-ı cihān ger kātib olsa edemez taḥrīr
Beşer ʿaḳlı şaşar evṣāfını eyler iken naẓīr
Kemāl-ı ṣanʿat eyler delālet hüsnünü taṣvīr
Sen ol nūr-ı mücerretsin seni ʿaḳl edemez tedbīr
Dedi bunu rumūz-ı *men ʿaref* sırrın bilen bir pīr
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir
Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir

(NCB 1/1)

Vaḳt eyle mürşidleriñ sözüne
Ẕerresin götürme kaʿkül yüzüne
Görüneñ Ḥaḳ görenler gözüne
Cemālī Baba Cemālu`llahımız var

(NCB 18/5)

3.2.1.2.5. Tevdid:

Tevhid; birlik, teklik demektir. “Cüneyd’e tevhid nedir? Diye sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: “Tevhid, mahlukun, hareket ve sükûnunu Allah’ın fi’li olarak bilmendir.” Sonra tevhîdin anlamını genişletip saadece şerikin değil, Allah’ın dışındaki her şeyin varlığını nefy etmek gerektiğini söyleyerek, İbnü’l-Arabî’de olduğu gibi, vehim ve hayal olarak kabul ettikleri kesreti inkar ettiler. Bunun neticesinde de, Allah’tan başka İlâh yoktur, yerine Allah’tan başka hakîki varlık yoktur, veya vahdet-i vücûda işâret eden daha açık ifâdeler kullandılar. Kelime-i tevhid kalıbını avâmın tevhidi, vahdet-i vücûdu, havâsın tvhidi olarak isilendirerek, her ikisi içinde çeşitli tarifler ortaya koydular.[133]

İlahī vaṣfını mümkün müdür ḫāmem ede taḳrīr
Nice evṣāf-ı ṣāf itsem ḥaḳīḳatde ola taḳṣīr
Müfessirler ne deñli ḳılsa vahdāniyyetiñ tefsīr
Ne mümkün ʿaḳl ü naḳl-ile uluhiyyet ola taʿbīr
Rasad-bīn olsa yüzümü müneccim edemez taʿbīr
Ḳamu ḫulḳ-ı cihān ger kātib olsa edemez taḥrīr
Beşer ʿaḳlı şaşar evṣāfını eyler iken naẓīr
Kemāl-ı ṣanʿat eyler delālet hüsnünü taṣvīr
Sen ol nūr-ı mücerretsin seni ʿaḳl edemez tedbīr
Dedi bunu rumūz-ı *men ʿaref* sırrın bilen bir pīr
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir
Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir
(NCB 1/1)

3.2.1.2.6. Cism- Çâr unsur- Can:

Seyr-i maʿallah ḳılıp şā`ibe-i insāniyyeti külliyetle mürtefiʿ olup tenini cān cānını cānān edip āyīne-i dilden rū-yi dilārāyı seyrān ve ʿAliyyü şevḳ-i dil-dā ile mest ü ḥāyrān olduḳda zebansız ḥāl-i ʿışḳ güftāre geldigi ve *men ʿaref* sırrına maʿnen muṭṭaliʿ olduğu ve ol maḥalle maʿṣūmda sālik-i ebrārıñ cez̠be-i ʿışḳ ile göñülden yol bulup

[133] Ceylan, **a.g.e.,** s. 234

şürūḥdan nümāyān olduġudur ve ol hengām vaṣlında göñül maḳṣūdunu bulup cānını cānāna teslīm ḳılır lākin ḳāl ile olmaz ve ḥāl ile ol maḳām-ı seyr-i maʿallah ile giremez zīrā ol maḥal-i ʿaliyye öyle bir dehşet-ābādır ki ism ü resmden geçmedikçe ol ḫalvet-serāy-ı bī maʿallah a vāṣıl olamaz ol makām maʿrifetü`l-miʿrācü`l-ʿuşşāḳdır cānını cānāna teslīm etmeyen ʿāşıḳın kārı degildir.

(RS 18b/8-18)

Vücūd-ı insānıñ göbekten aşağısı yedi ḳat ʿālem-i süflī olaraḳ taʿbīr olunur maʿlūm ola ki yeryüzünde her ne kim vardır iḳlīm-i vücūdda mevcūddur nitekim arżda olan nebātāt eşcārāt vücūdda olan ḳıllar miṡülli ve daḫı dereler ve şehirler miṡülli ve ṭamarlarda olan demler ve dīdedeki nemler ve ekl ve şerbe ġayr-ı lāyıḳ ṣular olup kūhlar hāmūnlar kemikler iliker miṡülli taʿbīrātdandir ve göbekden yuḳarı gökler meṡābesinde olup aña daḫı ʿālem-iʿulvī taʿbīr olunur şöyleki felek-i aṭlas-ı gerdūn ve ṭāḳ-ı eyvān-ı nemūnda her ne kim vardır ʿālem-i ʿulviyyede mevcūd olup on iki burç sebʿa-i seyyārede iḳlīm-i vücūdda iki ḳūlaḳ iki göz iki burun bir ağız iki meme bir göbek iki mesāne su yoludur tamām on iki olur ve bunlarıñ içinde daḫı sebʿa-i seyyārede yaʿni yedi yıdızlardır ki insān āleminde ʿaḳl-ı şuhūd ve fikr-i meşhūddur ve şems ile māh insān ʿāleminde hidāyet-i Rabbānī ve tevfīḳ-i ʿināyet-i ṣamedānīdir ki insānı ciḥan-ı ẓulumātdan ḳurtarıp ʿulūm-ı ʿirfāniyyeye āşinā ḳılıp ḫāne-i ḳalbi ṭulūʿ ile rūşenā eyler.

(RS 7b/3-16)

ʿĀlem-i ġaybda her ne kim vardır iḳlīm-i vücūdda vardır bi`l-cümle nitekim umūr-ı āhirete müteʿallıḳ-i şerīʿat-ı ġarrāda ẕikr olunmuşdur insān ʿāleminde mevcūd olup baʿżısı mücerred temṡīl olaraḳ vücūda gelmek muḥāl ve baʿżısı ömr-i muḥaḳḳaḳdır zīrā rūh-ı sulṭān-ı vaḥdet-i İlāhiyyesinden olup nefs daḫı keṡret-i aġyār aḥkāmınıñ sırrındandır imdi ḥayṡ-i ṣūrī Allah u Teʿālānıñ ẕātınıñ āṡārına maẓhar olamaḳla nūr-ı mücerredi görmek mümkün degildir illā maẓharda görmek mümkündür tā kim maẓhar vāḳiʿ olup maḥbūb-ı ḥaḳīḳiyye ki ḥayṡ-i ṣūrī aña müteʿalliḳdir burasını güzelce idrāk etmelidir ki aḥver-ı nigāh olup biri iki görmesin ʿazīzim pes melekler daḫı insāñ ʿāleminde ḳuvā-yi insāniyye-i rūḥāniyye ve nefsāniyye olup meṡelā insānıñ gözü maẓhar-ıʿAzrā`ildir ve ḳulağı mazhar-ı Mīkā`ildir ve burnu mazhar-ı İsrāfīldir ki Cenāb-ı Ḥaḳ ruh-ı insāna burundan nefḫ eylemişdir ve ağız mazhar-ı Cebrā`īldir bunlarda ʿaẓīm-i esrārlar vardır bu nükteler erbābınıñ maʿlūmudur ve Kaʿbetu`llah ve

beytü`l-maʿmūr ve ʿarş ve kürs bunlarıñ cümlesi insān ʿāleminde vaḥdet-serāy-i lī maʿallah olan ḳabīldendir.

(RS 8a 2-15)

Seni sende bulup ʿıyd-i visāl edem dedim yā Rab
Edip terk benliġim ḳālim ḥāl edem dedim yā Rab

(NCB 1/16)

Ḥamd-ı bī-ḥad ol Īzed-i Yezdāne olsun ki ḫāliku`l-eşyādır ve Şekūr ismiyle bī-nihāye olsun ki bir dürr-i bayżādan bu ekvān-ı kevneyni *kün* deyip bu ʿimāret-ḫāneyi lafẓ-ı ḳudretinden iʿtā yed-i ḳudretiyle bī-sütūn ve bī-cihet bünyād ḳıldı ve ol cevher-i pākize-i dīde-i ẕātıyla nażār edip hevā-yı ʿışka cevelān ederek nār bād āb kili Muṣavvir ismiyle ābādan eyleyip Pirāhen-i ʿışkla tezyīn edip ṣūret-i insān ḳıldı ve her ʿaẓā-yı beşeriyyetiñ Ḥay ismiyle mersūm edip heykel-i eşyāya cemʿ ḳıldı.

(RAD 1b/4-11)

ʿUrefā meydānınıñ maḥabbet çarşūsunda pāzār-ı ḥaḳīḳatde kale-i vuṣlata naḳd ü cān ile ṭālib ve rāġıb olan ʿārifleriñ pāzārlıḳlarına öyle ʿaḳl-ı maʿāşıñ bilecegi aḫẕ u ʿaṭā degildir ki müşteri olsun ve ḳadr-ı ḳıymetini bilsin.

(RS 8b/10-13)

ʿĀrif-i bi`llahıñ pāzār-ı ḥaḳīḳatleri vaḳt-ı seḥerde āçılır ve ʿāleme raḥmet ṣaçılır ol vaḳt maḥabbet çārşūsunda dellāller nidā-yı āġāz ve ol zamān temennā-yı viṣāl-i cānān etmekde olan ʿāşıḳ dil-nüvāz-ı ʿışḳ-ı dilāra ile naġme-sāz ve beste-i nigār güftāres-ile terennüm-sāz ve birbiriyle istiġnā-yı nāz ve niyāzdan ṣoñra kālā-yı vaṣla müşteri ve sermāye-i naḳd ü cān niyāzına çār-ı çeşmle munṭaẓırdır.

(RS 9a/7-12)

Ey Cemālī ḫāb-ı ġafletden uyān cān gözüñ aç
Taḫt-ý dilde ḥükm eden sulṭāný sen sende ara

(RS 7a)

Yār eger vaṣlına verirse sende ver cān-ı naḳdinî

Muᶜteberdir bâíiyâ heryerde úâġ alıþveriþ
(RS 9a)

Ey birāder iki ten bir cān olduğu ḥalde arada ḥā`il olacaḳ bir perde yoḳdur ki ḥā`il olsun bu maḳām feraẖ-feżā-yı ḥurūf-ı lafż-ı ṣavt eden göñülden ey Cemāl ḥāl-i ᶜışḳdır lā- cürm güftāre bā`iṡ ḥāl-i ᶜışḳdır ey ᶜazīzim.
(RS 19a/16-18)

Cennet insānᶜāleminde müşāhede-i rūhaniyye ve tecelliyāt-ı Raḥmāniyyeve ᶜūlūm-ı maᶜnīden ṣūretleridir ve lezzāt-ı ḥaḳīḳīyyeniñ damaġa īrāṡ eyledigidir anıñçün herkes ister ammā cennetü`l-ᶜārifān dīdār-ı Raḥmānīdir her göz anı göremez ve yine cehennem insān ᶜāleminde maḥabbet-i nefsāniyye-i şeyṭāniyye ve ḳuvā-yi rūḥāniyye-i ẓulmāniyye ve ġaflet ve cehālet ṣūretleri olup.
(RS 9b/2-7)

3.2.1.2.7. Gönül-Kalp-Sır:

Ve maḳām-ı fenāfi`llahda fenā-ender-fenā olup beḳābi`llaha ḳadem başıp ol zamān sefer-i ṡāliṡ seyr-i maᶜallah ḳılıp şā`ibe-i insāniyyet-i külliyetle mürtefiᶜ olup tenini cān cānını cānān edip āyīne-i dilden rū-yi dilārāyı seyrān ve ᶜAliyyü şevḳ-i dil-dā ile mest ü ḥāyrān olduḳda zebansız ḥāl-i ᶜışḳ güftāre geldigi ve *men ᶜaref* sırrına maᶜnen muṭṭaliᶜ olduğu ve ol maḥalle maᶜṣūmda sālik-i ebrārıñ ceẕbe-i ᶜışḳ ile göñülden yol bulup şürūḥdan nümāyān olduġudur ve ol hengām vaṣlında göñül maḳṣūdunu bulup cānını cānāna teslīm ḳılır.
(RS 18b/7-14)

İnsāna Ḥaḳdan yaḳīn bir şey` olmadığı ḥalde ḳarb ba`d olup olmadığı maᶜlūm olup göñlüñ Ḥaḳḳa ᶜazmi ḥuṣūṣī göñül ṣāḥibi olan ᶜārifiñ bi`llahıñ ve mürşid-i akāhıñ bilecegi esrār-ı ilāhiyyedir zīrā bu göñül pāzārlıġı vāṣıl-ı ilā`llah maᶜlūmudur ki bu esrārıñ ifşāsı cā`iz degildir müfred

Bu pāzār-ı ḥaḳīḳatde ᶜazīzim
Ziyānsız ḥāl-i ᶜışḳ küftār olur musun

Sırrınca bilā harfin vela ṣavtin tekellüm ol vaḳt gönül ʿāleminde olur bu esrār-ı ḥaḳāyıḳ bir maẓharü`l-ʿacāyip ve bir kelām-ı daḳayıḳdır ki burasını birinde beyān edelim vaḳtā ki ey birāder iki ten bir cān olduğu ḥalde arada ḥā`il olacaḳ bir perde yoḳdur ki ḥā`il olsun bu maḳām ferah̲-feżā-yı ḥurūf-ı lafż-ı ṣavt eden göñülden ey Cemāl ḥāl-i ʿışḳdır lā- cürm güftāre bā`is̱ ḥāl-i ʿışḳdır.

(RS 19a/9-18)

Ey Cemālī h̲āb-ı ġafletden uyān cān gözüñ aç
Tah̲t-ı dilde ḥükm eden sulṭānı sen sende ara

(RS 7a)

Ne istersen yürü var andan iste
H̲udânıñ ulu dergāhı göñüldür

(RS 8a)

Şükr-i Yezdān-ı H̲udā ḳıl ey göñül
Rūz (u) şeb bunu edā ḳıl ey göñül

(RAD 12/12)

Ey göñül ḥükm-ı ḳażāya ḳıl rıżā
ʿİtirāż etme muḳadderse dilā

(RAD 19/3)

Göñül ol nūr-i ḳuds-ile münevver
Olur esma`-i müsemmās-ıla enver

(RAD 22/7)

Rumūz-ı muḳteżā-yı ism-i Hādī
Alır fütüvve-i ḳudsiyye fu`ādı

(RAD 22/2)

Ḳalb evini Ḥaḳ için tah̲liye ḳıl
Çün tecellī-h̲āne-i Ḥaḳdır bu dil

(RAD 14/2)

Mülkü`l-Cabbār tecellī-h̲ānesi
Şer ü şeyṭāndan emīn kāşānesi

(RAD 14/3)

Olmaz anda māsivādan bir es̱er
Pāk olur zātıñ ġubārdan ser-te-ser

(RAD 14/4)

Ḳalb evini māsivādan pāk ḳıl
Ẕikr-i nūr ile hemān tāb-nāk ḳıl

(RAD 14/9)

Vaḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳat vāriṡ –i ʿilm-i ledün
Kāşif i esrār-ı ḥikmet feyż-baḫşā-yı fu`ad

(NCB 12/3)

Ḥikmet-i Mevlāya vāḳıf olagör
Keşf-i esrār-ı ḥakīḳat ḳılagör

(RAD 21/5)

Baʿżısına keşf-i esrār eyleme
Sākit olmaḳlığın iḫbār eyleme

(RAD 21/7)

Kimseler bu sırrı ifşā edemez
Aġzına mühr-i sükūt urmuş demez

(RAD 21/8)

Ey Cemālī ḥikmete gel āgāh ol
Ser-te-ser esrār-ı Ḥaḳḳı añla bul

(RAD 21/13)

Biñ kitāb oḳusa ẓāhid olamaz vāḳıf-ı ḥāl
Keþf-i esrārda ḥâl ehline bir söz pesdir

(RS 16b)

3.2.2. Elest Meclisi:

A'raf Suresinin 172 numaralı ayetinde, Allah ruhlara "Elestü bi-Rabbiküm" (Ben sizizn Rabbiniz değil miyim?) sorusunu yöneltince, ruhlar , "Belā" (Evet!) dediler. İşte bu toplantı, ruhlar bedene girmeden yapılmış, Allah ile kullar arasında sözleşme vukû bulmuştu. Orada verilen sözün doğruluğunun sınanaması için, Allah, ruhları bu imtihan dünyasına gönderdi. Allah ile ruhlar arasındaki sözleşmenin meydana geldiği taplantıya "bezm-i elest" yani "elest toplantısı" denir[134].

[134] Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri & Deyimleri Sözlüğü**, Anka Yay., İst. 2004, s. 101

ʿĀlem-i ecsāmdan ʿālem-i şühūda gelişi *Ve nüfḫetü fīhi min rūḥī* fermān-ı Rabbānīsi olup işbu fermān-ı İlāhiyyesiniñ maʿnā-yı ḥaḳīḳiyyesi nidigin bilmek için ikinci defʿa olaraḳ bir mürşid-i atāya irüp *elest* ḫiṭābında müşāhede eyledügi Cemālu`llaha müştāḳ olduğu ecilden bu ʿāleme geldigini ve bu ʿālemde daḫı ol ru`yete ʿāşıḳ olduğunu bir mürşid-i kāmil terbiyesiyle ve himmet-i ʿaliyyesiyle kendisine tefhīm ḳılındıḳda ol zamān rūḥ-ı sulṭān-ı cüdā olduğu sulṭānlıḳı ʿālem ki ʿālem-i lāhūt idi evvelki sulṭānlıḳı ʿālemin arzu ederek bi rehber-i ḥaḳīḳī idrāk ede ki ol ʿāleme ʿurūc eylesin ol vaḳt ḫalīfe`i fi`l-arż olan mürşid ol ṭālibe ṭaraf-ı İlāhiyyeden maʿnen işāret olunan fermān-ı İlāhī üzre evvelā ʿilm-i şerīʿatiñ aḥkāmını bildirip ṣoñra ṭarīḳtiñ erkānını ve ṣoñra maʿrifetin ʿirfānını ve ṣoñra ḥaḳīḳtiñ itmāmını seyr-i sülūke göre taʿlīm ve uṣūl fürūʿunu tefhīm eder.

(RS 14b/7-15b/1)

Sālikān rāh-ı ʿışḳ elest deminde Rabbīleriñ gördüler ve belī deyipiḳrār virdiler andañ ṣoñra bu ʿāleme geldiler beşerriyet-i ḥicāb olup bunlar ol müşāhededen ve ol rü`yet bunlardan mehcūr oldu ise de *elesti birabbiküm* ḫiṭābında müşāhede-i cemāl-i bārī ḳılanlar yine bu dünyada ol ru`yete ʿāşık olup ve o liḳāye ʿarż u iştiyāk ḳılanlar.

(RS 13a/12-16)

Ehlu`llah efendilerimiz elest bezminde gördükleri Cemālu`llaha ʿāşıḳ olup vuṣlat-ı cānān temennāsında naḳd-ı cānlarıñ dostuñ yolunda fedā etmek için ez-cān-ı dil arz u menddirler ve ikilik ḳaydından taḫlīṣ için ḳatre-i vücūdlarını deryā-yı vaḥdete ilḳā ve maḳām-ı fenāfi`llaha erişip fenāf`llahda fenā-ender-fena olup.

(RS 5a/7-11)

Elest bezmindeki ʿahde vefā etmek için geldik
Bize lazım olan ancaḳ o daʿvâ-yı maḥabbetdir

(RS 11b)

İçenler bir ḳadeḥ cām-ı ʿAlīden
Dem ururlar ezel-i ḳalū belīden
Bize erkāndır işbu mey velīden
Seḳāhüm Rabbehüm māen ṭahūren

(RS 12b)

Sāḳī bezm-i ezelden ʿışḳ olup ḳısmet bize
Bende-i āl-i ʿabāyız yeter bu devlet bize

(RS 17b)

Elest bezminde Rabbisin görenler
Belī deyip hemān iḳrār verenler

(RAD 26/7)

Şerbet-i şehādeti nūş etmegi ḳıldı ḳabūl
Tā ezel-i ʿahde vefādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/7)

Biz bezm-i elesten beri
Aşk ile dilber severiz.
Uğruna koymuşuz seri
Ruh-u Mūsāvver severiz.

(Ş 18/1)

3.2.2.1. Âdem Donu:

Velī maẓhar-ı nām-ı ādemdir ādem
Kelāmu`llahda gör manā-yı fefhem

(RAD 16/11)

Hemān ādem-durur mir`at-ı Mevlā
Görürsün ḳudretu`llahı mücellā

(RAD 26/12)

Başīret ṣāḥibi olan bir ādem
Görür kār ü żarārını dem-ā-dem

(RAD 22/8)

Eger ʿulvī ve ger süflī bir ādem
Olur ḥayret-zede-i ʿışk dem-ā-dem

(RAD 24/7)

Maḥabbetden olup ṣādır bu ʿālem
Maḥabbet ile mecbūl oldu ādem

(RAD 24/8)

3.2.3. Ru'yetu'llah:

Ahirette, cennette, Allah'ı görmek. İlahi tecellileri bu dünyada temaşa etmek, İlahi tecellileri ruh âleminde kalp gözüyle temâşâ etmek. Zât-ı Bârî'nin dünyada, baştaki özle görülmeyeceğini ifade eden sûfîler bunun dışındaki ru'yet şekillerini kabul edirler. Sûfîler Hz. Ali'nin "görmediğim Allah'a ibadet etmem...O'nu gördüm ve öyle ibadet ettim" dediğini nakl edirler. Cemāl-i bâ-kemali ve ilahi güzellikleri temaşadan maksat budur[135].

Pes maʿşūḳa şevḳ iki vech üzredir birisi budur ki evvelā maʿşūḳı göresin andan ṣoñra senden ġā`ib olduḳda anıñ ru`yetine müştāḳ olasın ikincisi budur ki bir kimse bir maḥbūbuñ vechini göre velakin sā`ir meḥāseniñ görmeye anıñçün müştāḳ ola ol maḥbūbdan görmedīgī meḥāsiniñ inkişāfına bu iki veche cemʿan cenab-ı Ḥaḳdan muṭaṣavver olur vech-i evveliñ tevfīḳī budur ki sālikān rāh-ı ʿışḳ elest deminde Rabbīleriñ gördüler ve belī deyipiḳrār virdiler andañ ṣoñra bu ʿāleme geldiler beşerriyet-i ḥicāb olup bunlar ol müşāhededen ve ol rü`yet bunlardan mehcūr oldu ise de *elesti birabbiküm* ẖiṭābında müşāhede-i cemāl-i bārī ḳılanlar yine bu dünyada ol ru`yete ʿāşık olup ve o liḳāye ʿarż u iştiyāk ḳılanlar ebrārıñ liḳā-yı Ḥaḳḳa işitiyāḳları müşāhede ve ru`yet-i iştiyāḳdır ve Ḥaḳḳıñ bunlara iştiyāḳı kendüyi görsünler ve cemālīyle mütelez̠z̠iz̠ olsunlar içindir vech-i s̠ānīniñ teveccühü budur ki ʿārif-i bil`llahlar bu ʿālemde āyīne-i dilde rū-yi yārī müşāhede ḳıldılar velakin tecelliyat-ı İlahiyye çokdur ve elṭāf-ı Rabbaniyyeye nihāyet yokdur zīrā maḥbūb-ı ḥaḳīḳī vaḥdaniyyeti cihetden ve kemal-i ḳarbī-i ḥays̠iyyetinden ʿāşıḳdan ġā`ib olmaz ve ʿāşıḳ-ı müştāḳ aña iştiyāḳ ḳılmaz velakin tecelliyāt-ı cemāliyye ve ẓuhūrāt-ı ġayr-i nā-mütenāhiyyesi cihetinden ʿāşıḳ aña müştāḳ olmadan bir an ẖālī olamaz olduġunu bu beyt is̠bāt eder

Şüribet`l-ḥubbi ka`sen baʿde ka`sin
Velā neʿiz̠e`ş-şerābü velā ra`eyte

Yaʿnī Cemālu`llaha ʿāşık ve ʿışḳ-ı İlāhiyye ile baġrı yānuḳ olan ʿāşıḳ-ı ṣādıḳlar kāse kāse şerāb-ı ʿışḳı nūş edip ġām-ı ʿālemi ferāmūş ederler öyle şerāb-ı ʿāşḳdır ki içdikce z̠evḳ-i şevḳi ziyādeleşdirir ammā dünya şerābına ḳıyās olunmaz ve añlar gibi

---

135 Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yay. İst. 2001, s. 297

ḫumār vermez ve aṣla tükenmez bir şerbet-i ʿışḳ-ı İlāhī ve bir lez̠z̠et-i nā-mütenāhīdir ki taʿrīfden müberrā ve tavṣīfden muʿarrādır.

(RS 13a/6-13b/12)

Esrār-ı maʿrifet ṣemedāniyye aña bi`l-fiʿl keşf ola ve ḥatta şest cihāt cihāta ki müteveccih ola vechu`llahı müşāhede eyleye ol vaḳt āyet *Veli`llahi`l-meşriḳi ve`l-maġribü fe eynemā tevellevü fes̠emme vechü`llahi* sırrı ẓuhūra gele zehī saʿādet ol kimseye ki dünyāda müşāhede-i cemāl-i yāri müberrā ola eger bir kimseye cemāl-i yāri müberrā olmāz ise āḫiretde daḫı müşāhede edemeyeceğine delīl işbu Kur`an-ı cedīl buyurulmuşdur ki ḳale`llahu teʿālā *Ve men kāne fī hāzihī aʿmā fehüve fī`l-āḫireti aʿmā ve eḍallü sebīlen* medlūlünce bu āyet-i kerīme-i ʿanber-şemīmeniñ mażmūnuna mā-ṣadaḳ faḫr-i ʿālem ṣalla`llahü ʿalyhi ve sellem efendimiz ḥazretleriniñ fem-i saʿādetlerinden şeref-ṣüdūr buyrulan ḥādis̠-i nebevīdir kemā ḳāle ʿalyhi`s-selām *Men lem yüridul`llahü fī`d-dünyā lem yiridu`llahü fī`l-āḫireti* yaʿni ḥazret-i aḥadiyyeti müşāhede etmek bilmekdir zīra bilmeyen ne müşāhede itsün hemān Cenāb-ı Rabbu`l-İzzet-i Tevfīḳ-i ṣamedāniyyesine vāṣıl olmayıp ḥidāyetini refīḳ ve ṭaraf-ı İlāhiyyesinden gönlümüze ʿışk ü cezbe bıraḳıp rāh-ı hidāyetini tevfīḳ eylediḳde.

(RS 2a/5-18)

ʿAzīzīm bu ʿālemde mürşīd-i kāmil bulan mekteb-i ʿirfāna gider *men ʿarefe* sırrına irer ol daḫī insān-ı kāmil olup rū-yi bārī`-i āyine-i dilden müşāhede ḳıldı.

(RS 6a/17-19)

Cennet insānʿāleminde müşāhede-i rūhaniyye ve tecelliyāt-ı Raḥmāniyyeve ʿūlūm-ı maʿnīden ṣūretleridir ve lezzāt-ı ḥaḳīḳīyyeniñ damaġa īrās̠ eyledigidir anıñçün herkes ister ammā cennetü`l-ʿārifān dīdār-ı Raḥmānīdir her göz anı göremez.

(RS 9b/2-5)

Berī olup ḫirmen ve nāmūsı ʿāteşe urup māsivāyı göñülden sürüp ḳalbini pāk ü....ṭāhir ḳıldıḳdan ṣoñra miʿrāc-ı maʿrifete ʿurūc ile rū-yi yārı mir`at-ı dilde ʿayānen gördüler ve ḥaḳīḳat-i ḫālī bildirler ve ittifāḳ-ı evliyā bunuñ üzerine der ki ʿāşıḳıñ bidāyeti z̠ühhād ve ʿibbādıñ nihāyeti olupdur zīrā z̠ühhād olan ḫavf ü recā ile giderler ve ʿuşşāḳ cez̠be-i ʿışḳ-ı Ḫudā ile seyr ederler böyle olduğu ecilden anlarıñ ḳanḳı

menzilde ḳaldıḳları ve bunlarıñ ne derece-i ʿāliyyeye nā`il olduḳları beyne`l-ʿurefā eẓharün mine`ş-şems olmaġla.

(RS 12b/5-12)

Ne cennet ister ol ne ḥūr ne ġılmān
Cemālu`llaha müştāḳ olur her ān

(RAD 1/8)

Rūy-ı ḫubān maẓhar-ı rūy-ı Ḫudādır ki rūy-ı dilberden göñlümü ol çeker ve rūy-ı yār mir`at-ı Ḥaḳdır andan Cemālu`llah müşāhede olunur sāyedir insān yüzü Ḥaḳ yüzüne ẕīrā rūy-ı dilberden görüneñ şīve-i naz Ḥaḳ yüzündendir kimi meyl-i ʿuşşāḳdır göñülleri ṣayd için ḳara ẕülfünü aġ eder de beñlerinde daḫı ṭuẓaġa ṭutmaḳ için dāneler dökerde dīde-i ʿuşşāḳı ṣayd eder işte rūy-ı mahbūbda işbu ẕīb ü fer pertev-i nūr daḫı ḫālıḳ eder bu ben ḳarası lisānınca istidlāl olunur fā-fehmey ʿazīz-i men işte naẓar-ı diḳḳate alınacaḳ beyt budur

(NCB 10a/2-9)

İḳmādımız var inkārımız yoḳ
Esrārımız var eẓhārımız yoḳ
Dil-dārımız vardır aġyārımız yoḳ
Nāzenīñiz özge bir rāhımız var

(NCB 18/3)

Vaḳt eyle mürşidleriñ sözüne
Ẕerresin götürme kaʿkül yüzüne
Görüneñ Ḥaḳ görenler gözüne
Cemālī Baba Cemālu`llahımız var

(NCB 18/4)

3.2.4. Dört Kapı:

Tanrı’nın ve kainatın hakikatini anayabilmek için geçirilmesi gereken dört mertebedir. Bu dört kapı sırasıyla şeriat, tarikat, marifet, hakikat’tir. Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı’nın temel mevzuunu teşkil eden bu dört kapı Yesevî-Hacı Bektaş-Yunus

Emre-Kaygusuz zincirinde hemen hemen ayniyet derecesinde benzerlikler gösterir. [136]

Tarikat, şeriatın sırrı, hakikat de tarikatın sırrıdır. Marifet ise bunların neticesidir. İnsanın yarartılışından maksat ise marifettir. Şeriatın zahiri talimsiz öğrenilmediği gibi, şeriatın bâtını olan tarikat ve onun bâtını olan hakikat de eğitimsiz elde edilmez. Bu eğitimlerin bir neticesi olan marifet ise, her insanın kendi istidadı ölçüsünde kazanılmış olur. [137]

Bir adım daḫı atıp es-selâmü ʿaleyküm şerīʿat ʿālimleri deyip mürşid-i müşārü`n-ileyh ve ʿaleykümü`s-selāmını delāmını aldım ʿayn-ı cem erenlerine tebliġ eyledim diyerekde es-selāmü ʿaleyküm ṭarīḳāt pīrleri es-selāmü ʿaleyküm maʿrifet kāmilleri es-selāmü ʿaleyküm ḥaḳīḳat üstādları işbu dört ḳapūnıñ selāmeti ve mürşid-i müşārü`n-ileyhin müḳābeleten cevāb-ı encāmlarını aldıḳdan ṣoñra.

(RAC 4b/19-5a/3)

Mürşid-i müşārü`n-ileyh ṭālibiñ kulāġına *serrün min serrü`l-lāh ve feyżün min feyżu`llah*olan telḳīr ḥaḳīḳat gözünü tekmīl eyledikden ṣoñra şerīʿatde üstvār ol ṭarīḳatda ḫaberdār ol maʿrifetde pāyidār ol ḥaḳīḳatda ḫāksār ol deyip tācını başına giydire.

(RAC 5a/12-16)

Ḥażret-i şāh-ı velāyet-penāḥ efendimiziñ ḥikmet-āmīz olan nuṭḳ-ı muṣavvīleriniñ şerḥ edip şerīʿat maʿrifet ḥaḳīḳat ṣāḥipleriniñ merātiblerini beyān buyurdular.

(RAC 5b/16-17)

Bu maḳām-ı ʿAliyyü`l-Murtażā postudur üzerine oturana mürşid denir bu maḳām ʿāşıḳlarıñ Kāʿbesi ʿāriflerin ḳıblesi şerīʿat ṭārīḳāt maʿrifet ḥaḳīḳatıñ menşe`idir.

(RAC 6a/7-8)

Ẕāhid bizim ṭarīḳatimiz ṣorarasan

---

[136] Torun, **a.g.e.,** s. 385
[137] Eraydın, **a.g.e.,** s. 315

Nāzenīñiz nāzenīniñ nāzenin
Ẓāhir bāṭın ḥaḳīḳatiñ ararsan
Nāzenīñiz nāzenīniñ nāzenin

(RAC 8b)

Şerīʿat ʿilmini tefhīm eyledik
Ṭarīḳat şartını taʿlīm eyledik
Maʿrifet-i İlāhī taḳsīm eyledik
Nāzenīñiz nāzenīniñ nāzenin

(RAC 8b)

Şeri'at babından girmeyen âşık
Tarikat sırrına ermeyen âşık
Ma'rifet âbıya yunmayan âşık
Hakîkat kâmili sayılmaza asla

(Ş 17/2)

Dört kapıyı kırk makamı görmeyen
Mi'racı ma'rifet nedir bilmeyen
Muhammedd Ali'ye secde kılmayan
İblisin ta'ati hebadır heba.

(Ş 17/3)

Şeri'atın sırrını geçmeye
Tariîkatın sırların seçmeye
Muhabbet ba'desin içmeğe
Huzur-ı mürşide niyâza geldim

(Ş 21/2)

Ma'rifet esrarına ermeye
Hakîkatın pazarına girmeye
Erenlerin gül cemâlin görmeye
Huzur-ı mürşide niyâza geldim

(Ş 21/3)

Şerīʿat şarṭın ṭarīḳat rüknün maʿrifet virdin ḥaḳīḳat yurdun olup meydān-ı erenlere s̱ābit-ḳadem ol ki dervīş-i nihād-ı pāk-i ʿitiḳād olasın

(RS 4a/10-12)

Şeriat: Şeriat, ıstılahta, Allah'ın emri; ayet, hadis, icmâ-i ümmet ve kıyas-ı fukaha esaslarına dayanan din kaideleridir. Şeriat, dinîn heyet-i umûmiyyesi olarak tanımlanabilir. Bu manada şeriat, Allah tealanın kullarına, peygamberleriyle emrettiği veya yasakladığı akval, efal ve ahkamıdır. Bunlara tabi olmuş, dünya ve ahirete ait hususların tanzimine sebep olduğu gibi, kemalatın husule gelmesini de temin eder.[138]

Ey ʿazīz-i men muḳaddimeden murād sālikin rāh-ı Ḫudā olan derviş-i nihād-pāk-ı ʿitiḳādları şerīʿat-ı Aḥmediyyeniñ ḥaḳīḳat-i Muḥammediyesinden ḫaber-dār olup ṣūret-i ẓahirde ḳalmamaları için.

(RS 2b/4-6)

Dört ḳapıdan üçer girdim on iki
On ikidir ʿāşıḳlara reh-nümā

(RS 1b)

Ṣerīʿatdan ẓuhūr etdi ṭarīḳat
Çü keşf olmaḳ için esrār-ı ḥikmet

(RAD 1/9)

ʿUlūm-ı rāh-ı ʿirfān-ı şerīʿat
Ṭarīḳat maʿrifet sırr-ı ḥaḳīḳat

(RAD 1/10)

Şerīʿat ṭarīḳat toġru rāhımız
Ma`rifet ḥaḳīḳat şems-i māhımız
Muḥammed Muṣṭāfā ḳıble-gāhımız
İs̱nā ʿaşere İmamu`llahımız

(NCB 18/2)

Şerīʿat şartıñ olsun ey birāder
ʿİbādetle iṭāʿatla berāber

(RAD 7/1)

Şerīʿat faḫr-i ʿālem sünnetidir
Ḳamū İslām o şāhın ümmetidir

[138] Eraydın, **a.g.e.,** s. 308

(RAD 7/2)

Şerīᶜat baḥr-ı bī-pāyān ᶜazīzim
Sefīne ister ol ᶜummān ᶜazīzim

(RAD 7/3)

Şerīᶜat ᶜilminiñ aḥkāmını bil
Tamā-ile edāḳıl ḳuvā-yi dil

(RAD 29/2)

Bular olduᶜilm-i şerᶜin rehberi
Bular oldu dīn yolunuñ serveri

(RS 2b)

ᶜİlm-i şerīᶜat tamām buldu anıñla niẓām
Vācibe-i iḫtirām ṣall-i ve sellem ᶜaleyh

(NCB 2/3)

Tarikat: Tasavvuf ıstılahında tarikat , Allah tealaya ulaşan yoldur. Şeriat umumi, tarikat ise şeriata nisbetle hususidir. Tarikat bir disiplindir. Tasavvufun, şeriat esaslarına riayetle, dinîn özüne varma riyazetinin, belirli disiplin çerisinde gerçekleşmesini amaçlıyan bir kuruluşudur. [139]

Bir kimse bu ᶜālemde bir mürşid-i kāmile intisāb etmek lāzımdır ki ḥayvān ḫuylarını terk ve ṣıfat-ı insāniyye taḫṣīl eyleye *men ᶜarefe* sırrına vāḳıf olduḳdan ṣoñra ol vāḳt kendisiniñ ne kāndan olduğunu ve ḳanḳı ᶜālemden ayrıldığını ve evveli ne isen ṣoñra ne olmuş ve ḥālātdir buralarını güzelce fehm edip nefsini ol zamān farḳ eyleyip farḳ-ı farḳu`llah olur böyle olan ādemler ḥaḳḳında Ḥażret-i Turābī ḳuddīse`l-bārī buyurmuşlardır ki beyt

Loḳman-ı sırr-ı Ḫudāya ᶜurefā dem dediler
Bu deme mālik olan ādem ādem dediler

Manṭūḳınca ᶜazīzim farżet elde iken ādem olmanıñ ḳolayına bir çāre aramalıdır ġaflet olunmaya ey ṭālib-i Ḥaḳ özünü bilir isen Kelāmu`llahsın özünü bilmez isen bilki

---

[139]Eraydın, **a.g.e.,** s. 312

gümrāhsın fehvāsınca aḥsen-i taḳvīmde iken esfel-i sāfilīnde ḳalmaḳ ve rāh-ı necātı terk edip baḥr-ı girdāba ṭalmaḳ gibidir ḥāżır ḳażanılmış sermāye-i ʿömr-i girān-māye-i bād-ı hevāye ṣarf etmek kār-ı ʿaḳl degildir.

(RS 4b/1-14)

Ṭarīḳatdir o deryāya sefīne
Ol ʿummānda bulunur çoḳ defīne

(RAD 7/4)

Oderyānıñ sefīnesi ṭarīḳat
Yolu maʿrifete ʿuġrar ḥikmet

(RAD 7/5)

Bu ādāb-ı ṭarīḳi añla ey yār
Saña taʿrīf edeyim gör neler vār

(RAD 8/1)

Ṭarīḳat Şāh-ı merdānuñ yoludur
Ḳamū ehl-i ṭarīḳ şāhıñ ḳuludır

(RAD 8/2)

Bu ādāb-ı ṭarīḳat ḫidmet ister
Revişi her iş ādāb-perver

(RAD 10/2)

Ṭarīḳat ʿilmini cāndan ḳıl ezber
Uṣūl-ı ādāb-ı erkānla berāber

(RAD 29/3)

Marifet: Marifet, herkesin yapamadığı; bilme, biliş; daha çok "ma'rifutullah" (Allah bilgisi) manalarına gelmektedir. Ârif, bilen, bilgin; irfan sahibi, Ârif- i billah; marifeti Allah'a ulaşan, velîlik mertebesine ulaşan kimse, velî demektir. Hz. Ali: "Allah'ı Allah'la ve Allah'ın mâ-dûnunu O'nun nûruyla bildim" buyurmuştur. Bu ifadeye göre insanın iki idrak halinden biri "marifet-i Hak", diğeri "marifet-i mahlûk"tur. Bunlardani ilki Allah tealaya Allah ile ârif olmaktır. Bu marifet de ilmî ve halî olmak üzere iki arzda değerlendirilmiştir. Allah tealaya halî marifet, daha çok aşk yoludur; yani eserlerde müessiri müşahededir.[140]

---

[140]Eraydın, **a.g.e.,** s. 316

Yār aġyārdan ḫālī olaraḳ pāzārlıḳlarına girmeyen ʿavāmü`n-nās ḫāb-ı ġafletden bī-dār oluncaya ḳadar ʿayş ü ʿişret ẕevḳ ü ṣoḥbet derece-i nihāyete resīde olup ẕevḳ-i vicdānīler ḥuṣūla gelir ve bunların cümlesi göñül ʿāleminde cilveger ve maʿrifetu`llahdan ẓuhūra gelen şīveler demek olmaġla bu ʿilm ü ḥāllere vāḳıf olmaġ.

(RS 9a/14-19)

Ḫirmen ve nāmūsı ʿāteşe urup māsivāyı göñülden sürüp ḳalbini pāk ü ....ṭāhir ḳıldıḳdan ṣoñra miʿrāc-ı maʿrifete ʿurūc ile rū-yi yārı mir`at-ı dilde ʿayānen gördüler ve ḥaḳīḳat-i ḫālī bildirler.

(RS 12b/5-8)

Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi`ṣ-ṣalavāti ve`s-selām buyurmuşlardır ki *Men lem yüled merreteyni len yelice melekūte`s-semāvāti* yaʿnī iki kerre ṭoġmayan insan elbette semāvāta ʿurūc edemez ve semāvāta ʿurūc etmeyenler miʿrācü`l-maʿrifet nidigin derk ḳılamaz

(RS 14a/16-19)

Okuyup maʿrifet ʿilmini cānā
Olursun maʿrifet bābında dānā

(RAD 29/4)

Hakikat: Hakikat, gözü ve gönlü eşyadan, yaratanına çevirmektir. Hakikatü'l-hakaik bütün hakikatleri içine alan Ahadiyyet (Taayyünsüzlük, Zat) makamıdır. Bu makama cem makamı ve vücud makamı denir.[141]

Ḥaḳīḳat ʿilmine geldikde ey yār
Olursun bu ʿilmlerden ḫaberdār

(RAD 29/5)

---

[141]Eraydın, **a.g.e.,** s. 314

Bir kimse ʿilm-i ḥaḳīḳati bilmek ve *men ʿarefe* sırrına irmek isterse ʿulemā-i rasiḫūn ehl-i taṣavvufdur anlar ile hem dem ve hem meclis olsun ki ʿim-i ledüne āgāh olsun zīrā ehl-i taṣavvuf ehlu`llahdır ehlu`llah Ḥaḳ teālā ḥażretlerine ḳurbiyyet ḥāṣıl etmişdir her ne söylerse *Min ḳable`r-Raḥmān* ilhām ile söyler demekdir.

(RS 3b/15-19)

Dimek olur ki insān-ı kāmil ḫuyuyla ḫuylanup insān-ı kāmil ṣıfatıyla da sıfatlanañ zīrā insān-ı kāmilin göñlünde dünyā ve āḫiret maḥabbeti olmaz Allah ıñ maḥabbetineden ġayrı maḥabbet anlara ḥarāmdır nitekim Faḫr-i ʿĀlem ṣalla`llahu ʿaleyhi ve sellem efendimiz buyurmuşlar ki *Ed-dünyā ḥarāmün ʿalā ehl`l-āḫireti ve`l-āḫireti ḥarāmün ʿalā ehli`d-dünya ve hümā ḥarāmāni ʿalā ehlü`llahü* meālınca ehl-i āḫirete dünyā ḥarāmdır ve ehl-i dünyāya āḫiret ḥarāmdır ehlu`llaha ikisi de ḥarāmdır ol sebebden ehlu`llah efendilerimiz elest bezminde gördükleri Cemālu`llaha ʿāşıḳ olup vuṣlat-ı cānān temennāsında naḳd-ı cānlarıñ dostuñ yolunda fedā etmek için ez-cān-ı dil arz u menddirler ve ikilik ḳaydından taḫlīṣ için ḳatre-i vücūdlarını deryā-yı vaḥdete ilḳā ve maḳām-ı fenāfi`llaha erişip fenāf`llahda fenā-ender-fena olup *İẕā etmmü`l-faḳru fehuva`llahu* sırrı ẓuhūr-ıla yoḳluk tamām olup ve varlıḳ ẓāhir olup yaʿni beḳābi`llaha ḳadem baṣup cümle varlıḳ Ḥaḳḳın olduğunu idrāḳ eyleyip bu ḥadīs̱-i ḳudsīniñ esrārına vāḳıf olmuş olur işbu ḥadīs̱-i ḳudsīde gelir ki ḳale`llahu teʿālā *İẕā eceptü ʿabden ceʿaltü lehū semmen ve baṣran ve lisānen ve yedden ve riclen ve fī yesmaʿ ve fī yebṣur ve fī yanṭiḳ ve fī yaʿḫuẕ ve fī baḫṣi* yaʿni ḳaçankim bir ḳulumu sever isem benim ile işidir benim ile görür benim ile söyler benim ile ṭutar benim ile yürür ol zamān ol ḳulumuñ ḳulāġında işiden gözünde gören dilinde söyleyen elinde ṭutan ayaġında yürüyen ben olururm ve ol ḳulda benlik es̱eri ḳalmāz nitekim gölgeniñ vucūdu ḳıyām ve ḥareketi ḫayāl olduğu gibi ve bir mis̱āli daḫı budur ki āyīneden görünen vücūdıñ esāsen vücūdu olmayıp naẓarınıñ olduġu gibi beḳābi`llaha ḳedem baṣanlarıñ daḫı varlıġı Ḥaḳḳın varlıġıdır.

(RS 5a/1-5b/5)

3.2.5. Tarikatlarla İlgili Unsurlar:

3.2.5.1. Tarikatın Şartları:

Beyᶜat edecek ṭālibiñ āyīn-i cem ḫiẕmeti eks̱eri cumᶜa ve yā pāzār ertesi gecelerine teṣādüf edip ṭālip olan zevāt evvelā ṭaṭhīr-i yedin etmek üzre gündüzden hamāma gidip ve trāş olup kāfe-i aᶜżāsını taṭhīr itdükdeñ ṣoñra şükrānilik ḳurbānını yıḳıldıp aḫşām olduḳda baᶜde`l-ezān iki rek`at ḥācet nāmāzı ḳılmaḳ üzre bir maḫfī oṭaya çekilerek iki ibriḳ ḥażır olduġu ḥalde rehber olacaḳ zāt-ı sütūde-ṣıfāt ibriġi eline ālıp ṣuyu dökmezden evvel naṣīb alacaḳ cān bu vechile niyyet etmegi taᶜrīf eder şöyle ki *bismillahi neveytü en eteveżża` taḥḳīḳan ve vüżüen elleẕī ḥasse min emeli`l-kevneyni ve ḫarrece min aᶜmāli`d-dünya teḳarrüben ila`l-lāhu Teᶜālā Ve ḳāle erkebū fīhā bismillahi mecrāhā ve mersāhā enne Rabbī Ġāfūru`r-Raḥīm* bu āyeti oḳıduḳdan ṣoñra rehber suyu ṭālibiñ ellerine dökmege başlar ṭālib daḫı ellerini yıḳadıḳda rehber efendi bu taᶜrīfi eder ey ṭālib arıldın bu āneya degin ne ḳadar nevāhi-i İlāhīden el ṣunduñ ise cümlesinden ᶜārī ve berī olmaḳ üzre ellerini yumaḳ sünnet-i şerīfdür ṭālib aġzina ṣu verirken rehberi bu taᶜrifi eder ezelden bu āneye degin aġzından ḥilāf ve ḫaṭā ṣadır olduysa anlarda aġzını ṭaṭhir etmek bu da sünnetdir ṭālib burnuna ṣu verirken rehber bu taᶜrīfi eder bu āneye degin minhiyātdan olan şeylerden hangi ḳoḳladıñ ise anlardan berī olup burnunu taṭhīr etmek sünnetdir ṭālib yüzünü yurken rehber bu taᶜrīfi eder bu āneye degin bī-ḥayālıḳ vākiᶜ olduysa cümlesinden berī olmaḳ üzere vechiñi yumaḳ farżdır ṭālib ḳollarını yıḳārken yine rehber bu taᶜrīfi eder ezelden şimdiye degin müntehiyātdan olan eşyāya ḳol ṣunduysa cümlesinden ṭahāret için ḳollarını yumaḳ bu daḫı farżdır ṭālib başını mesḥ ederken rehber yine bu taᶜrīfi eder baş ᶜażānıñ eñ büyügüdür ᶜaḳl fehm idrāk başda gerekdir şimdiye degin ᶜaḳl-ı müstaḳīmüñ ḥilāfı ḥareketde bulundınise cümlesinden berī olmak üzre bu daḫı farżdır ṭālib ayaḳlarını yıḳarken rehber bu taᶜrīfi eder şimdiye degin muġāyir-i rıżā-yı Raḥmān ve maḥalli ḫaṭā ve ᶜisyān olan yerlere vardıñ ise kāffesinden berī olmaḳ üzre ayāḳlarını yıḳamaḳ bu daḫı farżdır ṭālib bu üslūb üzre ābdest aldıḳdan ṣonra silinmek üzre bir ḥavlu verip yine rehber bu taᶜrīfi eder bu āne degin işlemiş olduḳıñ çirkāb-ı māsivādan yüzünü sil deyip.

(RAC 2a/18-3a/4)

3.2.5.2:Seyr ü Sülûk:

Seyr, tarikatlerde, tarikat prensiplerinin yerine getirilmesi neticesi, manevî yükselme yerinde kullanılan bir ıstılahtır. Sülûk, yola gitmek, sâlik de yolcu demektir. Tasavvuf ehline göre sülûk, Allah tealaya ulaşmaya kabiliklyet kazanmak için güzel

ahlak sahibi olmaya çalışmaktan ibarettir. Sülûk cehaletten ilme, fena huylardan güzel ahlaka, kendi vücûdundan Hakk'ın vücûduna harekettir.

Sâlik'in Allah ealaya ulaşmak için ahlakî olgunluğa ihtiyacı vardır. Kulun nefsini mavkî hırsından, hasetten, kibir ve cömrilikten, yalan, gıybet, hırs ve zulümden, kısaca kötü davranışlardan temizlemesi, buna mukabil ilim, hilim, haya, rıza, adalet gibi güzel davranışlarla süslemesi gerekir.[142]

Allah cānibine ṭarīḳ çokdur velakin ṭarīḳ-i ʿışḳdan yaḳın bir yol yoḳdur nitekim ṭarīḳ-i ʿışḳ üçdür birisi ṭarīḳ-i aẖyār ikincisi ṭarīḳ-i ebrār üçüncüsü ṭarīḳ-i s̱eṭṭārdır imdi ṭarīḳ-i āẖyār ile giden ehl-i ẖayr ve ehl-i sevāb şol erbāb-ı muʿāmeledir ki kes̱ret ẖalvet ü ṣıyām ü Ḳur`an ü ḳıyām ü ḥac ü cihād ü ṣalāḥ-ı ṣādād ile sülūk ederler bu işte bu ṭarīk ile Allaha vāṣıl olan bunca senelerden berü üfulli ḳalīldir ve ebrārın sālikleri şol aṣḥāb-ı mücāhededir ki taṣfiye-i ḳalb ve tezkiye-i nefs ile içerülerini ṣāf ve aẖlāḳlarını ẕikru`llah ile ıṣlāḥ edip meʿāyipdir ẖālī ve berī ḳıldıḳdan ṣoñra Ḥażret-i Ḫallāḳa giderler bu ṭarīḳ ile vāṣıl olanlar fırḳa-i evvelden çoḳdur yine öyle iken buñlarında biñdebiri vāṣıl-ı Ḥaḳ olamaz birtaḳım iʿtikāfa Girip riyāżāt ve mücāhedede bulunurlar ise de ʿālemiñ ḥüsn-i ẓannını ḳazānup kesb-i şöhret etmek için olup bu daẖı ẖaḳīḳatda riyā-yı kāẕibe ʿaddolunduğu için beyhūde yere ʿömrlerini telef ederler ve aç bī-ilaç dār-ı beḳāya giderler.

(RS 12a/4-17)

Fenāfi`llah:

Ehlu`llah efendilerimiz elest bezminde gördükleri Cemālu`llaha ʿāşıḳ olup vuṣlat-ı cānān temennāsında naḳd-ı cānlarıñ dostuñ yolunda fedā etmek için ez-cān-ı dil arz u menddirler ve ikilik ḳaydından taẖlīṣ için ḳatre-i vücūdlarını deryā-yı vaḥdete ilḳā ve maḳām-ı fenāfi`llaha erişip fenāf`llahda fenā-ender-fena olup *İzā etmmü`l-faḳru fehuva`llahu* sırrı ẓuhūr-ıla yoḳluk tamām olup ve varlıḳ ẓāhir olup.

(RS 5a/7-13)

Rubūbiyet fenāfi`llah maḳāmı
Ṣaḥv baʿde`l-maḥv ḳā`im-i maḳāmı

[142] Eraydın, **a.g.e.,** s. 318

(RAD 5/6)

Taṣavvuf bu fenāfi`llahda
Baʿde olur beḳābi`llahda

(RAD 20/9)

Bu fenāfi`llahda maḥv-ı muṭlaḳ ol
Gel beḳābi`llahda maḥv ol ṣaḥv bul

(RAD 20/10)

Bekābi`llah:

Beḳābi`llaha ḳadem baṣup cümle varlıḳ Ḥaḳḳın olduğunu idrāḳ eyleyip bu ḥadīs̱-i ḳudsīniñ esrārına vāḳıf olmuş olur işbu ḥadīs̱-i ḳudsīde gelir ki ḳale`llahu teʿālā *İẕā eceptü ʿabden ceʿaltü lehū semmen ve baṣran ve lisānen ve yedden ve riclen ve fī yesmaʿ ve fī yebṣur ve fī yanṭiḳ ve fī yaʿḫuẕ ve fī baḫşi* yaʿni ḳaçankim bir ḳulumu sever isem benim ile işidir benim ile görür benim ile söyler benim ile ṭutar benim ile yürür ol zamān ol ḳulumuñ ḳulāġında işiden gözünde gören dilinde söyleyen elinde ṭutan ayaġında yürüyen ben olururm ve ol ḳulda benlik es̱eri ḳalmāz nitekim gölgeniñ vucūdu ḳıyām ve ḥareketi ḫayāl olduğu gibi ve bir mis̱āli daḥı budur ki āyīneden görünen vücūdıñ esāsen vücūdu olmayıp naẓarınıñ olduğu gibi beḳābi`llaha ḳedem baṣanlarıñ daḫı varlığı Ḥaḳḳın varlığıdır bu ḥāle münāsip Naḳşī ḥażretleri bu ḥadīs̱-i şerīf-i ḳudsiyeyi tefsīr edip buyurur ve ṭālib-i ʿārifāna bu esrār-ı İlāhiyeyi eşʿār ile ṭuyurur fehm eden cāna ʿışḳ olsun ḳıṭʿa

Eyā sen ṣanma kim senden bu güftār-ı dehān söyler
Veyā terkīb olan ʿunṣur yāḥūd laḥm-ı ziyān söyler

Kimindir bu nice cünbüşler kimindir nuṭḳ eden diller
Özünden olmadın agāh senden özke kān söyler

Seḳāhüm Rabbehüm ḫamdın içen ʿāşıḳlar ey Naḳşī
Erer maʿşūḳuna anlar mekāndan lā-mekān söyler

Manṭıḳunca fāʿil-i ḥaḳīḳi ḥaḳīḳatde Ḥaḳ olduğunu bilir kendi nefsini nefs-i küllde fānī ve nefs-i kullī Ḥaḳda fānī olduğun görüp ṣārıf-ı maṣruf-ı ḥaref Vācib teʿālā

ve teḳaddes ḥażretleri olduġuna aṣla ve ḳatʿā şüphesi olmayan ʿāşıḳ-ı ṣādıḳlar ḥaḳḳında nefsini bilip ve Rabbisini bu minvāl üzre bilmişlerdir.

(RS 5a/13-5b/16)

Ḥâḳīḳatdır beḳābi`llah ẓuhūru
Beḳā-ender-beḳā bulunca nūru

(RAD 5/7)

Seyr-i ila`llah:

Evvelkisi seyr-i ila`llahdır bu seyr mertebe-i nefsāniyyeden ʿışḳla ve cez̠be-i Ḥaḳ ile vücūd-ı ḥaḳīḳiye cānibine sefer etmekdir bu sefer rū-yi vaḥdetden ḥicāb perdeli mürtefiʿ olup ol zamān ol ʿışḳ-ı ḥaḳīḳiyeniñ ḳale`llahu teʿālā *Veli`llahü`l-meşriḳi ve`l-maġrib feinnemā tevellü fes̠emme vechü`llah* sırrı āşikār ve bu āyet-i kerime-i ʿanber-şemīme māṣadaḳınca

(RS 15b/14-18)

Bu ʿālem-i vücūdu ʿālem-i mis̠āla çeküp ayaḳlarından aşaġı tāhte`s̠-s̠erā ve başından yuḳarı fevḳu`l-ʿalā addeyleyip evvelki sultṭānlıġı almaya ki ʿālem-i lāhūt idi ol ʿāleme sefer-i maʿnevī ile sefer-i seyr-i ila`llah ḳılır bu seyr mertebe-i nefsāniyyeden ʿışḳ-ıla vücūd-ı ḥaḳīḳiyye cānına ʿazm.

(RS 18b/2-5)

Bu sefere seyr-i ila`llahdirler bu sefer mertebe-i nefsden vücūd-ı ḥaḳīḳi cānibine seferdir ki rū-yı vaḥdetden ḥicāb-ı kes̠ret mürtefiʿ olmasıyla müntehī olur.

(RAC 4a/1-3)

Seyr-i fill`ah:

Soñra sefer-i s̠ānī ḳılır ki aña seyr-i fī`llah derler ve bu seyr-i fī`llah ol maḳāmdır ki *taḫalleḳū biaḫlāḳi`llah ve`t-teseḳū bi-ṣıfatu`llah* sırrına maẓhar olup ṣıfatu`llah ile müteḫallik olmaġ ve cümle ṣıfāt-ı beşeriyyeye fānī ve müzemmehil bulmaḳdır bu daḫı ne ile ẓuhūra gelir ve insānda ne zamān vuḳuʿ bulur dinîldikde bu maḳām maḳām-ı fenāfī`llahdır bu maḳāma irenler ve bu ṭarīḳ-i ʿışḳa girenler bu vechle irmişler ki evvelā ḳātre-i vücūdlarını deryā-yı vaḥdete ilḳā edip Fenāfī`llahda fenā-ender-fenā olup

beḳābi`llaha ḳadem baṣdıḳdan ṣoñra kendi nefsini nefs-i küllde fānī ve nefs-i küllī Ḥaḳda fānī olduġunu bilir ve ḥālen icrā etdikden ṣoñra ḳale`llahu teʿālā *külli men ʿaleyhā fanin ve yabḳī Rabbüke ẕü`l-celāli ve`l- ikrām* manṭūḳınca ḥayalden fānī olup bu seferin nihāyeti vücūh-ı ʿālemden perde refʿ olup kendisiniñ baṣīreti āçılıp ol vaḳt ol ʿışḳa vücūduñda ki esmāu`llahıñ sırrı münkeeşif olduġudur.

(RS 16a/7-16b/1)

Sefer-i s̱anī ḳılır ki seyr-i fī`llah olup ḳatre-i vücūdunu deryā-yı vaḥdete ilḳā ve maḳām-ı fenāfī`llahda fenā-ender-fenā olup beḳābi`llaha ḳadem baṣıp.

(RS 18b/5-7)

Seyr-i maʿallah:

Sefer-i s̱ālis̱ ḳılır ki aña seyr-i maʿallah derler o seyr-i maʿallah dimeniñ maʿnāsı oldur ki sālikīniñ her mertebe de Ḥażret-i Allah ile olan seyridir ve şā`ibe-i āyniyyenin külliyetiyle mertaʿ olması olup ḥattā cenāb-ı faẖr-i risālet ʿaleyhi`s-selām efendimiz ḥażretleri ṭoġru rāhımız Cenāb-ı Şīr-i Ḫudā Ḥażret-i şāh-ı velāyet ʿAliyyü`l-Murtażā sala`llahu teʿālā ʿaleyhi ma-evhā efendimiz ḥaḳında bu esrāra işāret ve ehl-i ʿışḳā beşāret buyurmuşdur ki *Aliyyü mennī ve ana mene laḥmüke laḥmī demmike demmī sırrıke sırrī* esrārınca iki ten bir cāñ olmaġ ve ikilik perdesini ṣafḥa-i dilden silüp sırr-ı vaḥdeti bulmak ve Ḥażret-i Ḥaḳḳa tereaḳḳi ḳılmaḳdır işbu mertebeye Cenāb-ı Mevlā maḳām-ı Maḥmūd deyi medh ü s̱enā buyurur bu maḳām-ı ʿālī nihāyet velāyet ẖalvet-serāy-ı Ḥażret-i Ḥaydara vaḥdet ve sırr-ı ḥikmetdir bu seferiñ nihyāti mertebe-i cemʿü`l-cemʿdir daẖı maḳām-ı ḳarp olup bu maḳāmda aṣla ikilik olmaz ve ikilik ile bu maḳāma yol bulunmaz bu maḳām bir ḥāl-i ʿışḳ-ı rūḥānī ve bir cezbe-i Raḥmānīdir ki ʿaḳl ile bulunmaz ve naḳ lile tefhim ḳılınmaz ʿaḳlıñ ve hissiñ bunda yolu yoḳdur.

(RS 16b/2-16)

Sefer-i s̱ālis̱ seyr-i maʿallah ḳılıp şā`ibe-i is̱neyniyyet-i külliyetle mürtefiʿ olup tenini cān cānını cānān edip āyīne-i dilden rū-yi dilārāyı seyrān ve ʿAliyyü şevḳ-i dil-dā ile mest ü ḥāyrān olduḳda zebansız ḥāl-i ʿışḳ güftāre geldigi ve *men ʿaref* sırrına maʿnen muṭṭaliʿ olduğu ve ol maḥalle maʿṣūmda sālik-i ebrārıñ cezbe-i ʿışḳ ile göñülden yol bulup şürūḥdannümāyān olduġudur ve ol hengām vaṣlında göñül maḳṣūdunu bulup cānını cānāna teslīm ḳılır.

(RS 18b/8-14)

Seyr-i ʿani`llah:

ʿAzīzim sefer-i rābiʿ oldurki aña sırr-ı ʿani`llah derler yaʿni vaḥdetden kes̱ret ṭarafına recʿat itmeḳdir maḳām-ı cemʿü`l-cem baʿde`l-farḳ maḳām-ı tavḥīdidir ulūhiyyet ve ʿubūdiyyet bilinmek için zīrā bizlere lāzım olan ancaḳ ʿubūdiyyet olup bu maḳāma vāṣıl olanlar mürşid-i kāmiller ṭāliblere tekmīl için ve sālikler terbiye için sefer ḳılırlar bu sefere beḳā baʿde`l-fenā ṣaḥv-ı baʿde`l-maḥv derler bu seferiñ nihāyti Ḥaḳdır.

(RS 17a/2-8)

Rehber ṭālib-i āver daḫı seyr-i maʿallah mertebesinden alıp ṭālibi seyr-iʿani`l-lāh ḳılır bu seferiñ nihāyeti ṭālibiñ Ḥaḳdan ḫalḳ ṭarafına rücuʿ eder bu maḳām beḳābāʿde`l-fenā ṣaḥv baʿde`l-maḥv daḫı denir bu geliş maʿa`l-istiḳāmet ve`l-ʿadāle ṭālibi tekmīl ve sālikleri terbiye için mertebe-i vaḥdetden maḳām-ı kes̱rete gelip vaḥdetde kes̱reti ve kes̱retde vaḥdeti bulmaḳ ne demek olduğunu bilmez eydür Ḥażret-i şāh-ı velāyet-penāh buyurur *Et-tefriḳatü bilā cemʿ şirkün ve`l-cemʿ bilā tefriḳatü z̠indīḳatü ve`l-ḥ̱ādün ve`l-cemʿ ve`t-tefriḳatü tevḥīdün* maʿnā-yı ḥaḳīḳisi cemʿin farḳ-ı s̱erkūr bu mertebe-i beşeriyyetdir ki dā`imā şirk-i ḫafīden ḳorunulmaz ve farḳsız cemʿ daḫı z̠ındıḳlıḳ ve ilḥādlıḳdır z̠īrā bu daḫı maḳām-ı berzaḫdır ve maḳām-ı tevḥīd hem mertebe-i cemʿa varıp ve hemde ʿālem-i farḳa gelişdir ḥattā Ḫudāyī Maḥmūd Efendi Üsküdārī bu merātibleriñ ḥaḳḳında bir güzel tems̱īl ve tes̱bit buyurmuşlar şöyleki şununkim cemʿi yoḳ ʿirfānı yoḳdur şununkim farḳı yoḳ ilḥādı çoḳdur biri şol şirke beñzer şehre gelmez biri şehr ādemi ḳaryeye gelmez ḥaḳīḳatde kemāl ehli o oldu o kim hem şehre hem ḳaryeye geldi işte Ḥażret-i şāh-ı velāyet-penāḫ efendimiziñ ḥikmet-āmīz olan nuṭḳ-ı muṣavvīleriniñ şerḫ edip şerīʿat maʿrifet ḥaḳīḳat ṣāḥipleriniñ merātiblerini beyān buyurdular işte ḫaḳīḳat ehli olanları ve seyr-i ʿani`llahıñ ne demek olduḳu ve Ḥażret-i pīr efendimiziñ erkān-ı ʿaliyyesiniñ rumūzātınıʿilme`l-yaḳīñ ʿayne`l-yaḳīn Ḥaḳḳa`l-yaḳīñ gösterir.

(RAC 5b/3-19)

3.2.5.2.1. Tâlib-Mürid-Sâlik:

Tasavvuf okuluna kaydını yaptırma durumundakilere tâlib denir. Tasavvufta hedefe ulaşana kadar dört dereceden söz edilir: Tâlib, mürid, sâlik, vâsıl.[143] Mürid, Allah'a vuslatı arzu eden bir başka deyişle, Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmak isteyen ve bu olgunluğun eğitimini verecek bir mürşide bağlanankişiye denir[144]. Allah'a giden yolu tutana seyr halinde bulunduğu sürece mürtile müntehi (vâlsıl, eren) arasındaki mutavassite sâlik denir. İlmi ve tasavvuruyla değil, haliyle makamlarda seyreden sâlik bu haldeyken ayne'l-yakin türünden bilgi sahibi olur ve bilgi onun yolunu şaşırmasına sebep olan her hangi bir şüpheyue kapılmasına engel olur.[145]

Ehl-i ṭarīḳ ḳatında nefsini bilmeniñ maʿnāsı oldur ki evvelā kendi nefsinde mevcūd olan aḫlāḳ-ı zemīmeden maʿdūd bulunan kibr kin buġż ḥased ʿucb riyā şehvet şöhret bunlardan her ne kim vār ise ʿilm ü ʿibādetle ve mücāhede-i riyāżetle tezkiye-i nefs ve taṣfiye-i ḳalb eyleyip bir mürşid-i kāmil terbiyesiyle ṣıfat-ı ḥayavāniyyeden ḫalāṣ olup ṣıfat-ı insāniyyeye taḫsil eyleye kesb ve kemāl ḳālini ḥāl etmek gerekdir yaʿni ḳāle ʿaleyhis`s-selām *Eş-şerīʿati eḳvāli ve`ṭ-ṭarīḳati efʿāli ve`lḥaḳīḳati ḥāli ve`l-maʿrifeti sırrü aḥvāli* fehvāsınca şerīʿat şarṭın ṭarīḳat rüknün maʿrifet virdin ḥaḳīḳat yurdun olup meydān-ı erenlere s̱ābit-ḳadem ol ki dervīş-i nihād-ı pāk-i ʿitiḳād olasın ve bu üslūb üzre nefsiñi idrāk ḳılasın yoḳsa yuḳarıdaki ẕikr olunan aḫlāk-ı ẕemīmelerle münaṣṣıf iken aṣla ṣıfat-ı ḥayvāniyyeden ḳurtulmāzsıñ bir kimse bugūna ṣıfatlardan ḫalāṣ olmadıḳca insān-ı kāmil olamaz.

(RS 4a/3-16)

Ey sālik-i meslūk-i ṭarīkat ve ey ṭālib-i maṭlūb-ı ḥaḳīḳat ceşm-i dilden ḥūb-ı ġaflet-i gider cān ḳūlaġ-ıla istimāʿ eyle ki ḥaḳīḳat-ı insāna bir cevher-i basīṭ-i ruhānī ve bi`l-laṭīf-i maʿnevī-i Rabbāniyyedir.

(RS 6b/5-8)

Ṣıdḳ-ıla yapış dāmenine Ḥażret-i Pīriñ
Ger ṭālib isen Ḥażret-i Ḥünkāra budur yol

(RS 15b)

Bulunca ḳıble-i maʿnī-i sālik

[143] Cebecioğlu, **a.g.e.,** s. 625
[144]Cebecioğlu, **a.g.e.** s. 302

Olur oldem daẖı maʿlūm-ı mālik

(RAD 1/17)

Bulunur aña çün ṭalip ẖarīdār

Māʿārifet dürrlerin alıp eder kār

(RAD 7/9)

Ḳıl ẖıdmet ṣıdḳ-ıla cevher-furūşa

Maʿārif dürridir mengūş gūşa

(RAD 7/10)

Maḥabbetle bulur irşādı ṭālib

Olup ez-cān ü dil şeyẖine rāġıb

(RAD 24/11)

Ṣıdḳ-ı ẖidmet eyle şeyẖe ṭālibā

Himmet-i şeyẖ ile bul ḳalbe ṣafā

(RAD 11/1)

Himmet istersen gel eyle ẖidmeti

Ḫidmet ile dervīş alır himmeti

(RAD 11/2)

Ḫidmetin muḳābili bil himmeti

Ṣıdḳ-ıla gel eyle saʿy ü ġayreti

(RAD 11/3)

Mürşidiñ irşādına eyle naẓar

Himmet-i mürşid olur ʿālī güher

(RAD 11/4)

Ṭālib-i Ḥaḳḳın ṭoḳ olur dīdesi

Refʿ olur andan göñül arzūsı (arzası)

(RAD 11/5)

Sālikin saʿyı dilā meşkūr olur

Ẕenb-i ferāş her ne var meḳfūr olur

(RAD 11/6)

Şeyẖe ẖidmet Ḥaḳḳa ẖidmetdir tamām

İʿtiḳādıñ böyle eyler nīk ü nām

(RAD 11/7)

---

[145] Uludağ, **a.g.e.,** s. 302

Ḫidmet ile al göñül ey mutteḳī
Ṣıdḳ-ıla ḫidmet eden bulur Ḥaḳḳı
(RAD 11/8)

Dergeh-i pīre yüzün sür ḳıl niyāz
Ne ẓuhūr eylerse etme keşf-i rāz
(RAD 11/9)

Ṣāf-ı ṣādıḳ ile ḫidmet-i mürşide
Ḥaḳ Verir ecr-i mükāfāt ey dede
(RAD 11/10)

Göñlüne gir mürşidin gel himmet al
Ḳamū deryā-yı ḥaḳīḳat içre dal
(RAD 11/11)

Bulup bir mürşid-i kāmil cihānda
Aña beyʿat edesin bir mekānda
(RAD 8/4)

Saña taʿlim-i taʿallüm eyler ol pīr
Ḳabūl eyle anıñ pendinî bir bir
(RAD 8/5)

Ḥemān teslīm olup cān-ıla dilden
Maḥabbet eyle şeyḫine göñülden
(RAD 8/6)

Olup ṣāḥip-ḳadem bāb-ı rıżāda
Der-i devlet me`āb-ı murtaẓāda
(RAD 8/7)

Aḥvāl-i ādāb-ı erkān ögren ey dil
Oḳu ʿilm-i ṭarīḳat bunları bil
(RAD 8/8)

Cihānda ḫidmet edenler mülūke
Erer āncaḳ ancaḳ olar nıṣfu`s-sülūke
(RAD 8/9)

Tamām-ı seyr-i sülūk görürse bir er
Her ḫidmetde olur kāmil birāder
(RAD 8/10)

Nedir bu ẕikr ü āyīn-i ṭarīḳat
Bunu feḥm için ister şeyẖe ẖidmet
(RAD 8/11)
Eger ṣıdḳ-ıla eyler ise ẖidmet
Alırsın bī-reyb bu yolda himmet
(RAD 8/12)
Cemālī pīre ẖidmet oldu vācib
Bu yolda himmet aldı cümle ṭālib
(RAD 8/13)

3.2.5.2.2. Mürşid:

Doğru yolu gösteren, uyaran, irşad eden demektir. Gerçek mürşid Hz. Muhammed'dir. Diğer mürşidler, O'nun manevi mirasını elde etmeye muvaffak olmuş kişilerdir. Cürcani, mürşidi; doğru yolu gösteren, doğru yolugösteren, sapıklıktan önce hak yola ileten kişi olarak tanımlar. Tasavvufî terim olarak, tarikat lederi anlamına gelir. Aynı anlamda olmak üzere postnişin, şeyh, seccadenişin ifadeleri de kullanılır. Mürşid olan kişinin, Allah'ın ahlakını tahakkuk ettirmiş olması yani en azından fena makamına ulaşması şarttır. Her müşid-kamil olmayabilir. Bu yüzden her mürşid kamildir demek mümkün değildir. Mürşidin en makbülü, hem "kamil" (kendi olgun), hem de mükemmil (başkasını olgunlaştıran) olanıdır.[146] Sırat-ı Müstakimi gösteren, dalaletten önce hak yola ileten. Şeyh, veli, eren, Pir. Mürşit merdivern gibidir, başkaları ona basa basa yükselir; mum gibidir, kendisi yanar ama çevresindekileri aydınlatır.[147]

Ḥāṣıl-ı kelām netīce-i merām bir kimse bu ʿālemde bir mürşid-i kāmile intisāb etmek lāzımdır ki ḥayvān ẖuylarını terk ve ṣıfat-ı insāniyye taẖṣīl eyleye *men ʿarefe* sırrına vāḳıf olduḳdan ṣoñra ol vāḳt kendisiniñ ne kāndan olduġunu ve ḳanḳı ʿālemden ayrıldığını ve evveli ne isen ṣoñra ne olmuş ve ḥālātdir buralarını güzelce fehm edip nefsini ol zamān farḳ eyleyip farḳ-ı farḳu`llah olur böyle olan ādemler ḥaḳḳında Ḥażret-i Turābī ḳuddīse`l-bārī buyurmuşlardır ki beyt

Loḳman-ı sırr-ı H̱udāya ʿurefā dem dediler

---

[146] Cebecioğlu, **a.g.e.,** s. 455
[147] Uludağ, **a.g.e.,** s. 260

Bu deme mālik olan ādem ādem dediler

Manṭūḳınca ʿazīzim farżet elde iken ādem olmanıñ ḳolayına bir çāre aramalıdır ġaflet olunmaya ey ṭālib-i Ḥaḳ özünü bilir isen Kelāmu`llahsın özünü bilmez isen bilki gümrāhsın fehvāsınca aḥsen-i taḳvīmde iken esfel-i sāfilīnde ḳalmaḳ ve rāh-ı necātı terk edip baḥr-ı girdāba ṭalmaḳ gibidir ḥāżır ḳażanılmış sermāye-i ʿömr-i girān-māye-i bād-ı hevāye ṣarf etmek kār-ı ʿaḳl degildir.

(RS 4b/1-14)

Nefsini bilmek ve bu sırra irmek muṭlaḳā bir mürşid-i kāmil terbiyesine muḥtācdır nitekim Bayezīd-i Besṭāmī ḳuddīse sırrahu`s-sāmī ḥażretleri buyurmuş ki *Men lā şeyḫe lehu velā dīne lehu* ve bir daḫī *Men lā şeyḫe lehu şeyṭān ve şeyḫihī* yaʿni bir kimseniñ şeyḫi olmāz ise dīni olmāz ve şeyḫi olmayanıñ şeyḫi şeyṭāndır bundan murād nefs-i emmāreniñ dām-ı tezvīri vaḥiyle ve tasḫiri günāgün dost yüzünden görünüp düşmānlıḳ eden bilmeyen anı dost ẓanneder halbuki ẓāhirā dost gördügüñ maʿnīde düşmān çıḳar bunuñ için nefs-i emmāreniñ her desīselerini ögrenmiş ve her vechle nefsini yeñmiş bir pehlivān-ı merd-i meydān ve mirşid-i ʿirfāna beyʿat eyleyip böyle girdāb-ı ʿaẓīme ve varṭa-i saḳīmelerden seni muḥāfaẓa eylesin zīrā vāṣıl-ı ila`-llah olmaḳ isterseñ bir mürşid-i kāmil bul ki seni ṭarfetü`l-ʿayn içre Ḥaḳḳa ulaştırsın ve bir şeyiñ ḥaḳīḳtinden ḫaberdār eylesin.

(RS 5b/19-6a/12)

Cümlesi īḳlīm-i vücūd-ı ādemde mesṭūr ʿilm-i ledünniye olup ḥāl ehli olanlarıñ maʿlūmları olmaġla bu rumūzāt-ı İlāhiyyeye vāḳıf olanlara vücūdunuñ ʿilmi münkeşif olur ve bu esrāra ʿārif olmayanlar dāne-i ʿömrünü bād-ı hevāya verip sermāye-i ʿömr-i girān-mayesi bī-hūde yere ṣarf ve istihlāk ederek āḫirü`l-ömr tehī dest-i dār-ı fenādan dārü`l-beḳāya rıḫlet ederler ve ʿāzāb-ı şedīd gördükce eyvāh ederler ammā hiçbir fā`ide müfīd olmāz ʿazīzim īmdī bu esrārlara vāḳıf ve bu ḥikmetlere kāşif bir mürşid-i kāmil bulup fırṣat elde iken vücūdumuzuñ ʿilmini münkeşif-i esrār-ı ḥikmetden ve sırr-ı vaḥdetden ḫaberdār eyleye yoḳsa böyle yedsiz senedsiz is̱bāt-ı vücūd olmayacaġı derkārdır.

(RS 7a/12-7b/2)

Rumuzāt-ı ḥikmet-i āyātlar göñül sahipleri olan insān-ı kāmilllere maḫṣūṣ bir ʿilm-i ledündür ki ehline taʿlim ederler ve nā-ehlinden daḫı ketm ederler zīrā Ḥażret-i risālet-penāh efendimiz *Et-taṣavvufu terkü`d-daʿvā ve ketimānü`l-meʿānī* mefhūmu ehl-i taṣavvufa tenbīh ṭarīḳ-īle daʿvāyı terk idiñiz ve esrār-ı İlāhiyyeyi nā-ehlinden ketm idiñiz zīrā esrār-ı İlāhiyyeyi nā-ehline añlatmaḳ körler maḥellesinde āyine ṣatmaḳ gibidir āyineniñ körlere lüzūmı olmadığı gibi nā-ehl olanlara daḫı bu kelāmıñ te`s̱īri olmaz.

(RS 8b/2-8)

Ḥaḳḳ bilmek esmā`ı ve ṣıfat-ı tecellī eylemekdir nihāyet kemāl-ı ḳarīdir bu daḫı toḫm-ı istiʿdādında ḳabiliyyet-i ezeliyye olup hidāyet-i Rabbāniyyeye mażhar düşmege mütevaḳḳıfdır ki insān-ı kāmil ola zīrā mürşid-i kāmil olan ʿārif-i bi`llahlar bu ʿālemde seyyid ve ḫalīfedir nitekim Ḥaḳ teʿālā Ḥażretleri buyurur *İnnā ceʿālnāke ḫalīfeten fi`l-arż* āyetiniñ manṭūḳınca insān yeryüzünün ḫalīfesidir ṣıfātı ile fānī ẕātı ile mażhar bulunduğu ecilden ve rūḥ-ı insān güneş mażhardır ki ʿālem-i acsāme żiyā-baḫşādır ʿaḳl-ı insān yıldızıñ mażharı olup iḳlīm-i vücūd revnāḳ-efzādır ve ṭarīḳ-i mustaḳīm-i Ḥaḳḳa varacaḳ ṭoğru yola mażhardır *ḫaṭṭ-ı üstüvā* esrār-ı ʿurefādır ve`l-ḫāṣıl insān-ı kāmil ẕātıñ mazharıdır ki gerçi cemiʿ-i eczāda insān mażhar-ı ism-i ẕātdır velakin mażhariyyetin bilmez ol sebebden bilen ile bilmeyen maʿrifetu`llahda bir degildir nitekim Ḳur`an-ı Kerīminde Ḥaḳ Celle ve ʿAlā buyurur *Hel leyestevī`l-leẕẕeyni yaʿlemūne ve`l-leẕīne lā-yaʿlemūne* maʿnā-yı şerīfi mażhariyyetin bilen insāñ-ı kāmil ile bilmeyen cāḥil-i bī-ḥāṣıl bir degildir yaʿni insān-ı kāmil sālik-i mübtedīleri rāh-ı ḍalāletden ṭarīḳ-i hidāyete ulaşdırır bunları bilmek ve bu ʿilmleri ögrenmek ister iseñ hemān kendinî bir mürşid-i kāmile teslīm edegör ki ṭarīḳ-i Muḥammed ʿAlī-maʿrifetu`llaha uğrayıp ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyyeye çıḳar bir yoludur.

(RS 9b/15-10a/12)

Ṭaraf-ı İlāhiyyeden gönderilmiş ʿışḳ ḳuvvetiyle ve bir mürşidin irşādıyla ve himmetiyle tedrīci ṣuver-iʿunṣırīden ve aḥkām-ı kevniyyeden ḳatʿ-ı maḥabbet ederek ol vaḳt ol kimse Cemāl-ı Muṭlaḳ-ı Ḥaḳīḳiyye-i şuḥūdiyyete mebẕüldür bunlar ol kāmillerdir ki maḥabīb-i muḥavvehe ve müsteʿāra meyl etmez yaʿnī öyle saḫte düzgünlü olan ʿariyet-i güzellere iltifāt ve iʿtibār etmeyip yār-ı ḥaḳīḳiyyenin ʿışḳında

bī-ḳarār olup bu cemāl-i müfīdi serāb ü rū-yi yāre niḳāp bilmişlerdir ve bu şarṭla ʿamel ḳılmışlardır.

(RS 11a/8-14)

Bizim peyġamberimiz faḫr-i risālet-penāh efendimiz ḥażretleri iki cihānda şefeʿat-kānī serverimiziñ ṭarīḳ-i hidāyet refīḳleri olduğu ḥālde bizler daḫı rāh-ı ʿışḳı bulmaġa bizār ve ol ṭarīḳ-i hidāyeti şevḳ göstermege bir rehber lāzımdır ki insānı Ḥaḳḳa vāṣıl ede nitekim Bārī Teʿālā Ḥażretleri āyet-i kerīme-i ānber-şemīminde buyurur *feselū ehli`ẕ-ẕikre in küntüm taʿlemūn* ḫiṭāb-ı müsteṭābı gibi nice maḥalde daḫı bu āyet-i kerīmeye mümes̱s̱il vāḳ`a olan āyet-i beyyināt ve delā`il-i ḳatiʿlere bināen ʿāḳıl ü dānā olan kimesne evvelā kendisine bir rehber bulup bir mürşid-i kāmile beyʿat ve ol mürşid daḫı bir fehvā-yı saʿādet ihtivā-yı ḳāle`llahu teālā *İnne`l-leẕīne yübāyiūneke innemā yübāyiūna`llaha yedü`llahe fevḳe eydiyehim* muḳtażāsınca ʿaḳd-ı beyʿat eyleyip ḥużūr-ı mürşidde *el-müridü ke´l-meyyiti beyne yede´l-ġassaāl* fehvāsınca emrine münḳād üzre olduḳda ʿışḳ-ı refīḳi ve rehber-i pür-şefīḳi olup ol kimesneniñ ṭarīḳat māderi ve ol mürşid daḫı ḥaḳīḳat-pederi olup yeñiden dünyāya bir daḫı gelir ki ol zamān nāsūt ile lāhūtī fehm eder zīrā Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi`ṣ-ṣalavāti ve`s-selām buyurmuşlardır ki *Men lem yüled merreteyni len yelice melekūte`s-semāvāti* yaʿnī iki kerre ṭoġmayan insan elbette semāvāta ʿurūc edemez ve semāvāta ʿurūc etmeyenler miʿrācü`l-maʿrifet nidigin derk ḳılamaz.

(RS 14a/2-19)

Taʿlīm ve uṣūl fürūʿunu tefhīm eder ve iman-ı taḳlīdden ḳurtarup iman-ı taḥḳīḳe ve esrār-ı tevhide erişdirir emmā maʿrifet beyt

Her mürşide dil verme kim yoluñu ṣarpa uġradır
Mürşidi kāmil olanıñ ġāyet yolu āsān imiş

Fahvāsınca fī zamānına baʿżan ṣūret-perest mürşidler vardır ki ismiñde şeyḫ başlarında tāc maḥlle imtiḥāna ursañ maʿrifetden bī-ḫaber ḥaḳīḳatda daha kendileri terbiyeye muḫtac beyt

Ey Nesīmī bir göñülde ḥubb-ı Ḥaydar olmasa

Anda cānları çalınır gūyā kelb alır gibi

Fi`l-ḥaḳīḳa sırr-ı Muḥammed ʿAliden ve maẓhar-ı nūr-ı hüviyyet-i ezelden ḫaberdār olmayan şeyḫe teslīm-i dil etme ki yoluñu ṣarpa uġratmasun zīrā on iki ṭarīḳiñ pīşvāsı Muḥammed ʿAlidir ol sebebden her ḳanḳı pīrānıñ nesli on iki imāma erişir ise güzelce taḥḳīḳ edip hemān ol ṭarīḳiñ mürşid-i kāmilini bulup andan beyʿat etmelidir ki bu ṣaḥīḥ olsun.

(RS 15a/1-13)

Sefīneye gerek mürşīd-i ḳapūdān
Ḳapūdanlar olur ġavvāṣ-ı ʿummān
(RAD 6/6)
O ġavvaṣ maʿrifet kāmilleridir
ʿUlemā-i rüsuḫ ʿāmilleridir
(RAD 6/7)
Cevāhiri ḥaḳīḳat çıḳarırlar
Görüp ṭarf-ı hüvviyet ṭalarlar
(RAD 7/8)
Ne demekdir velīlerde velāyet
Bu yüzden eyleyem bir bir rivāyet
(RAD 28/1)
ʿAbd nefsini ifnā ede dā`im
Bu üslūb üzre olur Ḥaḳla ḳā`im
(RAD 28/2)
Umūr-ı ʿabde Ḥaḳ eyler tevellī
Cenāb-ı Ḥaḳ eder bi`ẕ-ẕāt-ı tecellī
(RAD 28/3)
Degil ʿabdıñ taṣarrufu vücūdu
Ne vaṣfı vār ne fiʿli ne ḳusūru
(RAD 28/4)
Taṣarruf-ı fiʿl-i irādet ile ḳudret
Olur bi`l-külliye-ı Ḥaḳḳuñ nihāyet
(RAD 28/5)

Beşeriyyet olur ifnā o anda
Fenāfi`llah ẓuhūr eder o anda

(RAD 28/6)

Kalır ol dem ʿabd Ḥaḳ ile bāḳī
Beḳābi`llahaʿabd eyler teraḳḳī

(RAD 28/7)

Bu ismiñ maẓharı olan ʿabd hem
Velīyyu`l-lāh denir ismine her dem

(RAD 28/8)

Eger feyżiñ bulam dersen Ḫudānıñ
Ṭutagör dāmeniñ āl-i ʿabānıñ

(RAD 28/9)

Nebīlerdir cihānıñ āftābı
Velīlerdir semānıñ māhtābı

(RAD 28/10)

Velāyet der-velī pūşīde bāyed
Velī ender nebī peydā ne-māyed

(RAD 28/11)

Muḥaḳḳiḳler demişler kim ḳaḳīḳat
Velī ol mürşid-i kāmil-i tarīḳat

(RAD 28/12)

Velīler ḳılmaya iẓhār-ı kerāmet
Degil cā`iz bu ʿiddiā nihāyet

(RAD 28/13)

Nebīler daʿvete me`mūr mücerred
Velīler daʿvet etmez añla bir ferd

(RAD 28/14)

Cemālī daʿvete me`mūr şerīʿat
Velī mestūr olur sırr-ı velāyet

(RAD 28/15)

Velāyet sırrıdır bu sır birāder
Veliyu`llahda bulunur bu gevher

(RAD 29/6)

Velīlerdir ḫazīnedār-ı sırr-ı Raḥmān
Ḥaḳīḳat sözleridir dürr-i mercān
(RAD 29/7)
Kelām-ı mürşide dā`im ḳulāḳ ṭut
Ezel bildiklerin fi`l-cümle unut
(RAD 29/8)
Bulursun makteb-i ʿirfānı anda
ʿ*Arefden* ders alırsın ṭoġru sende
(RAD 29/9)
Olursun ol zamān ʿirfān-ı kāmil
Ḥaḳīḳat bend degil añlarsın ey dil
(RAD 29/10)

3.2.5.2.3. Sabır:

Sabır, Başa gelen musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikayetçi olmamak, sızlanmamak, yakınmamak, kendini acındırmamak. Kul karşılaştığı sıkıntı ve belaların vediği üzüntüyü yalnızca Allah'a arz eder ve onun inayetini ister. Şekva, şikayeti Allah'a sunma, kazaya rıza gösterme haline de aykırı düşmez. Sabır musibetle karşılaşılan ilk anda bahis konusu olur Sabır haramlardan uzak kalma ve dinî emirlere uymada söz konusu olur. [148]

Ṣabr ehlu`llahḳatında böyledir
Gayra şeḳvā bī-ṣabr degil nedir
(RAD 12/1)
Etme Ḥaḳdan gayra iẓhar cezaʿ
Ḥabs-i nefs et eyleme ḥalḳa fezaʿ
(RAD 12/2)
Līk cezaʿ ḳıl Ḥaḳḳa dā`im ey aḫī
Gayra şeḳvā etme ḥālin bir daḫı
(RAD 12/3)
Her ne gelir ise Ḥaḳdan ol şekūr

[148] Uludağ, **a.g.e.,** s. 298

Gel rıẓā bābından olma zerre dūr

(RAD 12/4)

Şakirin şükrü huva`llahdır ḳamu

Ş̱ükr-i Ḥaḳ ḳılmayanıñ yeri ṭamu

(RAD 12/5)

Rūz u şeb dergāḥ-ı Ḥaḳḳā ẕākir ol

Ḳahrına lüṭfuna ṣabr-ı şākir ol

(RAD 12/6)

Luṭf ü ḳahrıñ bir bilir hep ehl-i ḥāl

Ḳahr-ı lüṭfu bir görür ṣāḥib-kemāl

(RAD 12/7)

Çün ẓuhūr etdi keş̱īf ile laṭīf

Bu da esmā`-i cihetdir ey ʿarif

(RAD 12/8)

Ḳahr ü lüṭfa ṣabr eden bulur ṣafā

Ṣābiriñ ecri olur luṭf u ʿaṭā

(RAD 12/9)

Ṣabr eden buldu ẓafer her miḥnete

Vāḳıf oldu dürlü dürlü ḥikmete

(RAD 12/10)

Artırır ḳadrin Ḫudā bil ṣābiriñ

Rızḳı artar şükr-i Ḥaḳla şākiriñ

(RAD 12/11)

Şükr-i Yezdān-ı Ḫudā ḳıl ey göñül

Rūz (u) şeb bunu edā ḳıl ey göñül

(RAD 12/12)

Her belāyı refʿ için çek yā ṣabır

Ḳurtarır seni Cemāl Rabbü`l-Ġafūr

(RAD 12/14)

3.2.5.2.4. Halvet-Uzlet:

Tasavvuf ıstılahında halvet, tarikate intisap eden bir müridin, muayyen bir zaman sonra, şeyhinin isteğiyle insanlardan uzaklaşarak, yalnızca bir yerde (tekkelerin

özel bölümlerinden birinde) inzivaya çekilmesi ve bir süre (umumiyetle kırk gün) içinde devamlı Hakk'ı zikretmesidir. Kalbi ağyardan temizlemek ve yari gönül halvet-hanesine koymak, kesret anında bile vahdeti ihtiyar etmemek ve Hakk'a müteveccih olmaktır[149].

Ey birāder künç-i ḫalvetden murād
Dil serāyıñ taḫliye ḳıl eyle şād
(RAD 14/1)
Ḳalb evini Ḥaḳ için taḫliye ḳıl
Çün tecellī-ḫāne-i Ḥaḳdır bu dil
(RAD 14/2)
Mülkü`l-Cabbār tecellī-ḫānesi
Şer ü şeyṭāndan emīn kāşānesi
(RAD 14/3)
Olmaz anda māsivādan bir es̱er
Pāk olur zātıñ ġubārdan ser-te-ser
(RAD 14/4)
Ḫalvet etmeḳligi eyle iḫtiyār
Mekr ü şeyṭāndan firār eyle firār
(RAD 14/5)
Künc-i ḫalvetde oturursan müdām
Līk ḥāṣılında ṣaḳın olma ʿavām
(RAD 14/6)
Dā`imā nefs ü hevā ise işiñ
Bilmiş ol beyhūdedir bu gidişin
(RAD 14/7)
İḫtiyār-ı ḫalvet ile bin sene
Ehl-i ḫalvet olamazsın sen gene
(RAD 14/8)
Ḳalb evini māsivādan pāk ḳıl
Ẕikr-i nūr ile hemān tāb-nāk ḳıl
(RAD 14/9)

---

149 Eraydın, **a.g.e.,** s. 139

Yari daʿvet eyle ḫalvet-ḫāneye
Muntaẓır ol teşrīf-i şāhāneye

(RAD 14/10)

Kesretiñ aḥkāmını ḳıl mürtefiʿ
Ḫāne-i dilden sivāyı ḳıl refʿ

(RAD 14/11)

Nūr-ı vaḥdet eyleyecek çün ẓuhūr
Dil-i tecellī-ḫānedir Mūsāya Tūr

(RAD 14/12)

Yār ile ḫalvetde ülfet eyleyip
Ẕevḳ-i şevḳ-i ʿīd ü vuṣlat eyleyip

(RAD 14/13)

Teşne-i ʿışḳ-ı ḥāḳīḳat bundadır
Vāḳıf ol esrār-ı ḥikmet bundadır

(RAD 14/14)

Keşf olunca vaḥdet-i muṭlaḳ-ı Cemāl
Ḫalveti celvet ederler ehl-i hāl

(RAD 14/15)

Uzlet, Kuşeyriye göre ehl-i tasavvufun sıfatıdır. Uzlete çekilen, halkın zararında korunmak niyetiyle değil, halka zarar vermemek düşüncesiye onu ihtiyar etmesi lazımdır. Evvelkisi kibir ve gurura götürür. Uzletin hakikati, halktan ayrı olmak değil, kalbini onlardan ayırıp, Hakk'a yöneltmektir. Kuşeyrî'nin tarifine göre: Halkın yediğini yemek, giydiğini giymek, onlarla bulunmak, ancak sâlikin kalbi Allah ile olmaktır. [150]

Diñle dāder-i ʿuzletiñ esrārını
Aña göre eylegil etvārını

(RAD 15/1)

ʿUzletinden sālikiñ maḳṣūd-ı Ḥaḳ
Ẕikr ü fikri dā`imā Rabbü`l-Felek

(RAD 15/2)

---

[150] İz, **a.g.e.,** s. 168

Ṣıdḳ u iḫlāṣ-ıla girip ʿuzlete
Māsivāyı terk edip ir rifʿate

(RAD 15/3)

Ru`yet-i nās eyler iḫlāṣı tebāh
Gösterirler dürlü dürlü aña rāh

(RAD 15/4)

ʿUzletin her harfinin bin şartı vār
Şarṭ-ı vācib bunları ḳıl iḫtiyār

(RAD 15/5)

Her bir ḥarfinde bir ḥaṣlet ʿuzletiñ
Añla bir bir vār ise ger diḳḳatāiñ

(RAD 15/6)

Harf-iʿaynı ʿilme işāret añın
Harf-i zayi zühde delālet añın

(RAD 15/7)

Harf-i lām Li`llah olmasınadır
Ḥubbu`l-lāh anda bulmāsınadır

(RAD 15/8)

Harf-i tayi oldu taḳvāya delīl
Feyż-i iḥsān eyleyip Rabbü`l-Celīl

(RAD 15/9)

Ger bunun ʿaḳsini taʿrīf edeyim
Harf-be-harf mefhūmu tavṣīf edeyim

(RAD 15/10)

ʿAyn-ı ʿilm olur ise ʿuzlet olur
ʿAyn-ı ʿilm olmaz ise zillet olur

(RAD 15/11)

Ẕāyi ẕühd olmaz ise ẕilletdir dilā
Çekdigi maḥż-ı meşeḳḳatdir dilā

(RAD 15/12)

Lāmı Li`llahdan olup ʿārī tamām
ʿUzletin ʿizzet olur bil ey hemām

(RAD 15/13)

Tāyı taḳvādan berī olursa ger
Maḥż-ı ḫalḳdan ʿazl olunmuşdur meger

(RAD 15/14)

Şöhreti-i nās ise maḳsūd ey aḫī
ʿUzletin ʿaḳsin düşün gel bir daḫı

(RAD 15/15)

Gāfil olma sözlerime diḳḳat et
Bil bu şarṭlarıda ṣoñraʿ uzlet et

(RAD 15/16)

Ey Cemālī Ḥaḳ için ḳılʿ uzleti
ʿAynı ʿilme tebdīl et bul rifʿ ati

(RAD 15/17)

Üç derecedir firār feḥm eyle gel
Ne demek mefhūmuñ anlayı bul

(RAD 13/7)

Cehlden ʿilme ʿavām eyler firār
İʿtiḳādına dürst yol arar

(RAD 13/8)

ʿUlemā-i dīne eyler iḳtidā
Gelir aṣḥāb-ı yaḳīne evvelā

(RAD 13/9)

Ehl-i ḫavāṣın firāri da`imā
Ẓulmet-i nefs ü ṭabīʿ atdan rehā

(RAD 13/10)

Her kesāletden eder her dem ḥaẕer
Eyler ʿibādetle bunlardan güzer

(RAD 13/11)

Ḍīḳ-i ṣadrından bulur kesb ü ṣafā
Vüsʿ at-i derūn olur Ḥaḳdan aṭaʿ

(RAD 13/12)

Ehl-i aḫāṣü`l-ḫavāṣıñ ʿādeti
Māsivādandır firār ü nefreti

(RAD 13/13)

Bu firārda bulunur vech-i vücūd
Bā-vücūd olmaz imiş ehl-i şuhūd
(RAD 13/14)
Terk-i ünṣiyyet niyyet etdi ehl-i ḥāl
Ḳatre deryāya ḳarıştı ey Cemāl
(RAD 13/15)

3.2.5.2.5. Riyazet:

Şehvetlerle ve nefs-i emmare ile mücadele planıdır. Az yemek, mideyi doldurmamak; bu suretle ruhu inceltmek ve rahat çalışabilmek için yapılan beden ve ruh terbiyesidir.[151]

Sûfiler az yemeye, az konuşmaya, az uyumaya, yalnız kalmaya, sürekli zikr ve tefekkür etmeye alışan nefsin kurtulacağına inanırlar. Nefsi terbiye için bazen onu zor ve ağır işlere koşarlar. Çile çekmek erbain çıkarmak, sefere çıkmak inzivaye çekilmek riyazet şekilleridir. Nefsin arzularını kırmak maksadıyla bedeni zor ve çetin işlere koşma, diğer taraftan sürekli olarak zihii ve düşünceyi masivâdan uzaklaştırıp Allah üzerine yoğunlaştırmak. Riyazet sâlikin canının istediği şeyi yapmaması, nefsiyle zıtlaşması, nefsin arzuladığı şeyi yapmaması, arzu etmediği şsyi yapmaması, kısaca nefs ile cenk etmesidir.[152]

Riyāżet üç ḳısımdır ey birāder
Bu ḥāli fehm edip gel eyle ezber
(RAD 16/1)
ʿAvāmıñ etdigi cānā riyāżet
Eder tehẕīb-i aẖlāḳ-ıla ʿibādet
(RAD 16/2)
Daẖı taṣfiye`-i aẖlaḳ ü ʿāmāl
Muāmele-i nāsda ola ẖōş-ḥāl
(RAD 16/3)

---

[151] İz, **a.g.e.,** s. 163
[152] Uludağ, **a.g.e.,** s.293

Üzerine olan her vācibātı
Ḳılır iḫlāṣ ile her bir ādātı

(RAD 16/4)

Riyāżeti nedir dersen ḫavāsıñ
Ḫulūṣ-ı ḳalb-ile bulur ḫalāṣıñ

(RAD 16/5)

Bulur cemiyyet ḥuẓur dem-ā-dem
Teraḳḳī-i merātib eyler her dem

(RAD 16/6)

Riyāżātı eḫāṣ-ı ḫavāṣ olanıñ
Şuhūd-ı şāhidi Ḥaḳḳı bulanıñ

(RAD 16/7)

İkilik naḳşını ḥak ede dilden
Maḳāmü`l-cemʿa varır bil göñülden

(RAD 16/8)

Görüneñ gerçi esmādır velakin
Müsemmā ile olur yine sākin

(RAD 16/9)

Cenāb-ı Ḥaḳḳıñ esmā-ı ṣıffatı
Müsemmāsıdırır ʿayniyle ẕātı

(RAD 16/10)

Ẓuhūr-ı Ḥaḳ olur esmā yüzünden
Bu esmā fehm olur mürşid sözünden

(RAD 16/11)

Velī maẓhar-ı nām-ı ādemdir ādem
Kelāmu`llahda gör manā-yı fefhem

(RAD 16/12)

Hemān ādem-durur mir`at-ı Mevlā
Görürsün ḳudretu`llahı mücellā

(RAD 16/13)

Tecellī eyleyecek Ḥaḳ şecerden
Tecellīsi ʿaceb mi gerçek erden

(RAD 16/14)

3.2.5.2.6. Tevekkül:

İlimden meydana gelen tevekkül, vekile itimattan ibarettir. Gönüldeki kesif ve kesin itikat, gerçek fâilin Allah olduğuna inanma, fertlere merhamet, atıfet ve yardım tevekkülün işaretileridir.[153]

Tevekkül sadece dil ile ifadeden ibaret değildir. Gerçek tevekkül Allah'ın kendisi hakkındaki takdirine rıza göstermekdir. Tevekkülün başlangacı, her müminin sıfatıdır. Ortaso teslim, sonu ise tefvîz (işi Allah'a bırkma) dir.[154]

Gel tevekkül bābını seyr et dilā
Dü cihānıñ Mālikü`l-Mülkü Ḫudā
(RAD 17/1)
Yaʿni ḳalbden ḳıl tevekkül Allaha
Cümle işde ʿitimād et ol Şāha
(RAD 17/2)
Mālikīndir emr-i külli Mālīkin
Böyle gerek ʿitiḳādi sālikin
(RAD 17/3)
Bu ʿāvāmıñ esbābıdır her vaḳt
Çünkü esbābı bilir anlar vaḳt
(RAD 17/4)
Bu sebebden terk-i esbāb edemez
Bu tevekkül yoluna ol gedemez
(RAD 17/5)
Çün ḳıyās eyler ki esbābsız bir iş
Ḥāṣıl olmaz ya`ni beyhūde gidiş
(RAD 17/6)
Bu sebepse orṭada ālet-durur
Bu mulāḥaẓadan ʿibāret-durur

153 Altıntaş, **a.g.e.,** s.114
154 Eraydın, **a.g.e.,** s. 167

(RAD 17/7)

Ol mulāḥāẓayı kimdir etdiren
Ara yerden kimdir alan veren

(RAD 17/8)

Olmadı bu sırra vāḳıf çün ʿavām
Līk ḫāsıl ḳıldı tevekkül tamām

(RAD 17/9)

Bu ḫavāṣ ḳatında tevekkül n`olur
İşte emriñ küllisi Ḥaḳḳıñ olur

(RAD 17/10)

*İnne`l-emre kullehū li`llah*dır
Cümleye emr eyleyen Allahdır

(RAD 17/11)

Çün ʿale`l-ʿıṭlāḳ olursa mülk anıñ
Medḫali yoḳ diye benim kimseniñ

(RAD 17/12)

Nice tevekkül ede Ḥaḳḳı ʿittiḫāẕ
Mülk anıñ iken vekil demek mecāz

(RAD 17/13)

Cümle emri Ḥaḳḳa tefvīz ḳıldı ḫāṣ
Ḥaḳḳın emrini ederler iḫtiṣāṣ

(RAD 17/14)

Ḥaḳḳa tefvīz-i umūr et ey Cemāl
Erişe Ḥaḳdan saña feyż ü kemāl

(RAD 17/15)

Dinle tefvīżiñ nedir aḥkāmını
Kimki tefvīż etdi buldu kāmını

(RAD 18/1)

Sālike lāyıḳ olan her ḥālini
Ḥaḳḳa tefvīż eyleyip aḥvālini

(RAD 18/2)

Bil tevekkülden olup tefvīż ʿalā
Evvel āḫir Ḥaḳḳa etmek ittiḳā

(RAD 18/3)

Pes tevekkül maʿnīsi baʿde`l-vuḳuʿ
Līk tefvīż māddesi ḳable`l-vuḳuʿ

(RAD 18/4)

Ol sebebden Ḥaḳḳa tefvīż eylemeñ
Oldu maḳbūl bu tevekkülden dimeñ

(RAD 18/5)

Çünkü tefvīż tevekkül şuʿbesi
Ehl-i ḥāl tefvīż eyler hevesi

(RAD 18/6)

Her tefvīżde eder ḳā`im Ḥaḳḳı
Fāʿil-i muḫtār olupdur muṭlaḳı

(RAD 18/7)

Enbiyā ü evliyā cümle edīb
Külli şeyi` mine`l-ḥabību`l-ḥabīb

(RAD 18/8)

Ḥaḳḳıñ irādetine rāżı olup
Böyle kemāl-ı ʿubūdiyyet ḳılıp

(RAD 18/9)

Her ne olur ise Ḥaḳdan bilmeli
Bu küdūrātı göñülden silmeli

(RAD 18/10)

Rāḥat eyler çün bu ʿilmüñ vāḳıfı
Ḥaḳḳa tefvīż-i umūruñ ʿārifi

(RAD 18/11)

Miḥnet ü meşaḳḳate uğrar hemān
Bu rumūzun ʿilmine vāḳıf olan

(RAD 18/12)

Çünkü kul *küllü min ʿindi`llahdır*
Ḥākim-i muṭlaḳ her an Allahdır

(RAD 18/13)

Vāḳıf-ı esrār iseñ gel ey dedem
Ḥaḳḳa tefvīż-i umūr et çekme ġām

(RAD 18/14)

Her ne eyler ise bil Ḥaḳdan ẓuhūr

Zerrece etme Cemāl ḫalḳdan fütūr

(RAD 18/15)

Diñle teslīmiñ ḥāliñ sālikā

Ḳıl muṣaḥḥaḥ ʿitiḳādıñ bī-riyā

(RAD 19/1)

ʿĀlemü`l-ġaybdan ne eylerse ẓuhūr

Teslīm ol ez-cān ü dil etme fütūr

(RAD 19/2)

Ey göñül ḥükm-ı ḳażāya ḳıl rıżā

ʿİtirāż etme muḳadderse dilā

(RAD 19/3)

Bil meşī`et her vuḳūʿāt-ı Ḫudā

Ḥaḳ teʿālādan irādet tālibā

(RAD 19/4)

Çünkü ʿabdıñ şānı teslīm olmadır

Bāb-ı teslīmde rıżāyı bulmadır

(RAD 19/5)

Sırr-ı maʿlūm olmayan işde ʿabd

Ola ḳażāya rıżā eyleye ʿabd

(RAD 19/6)

Ḥaḳḳa teslīm eyle her bir ḥālini

Dā`imā ʿarż et aña aḥvālini

(RAD 19/7)

Iżṭırāb olma bu gūnā āfete

Erişirsin bir gün olur rifʿate

(RAD 19/8)

Ne ise ḥükm ü ḳażāya rāżı ol

Ḥikmet-i sırr-ı Ḫudāya rāżı ol

(RAD 19/9)

Ḳul anıñdır ḥükm anıñ fermān anıñ

Derd anıñdır dermān anıñ iḥsān anıñ

(RAD 19/10)

Gāh maḫzūn gāh feraḫ-nāk eyler ol
Gāh Mecnūn gāh ġam-nāk eyler ol

(RAD 19/11)

Ḳahr u luṭfuñ bir bilen çekmez taʿb
Çün müsebbib var iken söz mü sebeb

(RAD 19/12)

Bāb-ı teslīm-i rıżāda ol göñül
Fażl ü Yezdān-ı Ḫudāda ol göñül

(RAD 19/13)

Ḥaḳ Muḥammed ʿAlīye ḳıl inḳıyād
Ġuṣṣā ü ġamdan āzād ol gel āzād

(RAD 19/14)

Ey Cemālī ḥamd edip Yezdāna gel
Sırr-ı tevḥīde eriş ʿirfāna gel

(RAD 19/15)

3.2.5.2.7. Basîret-Ferâset:

Basîret, öngörü, sağgörü, gaflete düşmeden ve duygulara kapılmadan ileriyi ve gerçekleri isabetli olarak görme yeteneği. Kutsiyet nuruyla ayudınlanmış, kalbin bir gücüdür. Ve onun sayesinde nesnelerin şekillerini ve dış yüzünü gören göz ne ise, kalbe göre basîret de olur. [155]

Olam dersen eğer ehl-i baṣīret
Erer Ḥaḳdan saña nūr-ı hidāyet

(RAD 22/1)

Rumūz-ı muḳteżā-yı ism-i Hādī
Alır fütüvve-i ḳudsiyye fu`ādı

(RAD 22/2)

Ḥalāṣ eyler seni şek ü gümāndan
Açılır ḳalb gözü nūr-ı īmāndan

---

[155] Uludağ, **a.g.e.,** s. 67

(RAD 22/3)

Gider ḥayret gelir nūr-ı baṣīret
Kemāliyle alır eşyādan ʿibret

(RAD 22/4)

ʿ*Alā merātibihim* her bir esmā
Ḳılır kendisine daʿvet-i müs̱emmā

(RAD 22/5)

Bir ismiñ maẓharı olur bir eşẖaṣ
Olur esmādır anıñ ḳalbine iẖlāṣ

(RAD 22/6)

Göñül ol nūr-i ḳuds-ile münevver
Olur esma`-i müsemmās-ıla enver

(RAD 22/7)

Baṣīret ṣāḥibi olan bir ādem
Görür kār ü żarārını dem-ā-dem

(RAD 22/8)

Meşāyiḥiñ göñül gözü dedigi
Bu esrār-ı ḥükümdür söyledigi

(RAD 22/9)

Bu da vehbī olur dīde`-i cāndır
Ẓiyā göster olan nūr-ı īmāndır

(RAD 22/10)

Veyā kesbī olur taṣfiye-i dildir
Bu ʿilm-i maʿrifet aña delildir

(RAD 22/11)

İkisini de taʿrīf edem ey yār
Merātiblerini gösterdim be-tekrār

(RAD 22/12)

Cemālī olagör ṣāḥib-i baṣīret
Bu eşyā-yı kemāhīden al ibret

(RAD 22/13)

Ferāsetle teferrüs ḳıl birāder
Bu ṣūretle ola ḳalbiñ münevver

(RAD 23/1)

Mecāz-ile ḥakīkiyi bilesin
Merātiblerini birbir bulasın

(RAD 23/2)

Olupdur pes bu ḳalbiñ yedi ṭavrı
Ki her ṭavrıñ olur dürlü ẓuhūru

(RAD 23/3)

Birinci ṭavrı āḳil olan insān
Bu Ḥaḳḳı bāṭılı eyleye i`ẓʿ ān

(RAD 23/4)

Mecāẓīde gelir ḳalbe ẖavāṭır
Bu bir vesvesedir bāṭın ü ẓāhir

(RAD 23/5)

Bu nefsān imi ruḥāni mi muṭlaḳ
Mecāzī` ferāset edemez farḳ

(RAD 23/6)

Meẓāhirde nice ṣıfāt-ı hüner vār
Ferāsetle bulur cıġarır her bār

(RAD 23/7)

İkinci ṣadretü`l-ḳalb ehl-i İslām
Ṭefekkür ede ẖayr u şerrini tam

(RAD 23/8)

Ḥayātü`l-ḳalb denir üçüncüsüne
Götürür vāridātü`l-ḳalb yaḳīne

(RAD 23/9)

Denir dördüncüsüne beḥcetü`l-ḳalb
Ferāsetle ḥaḳīḳīyi ḳılır celb

(RAD 23/10)

Ḳulūbüne gelir nūr-ı ferāset
Açılır cān gözü keşf olur ḥikmet

(RAD 23/11)

Beşinci ṭavra denir kūşiş-i dil
Orda ceẕbe ḥāṣıl-ı ḳalb eder bil

(RAD 23/12)

Eḥabb-ı dünya gelir bu araya dek
Velākin ceẕbe anı etdirir terk

(RAD 23/13)

Anıñ altıncı ṭavrıdır fu`ādı
Olup vāsıṭatü`l-kübrā bir adı

(RAD 23/14)

Bu nefsānī mecāzın daḫli yōkdur
Ḥaḳīḳatıñ ferāset nūru çoḳdur

(RAD 23/15)

Yedinci süveydā-yı dil-i naẓar-gāh
Ferāsetle olur her şey`i āgāh

(RAD 23/16)

Bu nūr ṣaḥibine gelse bir insān
Bilir ḳalbinde tolduġunu ol an

(RAD 23/17)

Ḫaber-i mürşid midir ṣāfi`ż-żamīri
Görür ol dīde-i nūr-ı münīri

(RAD 23/18)

Ferāset ṣaḥibi mü`mīn Cemālī
Bulur iman-ı taḥḳīḳle bu ḥālī

(RAD 23/19)

3.2.5.2.8. Yakîn:

Yakîn, bütün hallerin aslı ve nihâyeti, sonu ve bâtınıdır. Hallerin hepsi yakînin zahiridir. Yakînni sonu, her türlü şek ve şüphenin ortadan kalkarak, gayba îmân ve tasdîkin gerçekleşmesidir. Yakînin sonu sevinçtir, münâcâttan tat almadır. Töhmet ve illetlerin ortadan kalkmasıyla gerçekleşen yakîn, kalplerin Allah'ı safâ-i nazar ile müşâhedesidir. Yakîn öyle bir ilimdir ki bu bilgiye sahip olan kimse ulemâ dilinde kullanılan mânâda ve mutlak olarak şüpheye düşmez. Naslarda geçmediği için yakîn ıstılahı Hak Teâlâ'nın vasfı olarak kulllanılmaz.[156]

[156] Ceylan, **a.g.e.,** s. 289

Üç türlü yakîn vardır: İlme'l-yakîn, aklî deliller ile sabit olan ilim; Ayne'l-yakîn, müşâhede ile hâsıl olan ilim; Hakka'l-yakîn, sâlikim ilmen, şuhûden ve hâlen Hak ile bekâsından hâsıl olan ilimdir. Birincisi ehl-i zâhirin ilmi, ikincisi havâsı ilmi, üçüncüsü ehass-ı hvâssa mahsus ola ilimdir.[157]

Halkın Hakk'la bir yönden bağlanrtısı vardır. Birincisi ilme'l-yakîn iledir. Bu mertebede olan tecellîye, tecellî-i ilimî dereler ki erebâbı henüz berzah ehli olduğundan insanları iraşâda kâdir değildir. Sâliklerin çoğu bu mertebede kalmışlardır. İkincisi ayne'l-yakîndir. Bu makamda olan tecellîye tecellî-i aynî derler ki ehilleri irşâda kâdir ve havâsın imâmı olmaya lâyıktır. Berzahtan kurtulmaya bağlı olan bu makam pek az kimseye nasip olur. Üçüncüsü Hakka'l-yakîndir. Bu derecede ki tecellîye tecellî-i hakkî derler ve bunun sâhibi kutb-ı vücûd olur. Lâkin asıl maksat kutb-ı irşâd olmaktır. Bir mertebe dahi vardır ki ona hakîkat-ı hakka'l-yakîn derler ve Rusûlu'llah'a (s.a.v.) mahsustur. [158]

Gūş edip ehl-i taṣavvuf ḥālini
Feḥm edip ʿilme`l-yaḳīn aḥvālini
(RAD 20/1)

Kerem pāyıñ küşād etmiş her dü-serā gördüm
Muḥammed Muṣṭaf ā nice dest-gīr her gedā gördüm
Gelip ʿayne`l-yaḳīn şāh-ı velāyet-pīşvā gördüm
Özümü cümle merdān ile fī taḥte`l-livā gördüm
(RAC 7a)

Şāh-ı Naḳī ü ya Tāḳī ehl-i ʿışḳa muḳtedā
Şāriʿ-ı şerʿ-i mübīn Ḥaḳḳa`l-yaḳīndir şüphesiz
(NCB 15/10)

Īmāndan murad Ḥaḳḳı bilmekdir ʿilme`l-yaḳīn ʿayne`l-yaḳīn Ḥaḳḳa`l-yaḳīn böyle bilenler iman ṣāḥibi olup Ümmet-i Muḥammedden ehl-i vaṣtdan oldu.

(RS 9b/11-12)

---

[157] İz, **a.g.e.,**, s.174s

3.2.5.2.9. Muhabbet-Aşk-Şevk:

Muhabbet, Tanrı'ya, yol ulularına ya da tarikat ulularına ya da tarikat yolunda, yolda yapılan bir işe, bir eyleme karşı gönülde uyanan sevgi, bağlılık [159] anlamlarına gelir.

Maḥabbet ne demekdir bil ḥaḳīḳat
Ḳulūbuñ bir şeye` meyl eder elbet
(RAD 24/1)
Kemāl-i idrāk eder ol şeyde bir ḳuluñ
Ki Allah için ister bir fütūḥun
(RAD 24/2)
Görüp bir nebze nefsinden kemāli
Ol Ḥaḳḳıñ ḳudretiyledir me`āili
(RAD 24/3)
Ḳulun maḥabbeti Allah içindir
Bu taḥṣīl-i rıżā o şāh içindir
(RAD 24/4)
Ki müşāhedesindedir bu maʿnā
O maḥbūbıñ eder ṭāʿātın īmā
(RAD 24/5)
İrādetle maḥabbet oldu tefsīr
Muḥaḳḳiḳler ederler böyle taḳrīr
(RAD 24/6)
Eger ʿulvī ve ger süflī bir ādem
Olur ḥayret-zede-i ʿışk dem-ā-dem
(RAD 24/7)
Maḥabbetden olup ṣādır bu ʿālem
Maḥabbet ile mecbūl oldu ādem
(RAD 24/8)
Maḥabbet bezmine her kim Gelipdir

---

[158] Ceylan, **a.g.e.**, s.289-290
[159] Esat Korkmaz, **Ansiklopedik Alevilik-Bektâşîlik Terimleri Sözlüğü**, Kaynak Yay., İst., 2003, s. 302

Maḥabbet eyleyeñ maḳbūl olupdur

(RAD 24/9)

Maḥabbet es̱eridir şeyḫe beyʿat

Maḥabbet aldırır cāna icāzet

(RAD 24/10)

Maḥabbetle bulur irşādı ṭālib

Olup ez-cān ü dil şeyḫine rāġıb

(RAD 24/11)

Ṣūr ʿunṣurundan geçer ol

Ṣıfātdan ẕāta sālikler bulur yol

(RAD 24/12)

Dü kıṣm oldu maḥabbet ey birāder

Neden ḥaż ede nefsi anı sor

(RAD 24/13)

Bilā ʿillet olur Ḥaḳḳa maḥabbet

Ṭarīḳ-i evliyada bu ne raġbet

(RAD 24/14)

Cemālī çāker-i āli ʿabādır

Maḥabbet anlara cāndan sezādır

(RAD 24/15)

Aşk, sarmaşık manaına gelen ışk, kelimesinden alınmıştır. Sarmaşık, sarıldığı yeri nasıl kaplarsa, aşk da girdiği kalbi, hatta insanın vücudunu öylece sarar.[160]

Birçok dinlerde ve efsanelerde, yaratılış aşkla başlar. Tasavvufun özünü "Kim ki kendinî bildi, öyle ise o, Rabbini deā tanır bilir", "Ben gizlli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve âlemi yarattım" hadislerinden oluşmaktadır. Bu hadislerin muhtevasında aşk vardır. "Vahdet-i Vücûd" felsefsi de Allah'ı bilmeyi ve tanımayı aşk yoluyla gerçekleştirmek ister. "İnsan-ı Kâmil'in, visâl-i Hak için ilk yapacağı şey, "masiva"dan geçmek ve alâik kaydından sıyrılmaktır. Bu da öldürmeyi gerektirir. Sûfî ancak o zaman

---

[160] Eraydın, **a.g.e.,** s. 203

"fenafi'llah"a erer ve sevdiğine kavuşur. Çünkü aşk, Allah'ın zatına ait bir özelliktir. Allah'ın sırrı ve tecellinin remzi bu aşkta gizlidir.[161]

Bu ʿışḳı bil dila eṭ-turūḳ-ı ila`llah
Bā-enfāsi`l-ḫalāyıḳ oldu çoḳ rāh
(RAD 25/1)
Bu üslūb üzre Ḥaḳḳın cānına
Ṭarīḳ çoḳdur velākin aḳrānına
(RAD 25/2)
Ṭarīḳ-i ʿışḳdan aḳreb bir ṭarīḳ yoḳ
On üç ḳısm olur ġayrısı çoḳ
(RAD 25/3)
Ṭarīḳ-i aḫyār ü ebrār ile s̱ettār
Menāyiʿ-i ṭurūḳ bu üçdür ey yār
(RAD 25/4)
Ṭarīḳ-i aḫyār ṣalāt ile ṣıyāmdır
Daḫı ḥacc-ı z̠ekāt-ıla ḳıyāmdır
(RAD 25/5)
Bu yol ile olan Allaha vāṣıl
Nice müddet geçer olmaġa nā`il
(RAD 25/6)
Bu ebrār-ı ṭarīḳ-i ehl-i mücāhid
Edip taṣfiye-i bāṭın-ı fevā`id
(RAD 25/7)
Bu rāh-ıla gidenler Ḥaḳḳa vāfir
Bulur biñde bir yeri Allahı nādir
(RAD 25/8)
Eder künc-i tevekkülde riyāżet
Fenāfi`llaha erişmez nihāyet
(RAD 25/9)
Velī rāh-ı şeṭāretle gidenler
Göñül āyīnesiñ tāb-nāk edenler

---

[161] Abdurrahman Güzel, **Hacı Bektaş Velî ve Makâlât,** Akçağ Yay., Ank., 2002, s. 367-368

(RAD 25/10)

Bu ʿuşşāḳın yoludur ey birāder
Fenāfi`llah maḳāmı ʿışk rehber

(RAD 25/11)

Men ü mādan berī olur o cānlar
Urur nāmūsu ʿārı nāra anlar

(RAD 25/12)

Sürerler māsivāyı dilden ey yār
Görünmez gözlerine zerre ġubār

(RAD 25/13)

Ṣūfī ḫavf ü recā ile giderler
Bular cezbe-i ʿışḳla seyr ederler

(RAD 25/14)

Bidāyeti hemān ʿuşşāḳın ey dil
O zühhādın nihāyetidir bil

(RAD 25/15)

Yolu çoḳ bu ḥayāl ü aḳl ü fikriñ
Girip tekye-i ʿışḳa eyle ẕikriñ

(RAD 25/16)

Cemālī yārı gör mir`at-ı dilden
Olup tecrīd hemān āb-ile gilden

(RAD 25/17)

Şevk, aşırı istek, heves, neşe sevinç. İnsan gönlünün Tanrısal teceliden kaynaklanan coşkusu anlamına gelir.[162]

Ṣaña taʿrīf edeyim gel bu şevḳi
Göñüller neş`esi ʿışḳ ile ẕevḳi

(RAD 26/1)

Bu şevḳ iki ḳsımdır dinle ey yār
Bu ẕevḳ-i şevḳe kim olur giriftār

[162] Korkmaz. **a.g.e.,** s. 405

(RAD 26/2)

Görür maʿşūḳunu müştāḳ olur dil
Ki ru`yet olsa ru`yet ister āḳıl

(RAD 26/3)

Yalınız vech-i maʿşūḳı görenler
Meḥasiniñ velākin görmez anlar

(RAD 26/4)

Meḥasin inkişāfına eder cehd
Bulunur her ikisinde bu ʿahd

(RAD 26/5)

Muteṣavvir olur Ḥaḳdan cemi`an
İki vech üzre ʿuşşāḳa cemīlen

(RAD 26/6)

Elest bezminde Rabbisin görenler
Belī deyip hemān iḳrār verenler

(RAD 26/7)

Velī ṣoñra bu ʿāleme gelirler
Beşeriyyāt ḥicāb olur kalırlar

(RAD 26/8)

Müşāhededen olurlar hemān dūr
O ru`yetin hem bulurdun ola mehcūr

(RAD 26/9)

Olup ol ru`yete ʿāşıḳ bu himmet
Ederler ażm ü iştiyāka raġbet

(RAD 26/10)

Tecelliyāt-ı İlāhīyye olur çoḳ
Bu luṭf-ı Ḥaḳ-durur nihāyeti yoḳ

(RAD 26/11)

Cenāb-ı Ḥaḳḳa her ʿāşıḳ olanlar
Göñül āyīnesinde yāri görenler

(RAD 26/12)

Bulurlar cezbe-i ʿışḳ-ı Ḫudāyı
Silip mir`at-ı dilden māsivāyı

(RAD 26/13)

Görüp muʿāyine-i rū-yi yāri
Tecellī eyleye anlara bāri

(RAD 26/14)

Cemālī yāri seyr eyle göñülden
Görünür nūr-i Ḥaḳ mir`at-ı dilden

(RAD 26/15)

3.2.5.3. Ayin-i Cem:

Rehber:

Cemdeki on iki hizmet sıralamasında yer alan, dedenin, babanın, yöneteceği törenleri hazırlama, yola girecek canlara yolu öğretme görevini yerine getiren kimse.[163]

H̲alīfe-i Ḥaḳ olan mürşid-i müşārü`n-ileyh den nasīb aldırmaḳ üzre bir rehber-i h̲idmet-perver ḥażır olup ṭālibi maṭlūbuna ve ʿāşıḳı maʿşūḳuna peyveste ḳılmaġa vāsıṭa olacaḳdır.

(RAC 2a/10-12)

Rehber-i ṭālib-āver ṭālibi namāz ḳıldıgı oṭaya getirip evvelā ḥużūr-ı mürşide kendi rehberlik h̲ıdmetini baʿde ilā ṭalibi maṭlūbuna ve āşıḳı maʿşūḳuna ayrı görmek maḳṣad-ı h̲ayr-mirṣad-ile meydān ḳapısına gelip.

(RAC 3b/9-12)

Bu maḳām-ı ʿāliyāt münkeşif olduḳda rehber-i saʿādet ah̲ter-ı ṭalible berāber secde-i şükr edip.

(RAC 4b/14-15)

Ḥū dedikde rehber-i h̲idmet-perver mürşidde niyāz postuna oturur icrā-yı aḥkām-ı āyīn-i cem h̲itām bulur.

(RAC 8a/5-6)

İkrar:

---

[163] Korkmaz, **a.g.e.,**, s. 364

Tarikata, yola girmek için verilen söz. İkrar cemi, Yola girmek için düzenlenen ilk büyük törrendir. Bu törenden geçmeyen birinin yola girme, Alevî-Bektâşî olma olanağı yoktur. Yola girmek isteyen talib isteğini açıklamak için önce öncelikle bir rehber bulur. Yola girmak için gerekli işlemleri ondan öğrenir.[164]

Ey ṭālib-i dīdār-ı İlāhī verdiğin iḳrār aldığın iman bu naṣīḥati aldın ḳabūl etdin mi dedikde ṭālib pür-niyāz ile eyva`llah dedikde mürşid-i müşārü`n-ileyh buyururlar ki var rehberiñ rıżāsında ol deyip.

(RAC 5a/19-5b/3)

Ḥaḳ deyip bel baġladım iḳrār verip erenlere
Rehberimle müridimdir Muṣṭafā ü Murtażā

(RAC 6a)

Çerağ uyarma:

Cemdeki on iki hizmet sıralamasında yer alan; çerağcının, gülbenk, tercüman ve dualar eşliğinde çerağları, Tanrısal esinin görünüşe taşınması anısına uyandırılması hizmeti. Kurabanla ilgili işlerin bitmesinden sonra, hizmete çerağ uyarılmasıyla başlanır: Çerağcı, çerğ malzemesinin dedenin bulunduğu yere yakın olmak üzere meydana koyar ve dâr'a durur. Cemaatın duyacağı birsesle ilgili ayeti okur ve eğlip çerağı yakar; çerağ yanarken, tecüman okuyarak, cem erenlerinii salavat vermeye çağırır; ardından, çerağın sağına, soluna ve önüne niyaz eder, ayağa kalkar; geri geri çekilerek meydanın orta yerine gelir ve dâr'a durur; okuduğu düvazı, dedenin duası izler; çerqağcı meydanı terk ettikten sonra zakirler üç düvaz okur; düvaz bitince salarının üzerine eğilp dededen dua beklerler; dedenin dua vermesiyle hizmet tamamlanmış olur.[165]

Ḫalīfe-i Ḥaḳ olan mürşid gelir postuna oturur ol vaḳt çeraḳçıya emr eder derḥāl çeraḳçı ḳıyām birle mürşid ḥużūruna gelir mühr olaraḳ bu tercemānı oḳur Ḥaḳ hū

Eyledim dergāh-ı Ḥaḳḳa çün niyāz

---

[164] Korkmaz, **a.g.e.,** s. 213
[165] Korkmaz, **a.g.e.,** s. 104-105

Ḳıldım erenler ḥużūrunda namāz

Tā edem şāhıñ çerāġıñ rūşenā
Hem erenler dergehi bulsun żiyā

mürşidden şemʿayı alıp delīl çerāġından uyāndırırken bu tercemānı oḳur bism-i şāh

Çerāġ-ı nūr-ı Muḥammed ʿAlīden toġupdur şems-ile māh
Faḳīr bir zerre alayım destūr Allah eyva`llah

āndan çerāġ taḫtına gelir çerāġları uyāndırırken işbu tercemānı oḳur bismi´llah Allah Allah *Seyyid-i Sādāt-ı* muhabbet *sādāt-ı ḫulāṣā-i mevcūdāt ʿālemü`s-sır ve`l-ḫafayāt şefīʿ fi`l-yevmi`l-ʿaraṣāt Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafārā ṣalavāt bir cemāl-i Muḥammed* ilā āḫir baʿde`n-niyāz üç ādım geriye çekilir işbu tercemānı oḳur bism-i şāh

Rūşen oldu çünkü ḳānūn-ı çerāġ-ı evliyā
Eḥl-i faḳra oldu burhān hem delīl-i reh-nümā
Verelim cāndan ṣalavāt hem derūn-ı bī-riyā
Gül Cemāl-ı Aḥmed-i Mürsel ʿAlīyyü`l-Murtażā

baʿde`n-niyāz dār-ı Manṣūra gelir işbu tercemānı oḳur bism-i şāh *çoḳ çerāğı faḫr uyāndır deyi Ḫudānıñ ʿışḳına seyyidi`l-kevneyn-i Ḫātemü`l-Enbiyānıñ ʿışḳına sāḳī-i kevs̱er-i ʿAlīyyü`l-Murtażānıñ ʿışḳına hem Ḫadīce Fatmā ḫayrü`n-nisānıñ ʿışḳına on iki ṣadr-ı velāyet-i pīşvānıñ ʿışḳına çārde maʿṣūm-ı pāk-ı ʿāl-i abānıñ ʿışḳına ḳutbu`l-aḳtāb Ḥacı Bektaş evliyānıñ ʿışḳına ḥaşre dek yansın yaḳılsın Yā Allah anıñ ʿışḳına bir cemāl-i Muḥammed ilā āḫire* üç adım ileri gidip bu tercemānı oḳur Ḥaḳ ḥū *bāṭın iken çerāğ-ı nūr-ı Aḥmed ẓāhir oldu şems-i māh-ı Muḥammed* baʿden`n-niyāz delīli mürşide teslīm ederken işbu tercemānı oḳur Ḥaḳ ḥū *çerāğ-ı nūr-ı Muḥammed ʿAlī rūşen olmuş ezelden ezel āyīn-i cem olmuş ḳānūn-ı evliyā pīr-i erkān Ḥacı Bektaşdan envār oldu Ḥasan Ḥüseyin ḥālet hay erenler Allah eyva`llah deyip* mürşid-i müşārü´n-ileyh çerāğlarıñ gülbengini çeker çerāḳcı baʿde`n-niyāz varıp maḳāmına oturur.

(RAC 3a/7-3b/9)

Çerāğ-ı evliyā nūrü`s-semāvāt
Ki bu menzildir ol Ṭūr-ı münācāt
(RAC 6a)

Gülbenk:

Gülbenk, yüksek sesle bit ağızdan bağırış. Tekkelerde yapılan kimi ayinler sırsında yüksek sesle okunan kalıplaşmış dualara denir. Kalender, Alevî ve Bektaşî, Mevlevî tarikatlarının ayrı gülbenkleri vardır. Yeniçerilerin topluca yaptıkları kimi dualara da bu ad verilir. Gülbank çekmek değimi buradan çıkmıştır.[166]

*Allah eyva`llah deyip* mürşid-i müşārü`n-ileyh çerāğlarıñ gülbengini çeker çerāḳcı baʿde`n-niyāz varıp maḳāmına oturur pes imdi.
(RAC 3b/8-9)

Bir gülbenk mürşid çeker baʿde`n-niyâz ṭâlib-i Ḥaíı mürþide getirüp.
(RAC 6a/3)

Şeyen Allah Allah eyva`llah dedikde mürşid bu gülbengi çeker meydānlarımız küşād olsun göñüllerimiz ābād olsun maḥabbetlerimiz mezdād olsun dostlarımız dil-şād olsun düşmenlerimiz berbād olsun Ḥażret-i pīr efendimiziñ demi yürüsün Balım Sulṭān ve Seyyid ʿAlī Sulṭān ve Abdal Mūsā Sulṭān ve cemiʿ ḫalīfe-i Ḥażret-i pīr-i ḳudemā-yı Bektaşīyān-ı zī-şānıñ ḫayr-i himmetleri üzerimize sāybān olsun üçler yediler ḳırḳlar Ḥızr ġā`ib erenler gözcülerimiz bakıcılarımız olsun bu vaḳtiñ ḫayrı gelsün.
(RAC 7b/19-8a/5)

Çerağ tahtı:

Kıble sıralamsında yer alan ve fehim kıblesi olarak algılanan, törende mürşidin oturduğu yer.[167]

---

[166] Özkırımlı, **a.g.e.,** s.367
[167] Güzel, **a.g.e.,** s. 104

Ey ṭālib bu maḳām-ı ʿāliye taḥt denir ḳırḳlar cem inde ya emr-i subḥānī Selmān-ı pāk maʿrifetiyle maḥbūb-ı Ḫudā Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā efendimize maḫṣūṣ ḳurulan minber-i saʿādet-enverdir ki yaʿni nūr-ı Muḥammed ʿAlīdir ki hīn çeşmesi şen göñlümüzü rūşen ḳılır imdi cāñ gözüñ açıp ḥaḳīḳat-i Muḥammed-i ʿayndan ḫaberdār ol.

(RAC 6a/19-6b/3)

Meydan:

Meydan ya da meydan odası; Alevîlerde-Bektâşîlerde, resmi tören yeridir. İbadet meydanı, erenler meydanı, ve Kırklar meydanı adlarıyla anılır.[168]

Meydan taşı:

Meydanda, giriş kapısının solunda yer alan ve Kolu Açık Hacım Sultan adına kurulan suçluya ceza makamını temsil eden taş. Meydan taşı, suçlara ceza verilme yeridir; erenler yolundan sapanlar burada terbiye edilir; Sahibi, Kolu Açık Hacım Sultan'dır; elinde Hz. Ali'nin Züfikarını temsil eden tahta bir deynek vardı; korkulacak, çekinilecek bir makmdır. Meydanda nefs olarak algılanan "ten" in yönelme yeri olarak anlamında bir ceza makamı olarak somutluk kazanır.[169]

Meydān-ı erenler özge meydāndır işbu leyle-i ḳadr ṭālib-i Ḥaḳḳa bir daʿvet-i Raḥmāndır.

(RAC 4b/13)

Yine dāra gelip baʿde`n-niyaz meydān ṭaşına varıp bu tercemānı oḳur Ḥaḳ Ḥū Allah dost Ḥızr-ı ġā`ib ẓāhir bāṭın ʿayn-ı cem erenleriniñ gül cemāllerine ʿışḳ olsun dedikde yine rehber ṭālibiñ ḳulaġına ḫafī olaraḳ şu pendi eyler ey ṭālib bu maḳām meydān ṭaşıdır ve ṣāḥibi Ḳolu Açıḳ Ḥacım Sulṭāndır ki yolsuzluḳ bī-edeblik eden ve erkāndan ayrılan cānlar ḳānūn-ı evliya üzre bu maḳāmda terbiye edilir işte bunu bilen derviş ādāb-ı erkāndan ayrılmaḳ ve ve ḫilāf ḥarekātdan iḫtirāne ve ictināb eylemek gerekdir.

(RAC 6b/18-7a/3)

---

[168]Güzel, **a.g.e.,** s. 293
[169]Korkmaz, **a.g.e.,** s. 294

Andan bā-emr mürşid meydān ṭaşında olan bāl şerbeti ṭasını alıp dār-ı Manṣūra gelip.

(RAC 7a/13-14)

Dâr-ı Mansur:

Dâr ya da Dâr-ı Mansur, "Enel'-Hak" diyen Hallac-ı Mansur'un anısına, tekyeye, dergâha, bağlamanın ve tarikat, yol uğruna canını feda etmenin br simgesi olarak algılanır. Bir hizmetin konusu olan ya da bir hizmeti yerine getirmek isteyen can, önce buraya gelir ve teslim olur.[170] Ayrıca bu makam eserde, dâr, dâru'l-uşşak, dâru'l-eman, kızıl eşik, mürüvvet taşı, niyaz gibi isimlerle geçmektedir.

Ey ṭālib bu maḳām-ı dārdır ki Manṣūr mertebesidir ve ʿuşşāḳ menzīli ve dāru`l-emāndır ve ḳızıl eşik ve mürüvvet ṭāşı ve niyaz daẖı taʿbīr olunur

(RAC 4a/5-6)

Ḥū dedikde rehber-i ẖidmet-perver mürşidde niyaz postuna oturur icrā-yı aḥkām-ı āyīn-i cem ẖitām bulur.

(RAC 8a/5-6)

Dārü`l-emāne gelip işbu tercemānı oḳur işte iḳrār tercemānı dedikleri budur.

(RAC 6a/9)

Ṭālib-i evlād-ı maʿneviyeyi postuna iḳ`ad eyleye yine dārü`l-emāne gelir.

(RAC 7a/7)

Dāru`l-ʿuşşāḳā gelip baʿde`n-niyaz.

(RAC 6b/8-9)

Baʿde`n-niyaz dār-ı Manṣūra gelir işbu tercemānı oḳur bism-i şāh çoḳ çerāğı faẖr uyandır deyi Ḫudānıñ ʿışḳına seyyidi`l-kevneyn-i Ḫātemü`l-Enbiyanıñ ʿışḳına

---

[170]Korkmaz, **a.g.e.,** s. 110

sāḳī-i kevs̱er-i ʿAlīyyü`l-Murtażānıñ ʿışḳına hem H̱adīce Fatmā ẖayrü`n-nisānıñ ʿışḳına on iki ṣadr-ı velāyet-i pīşvānıñ ʿışḳına çārde maʿṣūm-ı pāk-ı ʿāl-i abānıñ ʿışḳına ḳutbu`l-aḳtāb Ḥacı Bektaş evliyanıñ aşḳna ḥaşre dek yansın yaḳılsın Ya Allah anıñ ʿışḳına bir cemāl-i Muḥammed ilā āẖir.

(RAC 3a/18-3b/4)

Dār-ı Manṣūra geldikde baʿde`n-niyaz ṭālibiñ ḳulağına ẖafī olaraḳ işbu pend-i dilbest eder.

(RAC 4a/3-4)

Pes imdi rehber ṭālibi sefer-i ʿani`llahdan ṣoñra alıp dār-ı Manṣūra gelip bu tercemānı.

(RAC 5b/20)

Andan bā-emr mürşid meydān ṭaşında olan bāl şerbeti ṭasını alıp dār-ı Manṣūra gelip.

(RAC 7a/13-14)

Horasan Postu:

On iki post sıralamasınd ilk sırada yer alan ve birinci hizmet olan cem başkanlığı hizmetini temsil eden, dedenin, babanın, ya da mürşidin oturduğu post.[171]

Baʿde`n-niyaz Ḥorasān postuna ziyarete geydür işbu tercemānı oḳur bism-i şāh ṣāḥib-i erkān Pir-i Ḥorasān H̱ünkār-ı Ḥacı Bektaş Velī Efendimiziñ bu postı Ḥorasāndan getirip cümle müridāt ve maḳṣūdātıñ ḥuṣūl-pez̠īr olması-için ilticā ve daẖālet edilen maḳām-ı ʿālīdir ki tebāen ʿaliyye.

(RAC 6b/15-18)

Aşçı Baba Postu:

Meydandaki on iki post sıralamasında yer alan, Seyyid Ali Sultan makamı.[172]

---

[171]Korkmaz, **a.g.e.,** s. 201
[172] Korkmz, **a.g.e.,** s. 63

Baᶜde`n-niyaz Seyyid ᶜAli Sulṭan postuna gelir bu tercemānı oḳur Ḥaḳ ḥū serdār-ı cihān olan Resūl-i zī-şān Cenāb Seyyid ᶜAli Sulṭāñ Efendimiziñ demine ḥū bir cemāl-i Muḥammed ilā aḫire deyip yine ṭālibiñ ḳulağına ḫafī olarak bu naṣiḥatı eyler Ey ṭālib-i Ḥaḳ bu maḳām Aşcı Baba postudur ve ṣāḥibi Rūm ili gözcüsü Seyyid ᶜAli Sulṭāndır bu maḳāmıñ ṣāḥibi çikleri pişirir ve ḫāmları oldurur ve ṭatsızlara lezzet verir derdlilere dermān olur.

(RAC 6b/9-14)

Gayb Erenler Postu:

Cem ayinideki postlardan biridir. Sahibi Hızır (a.s.)'dir. Bunlara ricâlü'l-gayb erenleri de denir.

Tasavvufi düşüncenin en önemli özelliklerinden birisi de ricâlü'l-gayb anlayışıdır. Bu anlayış önceki devirlerde abdal, evtad, ferd isimleriyle tqasavvufî çevrelerde kâmill veârif kimseler için kullanılmaya başlanmış, Hakîm et-Tirmîzî ile gündeme girmiş, daha sonra İbni Arabî ile yeni bir çehre kazanıp daha geniş bir çerçevede işlenmiştir. Ricâlü'l-gayb, lügat manası olarak, bilinmeyen, görülmeyen, kişiler demek olup tasavvufî ıstılahta bu isim, insanlar arasında gizli velîlere, sâlih cinlere, bilgi ve rızıklarını gaîbden elde eden bir gurup insaba verilir. Bir diğer yaklaşıma göre bu şahıslara ricâlü'l-gayb denmesinin sebebi, çoğu insanlar tarafından bilinmemelerinden dolayıdır. Herkes tarafından kolyca tanınmadıkları, veya gizli olan hakikat ve sırlara vakıf oldukları için ricâlü'l-gayb adı verilen bu seçkin kişilerin arasında bir manevi disiplin ve hiyerarşi vardır.[173]

Baᶜde`n-niyaz ġā`ib erenler postuna varıp bu tercemānı söyler Ḥaḳ ḥū

Seyr-i cemāl-i dost yüce ādem ḫuṭūṭ-ı heft miḥrāb-ı elest
Çār küşe-i post ġā`ib erenlerine Allah dost

[173] Ceylan, **a.g.e.,** s. 262

Bir cemāl-i Muḥammed ilā aḫire evrād-ı ḫafī olaraḳ ṭālibiñ ḳulaġına bu pendi eyler Ey ṭālib bu maḳām-ı ġa`ib erenler postudur ṣāḥibi Ḥıżır ʻaleyhi`s-selāmdır düşkünler meded-ḫāh olduḳları zamān imdādına rüsūr ve ʿilm-i ledün bu maḳām-ı ʿālī ṣaḥibinde ḥatm olunmuşdur dedikde.

(RAC 6b/3-8)

Kırklar Makamı:

Kırklar'ın, gayb erenleri ululuk sıralamasında bulundukları aşama. Tarikat, yol inancında diğer insanlardan farklı kimi Tanrı dostu erenlerin bulunduğuna inanılır. Tanrısal sırları bildikleri için kendilerine gayb erenleri denilen bu kişiler ululuk-ermişlik derecelerine göre sıralanırlar. En üst derecede gavs ya da kutup yer alır; bunu iki imam dört evtad ve kırklar izler. Kırklarla ilgili bilgiler dah çok söylencelere dayanır. Kırklar'ın kimler olduğu konusunda da bir birlik yoktur. [174]

Baʿde`n-niyaz āyīn-i cemde ḳırḳlar makāmına ḳā`im olan erenlere de ferd ferd niyaz etdirip ḫitām bulduḳda.

(RAC 7a/4-5)

Kırklar meydanında var bir işâret
Kırk budakta zuhur eden beşâret
Kırk makamı bir bir ettim nezâret
Esrar-ı Sübhân'a eriştim şükür

(Ş 4/2)

Ali Murtaza Postu:

Bu maḳām ʿAliyyü`l-Murtażā postudur üzerine oturana mürşid denir bu maḳām ʿāşıḳlarıñ Kāʿbesi ʿāriflerin ḳıblesi şerīʿat ṭārīḳāt maʿrifet ḥaḳīḳatıñ menşe`idir.

(RAC 6a/7-8)

3.2.5.4. Zikir:

[174] Ceylan, **a.g.e.,** s.254

Zikir; anmak, hatırlamak demektir. Allah'ın adını kalpte ve dilde devamlı olarak anmaktır. Zikir sayesinde sâlik daima Allah ile birlikte olur, kalbi sükûnet bulur. Sâlik'in seyr ü sülûk'u zikirle gerçekleşir.[175] Turuk-ı âliyye adı altında toplanmış olan tarikatların müşterek esası zikirdir. Her tarikatın usül ve âdâbı birbirinden şeklen az çok farklıdır. Tarikatte zikir, esas itibariyle hafî ve celî olmak üzere iki kısımdır. Bazı tarikat pirânı bu iki tarz zikri de tekrar taksime tabi tutarak, zikr-i celîyi, lisanın zikri, kelime ve ses işitilmeksizin içte yapılan zikir ki, ona da nefsin zikri derler, kalbin zikrini ise Hakk'ın Cemâl ve Celâl'ini düşünerek yapılan zikirdir diye tasnif etmişlerdir. Zikr-i hafî ise, en yüksek bir meretebede buluna sofinin Hakk'ın cemâlini görmesidir. Bir de vuslat makamı vardır ki buna: Zikr-i hafiyyu'l-hafî, yani "gizlinin gizlisi" derler. Tarikatlerde esas olan bu zikirdir.[176]

Bu vird-i ẕikr ü tevḥīd eyle ẕākir
Sivādan ḳalbinī eyleye ṭāḥir
(RAD 5/1)

İkilik naḳşını ḫak ede dilden
Gelir bir ʿışḳ aña Rabbu`l-Celīlden
(RAD 5/2)

Bu jengār-ı sivāyı pāk eder ʿışḳ
Bu mira`āt-ı dili tāb-nāk eder ʿışḳ
(RAD 5/3)

Bu ẕikrin ḳuvvetiyle gide ẓulmet
Ẓuhūr eyler hemān-dem nūr-ı vaḥdet
(RAD 5/4)

Beşeriyyetdedir aḥkām-ı kes̱ret
Melekiyyetle gelir ḳalbe ḥālet
(RAD 5/5)

Rubūbiyet fenāfi`llah maḳāmı
Ṣaḥv baʿde`l-maḥv ḳā`im-i maḳāmı
(RAD 5/6)

Ḥâḳīḳatdır beḳābi`llah ẓuhūru

---

[175] Torun, **a.g.e.,** s. 398-399
[176] İz, **a.g.e.,**, s.174

Beḳā-ender-beḳā bulunca nūru

(RAD 5/7)

Ara yerden çıġar bi`l-cümle taḳlīd

Bilinir ol zamān bu sırr-ı tevḥīd

(RAD 5/8)

Erer Ḥaḳḳa bu ẕikr ile erenler

Bulur Ḥaḳḳı bu tevḥīde girenler

(RAD 5/9)

Ẕikr ḳalbin cilāsıdır ʿazīzim

Göñül ẕikrin liḳāsıdır ʿazīzim

(RAD 5/10)

Güñülde olmāz ise māsiva´llah

Tecelliyāt eder ol ḳalbe Allah

(RAD 5/11)

Bir olur ẕikr-i ẕākir ile meẕkūr

Görünür ol zamān bu cümle bir nūr

(RAD 5/12)

Naẓar ḳıl ʿaynı ibretle cihāna

Ḳamu birdir ṣaḳın düşme gümāna

(RAD 5/13)

Ḳalır mı gör hemān bir ayrı gayrı

Degil *min ḥayṡü`l-mecmūʿ* ayrı

(RAD 5/14)

Erince olurmuş ḳatre ʿummān

Bulunur zerre ṭoġsa şems u tābān

(RAD 5/15)

Ḳulūbüñ ẕikr-ile gel eyle mir`at

Cemālī Ḥaḳ tecelli` ede bi`z-zat

(RAD 5/16)

Ẕikr-āb-ıla sil mirʿat-ı ḳalbi

Oḳu evrād ü eẕkārını ḥasbi

(RAD 9/8)

Rūz u şeb dergāḥ-ı Ḥaḳḳā ẕākir ol

Ḳahrına lüṭfuna ṣabr-ı şākir ol

(RAD 12/6)

3.2.5.5. Tarikatlarla İlgli Maddi Unsurlar:

3.2.5.5.1: Post:

Tarikat yolunda, yolda bir aşamayı , bir makamı simgeleyen ve seccade olarak algılanan, pirin, dedenin, ya da babanın oturduğu tabakalanmış deri. Alevîlik-Bektâşîlikte On iki imam sayısınca on iki post vardır. Postlar kutsaldır; büyük bir sevgi ve saygı kaynağı durumundadır. İnançta postun başı teslim; ayağı hizmet; sağı el tutuma; solu nefsini kırma; dışı sebat; içi temkin; ortası muhabbet; mihrabı cemal; doğusu sevinç; batısı bilim; koşulu erenler baş eğmek; canı tekbir; şeriatı yok olma; tarikatı acıma; marifeti rıza ve hakikati kavuşma ve bekleme durağı olarak algılanır.[177]

Meydān-ı erenler küşād olup āyīn-i cemde bulunacaḳ cānlar saf-beste durur ḫalīfe-i Ḥaḳ olan mürşid gelir postuna oturur

(RAC 3a/6-7)

3.2.5.5.2. Çereğ:

Tanrı'nın ışık biçiminde görünüşe taşınması, Hz. Muhammed'in Tanrı'dan gelen ilk ışık olması, Hz. Ali ve soyunun bu ışığın sürekli taşıycısı durumunda bulunması anısına, ruhun aydınlatılmasının bir sembolü olarak algılanan ve cem törenlerinde kullanılan kandil.[178]

Mürşidden şemᶜayı alıp delīl çerāğından uyandırırken bu tercemānı oḳur bism-i şāh

Çerāġ-ı nūr-ı Muḥammed ᶜ Alīden toġupdur şems-ile māh
Faḳīr bir zerre alayım destūr Allah eyva`llah

andan çerāġ taḫtına gelir çerāġları uyandırırken.

(RAC 3a/11-13)

---

[177] Korkmaz, **a.g.e.,** s. 361-362
[178] Korkmaz, **a.g.e.,** s. 104

3.2.5.5.3. Tiğ-Bend:

İkrar ayininde mürşit tarafından üç düğüm atılarak nasip alan canın beline yöntemine uygun biçimde bağlanan, o gün tığlanan kurbanın yününden örülmüş kuşak. Nasip alan her canın bir tiğ-bendi vardır. Tiğ-bend, o gün tığlanan kurbanın yününden yapılan ve On iki imamı simgelyen on iki ip kullanılarak özel içimde örülmüş 2-2.5 metre uzunluğunda bir kuşaktır, Üzerinde üç düğüm, "Allah-Muhammed- Ali" adlarını belirlemeyi ve "eline-diline-beline" sahip olmayı simgeler. İkrar eyininde, nasip alacak can, rehberi tarafından meydana, mürşidin huzuruna ; Hallac-ı Mansur'un dâr'a çekilirken boynuna geçirilen ipin anısını yaşatmak için tiğ-bendi boynuna bağlanarak anılır.[179]

Tācını mürşid-i kāmile teslīm eyleyip tīġ-bendi alıp ṭālibiñ yanına geldükde işbu āyet-i celīleyi oḳur maʿ besmele *İnne evvele beyti vażʿu`n-nās elleẕī* .......... *mübāreken ve hüde`l-lil ʿālemīn ayet beyteten maḳāmü İbrāhīm ve men deḫelehü kāne emeten* ṣadaḳa`llahu`l-ʿaẓīm deyip rehber-i şefḳat-māderi ṭālibiñ .... ki tīġ-bendi atarken bu tercemānı oḳur .

(RAC 4a/19-4b/3)

Ḫidmet-i merdāne men dil-bendinî
Küşvāre eyledüm pīr pendinî
Rehber ile pīr etegin tutmaġa
Taḳdı Selmān boynuma tīġ-ı pendinî

(RAC 4b/)

Tīġ-bendinî üç döküm ura her dökümüne bir iḫlāṣ-ı şerīfe oḳuya ve ṭālibiñ ellerini başına ḳaldırıp tiġ-bendinî ṭālibiñ meyānına bend ederken bu āyet-i celīleyi oḳuya maʿ besmele *Yā eyyühe`l-leẕīne āmenuṣbirū ve ṣāberū verābeṭū ve`t-teḳu`llahe leʿalleküm tüfliḥūn* deyip tīġ-bendi beline bağlayıp ʿāẓameten tekbīr deyip.

(RAC 16-20)

3.2.5.5.4. Taç:

[179] Korkmaz, **a.g.e.,** s. 438

Dervişlerin başına giydikleri başlık. Alevîlk-Bektâşîlik inancında taç, Tanrı'nın sevigili kullarına bir armağanı olarak algılanır. Buyruk'a göre, gökten yeditaç indi; beyaz renkli olan Hz. Âdem'e; ikinci taç, yine beyaz renkli olarak Hz. Nuh'a; üçüncü taç siyah renkli olarak, Hz. İbrahim'e; dördüncü taç sarı renkli olarak, Hz. Mūsā'ya; beşinci taç mavi renkli olarak, Hz. İsa'ya; altıncı taç yeşil renkli olarak Hz. Muhammed'e ve yedinci taç kızıl olarak Şah-ı Merdan Hz. Ali' ye sunuldu.[180]

Ṭalibiñ ellerini ve ayaḳlerını erkān-ı ʿAliyye üzre mührr etdirip başından tācını alırken.

(RAC 4a/16-17)

Ol vaḳt mürşid-i müşārü`n-ileyh ṭālibiñ kulāğına *serrün min serrü`l-lāh ve feyżün min feyżu`llah*olan telḳīr ḥaḳīḳat gözünü tekmīl eyledikden ṣoñra şerīʿatde üstvār ol ṭarīḳatda ḫaberdār ol maʿrifetde pāyidār ol ḥaḳīḳatda ḫāksār ol deyip tācını başına giydire.

(RAC 5a/12-16)

[180] Korkmaz, **a.g.e.,** s. 407

3.3. CEMİYET:

3.2.1. Şahıslar:

3.3.1.1. Hz. Muhammed'in Akrabaları:

Hz. Hatice:

Hz. Peygamberi'in ilk eşidir.

Maḥrem-i Esrār Resūlü Kibriyā Ḥażret-i H̱adīcetü`l-Kübrā raḍıya`l-lāhu ʿanhā vālidemizdir viladetleri Mekkede ʿĪsādan 605 sene ṣoñra dünyāya gelip Ḥażret-i Peyġamber 25 ve H̱adīcetü`l-kübrā 40 yaşında oldukları ḥālde tezevvüç edip aṣlından H̱adīce binti H̱uveyli nām-ıla meşhūr ve beġāyet māl-dār bir māhiyet-i vefā-dār olup iptidā Ḥażret-i Peyġamberi taṣdīk ve iman-ı şehādet eden oldur neseb-i ʿaliyyeleri H̱adīce binti H̱uveylid bin Esed binʿ Abdu`l-ġarī bin Kusay bin Gilaydir ve Kusayda anıñ nesebi Peyġamber ʿaleyi`s-selavāt-ı ve`s-selām nesebine muṭṭaṣıl olur ve H̱adīceniñ ol Ḥażrete nisbet cihetinden ẕevcāt-ı muṭahharānıñ eñ aḳrebidir ve anıñ vālidesi Fāṭıma binti Rayde bin El-Aḥmed ve bin ʿAṣda bin Levy nesebine mülḥiḳ olur Faẖr-i ʿĀlem Efendimizle tezevviç etdikleri günden beri fevḳa`l-ḥad riʿāyet-i maḥṣūṣanda bulunup mālını İslāmiyet yolunda ve Ḥażret-i Peyġamberiñ uġrunda ṣarf etmişdir ẕīrā H̱adīce bir ʿāl-i cenāp ve fāżıle ve ʿaḳile ve ẖāẕime ẖātūn idi ki cāhiliyyetde aña ṭāhire dirlerdi ol sebepden Ḥażret-i H̱adīceniñ feża`iline nihāyet yoḳdur ve ḥattā ḥaḳlarında Ḥażret-i ʿAlī Keremu`llahu veche *ẖayru'n-nisā`ihā Meryem ve ẖayru`n-nisā`ihā H̱adīce* buyurmuşdur el-ḥāṣıl 25 sene Ḥażret-i Peygamber ile maġmur olduġu ḥālde 65 yaşında iken baʿs̱en on ikinci senesi vefāt edip ḳaṣrāt-ı cennātu`l-ʿaliyyātda maḳām ṭutmuşdur maḳber-i ʿaliyyeleri Mekke-i Mükerremede Ḥucūt nām maḥal-i ʿaliyyātda olduġu cümlenin maʿlūmudur.

(MAA 4a/16-4b/15)

Hem H̱adīce Fatmā ẖayrü`n-nisānıñ ʿışḳına.

(RAC 3a/20-3b/1)

Ḥażret-i H̱adīce ile Faṭıma ẖayru`-nās
Perde-i ḥaşmında ümmü`l-mü`minīndir şüphesiz

(NCB 15/3)

Hz. Fatıma:

Hz. Peygamber'in kızı ve Hz. Ali'nin eşidir.

Küncine-i ʿār-ı H̱udā ẖazīne-i dürr-i übhetā mesned-nişīn-i ʿismet-serā Ḥażret-i Fāṭımatü`z-Zehrā radıya`llahu ʿanhümā vālidemiziñ vilādet-i şerīfeleri bayānındadır Ḥażret-i İmam Muḥammed Bāḳır Efendimiziñ rivāyeti üzerine baʿs̱den beş sene muḳaddem dünyāya gelip vālideleri Ḥażret-i H̱adīcetü`l-Kübrādır ve peder-i ʿāli-ḳadirleri H̱ātemü`l-Enbiyā Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭāfā efendimizdir pes Faṭımatü`z-Zehrānıñ zamān-ı vilādetinde ṭaraf-ı Ḥaḳdan ve ʿālem-i ġaybdan Sāre zevc-i H̱alīlu`llah ve Meryem bin ʿUmrān ve Gülsüm Rāżiye Mūsā ve Asiye zevc-i Firavn bu dört ẖātunlarıñ ervāh-ı muḳaddeseleri ḳābile ṣūretinde Ḥażret-i H̱adīcetü`l-Kübrānıñ ḥamli ẖıdmetine me`mūr olup tā ḳi Fāṭmatü`z-Zehrā mütevellide-i ʿālem-i vücūda ḳadem başdıḳda nūr-ı ruẖṣārını āsmāna ʿalem çekdi Ḥażret-i Fāṭımatü`z-Zehrānıñ müddāt-ı ḥayātında ekābir ü eşrāf-ı Kureyş tezevvücüne raġbet etdikce Ḥażret-i Resūlullāḥ buyururdu kim Fāṭmanıñ tezevvücüne munṭaẓır ü ṣıyyem diyerek cevāb verirler idi vaḳtā ki hicretiñ ikinci senesiniñ māh-ı Recebinde Ḥażret-i Fāṭıma on sekiz yaşına geldikde Ḥażret-i Cibrīl Melekü`l-Celīlden gelip Ḥażret-i Peyġambere gönderdigi *İnna`llaha ye`mürüküm en tezevvece Fāṭımatün leʿālī* fermān-ı İlāhī muḳteżāsınca ʿAliyyü`l-Murtażāya tezevvüç emrine icāzet ḥāṣıl olup hemān ekābir ve eşrāf-ı Beni Hāşim cemʿ edilip Ḥażret-i Resūlu`llah bir ḥutbe-i beliġ ḳırā`at buyurup bir muḳteżā-yı fermān-ı H̱udā Ḥażret-i Fāṭmatü`z-Zehrāyı ʿAlīyyü`l-Murtażā ʿaḳd etdigini iʿlān eyledi baʿde-mā Ḥażret-i Fāṭmatü´ z-Zehrā Ḥażret-i ʿAliyyü`l-Murtażā efendimizle on sene maġmur olup Ḥażret-i Resūl ʿAleyhi`s-Selāmın dünyādan āḥirete teşrifleri tarīḥi bulunān onuncu seneden altı māh mürūrundan ṣoñra peder-i vālā-güherleri Ḥażret-i Faẖr-i ʿĀlem efendimiziñ kemāl-ı ḥasret-i iştiyāk-ı nübüvvetlerine ġayr-i müteḥammil bulunduḳlarından nāşi 28 yaşında iken ʿālem-i fānīden ʿāżīm-i dārü`n-nāʿīmhā olmuşdur Ḥażret-i Fāṭmatü`z-Zehrā vālidemiziñ Ḥażret-i Şāhı Velāyet efendimize ḥīn vefātında eyledikleri vaṣiyyeti böyledir ki yā ʿAlī ẕamān-ı ḥayātımda dīde-i nā-maḥremden mestūr olduġum gibi ḥīn vefātımda daẖı naʿşü`n-naẓār perīşān olmaya deyi vāḳiʿ olan vaṣiyyetleri üzre gece defn olunmuşdur ve mezār-ı gül-zārlar-ı dārü`n-nāʿīm-i ḳarārları Medīne-i Münevverede nezd-i Cenāb-ı Ḥazret-i Peyġamberīde ziyāretgāh-ı ʿismet-penāh seyyidü` n-nās olduġu cümleniñ maʿlūmudur.

(MAA 4b/15-5b/3)

Hz. Fatıma'nın bir ismi de Zehra'dır. Burada o ismiyle kullanılmıştır.

Ol ciger-kūşe-i Ẕehrā şeb-çerāġ-ı ḫandān
Feyż-i elṭāf-ı Hudādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā
(NCB 5/3)

3.3.1.1.1. On iki imam:

Şia mezheplerinden Câferîlik inancını benimseyenlerce din ve dünya işlerini yürütmekte önder sayılan 12 din ulusunun genel adıdır. On iki imamlardan 12. İmam Mehdi dışında hiçbiri ecelleriyle ölmemişlerdir. [181]

Alevîlik-Bektâşîlikte imam, Tanrı'ya yakın kutsal kişidir; insanlarla Tanrı arasında kutsal bağ kurar. Onun bütün yaptıklarıı Tanrı adınadır.; bu nedenle o suçsuzdur, masumdur; eylemlerinden sorumlu değildir, yücedir, uludur, ölümsüzdür. İmamın buyruklarını yerine getirmek bir yol görevidir, bir inanç gereğidir; onun sözleri tartışılmaz, ona karşı başka bir düşünce ileri sürülemez. İmam bir inanç kaynağı durumundadır; daha doğrusu inanç imamla başlar.[182]

Şerīʿat ṭarīḳat toġru rāhımız
Ma`rifet ḥaḳīḳat şems-i māhımız
Muḥammed Muṣṭāfā ḳıble-gāhımız
İs̱nā ʿaşere İmamu`llahımız var
(NCB 18/2)

On iki imama uyanlar, onları kendilerine rehber görenler doğru yoldadır inancı vurgulanıyor.

On iki imamı ḫaḳ bilen kişi
Ẓahir ü bāṭında toġrudır işi
(RS 2b)

---

[181] Özkırımlı, **a.g,e,.** S. 377-378
[182] Korkmaz, **a.g.e.,** s.335

On iki imama ittibaʿ edenler şüphesiz
Ḳıble-i muḳtī buldu ḳalmadı şekk ü gümān
(NCB 14/9)
Kilk-i ʿaczimle dāmen-i mihriñ ṭutup tā haşre dek
Medḥ-i on iki imāmı eyledi vird-i ẕebāñ
(NCB 14/12)
Dil çereġıñ uyarıp şemʿ-i Cemāl-ile hemān
Nesl-i On iki imam gün gibi ẓāhir-i bāhir
(NCB 7/12)

Hasan Cemâlî Baba burada da On iki imama olan bağlılığından dolayı kurtuluşa erdiğini belirtiyor.

Sevdigim On iki imam men gürūh-ı nāciyim[183]
Yetmiş iki fırḳadan oldum berī daḫı cüdā
(RAC 6a/14)
Siz hâricî biz nâci
Zıt ender zıddız velhâsılı
Siz münkîri biz mukdîri
Siz bir taraf, biz bir taraf
(Ş 11/10)
Gürûh-ı nâci den olan erenler
Hânedân-ı Mustafa'yı sevenler
Dilinde zikrini dâim edenler
Varta-yı helaktan amana gelir
(Ş 36/3)

Eserlerde ayrıca yaygın olarak yer alan bir kullanım da "Âl-i Abâ" kullanımıdır.

---

183 "Gürûh-u Nâcî ya da Fırka-i Nâciye: Kurtulmuş topluluk. Hz Muhammed'in "Ümmetim yetmiş üç bölüğe ayrılacak hepsi cehennemdedirler ancak bir bölüğü cennetlilktir, kurtulmuştur" dediği rivayet edilmiştir.Alevî-Bektaşî şairleri bo döze dayanarak kendilerinin kurtulmuş topluluk olduğunu belirtirler. Özkırımlı, **a.g.e.,** s.367

Ehl-i Sünnet'in meşhur âlimlerinden Ebû Câfer et-Taberî Ümmü Seleme'den şöyle bir hadis rivayet eder: "Ümmü Selelme dedi ki: Hz. Peygamber benim yanımda idi. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin de vardı. Onlara hâzire (parça etlerin üzerine un konularak pişirilen bir arap yemeği) pişirdim. Yediler; sonra Hz. Peygamber onların üzerine bir örtü örttü ve "Allah'ım, onlar benim Ehl-i beyt'imdir; onların kusurunu gider ve onları temiz kıl, dedi". Bu rivayette sözü geçen "örtü" (abâ) den kinaye, Hz. Peygamber, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'den ibaret beş kişiye, Ehl-i beyt dendiği gibi, bilhassa bizim kültürümüzde Âl-i Abâ (abanın altındaki soy) ve Hamse-i Âl-i Abâ (abanın altındaki beş kişiden oluşan soy) adı da verilmitir. Hatta Hz. Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin ve Fatıma'nın isimleri el pençesi şeklindeki levhalar haline sokulmuş ve bunlara da Pençe-i Âl-i Abâ veya Türk halkının söyleşinde Ali Pençesi şekline dönüşmüştür. Ayrıca Hz. Peygamber'in soyunun kulu, kölesi anlamında Bende-i Âl-i Abâ sözü de kullanılmıştır. Gerek Pençe-i Âl-i Abâ ve gerek Bende-i Âl-i Abâ sözlerindeki Âl-i Abâ tamlaması ya halk dilinde söylenişi zor olduğu yahut dil inceliği bilinmediği için Ali Pençesi veya Ali Bendesi şekillerinde yani bir anlam kazanmıştır.[184]

Özellikle Hz Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e yapılan bir atıftır. Anane, bir gün Peygamber'in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i yağmurdan korumak için abasını açtığı ve adın buradan geldiği şeklindedir. Bektâşîlerin kendilerinde söz ederken genel olarak sıkça kullandıkları bir terimdir.[185]

Ḫisse-i āli-ʿabā ey nūr-ı ʿayn
Anları bilmek ve sevmek aṣıl dīn
(RS 2b)
Ehl-i beyt ḥaḳḳınmda buyurdu Ḫudā
Ḳāle vüyuṭahhirüküm taḍhīran
(RS 2b)
Ḥażżı bular ile buldu ehl-i ḥāl
Ol sebebden oldular ṣāḥib-kemāl
(RS 2b)
Ehl-i ʿışḳa bular oldu reh-nümā

[184] Ethem Rûhi Fiğlalı, **Türkiye'de Alevîlk ve Bektâşîlik**, Selçuk Yay., Ank., 1994, s. 238
[185] Birge, **a.g.e.,** s. 250

Rāh-ı ͑ışḳ içre ḥaḳīḳat pīşvā

(RS 2b)

Dü-cihānda ister isen ṭoġru rāh

İḳtidāḳıl bulara bī-iştibāh

(RS 2b)

Bende-i āl-i ͑abā ol ey Cemāl

Olasın ͑ālemda tâ kim ehl-i ḥâl

(RS 2b)

Cemālī bende-i ͑āl-i ͑abāyız şükür Allah kim

Derūn içre olan ḫ̮ālā o kimyā-yı maḥabbetdir

(RS 11b)

Eger feyżiñ bulam dersen Ḫ̮udānıñ

Ṭutagör dāmeniñ āl-i ͑abānıñ

(RAD 28/9)

Ṭutup yüz çār-yār-ı bā-ṣafāya

Niyāz-mend olmuşum āl-i ͑abāya

(RAD 29/14)

Alevî-Bektâşî inancında Ehl-i beyt, aynı zamanda kurtuluşa ermiş olan topluluktur. Bilindiği gibi Hz. Peygamber'den rivayertleri olan bir hadîs nakledilmektedir. Buna gör, İslam ümmeti yetmiş üç fırkaya ayrılacak ve Resûlullah ile ashabının yürüdüğü yolda olan biri dışında diğerleri cehenneme gidecektir; cennete gidecek o bir fırka da Kurtuluşa Eren Fırka (el-fırkatü'n-nâciye)'dir. Bunun tam zıddı bir rivayete göre ise, İslam ümmeti yetmiş üç fırkaya ayrılacak; onlardan yetmiş ikisi cennete biri cehenneme gidecektir.[186]

Sevdigim On iki imam men gürūh-ı nāciyim

Yetmiş iki fırḳadan oldum berī daḫ̮ı cüdā

(RAC 6a/14)

On iki imam sırasıyla şöyledir:

[186] Fiğlalı, **a.g.e.,**, s. 235

3.3.1.1.1.1. Hz. Ali:

Alevî-Bektâşî kültürünün ilk imam olarak tanıdığı Ali bin Ebî Talib, İslam tarihinde Hz. Peygamber'den sonra hilafet mevkiine gelen Hulefâ-i Râşidin'in dördüncüsüdür. Babası Hz. Peygamber'in amcası Ebû Talib bin Abdu'lmuttalib bin Hâşim, annesi de Fâtıma binti Esed bin Hâşim idi. Bi'setten yaklaşık dokuz veya on yıl önce Mekke'de doğmuştur.

Çocukluğunda hiç puta tapmadığı için, kendisi, daha sonraları Keremu'llahu veche (Allah yüzünü şereflendirsin) sıfatıyla anılmıştır. Künyesi Ebu'l-Hasan'dır. Hz. Peygamber tarfından verilen bir künyesi de Ebû Turab (Toprak Babası)'dır. Esedu'llahi'l-Gâlib, el-Murtazâ, haydar-ı Kerrâr gibi lakabları vardır.[187]

Şāh-ı evliyā Ḥażret-i İmam -ı ᶜAliyyü`l-Murtażā is̱nā ᶜaşerden birinci imām-ı hedī olup vilādet-i saᶜādetleri ḥicretden 22 sene maḳdem Recep-i şerīfiñ 12`nci Cumᶜa günü Hürmüz Şāhıñ ḥükūmeti zamānında olup Ḥażret-i Murtażānıñ vālideleri Fatıma binti Esed bin Hāşim ṭavāf-ı Kāᶜbe ederken ᶜAbbās bin ᶜAbdulmuttalib ve cemᶜi Benī Ḥāşim 'aḳabince ṭavāfa meşḳūl-ı münācāt iken nāgāh Fatımaya es̱r-i ṭālḳ ẓāhir olup ṭaşra çıkmaġā mecāli ḳalmamaġla fi`l-ḥāl dīvār-ı Beytu`llah şaḳḳ ve Fatıma naẓardan ġā`ib-i muṭlaḳ oldu üç günden ṣoñra ḥarem-i Kaᶜbeden çıka geldi elinde arslan-savlet bir oġlan-ı cihān-bañ ile Fatıma binti Esed ḥücresine gelip ᶜādet üzre mehde baġladıḳda Ebū Ṭālib ḥażr olup ruḫsār-ı şerīfiñ görmeġe niḳābına el urduḳda Ḥażret-i ᶜAliyyü`l-Murtaẓā Pençe-i Ḫayber-güşā ile Ebū Ṭālibiñ elini menᶜ edip ruḫsārına bir pençe urdu vālidesi daḫı taḳrīb etmek istedi anıñ daḫı ruḫsārını mecrūḥ ḳıldı Ḥażret-i Resūlullah ol vaḳt tam 20 yaşında idi müjde-resān ᶜAlīyyü`l-Murtażānıñ vilādet ḫaberiñ semᶜ-i risālet-penāha erişdirdikde mülākāt etmek üzre kühvāre-i meh-pāre üzerine mütevecciẖ olaraḳ Ḥażret-i Murtażā mest-i ḫāb iken rāyiha-yi giysu-yi müşk-bār Resūlu`llahı istis̱mām etdiġi anda dīde-i ḥaḳīḳat-bīn açıp niḳāb-ı ruḫsārını küşād ḳıldı ve z̠ebān-ı ġonçe-dehān ile bu maḳāle`i müterennim oldu işbu ḳıṭ`a-i ḥikmet beliġadır

Şükr kim oldum müşerref devlet-i dīdārına
Dīde-i ḫāb-tārımı açdım gül-ruḫsārına

---

[187] Fiğlalı, **a.g.e.,**, s. 238

Olmadı żāyiᶜ adem menzillerñ katᶜ etdigim
Vāṣıl oldum pertev-i ḫurşīd-i pür-envāyine

Ol hīnde Ḥażret-i Resūlü Ekrem mehdin açıp ḳucağına alup tehniyet-i ṭarīḳ-ile iltifāt buyurduḳları ebyāt-ı ḥikmet-i ᶜāliyyātdır

Merḥabā ey ḳıble-i ᶜ erbāb-ı ᶜizz ü iḫtişām
Ḫayr-muḳaddem ey şeh-i aṣḥāb-ı ḳadr-ı iḫtirām

Ben ki mebᶜūs̱um cihān ḫalḳını daᶜvet ḳılmaġa
Ḳılmadım sen gelmedeñ bu emre iḳdām ü ḳıyām

Ẕāt-ı pākiñ inṭiẓārıydı ne pinhāñ ġayriden
Mūcip aḫber-i izhār-ı nübüvvet ve`s-selām

Ḥażret-i Murtażānıñ ṣabāvet ᶜāleminde iken nice nice eẓhār-ı kemālāt ü kerāmāt buyurduḳları Ḥażret-i Faḫr-ı Risālet Efendimiziñ mehd içinde ağzına virdikleri laāb güher-bārlar-ile ḥikmet-i ās̱ārlarıdır ve birde ᶜAlīden muḳaddem bu saᶜādet hiçbir kimseye müyes̱s̱er olmamışdır ki naḳş-ı ḥarem-i Kaᶜbede mütevellid ve andan ṣoñra daḫı diger kimseye naṣīb olmayacaḳdır

Murtażā bir dürr-i deryā-yı velāyetdir kim
Ḥarem-i Kaᶜbedir ol dürriyetimiñ ṣadefi
Ġayrdan eşref olsa anıñçündür o kim
Ḥarem-i Kaᶜbeden ol kesb ḳılıpdır şerefi

On yaşına vardığı ḥālde Peyġamber ‘aleyhi`s-selām nübüvvetle mebᶜūs̱ oldu baᶜde`l-baᶜs̱ Ḥażret-i Peyġamber-i Ẕī-şān ile on üç yıl Mekkede iḳāme buyurup hicretiñ ikinci senesi Ḥażret-i Murtażā 24 yaşında iken bir mūcim fermān-ı İlāhī üzre binti Resūlulāh Fatımatü`z-Zehrāyı tezevvic eyledi ve 22 yaşını bulunca ol vaḳt Ḥażret-i Resūlu`llah āḫirete intiḳāl buyurdular Ḥażret-i Murtażā daḫı hicretiñ ḳırḳıncı senesi 21 Ramażānın Cumᶜa gecesi Kūfede secde-i ᶜaliyyelerinde ṣabāḥ namāzını edā buyurmaḳda iken Muᶜaviye-i Emevī zamānında ᶜAbdurraḥman bin Mülcīm ᶜaleyhi`llaᶜne nice seneler

luṭf u iḥsān-ı celīlerine müstaġriḳ olmuş iken olunan ve ʻadā üzerine ẕeḫārif -i dünyāya meyl edip ẕehr āb-ile sulanmış olan şemşīr-i bed-kerdārıyla katle üstüḫvān-ı ḍarb-ı şedīdle iki şaḳḳ edip te`s̱īrāt-ı es̱er-i cerḥden şehīden *verefaʿnāhu mekānen ʿaliyyen* mertebe-i ʿaliyyesine vāṣıl olup maḳām-ı ʻatebe-i ʿaliyyeleri Baġdād Beḥiştābād civārında Necef-i eşref de ziyāretgāh-ı ʿālī dergāh olduğu bedīhī ve bedīdārdır elhāsıl Ḥażret-i Peyġamber Efendimiziñ irtiḫālinden 20 sene mürūrundaʿālem-i beḳā buyurduḳları muḥaḳḳaḳ olup ve bu iki Sulṭān-ı ẕī-şānıñ ikisininde altmış üçer sene maġmur olduḳları *ʿAliyyün mietü ve ene mietihü* ḥadīs̱-i şerifinde mā-ṣadaḳdır.

(MAA 3a/6-4a/12)

Gel dest-i ʿAlīden içegör kevs̱er-i ʿışḳı
Mestâne ṣıfat Ḥaydar-ı Kerrāre budur yol

(RS 15b)

ʿAlīden bir ḳadeḥ mey nūş ederseñ
Bulur cānıñ ḥayāt-ı cāvidānıñ

(RS 18a)

Señindir ve sen ẓulmāt içre gitme
Şehā āb-ı ẕülāl olmasın dehānıñ

(RS 18a)

ʿAlī nūr-ile ḳıl ḳalbiñi tenevvīr
Kemāla erişe dīn-i īmānıñ

(RS 18a)

ʿAlīdir sāḳī-i kevs̱er Cemālī
Bulup ol menbaʿı ḳıl tāze cāñı

(RS 18a)

Dest-i Haydardan içenler kevs̱eri
Mest-i medhūş ezelden eks̱eri

(RAD 27/14)

Mücerred ḫāk-pāy-ı Muṣṭafāyım
Ġulām-ı nā-tuvān-ı Murtażāyım

(RAD 27/14)

Sūre-i Ḥaḳḳ-ı *hel etā* vaṣfı-durur *lā-fetā*
Fażl-ı Ḥudā Murtażā ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/11)

Dergahıñdır Kaʿbetü`l-ʿārif ḥaḳīḳatde şehā
İktisāb eyler saʿādet yüz sürenler bī-riyā

(NCB 3/1)

Āşıḳa ḫākdır devlet me`ābın şüphesiz
Küḥl-i *mā-zāġa`l-baṣar*dan oldu ʿayn-ı tūtiyā

(NCB 3/2)

Āstān-ı dergehiñ oldu nuṭḳ-ı ḳudsiyān
Ḥażret-i Cibrīl olupdur perdedārıñ dā`imā

(NCB 3/3)

Ẕāt-ı pākine ṣıdk oldu şehā beytü`l-ḥarem
Dürr-i deryā-yı velāyetsin saña olmaz şehā

(NCB 3/4)

Merd-i meydān-ı celādet ṣāḥib-i Düldül-süvār
Hiç görülmüş mü ʿacep bu temcīd-i ehl-i ġazā

(NCB 3/5)

Şāh-ı merdān-ı şīr-i yezel var mı ems̱āli anıñ
İşte eslāf-ı tevāriḫ işte emcād-ı ʿulā

(NCB 3/6)

Ṣanma kim çeşm-i Felek bir daḫı mis̱liñ görecek
Böyle ṣāḥib-i züllfiḳār[188] düldül[189]-süvār-ı *lā-fetā*

(NCB 3/7)

Ḫāk-ṣār olanlara dā`imā olursun dest-gīr
Ol sebepden maḫlaṣı olmuş bu turāb şāhım saña

(NCB 3/8)

Luṭf u ü bī-pāyānıñ etmiştir iḥāṭā cümleyi
Maʿden-i cevd-i seḫā ey kerem-kān-ı ʿaṭā

(NCB 3/9)

Ger ʿināyet olmasa senden şehā bir bende kim

---

[188] Zülfikar: Hz. Muhammed'in olduğuna ve Bedir Savaşı'nda gökten indirildiğine inanılan Zülfikar, Hz. Muhammed tarafından, Hz. Ali'ye armağan edildi. Zülfikar, Alevî-Bektâşî şiirinde gücü; yol törenlerinde terbiye ve kutsama aracı olarak algılananılan değneği simgeler. Korkmaz, **a.g.e.,** s. 459

[189] Hz. Ali, Haricilerle yaptığı savaşt bu kır ata bindi. Hz. Muhammed'in armağanı olduğu için özenle bakılan düldül, uzun yıllar yaşadı ve Muaviye döneminde Yenbu'da öldü. Korkmaz, **a.g.e.,** s. 125

ʿĀciz ü nāḳış ḳalır ʿālemde bulāmaz ol hudā

(NCB 3/10)

Mihr-i pākin dilde mihmānım olup ey cān ü men
Göñlüm içre ʿışḳ ü şevḳiñdir eden cilve-nümā

(NCB 3/11)

Dil-nüvāz-ı çāre-sāzısın Cemālī ʿāşıḳānıñ
Senden özge mülcām yoḳ yā ʿAliyyü`l-Murtażā

(NCB 3/12)

Pertev-i nūr-ı velāyet şemʿ-i bezm-i kā`ināt
Dürr-i deryā-yı Necefdir nesl-i pāk-i Ḥayderi

(NCB 13/4)

Ḥażret-i şāh- velāyet fażl-ı merdān-ı Ḫudā
Lā-fetā illā ʿAlī şāh-ı kerīmindir şüphesiz

(NCB 15/2)

Bazı yerlerde de Hz. Ali' ye noktatu'l-bā ifadesiyle yer verilmiştir.[190]

Ḥażret-i pīrim ve ẓahirim Ḥünkār Ḥacı Bektaş Velī ḳuṭbu`l-evliyā maẓhar-ı sırrı-ı ʿAlī fī- noḳṭatu`-l bā efendimiz sulṭānımız ḥażretleriniñ rıżā-yı meʿāli-i irtiżā-yı hemem-i destūrları ile.

(RS 1b/8-10)

Siziñ bu ḳīl u ḳāliñiz gerekmez bize ey ẕāhid
Bizim maḳṣūdumuz fī`n-noḳṭati`l-bā-yi maḥabbetdir

(RS 11b)

Hasan Cemâlî Baba eserlerinde çoğu defa Hz Muhammed'le Hz. Ali'yi beraber zikretmiştir.

[190] Bâ, ilk aklın ve varlık türlerinin belirlenmesine araç olan ilk kâmil insanı simgeler. Ba'nın noktası, varlık âlemine işaret eder; bu noktanın ba'nın altında yer alması, varlıkların ilk akla bağımlı olduklarını anltır. "Besmeledeki ba'nın altında bulunana nokta benim" diyen Hz. Ali, akla bir gönderme yapar. Korkmaz, **a.g.e.,** s. 73, Bu söz , "ilk taayyüne göre âlemin varlığı ba'ya göre nokta gibidir. Nasıl noıkta ba'nın altında ve ona tabi ise varlıklar da ilk taayyünün altında olup bana tabidirler", anlamına gelir. Tasavvufta, elih ile Allah'a, ba ile Hz. Muhammed'e ve onun manevi hüviyetine işaret edilir. Uludağ, **a.g.e.,** s.63

Çerāġ-ı nūr-ı Muḥammed ᶜAlīden toġupdur şems-ile māh
Faíár bir zerre olayım destûr Allâh eyva`llâh

(RAC 3a)

Rūşen oldu çünkü ḳānūn-ı çerāġ-ı evliya
Eḥl-i faḳra oldu burhān hem delīl-i reh-nümā
Verelim cāndan ṣalavāt hem derūn-ı bī-riya
Gül Cemāl-ı Aḥmed-i Mürsel ᶜAlīyyü`l-Murtażā

(RAC 3a)

Ḥaḳ ḥū çerāğ-ı nūr-ı Muḥammed ᶜAlī rūşen olmuş ezelden.

(RAC 3b)

Ḥaḳ deyip bel baġladım iḳrār verip erenlere
Rehberimle mürşidimdir Muṣṭafā ü Murtażā

(RAC 6a)

Cūş edip yād-ı maḥabbet ile derya-yı ezel
Oldu bir nūr-ı aṣl şems ü ḳamer müşteri ḥāli
Üstüvā remzi olup şaḳḳ-ı ḳamer nūr-ı cemāl
Yek vücūd ᶜālem-i vaḥdetde Muḥāmmedle ᶜAlī

(MAA 3a)

Bunların ecdādı Muḥammed ᶜAli
Şerᶜ-i şerīf oldu anlarıñ yolu

(RS 2b)

Aġaçdan murād meyvesi olduġu gibi şerīᶜatden murād ḥaḳīḳati bilmekdir meyvesi olmayan aġaç yanmaḳdan ġayrı bir şey`e yaramadıġı gibi ḥaḳīḳat-ı Muḥammed ᶜAliye muṭṭaliᶜ olamayanlar daḫı ġadābdan ḫalāṣ olamaz.

(RS 2b/9-11)

On iki ṭarīḳiñ pīşvāsı Muḥammed ᶜAlidir ol sebebden her ḳanḳı pīrānıñ nesli on iki imāma erişir ise güzelce taḥḳīḳ edip hemān ol ṭarīḳiñ mürşid-i kāmilini bulup andan beyᶜat etmelidir ki bu ṣaḥīḥ olsun.

(RS 15a /10-13)

Burada ise diğerlerinden farklı olarak Hak-Muhammed-Ali birarada kullanılmıştır.

Ḥaḳ Muḥammed ʿAlīye ḳıl inḳıyād
Ġuṣṣā ü ġamdan āzād ol gel āzād
(RAD 19/14)
Mukîm-i âstân-ı Hazret-i Hünkârız eyva'llah
Nişîn-i mahfil-i sahn-ı maânidarız eyva'llah
(Ş 7/2)

3.3.1.1.1.2. Hz. Hasan:

İkinci imam Ḥażret-i Ḥasanü`l-Müctebā bin ʿAlīyyü`l-Murtażā raḍiya`llahu ʿanh efendimizin beyānında vilādetleri Medīne-i Münevverede 15 Ramażān tarīḫinde hicretiñ üçüncü senesinde dünyāya gelip 57 yaşında olduğu ḥālde pençşenbe günü 19 Ṣefer sene-i hicriyesinde Muʿāviyenin emriyle Mervānu`l-ḥakem vāṣıṭasıyla İmam Ḥasanıñ zevcesi Caʿşde bin Eşʿasü`l-leyle-i elem zehriyle şehadet bulmuşlardır ḳabr-i ʿaliyyeleri Medīne-i Münevverede cedd-i vālāları iki cihan serveri Ḫātemü`l-Enbiyā efendimiziñ ḳarye-gāhı yaḳınındadır
(MAA 5b/4-9)

Ḥażret-i İmam Ḥasan şāhım Ḥüseyin-i Kerbelā
Ol iki şehzāde-gān dürr-i şemīn şüphesiz
(NCB 15/4)
Maẓhar-ı nūr-ı Ḫudādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā
Nūr-ı çeşm-i Muṣṭafādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā
(NCB 4/1)
Dürr-i deryā-yı velāyet şeb-çerāġ-ı ḫandān
Nūr-ı ʿayn-ı Murṭażādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā
(NCB 4/2)
Ġonce-i bāġ-ı risālet tuḫfe-i ḫayrān ḫayr-ı insān
Bülbül-i güşen-sezā Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

(NCB 4/3)

Ṭıynet-i pāk-i ṣadef dür-dane-i baḥr-i Necef
Bī-mis̱l-i girān-bahādır Şāh Ḥasan ẖulḳu`-r-rıżā

(NCB 4/4)

Seniyye-i is̱bāt ehl-i cennet buyurdu Resūl
Ġıbṭa-i fermān-revādır Şāh Ḥasan ẖulḳu`-r-rıżā

(NCB 4/5)

Āftāb-ı ʿālem-ārā şem-i bezm-i kā`ināt
Gün yüzü bedrü`r-recādır Şāh Ḥasan ẖulḳu`-r-rıżā

(NCB 4/6)

Mesned-ārā-yı ẖilāfet vāris̱-i ʿAli Resūl
Nāṭıḳ-ı ḥikmet-edādır Şāh Ḥasan ẖulḳu`-r-rıżā

(NCB 4/7)

Ẕīver-i muṣābiḥ olup şerʿ-i şerīfe ʿadl`ullah
Bil imāmü`l-muḳtedādır Şāh Ḥasan ẖulḳu`-r-rıżā

(NCB 4/8)

Dü cihānda ʿāşıḳ u ṣādıḳların̄ mihr-i dili
Evc-i ḥüsn-i meh-liḳādır Şāh Ḥasan ẖulḳu`-r-rıżā

(NCB 4/9)

H̱āndān-ı Ehl-i beytin̄ server-i şehzāde-gān
Gevher-i āl-i ʿabādır Şāh Ḥasan ẖulḳu`-r-rıżā

(NCB 4/10)

Bāb-ı iḥsānın̄a geldim ey kerem-kān-ı seẖā
Bende kim luṭfun̄ ʿaṭadır Şāh Ḥasan ẖulḳu`-r-rıżā

(NCB 4/11)

H̱āme-i ṭaʿbım Cemāl yüz sürdü ẖāk-pāyına
Hep niyāzü`n-necādır Şāh Ḥasan ẖulḳu`-r-rıżā

(NCB 4/12)

3.3.1.1.1.3. Hz. Hüseyin:

Üçüncü imam Ḥażret-i Ḥüseyin Şāh-ı Şehidān bin ʿAlīyyü`l-Murtażā beyānında olup vilādet-i sa‘ādetleri Medīne-i Münevverede yevmü`s-Sālī 4 Şaʿbān

sene-i hicriyeniñ dördüncü tāriḥinde dünyāya gelip 57 yaşında olduğu ḥālde 10 Cumʿā Muḥarrem 61 gününde Kerbelada Yezīd bin Muʿāviye zamanında Şemr bin Zi`l-Cevşen-i pelīd şehīd edip meşhed-i ʿaliyyeleri Kerbelā-yı muʿāllāda ziyāret-gāh-ı ʿālem-penāh olduğu eẓhār.

(MAA 5b/10-14)

Şah-ı Şehīdān Ḥażret-i Ḥüseyin deşt-i Kerbelā bi`ż-żāt-ı gerdān-dāde-i merd -i meydān olduğu beyānındadır pes maʿlūm olaki Şāh-ı şehīdān efendimiz deşt-i Kerbelāda hicretiñ altmış birinci senesinde ʿAşr Muḥarremin Cumʿa günü ʿale`ṣ-ṣubh muḥarebeye alınıp ol şehsuvār-ı şeceʿat-pīşe ẕü`l-cenāha binip tāc-ı velāyetini giyip ʿammāme-i resūlü ṣarıp ābyarını ḥamāil var ḳuşanıp rezm-gāha girip be-tekrar ol ümmet-i bīvaḳālara naṣīḥatler edip naṣīhe-i aʿmällerinde müslümānlıḳ eẟeri Komadıgından olgün öyle vaḳti namāzına degin cenk ü cidā ve ḥarb-i ḳıtāl edip āẖir-kār Ş̱emr-i Ẕü`l-Cevşen melʿūn laʿnet-i maḳrūn öyle yezīd-i pelīd ve ʿanīd-i şedīd-işimşīr-i bed-kerdārıyla Ḥażret-i İmam Ḥüseyin efendimiziñ serr-isaʿādetlerini beden-i mübāreklerinden cüdā ve ve ḥadd-i pür-envārlarını ẖūn alıp ẖāk bıraḳtı ol vaḳt Ş̱emr laʿīn laʿnet ẖalḳasını kendi eliyle boynuña ṭaḳtı der-ḥāl-i ẕü`l-cenāḥ ẖūn alır çeşme-gāha gelip Ehl-i beyt ġalġala bıraḳtı ve Ehl-i beytiñ elk-bārları seyl gibi aḳtı ol demde ẕemīn ü āsmān mātem libāsıñ giyip .... batdı.

(MAA 16a/1-16)

Kerbelā vādisine leşker-i vāfir direnin
Etdigi ẓulm-i ṣariḥi gör o ẓālim hireniñ
Çürüsün ağzı dili ḳatline emr diyeniñ
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(MAA 16b)

Kūfeye vālī olup geldi ʿAbīd ibni Ẓiyād
...........ẓulm u naḳdini ḳıldı mezdād
..........oldu birinci fitne-engīz u fesād
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(MAA 16b)

Şāmīden leşker-i aʿdā ẕīr olup Kūfeyeye
H̱āndān düşmeni fi`l-cümlesi ẖunrīz-i mülk
Ḥaḳ ile bāṭlılı hiçkimse farḳ itmeyerek
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(MAA 16b)

Naḳṣıñ ʿahd itmedimi Kūfeli Saʿd oğlu ʿAmr
Bilerek oldu Yezīd ordusuna ser-leşker
Kerbelāda o degilmiydi ʿadū-yi ekber
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(MAA 16b)

Kerbelā vadisine baṣdı ḳadem Şāh-ı güzīn
Ordugāhını ḳurup itmedi rāḥatla nişīn
Ḳavm-ı ṭuġyān ṣerıp eṭrafını yigirmi ikibiñ
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(MAA 16b)

Cümleye meftūḥ iken şāṭ u Fırat Ceyḥūn
Ḳara kullar ile.....altına aldı melʿūn
Cürm-i meşhūdları meydānda ḳamusu
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(MAA 16b)

Bir içim ṣuyu revā görmedi maʿṣūm-ı pāke
Ḳıldı oḳ ile şehīd anı düşürdü ẖāke
Ehl-i beytiñ o zamāñ ahı çıkıp eflāke
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(MAA 17a)

Atırıp küfr ü ʿinādını Yezīd ibni Yezīd
Ḳurusun elleri şimşīre çeken Şemr-i pelīd
Etdi evlād-ı Resūlu`llahleb-teşne şehīd

Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(MAA 17a)

Bu ẓulm-kārlar olup ẓulm u .ṣariḥa alet
Ẓālim ḥaḳḳında edip Ḥaẓret-i Allah laʿnet
Bizde tekrār ederiz laʿnet-i Ḥaḳḳ elbet
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(MAA 17a)

Görecek ẖāk ẖūn alır pederi Zeyne`l-ʿAbā
Ehl-i beyt ile ederek ah u fezā
Dedi gör ḥāl-i perişānımızı yā Ceddā
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(MAA 17a)

Şehrbān Ḥażret-i Zeynep görüben dāderi
Yatar alḳanlar içinde o mübārek serini
Āh-ı efgānla dedi ḳaldıraraḳ ellerini
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(MAA 17a)

Mātemi tehī ṭutup māh-ı miḥrimde dilā
Ḳanlı yaşlar şaçālım gözlerimizden cānā
Allah ʿışḳına Cemālī idelim vāveyla
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(MAA 17a)

Fażl- Yezdān-ı H̬udādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā
Nūr-ı ʿayn-ı Muṣṭafādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/1)

Dürr-i deryā-yı lü`lü`-i şehvār olup
Nūr-ı çeşm-i Murṭaẓādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/2)

Ol ciger-kūşe-i Ẕehrā şeb-çerāġ-ı ḫandān
Feyż-i elṭāf-ı Hudādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/3)

Kāşif-i esrār-i ḥikmet vāḳıf-ı sırr- ḫafī
Ṣāḥib-i müşgil-güşādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/4)

On iki ṭarīḳin pīr ü pīşvāsıdır
Pişvā-yı evliyādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/5)

On sekiz biñ ʿāleme şems-i ḥadādır şüphesz
Ehl-i ʿışḳa reh-nümādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/6)

Şerbet-i şehādeti nūş etmegi ḳıldı ḳabūl
Tā ezel-i ʿahde vefādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/7)

Ḫāk-i pākinden muṭahhar oldu iḳlīm-i ʿIrāḳ
Çün şehīd-i Kerbelādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/8)

Mührünü ḳalbinde pinhān çekmez elem
Şāfiʿ-i rūz –ı cezādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/9)

Men aḥabbehu feḳad aḥabbenī dedi Resūl
ʿĀleme ġayṡü`l-verā Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/10)

Kilk-i ʿaczimle ṡenā-ḫānıñ olup leyl ü nehār
Uġruna cānım fedādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/11)

Bāb-ı lüṭfuñdan cüdā ḳılma Cemālī ʿāşıḳan
Eşiginde bir gedādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/12)

3.3.1.1.1. 4. Hz. Zeyne'l-Abidin:

Dördüncü imam Ḥazret-i İmam Zeyne`l-ʿAbidin bin Ḥazret-i İmam Ḥüseyin Efendimiz beyānındadır vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverede Penç-şenbe günü 15 Şāʿbān 42 sene-i hicriyesinde dünyāya teşrīf-i şerīf buyurup vāḳıʿa-yı Kerbelāda on sekiz yaşında idi yaʿni Ḥay isminiñ maẓharı olup 58 yaşında olduğu ḥālde 18 Muharrem 101 tāriḥinde velī Velīd İbni ʿAbdulmelik Mervān emriyle şehidan ʻāzim cennet olmuşdur Medīne-i Münevverede Emirü`l-Mü`minīn İmamḤasan Efendimiziñ civārında medfūndur ve İmam Zeyne`l-ʿAbidin Efendimiz Ḥażretleri vaḳʿa-i Kerbelada 18 yaşında olup....... şehādetine degin ḳırḳ sene lā yenḳatiʿ āh u fiḳān ve eşk-i pervān etdikleri cihetle ya imam bu ḳadar giryeden kendinî biraz tekīn buyırsañız deyi iẖvān-ı ehl-i iman nuṣḥ ü pend eyledikçe her gāh maʿreke-i Kerbelāda vālid büzürgüvārımıñ ve iẖvān ve imam ʿālī-hakdarımıñ teşne-leb-i şehīd olduḳların ve muḥadderāt-ı Eḥl-i beytiñ gürūh-ı feccāre esīr olup ihānet çekdikleriñ yādıma geldikçe giryeden kendimi muḥāfāẓa edemezem buyurduḳları burası cāy vaḳtidir

(MAA 5b/15-6a/7)

Dīde-i nesl-i imāmān şeb-çerāġ-ı ẖandān
Seyyidü`l-kevneyn Ẕeyne`l- ʿAbidīndir şüphesiz

(NCB 15/5)

Şāh Ḥüseyin im kuretu`l-ʿaynım
İman ü dīnim Allah Eyva`llah

(NCB 19/5)

Bār-ġar-ı Ḥażret-i şāh-ı şehidān-ı güzīn
Gevher-i ʿālī-sezadır şehzāde Zeynel ʿAbidīn

(NCB 6/1)

Pīşvā-yı ehl-i vaḥdet nūr-ı çeşm-i ʿāşıḳan
Feyż-baẖşā-yı ḥaḳīḳat-ı reh-nümā-yı salikīn

(NCB 6/2)

Āftāb-ı ʿālem-ārā meşʿal-i mihr-i cihān
Şeb-i çeraġ-ı ẖandān Zeynel ʿĀbidü`s-sacidīn

(NCB 6/3)

Bülbül-i bāġ-ı risālet menbāʿ-ı küṭf u kerem
Hādī-i rāh-ı ṭariḳat mefẖar-i ehli`l-yaḳīn

(NCB 6/4)

Gülistān-ı ġonçe-i bāġ-ı velāyetdir bu kim
Meyve-i naẖl-ı vefā kemālet-seẖā bir nāzenīn

(NCB 6/5)

Pertev-i nūr-ı hidāyet şem-i bezm-i kā`ināt
Rah-ı ʿışḳ içre muḥakkaḳ ʿāşıḳa ḥablü`l-metīn

(NCB 6/6)

Ḫāẕin-i künc-i ḥaḳīḳat vāriṡ-i ʿilm ü ledün
Ehl-i ʿışḳıñ muḳtedāsı şarʿ-ı şerʿ-i mübīn

(NCB 6/7)

Vāḳıf-ı esrār-ı ḥikmet kāşif-i ümmü`l-kitāp
Ḫāce-i dānā-yı ʿışḳ-ı mümtāz-ı ʿilm ü fażl-ı dīn

(NCB 6/8)

Maẓhar-ı sırr-ı hüvviyet ṣāḥib-i faṣlu`l-ḥiṭāb
Naṭıḳ-ı ṣıdḳ-ı ṣavāb-ı uludur İmamü`l-muttekīn

(NCB 6/9)

Çün belā nāveklerine sīnesin ḳıldı .hedef
Çoḳ cefālar eyledi şehzādeye aʿdā-yı dīn

(NCB 6/10)

Ṭaʿn-ı düşmen bir yana hicrān bir yana
Ṣabr miftāḥu`l-farac oldu şehā ḳalbü`l-ẖazīn

(NCB 6/11)

Ey kerem-kān-ı mürüvvet maʿden-i luṭf-ı seẖā
Feyż-i elṭāfıñla ḳıl ʿālıḳ Cemālī kām-bīñ

(NCB 6/12)

3.3.1.1.1.5. Hz. Muhammedü'l-Bâkır:

Beşinci imam Ḥażret-i Muḥammedü`l-Bāḳır bin İmamZeynel ʿAbidin Efndimizin beyānındadır vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverede Cumʿa günü 2 ṣafer 65 tāriḥinde dünyāya teşrīf edip 47 yaşında olduğu ḥālde 7 Zi`l-ḥicce 112 sene-i hicriyesinde Hişām bin ʿAbdülmelik ẕamānında İbrāhīm Velīd pelīd ü nedīm kāfir eliyle tesmīmen şehid olup medfen-ı ẖāk-i ʿıṭr-nākları Medīne-i Münevverede İmamḤasan Efendimiziñ civār-ı ʿaliyyelerindedir

MAA 6a/8-13)

Ḥażret-i İmam Muḥammedü’l-Bāḳır nūr-ı H̱udā
Vāriṡ-i ʿilm-i ledün dīnü`l-mübīndir şüphesiz

(NCB 15/6)

Oldu ferzend İmam-ı Şāh Muḥammedü`l-Bāḳır
ʿUrefā zümresi etmişdi anıñla fāẖir

(NCB 7/1)

Māʿden- fażl ü kerem ṣāḥib-i ʿilm ü ʿirfān
Menbā-ı feyż-i ʿaṭā harīr ʿikmde māhir

(NCB 7/2)

Vāriṡ-i ʿilm-i ledün vāḳıf esrār-ı H̱udā
Keşf olup sırr-ı velāyet ile bātın ẓāhir

(NCB 7/3)

Neseb-i pāk-ı kerīm-i eṡīm-i ʿālī himmet
Görmüş çeşm-i felek böyle bir ʿırḳ-ı ṭāhir

(NCB 7/4)

Muḳtedā-yı ʿurefā ṣāḥib-i erbāb-ı kemāl
Ṣādıḳu`l-vaʿd kerem-pīşe-i evvel evvel ü āẖir

(NCB 7/5)

Şāriʿ-i şerʿ-i mübīn melce`-i ehl-i ʿulamā
Muḳtī-i ẖāce-i dānā her cüdāye vefā

(NCB 7/6)

Gevher-i kān-ı vefā mihr-i münevver
Böyle bir lü`lü`-i şehvār bulunur mu nādir

(NCB 7/7)

Ḥaḳla bāṭılı temyīz için ʿālemde şehā
Çeşm-i imʿān-ı baṣīretle olurdu nāẓır

(NCB 7/8)

Dem-be-dem cevr ü sitemdesin ʿadūden görecek
Ḥaḳḳa tefvīż-i umūr ile olurdu ṣābır

(NCB 7/9)

Çünkü maʿṣūm-ı imām-ı bi`l-Ḥaḳ olup ʿālemde

Olmadı sehv-i ḫaṭā ẕerrece andan ṣābır

(NCB 7/10)

Maẓhar-nūr-ı Ḫudā vāḳıf-ı sırr-ı ḥikmat

Āşinā-yı ezelī kāşif-i ġā`ib-i Ḥızr

(NCB 7/11)

Dil çereġıñ uyarıp şemʿ-i Cemāl-ile hemān

Nesl-i On iki imam gün gibi ẓāhir-i bāhir

(NCB 7/12)

3.3.1.1.1.6. Hz. Câferü's-Sâdık:

Altıncı imam Ḥażret-i Caferü`ṣ-Ṣādıḳ bin Muḥammed Bāḳır Efendimiziñ beyānındadır vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverede yevm-i Pazar ertesi 17 Rabiʿu`l-evvel 80 tāriḫinde dünyāya teşrīf-i şerīf buyurup 68 yaşında olduğu ḥālde 15 Recep 148 sene-i hicriyesinde ḫalḳa-i ʿAbbāsiyeden Manṣūru`n-Naḳīnin zamanında tesmīmen şehīd olup meşhed-i ʿālīleri baḳiyyededir dir.

(MAA 6a/13-18)

Meẕhep-i pāk İmam Caʿfer Ṣādıḳ olup

Bu ṭarīk-i şerʿ-i şerīf ḥablü`l-mübīndir şüphesiz

(NCB 15/7)

Caʿferü`ṣ-Ṣādıḳ Ḳur`an-ı nātık

Baḥru`l-ḥaḳāyıḳ Allah Eyva`llah

(NCB 19/9)

Rāh-ı ʿışḳ içre muḥaḳḳaḳ muḳtedā-yı ehl-i ḥāl

Ḥażret-i Caʿferü`s-Ṣādıḳ maʿden-i faẓl u kerem

(NCB 8/1)

Vāriṣ̱-i ʿilm ü ledün hem kāşif-i ümmü`l-kitāp

Reh-nümā-yi sālikīn maḳṣūd-ı erbāb-ı faẓl

(NCB 8/2)

Maẓhar-ı sırr-ı velāyet dürr-i deryā-yı Necef

Meẕheb-i İmam-ı bi`l-Ḥaḳḳ-ı ḥüccetü`l-ḳātıʿ maḳāl

(NCB 8/3)

Hādī rāh-ı şeriʿat melce`-i ehl-i ṭarīḳ

Pīşvā-yı ehl-i ʿışḳ *lā-raybe* Mahmūd elḥāṣıl

(NCB 8/4)

Vāḳıf-ı esrār-ı ḥikmet-i nüktedān-ı ẕūfünūn
Menbaʿ-ı bāhr-ı ḥaḳīḳāt yoḳ ʿadl-i bī-miṡāl

(NCB 8/5)

Mesned-ārā-yı ḥilāfet nātıḳ u ṣıdḳ u ṣavāb
Ṣāḥib-i ʿilm ü feṣāḥat āşinā-yı her mā`il

(NCB 8/6)

Feyż-baḫşā-yı keremdir ṣāḥib-i ʿadl ü ʿadīl
Ṭālib-i ʿirfānne her dem sözleri āb ü ẕülāl

(NCB 8/7)

Cāʿfer nesliñ olanlar buldular maʿnen necāt
Şād olup ʿālemde anlar oldular ferḥende ḳāl

(NCB 8/8)

Şol ḳadar keşf-i velāyet ṣāḥibidir kim verir
Ṭālibiñ mā-fi`ż-żamīrinden  ḫaber ḳable`s-sü`āl

(NCB 8/9)

Muḳtī-i dānā-yi ʿışḳ olduğu la-şek ey göñül
Ehl-i ʿışḳ fetvā-yı ʿışḳı andan aldı sende al

(NCB 8/10)

Efṣāḥü`l-ḳavl isterseñ muḳtī-i dānāya gel
Ġayra nisbet olmaz anda ey ʿazīzim ḳīl ü ḳāl

(NCB 8/11)

Çün bu naʿt ayler ṡenā-ḫānım görenler dedi kim
Caʿferü`ṣ-Ṣādıḳ yolunda Ḥayderī olmuş Cemāl

(NCB 8/12)

3.3.1.1.1.7. Hz. Mûsâ Kâzım:

Yedinci imam Ḥażret-i Mūsā Kāẓım bin İmam-ı Ceferü`ṣ-Ṣādıḳ Efendimiziñ beyānındadır vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverede yevm-i Pāzār 7 Ṣefer 127 tāriḥinde dünyāya teşrīf-i şerīfleri 59 yaşında olduğu ḥālde 5 Recep 186 tāriḥinde ḫalḳā-i ʿAbbāsiyeden Hārūnü`r-Reşīd maḥbes-ḫānesinde ḥurmā ile tesmīmen şehīd olmuşdur medfen-i ḫāk-i ʿıṭr-nāḳları Baġdādda Kāzımiye nām maḥalde ziyāret-kāh-ı ʿāşikārdır.

(MAA 6a/18-6b/3)

Māẓhar-ı sırr-i hüvviyet nāṭıḳ-ı dürr-i naẓım
Ḥażret-i imam Musā Kāẓım *inehū fażlün ʿaẓīm*

(NCB 9/1)

Āşinānıñ ẖākine yüz süren oldu kām-yāb
Feyż-baẖşā-yı ḥaḳīḳat-i ʿāşıḳ luṭf (u) kerem

(NCB 9/2)

Mesned-ārā-yı ẖilāfet şeb-çerāġ-ı ẖandān
Ḥüccetü`l-burhān ile ra`yinde olmuşdur ḥakīm

(NCB 9/3)

Ṣāḥib-i rifʿat ʿuluvvü`l-himmet-i ʿālī-münzilet
Tekye-gāhı ʿārifānā oldu cennātü`n-nā`īm

(NCB 9/4)

Dürr-i deryā-yı velāyet şemʿ ü bezm-i ʿāşıḳān
Vāriṯ-i ʿilm-i ledün çün küllü ẕī-ʿilmün ʿilīm

(NCB 9/5)

Faḳr ü faẖr-ile olupdur aġniyā-yı şākirīn
Ḥalḳını ẖulḳ-ı ḥüsn vecḥü`l-ḥüsn ḳalb-i selīm

(NCB 9/6)

Şārʿ-i şerʿ-i mübīn oldular imāmu`l-mutteḳīn
Pīşvā-yı ehl-i dīn hazā ṣıratu`l-mustaḳīm

(NCB 9/7)

İktisāb eyler saʿādet dergāhına yüz süren
Ḳalbi bir kez dese bismi`llahi`rraḥmāni`rraḥīm

(NCB 9/8)

Maʿden-i cevr-i seẖā luṭf-ı eṣīm ʿāleyhim
Gevher-i kān-ı kerem ʿālī-nijād nuṭḳ-ı ḥalīm

(NCB 9/9)

Kāşif-i esrār-ı ḥikmet nüktedān-ı ẕūfünūn
Ḥikmet-āmīzāne manṭūku`l-ḥüsn Musā kelīm

(NCB 9/10)

Daʿva-i İslām edenler tesmīm etdiler anı
Ḥaẕret-iimamKıldı çün cefā ḳav-i laʿīn

(NCB 9/11)

Bāb-ı lüṭfundan Cemālī ʿālıḳan eyler niyāz
Dil çereġın nūr-ı feyżinden żiyālandır hemān

(NCB 9/12)

Ḥażret-i İmam Kāẓım kān-ı ʿirfān-ı vefā
Ġonce-i baġ-ý velāyet-i nâzenándir þüphesiz

(NCB 15/8)

3.3.1.1.1.8. Hz. Ali Rıza:

Sekizinci imam Ḥażret-i ‘Alī Mūsā`r-Rıżā bin  İmam Mūsā Kāzım Efendimiz beyānındadır vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverede penç-şenbe günü 12 Rabiʿu`l-evvel 102 tāriḥinde dünyāya teşrīf-i ḳüdūm buyurup 65 yaşında olduġu ḥālde 12 Ramażāñ 218 ẖalḳa-i ʿAbbāsiyeden Me`mūn Ḫalīfe zamānında mesmūmen şehīd olup medfen-ı ẖāk-ı ʿıṭr-nākları Ḥorasānda Ṭus Nevāhiyesinde Toḳād Ḳażāsındadır ḥattā meşhed-i ʿaliyyeleriniñ medḥine dā`ir beyt-i raʿnā budur

Heft hezār ü heft ü ṣad heftāde heşt
Vetellā der-konīd İmam ʿAlī Mūsā`r-Rıżā

maʿnası Ḥorasān Şāhı İmamʿAlī Mūsā`r-Rıżā Efendimiziñ ziyāret-gāh-ı ʿālī-nigāh olan türbe-i saʿādetleri yedibiñ yedeyiz yetmiş altūndan ma`mūl ḳubbe-i ʿālīdir.

(MAA 6b/4-12)

Ḥorasān şāhı olup ʿAlī Mūsā`r-Rıżā
Göñlümüñ mesned-nişīn-i kām-bīndir şüphesiz

(NCB 15/9)

Dürr-i derya-yı velāyet nūr-ı zāt- kibriyā
Hel innī sırrına maẓhardır ʿAli Musā Rıżā

(NCB 10/1)

Hādī-i rāh-ı şerīʿat vāriṡ-i peyġamberī
Rāh-ı ʿışḳ içre muḥaḳḳaḳ ehl-i ʿışḳa reh-nümā

(NCB 10/2)

Pertav-i nūr-ı hidāyet şemʿ-i bezm-i kā`ināt

Āftāb-ıʿ ālem-ārā māh-tāb-ı pür-żiyā

(NCB 10/3)

Kāşif-i esrār-ı ḥikmet vāḳıf-ı ʿ ilm-i ledün

Maʿ den-i fażl u kerem ʿ āleyhim kān-ı ʿ aṭā

(NCB 10/4)

Men ʿaref dersini taʿ līm eyleyeñ ʿ āriflere

H̱āce-i dānā-yı ʿ ışḳ odur ḥaḳīḳatde gümā

(NCB 10/5)

Meşhed-i şāh-ı Ḥorasānı gören ḥayrān olup

Ṭoġrusu heşt behiştin ḳaṣrıdır dise sezā

(NCB 10/6)

Lā-fetā sırrına maẓhar olduġu bī-iştibāh

Çünkü ecdādı olup şāh- şehīd-i Kerbelā

(NCB 10/7)

Ṣāḥib-i ḥablü`l-metīn mümtāz-ı ʿ ilm ü fażl ü dīn

Menbāʿ - feyż-i velāyet menşe-i müşgil-güşā

(NCB 10/8)

Dergāhınıñ eşigine yüz sürenler meraḳla (?)

Şübhesiz maʿ ḳṣūduna nā`il olur bil ey dil

(NCB 10/9)

H̱āk-i pāki küẖl-i çeşm-i ʿ āşıḳāna olsa yol

Dīde-i bīne ve nā-bīneye olmuş tütiyā

(NCB 10/10)

Meşhed-i ʿ aliyyesi altūn ile maʿ mūl yine baḳ

Heft hezār ü heft sad heftedu heşt ü ṭıla

(NCB 10/11)

Nūr-ı vechiñden Cemālī ʿ āşıḳān feyż isteyip

Dil çeraġın żiyālandır o nūruñla şehā

(NCB 10/12)

Şāh ʿ Ali Rıżā Sırr-ı *hel etā*

Maʿ den-i seẖā Allah Eyva`llah

(NCB 19/10)

Taḳvā-yı Tākīdir cevd-i seẖādır

Kān ü feyżdir Allah Eyva`llah

(NCB 19/11)

3.3.1.1.1.9. Hz. Muhammedü't-Takî:

Ṭokuzuncu imam Ḥażret-i Muḥammedü`t-Taḳī bin ʿAli Mūsā`r-Rıżā Efendimiziñ beyānındadır vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverede 15 Recep 195 tāriḥinde dünyāya teşrifiyle 65 yaşında iken 6 Ẕi`l-hicce 220 sene-i hicriyesinde Muʿtasım Ḫalīfe zamānında mesmūmen şehīd olup medfen-ı ʿalīleri Baġdādda cedd-i vālāları Īmām Mūsā Kāżım Efendimiziñ ḳurbunda olduğu ve ziyāret-gāh-ı enām bulduğu maʿlūmdur.

(MAA 6b/13-17)

Şāh-ı Taḳī ü ya Nāḳī ehl-i ʿışḳa muḳtedā
Şāriʿ-ı şerʿ-i mübīn Ḥaḳḳa`l-yaḳīndir şüphesiz

(NCB 15/10)

Maẓhar-ı hüvviyet maʿden-i fażl u kerem
Ḥażret-i İmam Muḥammedü`t-Tāḳī ʿālī-himem

(NCB 11/1)

Menbaʿ-ı feyż ü kirāmen kāşif-i sırr-ı ḫafā
Pertev-i nūr-ı hidāyet şuʿle-efzā-yı ism

(NCB 11/2)

Hādī-yi rāh-ı şerīʿat vāriṣ-i ʿilm-i ledün
Ẓāhir ü bāṭında şāh-ı tāc ü ser dihem ü hem

(NCB 11/3)

Şāriʿ-ı şerʿ-i mübīn yaʿnī imāmü`l- mü`minīn
Muḳtedā-yı mutteḳīn müşgil-güşā-i ṣāḥib-i ʿilm

(NCB 11/4)

Maʿden-i cevd-i seḫā luṭf-ı eṣīm-kān-ı ʿaṭā
Bāb-ı iḥsānıñda ḫatem bende hem Cemşīd ü Cem

(NCB 11/5)

Mesned-ārā-yı ḫilafet taḫt-ı ʿālī-baḫt kim
Dīdeye dārā-yı ʿiḳlīm-i ʿırḳ ṣāḥib-i ḫışm

(NCB 11/6)

Ṣāḥib-i seyf-i celādet ʿazm-ı meydān edecek
Rezm-gāh-ı ḫaṣmına dil-teniñ eder Ḥeyder-i es̱īm

(NCB 11/7)

Ṣāḥib-i *ḫulḳin ʿaẓīm* mālik-i sırr-i ḳadīm
ʿĀlem-i ʿilmü`l-ʿalīm oldur şehā şeyḫu`l-ḫarem

(NCB 11/8)

Vāḳıf-ı esrār-ı ḥiikmet ẕüfunūn-i ʿaḳl ü küll
Kāşif-i remz-i Ḫudādır maʿnevī sırr-ı ḥāḳim

(NCB 11/9)

Niyyet-i ḫāliṣle ziyāret edenler dergāhıñ
Feyż alırlar eşigine yüz sürenler ṣubḥ u rem

(NCB 11/10)

Tekye-gāhını gören devvār dediler şüphesiz
Hāẕihī cennetü ʿadn ya gülşen-i bāġ-ı İrem

(NCB 11/11)

Dil çerġıñ pür-żiyā ḳıl bu Cemālī ʿāşıḳāñ
Nūr-ı feyżiñ şuʿle-i mihr-i cihāndır lā-cerem

(NCB 11/12)

3.3.1.1.1.10. Hz. Ali Nâkî:

Onuncu İmam Ḥażret-i ʿAliyyü`n-Nāḳī bin İmam-ı Muḥammedü`t-Taḳī Efendimiziñ beyānındadır vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverededir ṣālī günü 12 Recep 214 tāriḥinde dünyāya gelip 40 yaşında olduġu ḥālde cevāhir-i Cemāẕiye`l-evvel 254 sene-i hicriyesinde Muntaṣır bin Mütevekkil-i Ḫalīfe zamānında mesmūmen şehīd olup Sāmarrāda medfūndur Sāmarra belād-ı ʿIrāḳda Dicleniñ şarḳısında binā olunmuş bir maḥal-i maḫṣūṣdur.

(MAA 6b/18-7a/2)

Maẓhar-ı sırr-ı hüvviyet rüşd ü reşād
Ḥażret-i İmam ʿAliyyü`n-Naḳī esḫā-yı cevād

(NCB 12/1)

Fażl u Yezdān-ı Ḫudā ʿāleyhim luṭf-ı etṣ̱īm
Görmüş çeşm-i felekʿaṣrında bir sulṭān-ı nihād

(NCB 12/2)

Vaḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳat vāriṡ –i ʿilm-i ledün
Kāşif i esrār-ı ḥikmet feyż-baḫşā-yı fu`ad

(NCB 12/3)

Şāriʿ-ı şerʿ-i mübīndir hem imāmu`l-mutteḳīn
Ṭalib-i ʿirfan-ı Ḥaḳ ol şāha eyler inḳiyād

(NCB 12/4)

Hādī-i rāh-ı şerīʿat muḳtedā-yı ehl-i ḥāl
Rāh-ı ʿışḳ içre olan sālikān eylerdi şād

(NCB 12/5)

Şem-i cemʿ-i ḫandan ehl-i beyt-i āl-iʿaba
ʿIrḳ-ı ṭāhir gevher-i ʿālī-nijād pāk-i iʿtikād

(NCB 12/6)

Ehl-i ḥal muḳtedāya maḥabbet-i bürhān eyler
ʿĀşıḳān anlarda özge kime etsin iʿtimād

(NCB 12/7)

Ṣāḥib-i keşf-i kirāmın melce-i ehl-i ṭarīḳ
Dīn yolunda nice esrār-nāmeler var ictihād

(NCB 12/8)

Mesned-ārā-yı ḫilāfet vāriṡ-i peyġamberī
Ḥākim-i ʿādil ki ḥikmetinde ediyor ʿadl ü dād

(NCB 12/8)

Öyle sulṭān daḫı tesmīm idü ḳavm-i laʿīn
Daʿva-i İslām edenler cümlesi ehl-i fesād

(NCB 12/10)

Menbaʿ-ı ṣāḥib-i velāyet menşe`-i feyż-i ʿaṭā
Maḫzen-i kenzü`l-ḥaḳāyıḳ-ı ʿāşıḳān alır murād

(NCB 12/11)

Bāb-ı luṭfundan Cemālī ʿāşıḳān eyler niyāz
Himmet-i merdānıñ olsun dest-gīr yevmü`t-tenād

(NCB 12/12)

ʿAlī Naḳīdir Rāh-ı ḥāḳidir

Şāh-ı baḳīdir Allah Eyva`llah

(NCB 19/12)

3.3.1.1.1.11. Hasanü'l-Askerî:

On birinci imam Ḥażret-i Ḥasanü`l-Askerī bin İmamʿ Aliyü`t-Taḳī Efendimiziñ beyānındadır vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverededir Pāzār ertesi günü 8 Rabiʿu`l-evvel 222 tārihinde dünyāya teşrīf edip 28 yaşında iken 8 Rabiʿu`l-evvel 260 tāriḥinde Mu'temed H̱alīfe zamānında mesmūmen şehīd olup medfen-i ẖāk-i ʿıṭr-nākları Sāmarrada ziyāret-gāh bir maḳām-ı ʿālī-nigāh olduġu cümleniñ maʿlūmudur.

(MAA 7a/3-7)

Şāh-ı Ḥasanü`l-ʿAskerī dīn yolunun serveri
Merd-i meydān-ı şeceʿātda ḥaşīndin şüphsiz

(NCB 15/11)

Maẓhar-ı nūr-ı hidāyet rāh-ı ʿışḳıñ rehberi
Muḳtedā bih Ḥażret-i İmam Ḥasan ʿAskerī

(NCB 13/1)

Hādā-i rā-ı şeriʿat vāriṡ-i ʿilm-i ledün
H̱āce-i dānā-yı ʿışḳ-ı ehl-i ṭarīḳiñ rehberi

(NCB 13/2)

Mesned-ārā-yı ẖilāfet gevher-i ʿālī-nijād
Ġonce-i bāġ-ı risālet tuẖfe-i peyġamberi

(NCB 13/3)

Pertev-i nūr-ı velāyet şemʿ-i bezm-i kā`ināt
Dürr-i deryā-yı Necefdir nesl-i pāk-i Ḥayderi

(NCB 13/4)

Ṣāḥib-i seyf-i celādet merd-i meydān-ı şecaʿ
Tenknāy olur görünce düşmen-i meydān beri

(NCB 13/5)

Menşe`-i keşf ü kerāmet menbaʿ-ı feyż ü kerem
Meyve-i naẖl-i vefādır āb-ı nīsān gevheri

(NCB 13/6)

Kāşif-i esrār-ı ḥikmet vāḳıf-ı sırr-ı Ḫudā
Ṣāḥib-i müşgil-güşa ʿışḳ ehlinin tāc u seri
(NCB 13/7)

Āftāb-ı ʿālem-ārā şeb-çeraġ-ı ḫandān
Meşʿal-i mihr-i cihān pertev-i fezā-yı enverī
(NCB 13/8)

Feyż-baḫşā-yı velāyet maʿden-i mihr-i vefā
Görmüş çeşm-i felek böyle ʿadalet-perverī
(NCB 13/9)

Rezm-gāh içre o arslan ṣavlet etdikce nigāh
Dehşetinden ḫavf eder kim görse o şīr ü terī
(NCB 13/10)

Böyle şimşīr-i celādet böyle bir ṣāḥib-i celāl
Merd-i meydān pür-hüner-mendān-ı şecāʿat kesterī
(NCB 13/11)

Kilk-i ʿaczimle s̱enā-ḫānıñ olup Cemālī Baba
Bāb-ı luṭfundan cüdā ḳılma şehā bu kemteri
(NCB 13/12)

3.3.1.1.1.12. Hz Muhammed Mehdî:

On ikinci imam Ḥażret-i Muḥammedü`l-Mehdī bin İmam Ḥasanü`l-Askerī Efendimiz beyānındadır vilādet-i saʿāḍetleri sırr-ı men dā`ire-i cumʿa günü 22 Ramażān 255 tāriḥinde dünyāya gelip 5 yaşında olduğu ḥālde Mu‘temed Ḫalīfe zamānında ġayyūbet etmişdir Ḥażret-i İmam ınıñ ġayyūbeti 18 Şaʿbān 260 şeb-i berāyt Pāzār ertesi İmam-ı Mehdī 5 yaşına ḳadar vālid-i mācidleri bir ferde göstermeyip gelen baʿż memūrlar teferrüs edip ḫalīfe-i vaḳte oğlu olduğunu ġammaz itmeleriyle ḥikmet-i İlāhiye iḳtiżā eylediği vaḳt-i maʿlūmdan muḫtefī ola mevżuʿ gaybūbiyyeti sır da`iresidir.

(MAA 7a/8-14)

Mażhar-ı esrār-ı ḥikmet nūr-ı çeşm-i ʿāşıḳān
Ḥażret-i İmam Muḥammed Mehdī-i ṣāhib-zaman
(NCB 14/1)

Dürr-i deryā-yı velāyet gevheridir ol imām
Pertev-i nūr-ı hidāyet şeb-çerāg-ı ḫandān
(NCB 14/2)
Mesned-ārā-yı ḫilāfet vāriṡ-i peyġamberi
Vāḳıf-ı sırr-ı Ḫudā kenz-i ḫafā gevher-feşān
(NCB 14/3)
Hādī-i rāh-ı şeriᶜat pertev-i nūr-ı aḫż
Āftāb-ı ᶜālem-ārā meşᶜal-i mihr ü cihān
(NCB 14/4)
Kāşif-i sırr-ı hüviyet muḳtī-i dāānā-yı ᶜışḳ
Ḥüccetü`l-burhān ḳatᶜ-ı pīşvā-yı ᶜālem
(NCB 14/5)
ᶜIşḳ yolunda muḳtedāya ehl-i ᶜıṡḳa şüphesiz
Gevher-kān-ı velāyet feyż-baḫşā her zaman
(NCB 14/6)
On ikiimambu zāt ile olup ḫitām-peẕīr
Cümlesi bir sırr-ı pür-nūr oldu vaḥdette tamām
(NCB 14/7)
Evvelühüm ᶜAlī āḫir Meḥdī buyurdu Resūl
Seyyidü`l-kevneyn oldu bunlarıñ cedd-i ᶜāyān
(NCB 14/8)
On iki imāma ittibaᶜ edenler şüphesiz
Ḳıble-i muḳtī buldu ḳalmadı şekk ü gümān
(NCB 14/9)
Ṭālib-i ᶜirfāna her-dem Kaᶜbe-i maḳṣūd olup
Ḫāk i pāyine yüzüñ sür kim olasın kām-rān
(NCB 14/10)
Melce-i piṣt ü penāhımdır iki ᶜālemde Cemāl
Dīnim īmānım olupdur ehl-i beyt-i ḫāndān
(NCB 14/11)
Kilk-i ᶜaczimle dāmen-i mihriñ ṭutup tā haşre dek
Medḥ-i on iki imāmı eyledi vird-i ẕebāñ
(NCB 14/12)

Mehdī Muḥammed ceddidir Aḥmed
Ṣāḥib-i emced Allah Eyva`llah

(NCB 19/7)

3.3.1.1.2. On Dört Maʿsum:

On dört maʿsum-i pâk, Melâmîlikten kaynaklanan bazı tarikatlarda On iki imama ek olarak Hz. Peygamber ve Hz. Fatıma'nın da dahil olduğu o dört kişiye verilen isimdir. Genellikle On iki imamın soyundan henüz büluğ çağına gelmeden ölen çocukların, bu topuluğu oluşturduğuna inanılır.[191] On dört Maʿsum-ı Pâk sırasıyla şöyledir:

1. Muhammed Ekber bin ʿAliyyü`l-Murtazâ:

Birinci Maʿṣūm-ı Pāk Muḥammed Ekber bin ʿAliyyü`l-Murtażā Efendimiz beyān-ı ʿaliyyelerindedir ḳırḳ günlük iken Ḥażret-i Fāṭmatü`z-Zehrā raḍıya`llahu ʿanhā vālidemiz ḳucāġında olduġu ḥālde ḥükm-i laʿnetu`llah iġfāl-ile Ṭāhir nāmında bir pelīd ḳulu ḍarp-ı destiyle ḳaḳup ḳapı devrilüp Seyyid Maʿṣūmuñ üzerine düşerek ol anda Maʿṣūm-ı Pāk murġ-ı rūḥ-ı pür-fütūḥu per ü bālı açıp ʿālem-i lāhūta pervāz ü ḳaṣrāt-ı cennātü`l-ʿāliyātda ārām-sāz olmaḳdadır.

(MAA 7a/15-7b/2)

2. Hz. Abdu'llah bin İmam Hasan Müctebâ:

İkinci Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i ʿAbdullah bin İmamḤasan Müctebā beyānındadır yedi yaşında iken Muʿāviye Ṭalha bin ʿĀmir Yezīd şehīd edip maḳber-i ʿālīleri Cennetü`l-Bāḳīde nümāyāndır.

(MAA 7b/3-5)

3. Hz. Abdu'llah bin İmam Hüseyin:

Üçüncü Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i ʿAbdullah bin İmamḤüseyin Şāh-ı Şehīd-i Kerbelā beyānındadır iki yaşında iken Kerbelāda ʿAbīd bin Erzik nām melʿūn şehīd edip peder-i vālā-güherleri cünbinde medfūndur.

(MAA 7b/6-8)

4. Hz. Behçet Kâsım bin İmam Hüseyin:

Dördüncü Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Behcet Ḳāsım bin İmammüşārü`n-ileyh beyānındadır üç yaşında iken Hazimegāhī nām şaḳīler şehīd edip maḳber-i ʿaliyyeleri peder-i vālā-güherleri cünbinde medfūndur.

(MAA 7b/9-11)

5. Hz. Hüseyin bin İmam Zeyne'l-Abidin:

Beşinci Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Ḥüseyin bin İmamZeyne`l-ʿAbidīn Efendimiz beyānındadır altı yaşında iken Muʿāviye bin Nevfel bin Aḥmed bin Manṣūr nām melāʿīn şehīd edip ḳabr-i şerīfleri ʿIrāḳdadır.

(MAA 7b/12-14)

6. Hz. Maʿsumü'l-Kâsım bin İmam Hüseyin:

Altıncı Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Maʿṣūmü`l-Ḳāsım bin İmam müşārü'n-ileyh beyānındadır üç yaşında iken Yezīd Sinʿan bin Aʿdib şehīd edip rūḥ-ı pür-fütūḥu ʿārām-ı dārü` n-nāʿīm maḳber-i ʿaliyyeleri Baṣradadır.

(MAA 7b/15-17)

7. Hz. Aliyyü'l-Eftar bin İmam Muhammedü'İ-Bâkır:

Yedinci Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i ʿAliyyü`l-Eftar bin İmam Muḥammedü`l-Bāḳır Efendimiz beyānındadır dört yaşında iken düşmen-i ḫāndan-ı Ehl-i beyt Aḥmed bin Dımışḳī nām melʿūn şehīd etdi Ṣafādadır.

(MAA 7b/18-20)

8. Hz. Abdu'llah bin İmam Câferü's-Sâdık:

Sekizinci Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Abdullah bin İmam Cāferü`ṣ-Ṣādıḳ Efendimiz beyānındadır üç yaşında iken Bekām ile Dimaġān arasında Bāyezīd yanında iken ʿurbān elinde sehīl-i şehīd oldu anda medfūndur.

(MAA 8a/1-3)

---

[191] Fiğlalı, **a.g.e.,** s. 273

9. Hz. Yahya'l-Hâdî bin Câferü's-Sâdık:

Ṭokuzuncu Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Yahya`l-Hādī bin İmam müşārü'n-ileyh Ḥażretleri bayānındadır üç yaşında iken ḫalīfe ḫuẓūrında ʿAbdullah bin Maḥmūd Kūfī laʿīn şehīd edip ḳabr-i şerīfleri Baġdāddadır.

(MAA 8a/4-6)

10. Hz Sâlih bin İmam Mûsâ'l-Kâzım:

Onuncu Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Ṣāliḥ bin İmamMūsa`l-Kāżım fendimiz beyānındadır üç yaşında iken ʿOsmān bin ʿAbdullah nām melʿūn şehīd eyledi maḳām-ı şerīfleri Şirāzdadır.

(MAA 8a/7-8)

11. Hz. Tayyib bin Mûsâ Kâzım:

On birinci Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Ṭayyib bin müşar-ileyh Haẓretleri beyānındadır yedi yāşında iken Yūsuf İbni İbrāhīm İbni Ahmed Dımışḳī nām mel'ūn şehīd etdi ḳabr-ı şerīfleri Īrānda maʿṣūme-ı Ḳumdadır.

(MAA 8a/9-11)

12. Hz. Câfer bin İmam Muhammedü'n-Nakî:

On ikinci Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Caʿfer bin İmamMuḥamedü`n-Naḳī Efendimiz beyānındadır dört yaşında iken Hārūnü`r- Reşīd ʿahdinde Yūsuf İbni İbrāhim ibni Ahmed Dımışḳī nām melʿūn şehīd etdi ḳabr-i şerīfleri Īrāndadır.

(MAA 8a/12-14)

13. Hz. Câfer bin İmam Hasanü'l-Askerî:

On üçüncü Maʿṣūm-ı Pāk maʿṣūm Cāʿfer bin İmam Ḥasanü`l-Askerī Efendimiz beyānındadır üç yaşında iken Muḥammed Nāṣır Ḫunrīz Dımışḳī şehīd edip rūḥ-ı ʿāzīm-i cennet olup ḳabr-ı şerīfleri Rāydadır

(MAA 8a/15-17)

14. Hz. Kâsım bin İmam Aliyyü'n-Nakî:

On dördüncü Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażretü`l-Ḳāsım bin İmammüşār-ileyh ḥażretleri beyānındadır üç yaşında iken Manṣūr İbni İbrāhīm Dımışḳī Ḫunrīz şehīd eyleyip rūḥ-ı

pür-fütūḥu per ü bāl açıp ʿālem-i lāhūta pervāz ve ḳaṣrāt-ı cenāt-ı ʿaliyyātda ārām-sāz edip maḳām-ı ʿaliyyeleri Rāydadır.

(MAA 8a/18-8b/2)

3.3.1.1.3. On yedi kemer-best:

On yedi kemer-best, Alevî-Bektâşî inanışında çok farklı şekillerde yorumlanmakta ve tam olarak bilimemektedir. Bir geleneğe göre, Hz. Ali, seferlere çıkarken onyedi erkek evladının bellerine kendi elleriyle kemer kuşatıp kendisiyle birlikte harbe sokarmış. Bu rivayet tutarsızdır; çünkü Hz. Ali'nin kendisiyle savaşa (Cemel-Sıffin) üç oğlu Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Muhammed bin el- Hanefiyye katılmıştır.

[192]

Yaygın kanaate göre, On yedi Kemer-best, başından itibaren İslâm'ın yayılıp güçlenmesi için Hz. Ali ve Ehl-i beyte yardımcı olanlara verilen isimdir. Kemer bağlama, Hz. Peygamber'den kalma bir gelenektir. Cebrâil, Hz. Peygamber'e, o Hz. Ali'ye; Hz. Ali de Selmân-ı Fârsiî'nin, Kanber ve Câfer Tayyar'ın bellerine kemer bağladıktan sonra Selman diğerlerini bağlamıştır diye inanılmaktadır.[193]

Esâsen Alevî-Bektâşî gelneğinde çok önemli olan On yedi kemer-best inanışı, bütünüyle Fütüvvet yolundan ortaya çıkmıştır. Fütüvvet yolunda da esnaf zümrelerinden her birinin bir Piri vardır. Bunların sayısı da Onyedidir. Fütüvvet yolunda da On yedi Kemer-best, On iki imamla birlikte teker teker anılır ve son derece önemlidir; onlarsız meslek icra edilmez.[194] On yedi kemer-best sırasıyla şöyledir:

1. Hz. Selmân-ı Fârisî:

Birinci kemer-best Ḥażret-i Selmān-ı Fārisī raḍiya`llahu ʿanh menāḳıbı beyānındadır ʿalī bir rivāyetda yüz elli sene maġmur olaraḳ Ḫilāfet-i ʿOsmaniyyede irtiḥāl-ı dār-ı beḳā edip Baġdādın cānib-i şarḳısında Kā`in Medāyin nām maḥalde medfen-i ḫāk-i ʿıṭr-nāk.

---

[192] Fiğlalı, **a.g.e.,** s. 274
[193] Fiğlalı, **a.g.e.,** s. 275
[194] Fiğlalı, **a.g.e.,** s. 276

(MAA 8b/4-6)

taḫt denir ḳırḳlar cem inde ya emr-i subḥānī Selmān-ı Pāk maʿrifetiyle

(RAC 6a/20)

Ḫidmet-i merdāne men dil-bendinî
Küşvāre eyledüm pīr pendinî
Rehber ile pīr etegin tutmaġa
Taḳdı Selmān boynuma tīġ-ı pendinî

(RAC 4b)

2. Hz. Muhammed bin Ebū Bekrü`s-Sıddîk:

İkinci kemer-best Muḥammed bin Ebū Bekrü`ṣ-Ṣıddīḳ raḍīya`llahbeyāñındadır Ḥażret-i Murtaża ṭarafından Mıṣr ḥükūmet ile iʿzaz ḳılınmış iken Şām ṭarafından vāḳīʿ olan fesāda mebnī ḫidmetine bulunan ʿaskeri perişān olup Muʿāviye bin Ṣarīḥ ele geçirip envā‘ ḥaḳāretle şehīd eyledi ol merṡiye-i şehādetle ʿāzim-i ḥayāt olmuşdur.

(MAA 8b/7-10)

3. Hz. Mâlik bin Eşter:

Üçüncü kemer-best Ḥażret-i Mālik Eşter bin Ḥāriṡ raḍiy`llahu ʿanh beyānındadır Mıṣr Eyāleti menşūri nāmına yazılıp ʿazīmet ederken eṡnā-yı rāhde Şām ṭarafından olunan efsāde mebnī misāfir olduġu aṣḥāb-ı ḫāricīden Dahḳān nām melʿūn ikrām ḳaydıyla getirdigi ʿasel ve ṣuda sem ḳarışdırup ol ẕāt-ı sütūde-ṣıfāta arż eylediḳde tenāvül buyurduḳları anda ʿālem-i ḳudsa ḳadem başdılar bir pehlivān-ı zamān olup Ṣıffīn vaḳʿasında ebrāz ve eẓhār eyledikleri şeceʿāt ve ṣadāḳat nihāyet derecedir edigi ravżatü`l-anbahda mesṭūrdır.

(MAA 8b/11-17)

4. Ammar ibni Yâsir:

Dördüncü kemer-best Ḥażret-i ʿAmmār İbni Yāsir Raḍiya`llahu ʿanh menāḳıbı beyānındadır Ṣıffīn muḥārebesinde nice şehsüvārlıḳ gösterdikden ṣoñra ḥaḳlarında *Ve taḥiyyeke ʿAmmār setaḳtülleke liġaeti`l-bāġiyye* ḥadīṡ-i şerīf mażmūnınca tenāvül

buyurduḳları sözüñ ʿaḳabinde Fe`iyye bāğiyye ṭarafından şehādet etdiler Ḥażret-i Resūl ʿAmmārıñ ḳātili ḥaḳḳında *beşirrū bi`n-nār* buyurmuşdur

(MAA8b/18-9a/4)

5. Hz. Üveysü'l-Karânî:

Beşinci kemer-best Ḥażret-i Üveysü`l-Ḳarānī raḍiya`llahu ʿanh menāḳıb-ı celīlesidir Ṣıffīn vāḳ`asında mevżuʿ zī-ḳārda leşker-i Şāhı dīn-i penāh ve ḫilāfet-i dest-gāha erişip beyʿat alındı şöyle ki Emīrü`l-Mü`minīn ḥażretlerine saña nuṣret ve iʿānet edem ve yārlıḳ ḳılam ve başımı ṭōp gibi seniñ yolunda fedā edem dedi ol vech-ile Ṣıffīn muḥārebesinde şehiden ʿāzim-i dārü`ñ-na`īm oldu.

(MAA 9a/5-9)

6. Hz. Ebû Zer-i Gıfârî:

Altıncı kemer-best Ḥażret-i Ebū Zer-i Ġifārī raḍiya`lāhu ʿanh menāḳıb-ı celīlesidir Ḥażret-i imam efendimize nice zamān ḥidmet edip ʿahd ü beyʿatda s̱ābit-ḳadem olduḳları ḥālde Ḥażret-i ʿOs̱mān zamānında nefy oldu va maḥal-i ṣafasında irtiḥāl-ı dār-ı beḳā buyurmuşdur ol ḳadar-i ces̱ūr idi ki Ḥaḳ bildigi şeyden aṣla giriye ṭurmayıp *ve levme lā-nemūn* bir vech-ile iḫtirāz etmezlerdi.

(MAA 9a/10-14)

7. Hz. Hatice bin Hâris:

Yedinci kemer-best Ḥażret-i Ḫadīce bin Ḥāris̱ raḍiya`llahu ʿanh menākıbı beyānındadır zevü`ş- şehādīn idi ki Resūlu`llahʿaleyi`s-selām ġażiyyede şehādeti ikisi şāhid iken birine ṭutmuşlar idi Ṣıffīn muḥārebesinde cām-i şehādeti nus̱ eyledi ġam ʿālemi ferāmuş eyledi ʿāzim-i dārü`n-naʿīm oldu.

(MAA 9a/15-18)

8. Hz. Abdullah bin Bedi:

Sekizinci kemer-best Ḥażret-i ʿAbdullah bin Bediʿ Ḫaz̠ā`ī Raḍiya`llahu ʿanh menāḳıbı bayānındadır ʿasākir-i bağiyyeden nicelerini ḳatl eyledikten ṣoñra Ṣıffīnde ʿāzim-i dār-ı beḳā oldular ve dārü`n-naʿīmde ḳarār ḳıldılar.

(MAA 9a/18-9b/2)

9. Hz. Abdu'llah bin Gadiyyü'l-Hâris:

Ṭokuzuncu kemer-best Ḥażret-i ʿAbdullah bin Ġadiyyü`l-Ḥāris̱ raḍiya`llahu ʿanh beyānındadır Şāhı Merdān efendimiz ḫażretleriniñ berkāb-ı intis̱āblarında fedā-yı cān edenleriñ birisi daḫı oldur ki iḳrārında s̱ābit-ḳadem ve ḫidmetinde rāsiḫ-dem idi Ṣıffīn muḥārebesinde Kerīb nām mel'ūn şehīd eyledi.

(MAA 9b/3-6)

10. Hz. Ebu'l-Heysemu't-Tehânî:

Onuncu kemer-best Ḥażret-i Ebu`l-Heys̱emü`t-Tehānī raḍiya`llahu ʿanh beyānındadır Ḥażret-i Resūlu`llahıñ naḳībi ve Şāhı merdānıñ kemer-beste-kānından olup şehīd-i ʿāzim dārüñ-naʿīm oldu.

(MAA9b/7-9)

11. Hz. Hâris Şeybânî:

On birinci kemer-best Ḥażret-i Ḥārīs̱ Şeybānī Radiya`llahu ʿanh beyānındadır Ḥażret-i Ḥayder-i Kerrārrıñ kemere-beste-gān-ı ṣadāḳat nişānından olup ṣā`imü`r-rahm ve ḳā`imü`l-leyl bir ẕāt- ʿāllī-ḳadr olmaḳla Ṣıffīn muḥārebesinde şehīd olup rūḥ-ı murġı cenātü`n-naʿīme pervāz etmişdir ʿazīzim.

(MAA 9b/10-13)

12. Hażret bin 'Utbe Ebî Vakkas:

On ikinci Kemer-beste Ḥażret bin 'Utbe ebī Vaḳḳās raḍiya`llahu ʿanh beyānındadır Ḥażret-i Şāhı Velāyet Efendimiziñ Ṣıffīn muḥārebesinde şehiden ʿāzim-i dār-ı beḳā ve ḳarargāh-ı cennetü`l me`vā eyledi.

(MAA 9b/14-16)

13. Hz. Muhammed bin Ebî Huzeyfe:

On üçüncü kemer-best Ḥażret-i Muḥammed bin Ebī Ḥuzeyfe raḍiya`llahu ʿanh beyānındadır Ḥażret-iʿAliyyü`l-Murtażā ṭarafından Mıṣra me`mūr olmuş iken Şām ṭarafından olunān iḫbāra mebnī ʿAbdullah Nahifī ṭarafından maḳtūlen şehid olmuşdur.

(MAA 9b/17-19)

14. Hz. Kanber Ali Ebû Ali:

On dördüncü kemer-best Ḥażret-i Ḳanber ʿAlī Ebū ʿAlī Reyhānetī raḍiya`llahu ʿanh beyānındadır Ḥażre-i Şāhı velāyet-penāh efendimiziñ ġulāmı olup sefer ü Hażara ḫidmetinde ḳuṣūr itmedi Ḥaccāc zamānında şehīd olup cevher-i cisimleri Baġdādda ziyāret-ġāh-ı enāmdır.

(MAA9b/20-10a/1)

15. Hz. Mürtefi' bin Vezza':

On beşinci kemer-best Ḥażret-i Mürtefiʿ bin Veżżāʿ raḍiya`llahu ʿanh bayānındadır bir pehlivān-ı şecā' idi ki ṣaf-şiken-i aʿdā olup Ṣıffīn vaḳʿasında Kerīb elinden şerbet-i şehādetī nūş eyledi işbu Kerīb melʿūnuñ serr-i bī-devleti Ḥażret-i Şāhı ẓafer-penāh Efendimiziñ ḍarb-ı dest-i Zülfiḳārından ġaltān-ı meydān-ı maʿreke-inişān oldu.

(MAA10a/2-6)

16. Hz. Sa'd bin Kays Hemedânî:

On altıncı kemer-best Ḥażret-i Saʿbid in Ḳays Hemedānī raḍiya`llahu ʿanh beyānındadır leşker-i Şāhı ẓafer-penāh ṭarafındn olup Ṣıffīn vaḳʿsında Muʿāviye İbni Süfyān üzerine hücūm edip ḳaçıran bunlar idi.

(MAA 10a/7-9)

17. Hz. Abbas ibni İyas:

On yedinci kemer-best Ḥażret-i ʿAbbās İbni ʿİyās radiyā`llahu ʿanh menāḳıbı bayānındadır Sıffīn vaḳʿasında Ḥażret-i Şāhı ẓafer-penahıñ leşkerinin meyseresinde serdār taʿyīn buyuruldu Cenāb-ı Şāhı Murtażā Ṣıffīn ve Cemel ve bu gibi vuḳūʿatıñ netīcesinde ḫavāricle daḫı uġraşıp anlarıñ nicelerinīñ cānlarını nār-ı caḥīme gönderdiler lakin biri ṭarafından pey-der-pey vuḳūʿ bulan efsādāt gün-be-gün teẕāyid edip ʿāḳibetin kendileri daḫı *verefaʿnāhu mekānen ʿaliyyen* mertebe-i ʿaliyyelerine şehīden şeh-bāl-pervāz buyurduḳları İsm-i isnā ʿaşeriñ bir tācı olduḳtañ ẕikr-i ʿaliyyeleri ṣıbḳat etmişdir.

(MAA 10a/10-18)

3.3.1.2. Dört Halîfe (Çâr-yâr):

Meşveret-i çār-yār
Himmet-i ālī-niyāz
Ṣāḥib-i ṣıddīḳ-i ġār
Ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/8)

Mesned-i ferhunde-ḥāl
Zāt-i sütūde hiṣāl
Fāruḳ-ı ṣahib-helāl
Ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/9)

Kātib-i Kur`an odur
Ḥāfıẓ-ı furḳān odur
İs̱mle müs̱emmā odur
Ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/10)

Sūre-i Ḥaḳḳ-ı *hel etā*
Vaṣfıdurur *lā-fetā*
Fażl-ı Ḥudā Murtażā
Ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(NCB 2/11)

3.3.1.3. Mutasavvıflar:

Mevlânâ:

Bu ṣūret-i aḥsen-i taḳvīmde iken fırṣatı fevt etmeyip Ḥażret-i Mevlānā-yı Rūmī Ḳuddīse sirrehu`s-sāmī mes̱nevī-i şerīfinde buyurduğu nuṭḳunca ḥareket idesin beyt

ʿIşḳdır ṭarīḳ-i peyġamber
Ma-tābʿım ʿışḳım rehber

Mā-ṣadaḳınca bizim peyġamberimiz faḫr-i risālet-penāh efendimiz ḥażretleri iki cihānda şefeᶜat-kānī serverimiziñ ṭarīḳ-i hidāyet refīḳleri olduğu ḥālde bizler daḫı rāh-ı ᶜışḳı bulmaġa bizār ve ol ṭarīḳ-i hidāyeti şevḳ göstermege bir rehber lāzımdır ki.

(RS 13b/18-14a/4)

Muhyiddin Arabî:

Muḥyiddin ᶜArabī ḳuddise sirruhū`lᶜazīz ḥazretleri Fütūḥātında buyurur İltifātü`l-muḥibbi ᶜale`l-ḥubbi ḥattā ḫāliṭun cemiᶜ eczā`ihi ve`ştemilü ᶜaleyhi istimālü`l-müsemma müşteḳun mine`l- ᶜışḳi ve liẕālike yüḳarribü bi-efrāṭi`l-maḥabbeti maᶜnā-yı ḫayẓ ᶜışk-ı maḥabbetiñ maḥabbet üzerine ṭolaşmasıdır ḥattā anıñ cemiᶜ eczāsına ḳarışmasıdır zīrā ᶜışḳdan müştaḳdır yaᶜnī maḥabbet ᶜışḳdan iḫrāc olunmuş ve ᶜışḳ maḥabbetiñ iştimālī olup maḥabbet müştemil olduğu ḥālde demekdir ki ᶜışḳın derūnunda mevcūd olan nesne maḥabbet ve maḥabbetin üzerine ṣārınup örtünmüş ᶜışḳdır ve ᶜışḳı daḫı ṣarmaşıġa teşbīh etmişler imdi ᶜışḳıñ daḫı ᶜāşıḳa ziyāde iltifātı ve ṭolaşmış olduğu için ᶜışḳ dediler.

(RS 11b/8-17)

Cenāb-ı Şeyḫü`l-ekber ḳudise sirruhu`l-eṭhar ḥażretleri Fütūḥāt-ı Mekkiyesinde muḥabebtiñ aṣıl vücūd olduğuna işāret için bu beyti buyururlar va maḥabbet ehline ṭuyururlar beyt

Ve ᶜani`l-ḥayṡi ṣadednā ve āle`l-ḥayṡi ceyīlānā feliẕā ci`nā ḳaṣden

Maḥabbet için geldi ve maḥabbet için maḳbūldür velakin herkes ḥāline münāsib bir maẓharda ve istiᶜdāta muvāfıḳ bir mücellāda olup tıᶜynıyyāt-ı esāsiyye olan laṭīfeye ve mümkünāta ẓuhūr ḳılan ṣıfat-ı cemīliye ᶜāşıḳ ve meşḳūldür.

(RS 11a/2-7)

Bayezid-i Bestâmî:

Bayezīd-i Besṭāmī ḳuddīse sırrahu`s-sāmī efendi ḥażretleri buyurmuş ki *Men lā şeyḫe lehu velā dīne lehu* ve bir daḫī *Men lā şeyḫe lehu şeyṭān ve şeyḫihī* yaᶜni bir kimseniñ şeyḫi olmāz ise dīni olmāz ve şeyḫi olmayanıñ şeyḫi şeyṭāndır bundan murād nefs-i emmāreniñ dām-ı tezvīri vaḥiyle ve tasḫiri gūnāgün dost yüzünden görünüp

düşmānlıḳ eden bilmeyen anı dost ẓanneder halbuki ẓāhirā dost gördügüñ maʿnīde düşmān çıḳar

(RS 6a/1-7)

Hallac-ı Mansur:

Ey ṭālib bu maḳām-ı dārdır ki Manṣūr mertebesidir ve ʿuşşāḳ menzīli ve dāru`l-emāndır ve ḳızıl eşik ve mürüvvet ṭāşı ve niyaz daḫı taʿbīr olunur bu maḳāma seyr-i fī`llahdirler.

(RAC 4a/5-7)

3.3.1.3.1. Hacı Bektâş Velî:

Dördüncü bāb Der-beyān-ı neseb-i celle-i ẕülāli ve ser-çeşme-i feyż-i subḥānī pīr-i erkān-ı ṭarīḳat Es-Seyydi Muḥammedü`ş-Şehīd Ḫünkār Ḥacı Bektaş veliyyü`l-Ḥorasānī Es-Seyyidü`s̱-S̱ānī Es-Seyyid İbrāhīmü`s̱-S̱ānī ibni Es-Seyyid Mūsā Kuddise sirrehu ve Es-Seyyid Mūsā bin Seyyid İsḥaḳ bin Muḥammed Kuddise sirrehu ve Es-Seyyid Muḥammed bin Es-Seyyid İbrāhim Kuddise sirrehu ve Es-Seyyid İbrāhim bin Ḥasan ḳuddise sirrehu ve Es-Seyyid Ḥasan bin İbrāhīm ḳuddise sirrehu ve Es-Seyyid İbrāhīm bin Mehdī ḳuddise sirrehu ve Es-Seyyid Mehdī bin Ḥasan ḳuddise sirrehu ve Es-Seyyid Ḥasan bin Muḥammed ḳuddise sirrehu ve Es-SeyyidMuḥammed bi Ḥasan ḳuddise sirrehu ve Es-Seyyid Ḥasan bin Es-Seyyid İbrāhīmü`l-Mükerrremü`l-Mücāb ḳuddise sirrehu ve Es-Seyyid İbrāhīmü`l-Mükerremü`l-Mücāb Ḥażret-i İmam Musā Kaẓım efendimiziñ ferzend-i saʿādet-mendleridir işte Ḥażret-i Pīr efendimiziñ silsile-i ṭāhire-i bāhireleri budur ʿazīzim İbrāhīmü`l-Mükerremü`l-Mücāb Ḥażretleri Sultān Ḥorasān Ḥażret-i İmam ʿAlī Rıżā efendimiziñ li-ebeveyn-i birāder-i ālī- güherleridir müşārü`n-ileyhüma ile ʿAbbās ve Ḳāsımm ve Ḥamza cümle bir baba ve bir ananıñ evlādı olmaġla Ḥażret-i Ḫünkār Ḥacı Bekatāş Velī Kuddise sirrehu`l-cemīl efendimiziñ nesep-i ʿaliyyeleri mütesilsilen müşarü-ileyh Ḥażret-i İbrāhīmü`l-Mükerremü`l-Mücābe peyvestedir ki anlarıñda peder-i bozerkvārları Ḥażret-i İmam Mūsā Kāẓım efendimizdir ve Ḥażret-i İmam Musā Kāẓım e`imme-i is̱nā ʿaşerden yedinci imāmdır işte ḳutbu`l-aḳtāb pīrimiz ve ẓāhir ve bāṭın dest-gīrimiz Ḥacı Bektaş Velī velāyet-i Horasān kā`in-i Nişābur şehrinde 646 tārihinde sene-i hicriyesinde Sādāt-ı Kāẓımiyyeden es-Seyyid İbrāhimü`s̱-S̱ānī dimekle meşhūr zāt-ı sütūde-ṣıfātıñ ṣālibinden ve ol şehr meşhūr

ʿulemāsından Şeyẖ Aḥmed nām ʿazīzin H̱ānım nām duẖter-i saʿādet aẖz u ʿiṣmet pākizesinden nūr-baẖşā-yı ʿālem-vücūd ve kūy-ı Kerbeyan maṭlaʿ-ı şuhūt olmuşlardır

Ḳıtʿa-ʿi raʿnāsıdır
Şem-i mihrāb şeriʿat hāle-i nurunu
Camiʿ-i feyż-i velāyet ẖāzin-i sırr-ı ʿAlī
Seyyid-i Sādāt-ı Ekrem vāriṡ- āl-i ʿaba
Ḳıble-i ehl-i ḥaḳīḳat Ḥacı Bektaş Velī

Baʿde-mā ol pīr-i rūşen-i żamīr 680 tāriẖinde diyār-ı Rūma teşrīf buyurup Ḳırşehirine sekiz sa'at mesāfede kā`im Ṣulucaḳaraöyük nām maḥalde elli sekiz sene peyveste-nişīn-i seccāde-i irşād ve emānet-i esrar-ı ḳudsiyeye emīn-i üstād oldoḳları ḥālde Sulṭān Orẖān Ġāzī ʿaleyhu`r-raḥmetü`l-bārī Ḥażretleriniñ zamān-ı salṭanātında yʿni yedeyiz otuz sekiz tāriẖlerinde intiḳāl ile ḳatʿ-ı peyvend-i ʿālem-i fenā eylediler ve medfen-i ẖāk-i ʿıṭr-nākları olan marḳad-ı münevverleri ḥālā mezkūr Ḳaraoyuk nām maḥalde dergāh-ı ziyāret-gāh-ı melce`i-penāhdır ve Bektaşīye tarīḳ-i ʿaliyyelerine ism-i tesmiyeleri bir kerāmāt-ı bāhiresidir elli sekiz sendeden ṣoñra irtiḥāl-ı dār-ı beḳā buyuracaḳlarını maʿnen īmā buyurmuşlardır ʿinde`l-ʿurefā maʿlūmudur ve müddet-i ʿömr-i ʿazīzleri ism-i ʿāliyyeleri Muḥammed olduğu ḥasebiyle ʿinde`l-ḥisāb ṭoḳsān iki yaşında bulunduğu rivāyet-i ṣaḥīḥedendir tafṣilen menāḳıb-ı celīleleri Ḥacı Bektaş nām-ile maʿnūn kitābta mesṭūrdur.

(MAA 17b/1-18b/13)

Ḥażret-i pīrimiz ẓāhir ü bāṭında dest-gīrimiz Ḥünkar Ḥacı Bektaş Velī ḳuddīse sırrehu`l-celī efendimiziñ cedd-i pāki Ḥażret-i İmam Mūsā`l-Kāẓım efendimiz ḥażretleri olup On iki imam efendilerimiziñ yed-i ġaybīsi olup erkān-ı velāyet nişānları erbāb-ı ʿışḳıñ maʿlūmlarıdır.

(RAC 15a/13-16)

Ḥażret-i pīrim ve ẓahirim Ḥünkār Ḥacı Bektaş Velī ḳuṭbu`l-evliyā maẓhar-ı sırrı-ı ʿAlī fī- noḳṭatu`-l bā efendimiz sulṭānımız ḥażretleriniñ rıżā-yı meʿāli-i irtiżā-yı hemem-i destūrları ile.

(RS 1b/8-10)

Ẓāhirde baṭında pīrim efendim
Vāriṡ-i Muḥammed sırr-ı ʿAlīsin
Feyż-i irşādında ey dil-pesendim
Maẓhar-ı sırr-ı Ḥaḳḳ-ı ḳudret dilisin

(MAA 19a)

Ḥorasandan Rūma eylediñ hicret
Ṣulucaḳara ökre ḳıldıñ iḳamet
Rūm erenlerini eyledin daʿvet
Ḳutbu`l-aḳṭāb Ḥacı Bektaş Velīsin

(MAA 19a)

Cemʿ olup geldiler Rūmuñ erenleri
Ḫalḳa ḫalḳa oldu seyrān yirleri
İmtiḥāna ḳalḳdı her birileri
Ṣordular sen ḳangı bāġın gülüsün

(MAA 19a)

Ḥażret-i Pīrin kim olduġun bildiler
Kerāmātıñ görüp irşād oldular
Niyāz edip ḥayr-i himmet aldılar
Dediler şüphesiz nūr-ı Celīlsin

(MAA 19a)

Cedd-i pākiñ İmam Kāẓım rıżādır
Aṣl-ı nesliñ nūr-ı āl-i ʿabādır
Derd-mend-i Cemāle luṭfıñ devādır
Naṣīp veren şāhım ḳudret-i ilāsın

(MAA 19a)

Ḥażret-i Pīriñ vilādet-i <u>mürüvvet</u>
646
Ḫorasāndan Ruma teşrīfleri <u>diḳḳat</u>
680
Müddet-i ʿömrü <u>Muḥammed</u> nām Cemālī
92

Bektaşīye tarīḫ esvāb-ı rıḥlet [195]
728 728
(MAA 2a)

Seyyid Sādāt-i Kāẓımiyyeden ve ʿurūḳ-ı şecere-i velāyetden ḳutbu`l-aḳtāb Ḥażret-i pīrimiz dü-cihānda dest-gīrimiz Ḥacı Bektaşıñ işbu ḳıṭʿa-i ġarrā ile vasf olunmuşdur

Şemʿ-i miḥrāb şerīʿat hāle-i nūrunu
Cāmiʿ-i feyż-i velāyet ḫāzin sırrı-ı ʿAlī
Seyyid ü Sâdât-ı Ekrem vâriṡ-i âl-i ʿabâ
Ḳıble-i ehl-i ḥaḳīḳat Ḥacı Bektaş Velī

Efendimiz Ḥażāretleriniñ ṭarīḳat-i ʿaliyyesine deḫāletle yed Yedu`llah naẓm-ı celīlesince.
(RAC 2a/13-17)

Gelin ey kardeşler bâtın dilnden
Hû çekelim Hacı Bektaş aşkına
Aşk ile şevk ile cân u gönülden
Dost Balım diyelim Pirdaş aşkına
(Ş 2/1)
Erkân-ı Pire gel aba giyelim
Kudret lokmasını Şâhdan yiyelim
Bir ağızdan cânlar Hak Hak diyelim
Hayder'e yetişen kardeş aşkına
(Ş 2/2)
Cemâlî Hakk'adır niyazlarımız
Âgaza başlasın dibazlarımız
Tâ arşa dayansın âvazlarımız
Hû çekelim Hacı Bektaş aşkına

[195] Hasan Cemâlî Baba'nın burada verdiği tarihlere bakarak, Hacı Bektaş Velî'nin Hicri 646 yılında dğduğunu, 680 tarihinde Anadoluya geçtiğini ve 728 tarihiinde 92 yaşında vefat ettiğini anlıyoruz

(Ş 2/3)

Mukîm-i âstân-ı Hazret-i Hünkârız eyva'llah
Nişîn-i mahfil-i sahn-ı maânidarız eyva'llah

(Ş 7/1)

3.3.1.3.2. Bazı Bektâşî Büyükleri:

Hacım Sultan:

Hacı Bektâşın halifeleri içinde menâkıbnâmesi bize kadar gelebilen tek kişi Hacım Sultan'dır. Hakkında bilgi veren hemen hemen tek kaynak budur. Eserde kaydedildiğine göre Hacım Sultan On iki imamdan Ali Naki'nin oğlu Hüseyin souyundan gelmektedir. Tabiî bunun doğruluğunu tesbite imkan yoktur. Asıl adı Recep Sultan olup Hacı Bektâş ile birlikte Anadolu'ya gelmiştir. Onun Hacı Bektâş'ın yanındaki hayatı, halifesi sıfatıyla Uşak ve Kütahya havalisine gönderilişi ve burada ki faaliyetleri ile ölümüne dair bilgiler bu eserden özertlenerek Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî'ye alınmıştır. Eserde anlatıldığına göre, halife olarak Uşak yakınklarındaki Susuz mevkiine gelen Hacım Sultan, buradali Türkmenler arasına yerleşerek faaliyetlerini bütün Germiyan iline yaymıştır. Burada bir tekke yaparak birçok mürid edinmiş ve ömrünün sonuna kadar burada yaşamıştır.[196]

Ey ṭālib bu maḳām meydān ṭaşıdır ve ṣāḥibi Ḳolu Açıḳ Ḥacım Sulṭāndır ki yolsuzluḳ bī-edeblik eden ve erkāndan ayrılan cānlar ḳānūn-ı evliya üzre bu maḳāmda terbiye edilir işte bunu bilen derviş ādāb-ı erkāndan ayrılmaḳ ve ve ẖilāf ḥarekātdan iẖtirāne ve ictināb eylemek gerekdir dedikde yine dāra gelip baʿde`n-niyaz āyīn-i cemde ḳırḳlar makāmına ḳā`im olan erenlere de ferd ferd niyaz etdirip ẖitām bulduḳda.

(RAC 6b/20-7a/5)

Abdal Mûsâ:

XIV. Yüzyılda Orta Asya (Buahara veya Horasan)dan Yesevî dervişi olarak gelen daha sonra Hacı Bektaş'a intisap eden Türk velîsi. Hayatı hakkında fazla bilgi sahibi değiliz. Bilinenlerde menkabelere karışmıştır. Kaygusuz Abdal'ın Andal Mūsā'nın dervişi olduğu, Kaygusuz'un babası olan Teke li beyinin Abdal Mûsâ'yı sevmediği hatta öldürtmek istediği rivayet edilir. Elmalı'nın güneyinde bugün Tekkd köyü olark adlandırılan yerde adına kurula Tekke zamanla Bektaşiliğin merkezi haline

[196] Ocak, **Alevî ve Bektâşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri,** s. 25

gelmiştir. Âşık Paşazâde'ye göre Abdal Mûsâ, Orhan Gazi döneminde savaşlara kattıldı, bir yeniçeriden aldıpı börkle memleketine döndü. Evliya Çelebiye göre Abdal Mûsâ, Yesevî dervişlerindendir ve Hacı Bektaş ile birlikte Anadolu'ya gelmiştir. Bugün Elmalı'daki türbesine ilave oalrak Bursa'da da ona ait olduğu söylenen bir makam bulunmaktadır. O'nun en önemli eseri yetiştirdiği yüzlerce öğrenci ve onlara verdiği Nasihatnâmesi'dir.[197]

Yürüsün Balım Sulṭān ve Seyyid ᶜAlī Sulṭān ve Abdal Mūsā Sulṭān ve cemiᶜ ḫalīfe-i Ḥażret-i pīr-i ḳudemā-yı Bektaşīyan-ı zī-şānıñ ḫayr-i himmetleri üzerimize sāybān olsun.

(RAC 8a/2-4)

Seyyid Ali Sultan:

Seyyid Ali Sultan hakkındaki bilgilleri Vilayetnâme-i Seyyid Ali Sultan adlı eserden öğreiyoruz. Bu eser, Bektaşî edebiyatında ve geleneğinde Kızıl Deli lakabıyla anılan Seyyid Ali Sultan'ın menkaberini ihtiva eder. Adı geçen hakkında hemen hemen yegane kaynak durumundadır. Buradan anlaşıldığına göre XIV. Yüzyıl sonlarıyla, XV. Yüzyıl başlarında yaşamış olması gereken bir derviş-gazi, Yıldırım Bayezid zmanında Horasan'dan Anadolu'ya gelmiş görünüyor. Kendisiyle birlikte bulunan Seyyid Rüste Gazi adındakii bir alperenle Rumeli'deki fetih hareketlerine katılmış olduğu rivayet edilmektedir. İkisi birlikte Edirne, Dimetoka ve dolaylarını zaptetmişler, ahaliyi haraca bağlayıp ya da ihtidâ ettirmişlerdir. Daha sonra Dimetoka'da kendi feth ettikleri bir arrazide zâviye inşa ederek buraya yerleşmişlerdir.

Seyyid Ali Sultan'ın birçok karanlık noktalar ihtiva eden tarihi şahsiyetini aydınlatmağa çalışan Iréne Beledicеanu, arşiv belgeleri üzerinde yaptığı araitırmalar sonunda onun gerçekten Rumeli'de ilk Osmanlı fetihlerine katıldığını ortaya çıkarmıştır. Nitekim Ö. L. Barkan da Seyyid Ali Sultan'ın lakabı olan Kızıl Deli namına yazılı zâviyesinin vakıf kaydını vaktiyle yayınlamıştı. Baldiceanu'ya göre bu zat, Rumeli'deki fetih harekâtına katılan Birçok heteredoks dervişten biriydi.[198]

[197] Güzel- Torun, **a.g.e.,** s., 379-380
[198] Ocak, **a.g.e.,** s. 29-30

Seyyid Ali Sultan, Vilayetnâme'de kendilerine rüyalarında Peygamber Hz. Muhammed tarafından onlara kılıç kuşandıracak olan Hacı Bektaş'a gitmeleri söylenen Kırk Kahramandan biri olarak tanıtılır. Onlara erkan açıklanır ve Bektaş'ın duasıyla, benzer bir şekilde rüyasında Rumeli'deki bir fetih için Allah'a yakaran ve onların geleceğini haber alan Orhan Han'a giderler Bektaş Kırklar içinden Seyyid Ali Sultan'ı Komutanlığa, Emir Sultan'ı Sancaktarlığa, Seyyid Rüstem Gazi'yi Kazasker'liğe ve Abdul Samed'i imamlığa atar.[199]

Yine dāru`l-ʿuşşāḳā gelip baʿde`n-niyaz Seyyid ʿAli Sulṭan postuna gelir bu tercemānı oḳur Ḥaḳ ḥū serdār-ı cihān olan Resūl-i zī-şān Cenāb Seyyid ʿAli Sulṭāñ Efendimiziñ demine ḥū bir cemāl-i Muḥammed ilā aẖire deyip.

(RAC 6b/9-11)

Ey ṭālib-i Ḥaḳ bu maḳām Aşcı Baba postudur ve ṣāḥibi Rūm ili gözcüsü Seyyid ʿAli Sulṭāndır bu maḳāmıñ ṣāḥibi çikleri pişirir ve ẖāmları oldurur ve ṭatsızlara lezzet Verir derdlilere dermān olur dedikde.

(RAC 6b/12-15)

Dostlarımız dil-şād olsun düşmenlerimiz berbād olsun Ḥażret-i pīr efendimiziñ demi yürüsün Balım Sulṭān ve Seyyid ʿAlī Sulṭān ve Abdal Mūsā Sulṭān ve cemiʿ ẖalīfe-i Ḥażret-i pīr-i ḳudemā-yı Bektaşīyan-ı zī-şānıñ ẖayr-i himmetleri üzerimize sāybān olsun.

(RAC 8a/1-4)

Erişti hazreti Pirim, Balım, Seyyid Ali Sultan
Tarîk-i nazenin içre girap hâlini hâl ettim

(Ş 12/3)

Seyyid Ali sultanımız
Mihr ü muhabbet kânımız
Her derde dermânımız
Pir Balım Sultan bizdedir.

(Ş 16/4)

[199] Birge, **a.g.e.,** s. 58

Balım Sultan:

1500 yılı civarında Bektaşîlerin önderliğine, yönetimi altında tarikat pratiklerine sürekli bir biçim ve içerik verecek, yeni etkiler getirecek, Balım Sultan adlı bir adam geldi. Maalesef Balım Sultan'ın yaşamı üzerine hiçbir eleştirel çalışma yapılmamıştır. Kesin olarak bilinen ise, sıkça Pir-i sânî (İkinci Pir) de denilen bu önderin belirli yenilikler getirmiş olduğuna inanıldığıdır. Balım Sultan üzerine tüm değerlendirmeler, onun kökeninin Edirne'nin kırk kilometre güneyindeki ve Bektaşî ananesine göre kurucudu var sayılan Seyit Ali Sultan'ın adını taşıyan bir dergahın bulunduğu Dimetoka'ya götürürler.[200]

Dostlarımız dil-şād olsun düşmenlerimiz berbād olsun Ḥażret-i pīr efendimiziñ demi yürüsün Balım Sulṭān ve Seyyid ʿAlī Sulṭān ve Abdal Mūsā Sulṭān ve cemiʿ ḫalīfe-i Ḥażret-i pīr-i ḳudemā-yı Bektaşīyan-ı zī-şānıñ ḫayr-i himmetleri üzerimize sāybān olsun.

(RAC 8a/1-4)

Gelin ey kardeşler bâtın dilnden
Hû çekelim Hacı Bektaş aşkına
Aşk ile şevk ile cân u gönülden
Dost Balım diyelim Pirdaş aşkına

(Ş 2/1)

Baş kesüp hakîkat şehrine girdim
Bir kubbe altında iki er gördüm
Şâh Kalender Balım Sultan'dır virdim
Mürşid-i irfâna eriştim şükür

(Ş 4/3)

Be derviş gûşuna kimler takardı hâlka-i mengûş
Balım Sultan eğer çekilmeseydi nesl-i Hünkâr'dan

(Ş 8/3)

Erişti hazreti Pirim, Balım, Seyyid Ali Sultan
Tarîk-i nazenin içre girap hâlini hâl ettim

---

[200] bk. s. 8-10

(Ş 12/3)

Seyyid Ali sultanımız
Mihr ü muhabbet kânımız
Her derde dermânımız
Pir Balım Sultan bizdedir.

(Ş 16/4)

3.3.1.4. Menfî Şahsiyetler:

Yezid:

10 Cumʿā Muḥarrem 61 gününde Kerbelada Yezīd bin Muʿāviye zamanında Şemr bin Zü`l-Cevşen-i pelīd şehīd edip meşhed-i ʿaliyyeleri Kerbelā-yı muʿāllāda.

(MAA 5b/12-14)

ʿAbdullah bin Ziyād melʿūn Başra ḥākimi iken Kūfeye Yezīd ṭarafından taʿyīn olunduḳda.

(MAA 11a/5-6)

7 Muḥarrem 61 sene-i hicriyesinde ʿale`s-sabāḥ Ḥażret-i Şāhı ẓafer-penāh ile leşker-i Yezīd ʿaleyhi`l-lāʿne-i pelīd muḥarebeye başlayıp ʿaşr Muḥarremiñ onuncu günü öylene dek ve Cumʿā namazı vaḳtine degin mümted olup ateş-i cidāl ü iştiḳāl nihāyet bulduğu tevārīḫ-i maḳbere ile müs̱ebbit edigi der-kārdır.

(MAA 11a/12-15)

Oġlan der ki ben Yezīdin oġluyum
Babama hezār laʿnet sanā baġlıyım

(MAA 12a)

Alıp seyyidin Resūl-ı Aḥmedi ʿaşr muḥarremde
Yezīde ḳavmine kim laʿnet etmez

(MAA 16a)

Naḳşıñ ʿahd itmedimi Kūfeli Saʿd oğlu ʿAmr
Bilerek oldu Yezīd ordusuna ser-leşker
Kerbelāda o degilmiydi ʿadū-yi ekber

Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin
(MAA 16b)

Hasan Cemâlî Baba, Kerbelâ'nın müsebbibi olduğu için, Ehl-i beyt ve Bektaşî muhiblerine kötülük yapanları Yezid sıfatıyla isimlendirmiştir.

Ehl-i beytden ve evlād-ı Müslim ʿAḳil zümresinden olan nām-dār ve şecaʿ-ı ẖançer-güzār meydāna girip nice yezīdleri cehenneme gönderdikden ṣoñra kendileri daḥı.

(MAA 14a /10-12)

Ol gün öyle vaḳti namāzına degin cenk ü cidā ve ḥarb-i ḳıtāl edip āẖir-kār Şemr-i Ẕü`l-Cevşen melʿūn laʿnet-i maḳrūn öyle yezīd-i pelīd ve ʿanīd-i şedīd-i şimşīr-i bed-kerdārıyla Ḥażret-i İmam Ḥüseyin efendimiziñ serr-isaʿādetlerini beden-i mübāreklerinden cüdā.

(MAA 16a/8-11)

Atırıp küfr ü ʿinādını Yezīd ibni Yezīd
Ḳurusun elleri şimşīre çeken Şemr-i pelīd
Etdi evlād-ı Resūlu`llahleb-teşne şehīd
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin
(MAA 16b)

Siz Şimri Mervân-ı Yezîd
Biz bende-i Şâh-ı şehid
Siz la'netî, biz rahmetî
Siz bir taraf, biz bir taraf.
(Ş 11/3)

3.3.1.5. Edebî Hikâye Kahramanları:

Mecnun:

Ḳulun ṣāḳī oldu ʿışḳınla Mecnūñ
Sebīl eyler gözünden eşk-i pür-ḫūn
Yine devr eylesin ol cām-ı gül-gūn
Seḳāhüm Rabbehüm māʾen ṭahūran

(RAC 7b)

Gāh maḫzūn gāh feraḫ-nāk eyler ol
Gāh Mecnūn gāh ġam-nāk eyler ol

(RAD 19/11)

3.3.1.6. Târihî Şahsiyetler:

Cem:

İran'da en evvel hükümet süren pişdadiyan sülâlesinin dördüncü ve en büyük hükümdarıdır. Asıl ismi Cem'dir ki, büyük padişah manasındadır. Şit sonradan ilave edilmiştir ki ışık demektir. Sebebi bu imiş: Cem bir fün Azerbeycan memlektine gelip birkaç gün kalmış Yüksek bir yerde mücevherle süsü bir taht kurdurmuş; kendi de başına mücevher tac giyip tahta oturmuş. Güneş doğup da tac ve tahtına isabet edinve öyle bir parlaklık hâsıl olmuş ki, görenler hauyran olmuşlar; ve bundan dolayı şit kelimesini ekleyerek Cemşit demişler. Şarabın icadı, nevruz gününün senebaşı ve bayram ittihazı da Cemşit'e isnad olunur.[201]

Maʿden-i cevd-i seḫā luṭf-ı es̱īm-kān-ı ʿaṭā
Bāb-ı iḥsānıñda Ḫatem bende hem Cemşīd ü Cem

NBC 11/5)

Yürü devrân içre demi
Götür sâkî câm-ı Cemi
Başıma tâc-ı Edhemi
Fahr-ı dervişân bizdedir

(Ş 16/2)

Hâtem:

---

[201] Agah Sırrı Levend, **Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar,** Enderun Kitapevi, İst. 1984, s. 156

Hâtem-i Tay lâkabile meşhur arap şair ve reislerindendir. Cömertliği darbı mesel hükmüne geçmiştir. Muhammet Peygamber zamanına yetişmişse de peygamberliğne yetişememiştir.[202]

Maʿden-i cevd-i seḫā luṭf-ı es̱īm-kān-ı ʿaṭā
Bāb-ı iḥsānıñda Ḫatem bende hem Cemşīd ü Cem
NBC 11/5)

Nûşirevân:

İran'ın sâsânî sülâlesine mensup bir hükümdardır. Adaleti ve fütühatı ile meşhurdur. Hz. Muhammet bunun zamanında dünyaya gelmiştir. Nuşirevan Tâk-ı Kisra'da bir çan astırarak ucuna bir zencir bağlatmış; adaletine müracaat edenler o zanciri çekip kendinihaberdar edirlermiş. [203]

Ḥażret-i Faḫr-i ʿAlem Efendimiziñ vilādet-i saʿādetleri Mekke-i Mükerremede olup ve Ḥażret-i Īsā ʿAleyhis`s-selāmdan altıyüz yigirmi sene ṣoñra 12 Rabiʿu`l-evvel dū-şenbe günü Nūşirevān-ı ʿĀdil zamānında
(MAA 2b/1-3)

Hürmüz Şah:

Nuşirevan'ın torunu. Zulmünden dolayı tahttan indirilip gözlerine mil çekilmiştir. Hürmüz ismi şark edebiyatında Hürmüz-i tâcdâr diye geçer. Sebep "Murassa altın tâcı evvel ol giydi. Nite ki hulefâ-yı Abbâsiyeden Muntasırbillah evvel giydi. Andan evvel tülbent giyerlerdi". [204]

Şāh-ı evliyā Ḥażret-i İmam -ı ʿAliyyü`l-Murtażā is̱nā ʿaşerden birinci imām-ı hedī olup vilādet-i saʿādetleri ḥicretden 22 sene maḳdem Recep-i şerīfiñ 12`nci Cumʿa günü Hürmüz Şāhıñ ḥükūmeti zamānında olup
(MAA 3a/6-8)

---

[202]Levend, **a.g.e.,** s. 153
[203]Levend, **a.g.e.,** s. 163

Kahraman:

İran'ın Pişdâdiyân sülâlesine mensup hükümdarlarından Tahmurs'un oğlu olup Kahraman-ı Katil lâkabını alan meşhur bir pehlivandır. [205]

Helâk etdim bu nefsin dîvin elhâk
Olup iklîm-i cismin Kahraman'ı
(Ş 9/2)

3.3.1.6. Edebî Şahsiyetler:

Aziz Mahmud Hüdâyî:

Ḫudāyī Maḥmūd Efendi Üsküdārī bu merātibleriñ ḥaḳḳında bir güzel tems̱īl ve tes̱bit buyurmuşlar şöyleki şununkim cemʿi yoḳ ʿirfānı yoḳdur şununkim farḳı yoḳ ilḥādı çoḳdur biri şol şirke beñzer şehre gelmez biri şehr ādemi ḳaryeye gelmez ḥaḳīḳatde kemāl ehli o oldu o kim hem şehre hem ḳaryeye geldi işte Ḥażret-i şāh-ı velāyet-penāḥ efendimiziñ ḥikmet-āmīz olan nuṭḳ-ı muṣavvīleriniñ şerḥ edip şerīʿat maʿrifet ḥaḳīḳat ṣāḥipleriniñ merātiblerini beyan buyurdular
(RAC 5b/12-17)

Turâbî:

Ḥażret-i Turābī ḳuddīse`l-bārī buyurmuşlardır ki beyt

Loḳman-ı sırr-ı Ḫudāya ʿurefā dem dediler
Bu deme mālik olan ādem ādem dediler

Manṭūḳınca ʿazīzim farżet elde iken ādem olmanıñ ḳolayına bir çāre aramalıdır ġaflet olunmaya ey ṭālib-i Ḥaḳ özünü bilir isen Kelāmu`llahsın özünü bilmez isen bilki gümrāhsın
(RS 4a/6-8)

Nakşî:

---

[204] Ahmet Talat Onay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar,** Haz. Cemal Kurnaz, T.D.V Yay., Ank. 1993, s. 11
[205] Levend, **a.g.e.,** s. 156

Nakşī ḥażretleri bu ḥadīs̱-i şerīf-i ḳudsiyeyi tefsīr edip buyurur ve ṭālib-i ʿārifāna bu esrār-ı İlāhiyeyi eşʿār ile ṭuyurur fehm eden cāna ʿışḳ olsun ḳıṭʿa

Eyā sen ṣanma kim senden bu güftār-ı dehān söyler
Veyā terkīb olan ʿunṣur yāḥūd laḥm-ı ziyān söyler

Kimindir bu nice cünbüşler kimindir nuṭḳ eden diller
Özünden olmadın agāh senden özke kān söyler

Seḳāhüm Rabbehüm ẖamdın içen ʿāşıḳlar ey Naḳşī
Erer maʿşūḳuna anlar mekāndan lā-mekān söyler

Manṭıḳunca fāʿil-i ḥaḳīḳi ḥaḳīḳatde Ḥaḳ olduġunu bilir.
(RS 5b/5-12)

3.3.1.7. Masal Canlısı:

Şebçerağ:

Bir çevher imiş ki, gece vakti çerağ gibi parlarmış.[206] Şebçerağ adlı büyük bir elmasın Hz. Peygamber'in markadlerine I. Sultan Ahmed tarafından armağan sunulduğu mervidir. Gûyâ bir nev'i cevher olup geceleyin lamba gibi ziyâ neşredermiş. Şark hurâfelerindendir. Türkçe adı "şimşirek taşı"dır. Şöyle nakl edirler ki, gâv-i bahrî (deniz öküzü) bazı geceleri otlamak için karaya çıkdukda ol gevheri ağzından çıkarıp otlayacağı mevzie kor, onun aydınlığında otlar. Ana dürr-ü şeb-gûn dahi derler.[207]

Dürr-i deryā-yı velāyet şeb-çerāġ-ı ẖandān
Nūr-ı ʿayn-ı Murṭażādır Şāh Ḥasan ẖulḳu`-r-rıżā
(NCB 4/2)
Ol ciger-kūşe-i Ẕehrā şeb-çerāġ-ı ẖandān
Feyż-i elṭāf-ı Hudādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā
(NCB 5/3)
Āftāb-ı ʿālem-ārā meşʿal-i mihr-i cihān

[206] Levend,**a.g.e.,** s. 178
[207] Onay, **a.g.e.,** s. 393

Şeb-çeraġ-ı ḫandān Zeynel ʿĀbidü`s-sacidīn

(NCB 6/3)

Mesned-ārā-yı ḫilāfet şeb-çerāġ-ı ḫandān
Ḥüccetü`l-burhān ile ra`yinde olmuşdur ḥakīm

(NCB 9/3)

Āftāb-ı ʿālem-ārā şeb-çeraġ-ı ḫandān
Meşʿal-i mihr-i cihān pertev-i fezā-yı enverī

(NCB 13/8)

Dürr-i deryā-yı velāyet gevheridir ol imām
Pertev-i nūr-ı hidāyet şeb-çerāg-ı ḫandān

(NCB 14/2)

Dīde-i nesl-i imāmān şeb-çerāġ-ı ḫandān
Seyyidü`l-kevneyn Ẕeyne`l- ʿAbidīndir şüphesiz

(NCB 15/5)

3.2.2. Yer Adları:

3.2.2.1. Ülke Adları:

Rum:

Ḥażret-i Pīriñ vilādeti mürüvvet
Ḫorasāndan **Rum**a teşrīfleri_diḳḳat
Müddet-i ʿömrü Muḥammed nām Cemālī
Bektaşīye tarīḫ eṣvāb-ı rıḥlet

(MAA 2a)

Cān ü başdan geçmiştir biz **Rūm** erenler ʿışḳına
Cān gözüyle dem-be-dem Ḥaḳḳı görenler ‘ışḳına
Kerbelā-yı deşt-i ġamda cān verenler ‘ışḳına
Şol elinde leb-i teşne ḳılanlar ʿışḳına

(RAC 7b)

Irak:

Sāmarra belād-ı **ʿIrāḳ**da Dicleniñ şarḳısında binā olunmuş bir maḥal-i maḫṣūṣdur.

(MAA 7a/2-3)

Beşinci Maᶜṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Ḥüseyin bin İmamZ̠eyne`l-ᶜAbidīn Efendimiz beyānındadır altı yaşında iken Muᶜāviye bin Nevfel bin Aḥmed bin Manṣūr nām melāᶜīn şehīd edip ḳabr-i şerīfleri **ᶜIrāḳ**dadır

(MAA 7b/12-15)

Ḫāk-i pākinden muṭahhar oldu iḳlīm-i ᶜIrāḳ
Çün şehīd-i Kerbelādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(NCB 5/8)

Mısır:

Ḥażret-i Murtaża ṭarafından **Mıṣr** ḥükūmet ile iᶜzaz ḳılınmış iken Şām ṭarafından vāḳīᶜ olan fesāda mebnī ḫidmetine bulunan

(RAC 8b/8-9)

Mıṣr Eyāleti menşūri nāmına yazılıp ᶜazīmet ederken es̱nā-yı rāhde Şām ṭarafından olunan efsāde mebnī misāfir olduğu

(RAC 8b/12-13)

Ḥażret-iᶜAliyyü`l-Murtażā ṭarafından **Mıṣr**a me`mūr olmuş iken Şām ṭarafından olunān iḫbāra

(RAC 9b/19)

3.2.2.2. Şehir Adları:

Kâbe:

Ḥażret-i Murtażānıñ vālideleri Fatıma binti Esed bin Hāşim ṭavāf-ı **Kāᶜbe** ederken ᶜAbbās bin ᶜAbdulmuttalib ve cemᶜi Benī Ḥāşim ‘aḳabince ṭavāfa meşḳūl-ı münācāt iken nāgāh Fatımaya es̱r-i ṭālḳ ẓāhir olup ṭaşra çıkmaġā mecāli ḳalmamaġla fi`l-ḥāl dīvār-ı Beytu`llah şaḳḳ ve Fatıma naẓardan ġā`ib-i muṭlaḳ oldu üç günden ṣoñra ḥarem-i **Kaᶜbe**den çıka geldi

(MAA 3a/9-13)

Murtażā bir dürr-i deryā-yı velāyetdir kim
Ḥarem-i **Kaʿbe**dir ol dürriyetimiñ ṣadefi
Ġayrdan eşref olsa anıñçündür o kim
Ḥarem-i **Kaʿbe**den ol kesb ḳılıpdır şerefi

(MAA 8b)

Çok şükür biz olduḳ gürūh-ı nācī
Fehm itdük küli sırr-ı miʿracı
Kaʿbe-i ʿışḳda olmuşuz ḥāc
Nāzenīñiz nāzenīniñ nāzenin

(RAC 8b)

Dergahıñdır Kaʿbetü`l-ʿārif ḥaḳīḳatde şehā
İktisāb eyler saʿādet yüz sürenler bī-riyā

(NCB 3/1)

Ṭālib-i ʿirfāna her-dem **Kaʿbe**-i maḳṣūd olup
Ḫāk i pāyine yüzüñ sür kim olasın kām-rān

(NCB 14/10)

Ḳaşlarıñ miḥrabı olmuş ḳıble-gāh-ı ʿāşıḳān
Feyż-i pākıñ kaʿbe-i ʿĀliyya degilde nedir

(NCB 16/2)

Mekke:

Ḥażret-i Faḫr-i ʿAlem Efendimiziñ vilādet-i saʿādetleri **Mekke-i Mükerreme**de olup.

(MAA 2b/1)

Maḳber-i ʿalīleri **Mekke-i Mükerreme**de Ḥucūt nām maḥal-i ʿaliyyātda olduğu cümlenin maʿlūmudur.

(MAA 4b/14-15)

52 yaşında olduḳları ḥālde **Mekke-i Mükerreme**den Medīne-i Münevvereye hicret buyurdular.

(MAA 2b/8)

Medine:

52 yaşında olduķları ḥālde Mekke-i Mükerremeden **Medīne-i Münevvere**ye hicret buyurdular ve baʿdeʾl-hicret on yıl daḫı Medīne-i münevverede muʿammer olup 62 yaşında olduķları ḥālde sene-yi hicriyeniñ onuncu senesi on iki Rabiʿüʾl-evvel dū-şenbe günü rūḥ-ı murġ-ı hüma pervāz-ıla ʿālem-i lāhuta ṭayrān ve vāṣıl-ı cān ü cānān olup ḥālā Ravża-i muṭaḥḥaraları Medīne-i Münevverede ķıble-gāh-i ḫalāʾiķ ve ṭavāf-ı kudsiyān-ı melāʾik oldukları gah şemsī gah vüsṭa ittihāz-ı yedinde bedīdārdır.

(MAA 2b/8-13)

Mezār-ı gül-zārlar-ı dārüʾn-nāʿīm-i ķarārları **Medīne-i Münevvere**de nezd-i Cenāb-ı Ḥazret-i Peyġamberīde ziyāretgāh-ı ʿismet-penāh seyyidüʾn-nās olduğu cümleniñ maʿlūmudur.

(MAA 5b/1-3)

Vilādet-i saʿādetleri **Medīne-i Münevvere**de Penç-şenbe günü 15 Şāʿbān 42 sene-i hicriyesinde dünyāya teşrīf-i şerīf buyurup.

(MAA 5b/16-17)

Medīne-i Münevverede Emirüʾl-Müʾminīn İmamḤasan Efendimiziñ civārında medfūndur.

(MAA 5b/19-20)

Vilādet-i saʿādetleri **Medīne-i Münevvere**de Cumʿa günü 2 ṣafer 65 tāriḥinde dünyāya teşrīf edip.

(MAA 6a/9-10)

Vilādet-i saʿādetleri **Medīne-i Münevvere**de yevm-i Pazar ertesi 17 Rabiʿuʾl-evvel 80 tāriḥinde dünyāya teşrīf-i şerīf buyurup.

(MAA 6a/14-15)

Vilādet-i saʿādetleri **Medīne-i Münevvere**de yevm-i pāzār 7 Ṣefer 127 tāriḥinde dünyāya teşrīf-i şerīfleri.

(MAA 6a/19-20)

Kerbela:

Cān ü başdan geçmiştir biz Rūm erenler ʿışḳına
Cān gözüyle dem-be-dem Ḥaḳḳı görenler ʻışḳına
Kerbelā-yı deşt-i ġamda cān verenler ʻışḳına
Şol elinde leb-i teşne ḳılanlar ʿışḳına

(RAC 7b/8-10)

Lā-fetā sırrına maẓhar olduğu bī-iştibāh
Çünkü ecdādı olup şāh- şehīd-i **Kerbelā**

(NCB 10/7)

Ḥażret-i İmam Ḥasan şāhım Ḥüseyin-i **Kerbelā**
Ol iki şehzāde-gān dürr-i şemīn şüphesiz

(NCB 15/4)

Fażl- Yezdān-ı Ḫudādır Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**
Nūr-ı ʿayn-ı Muṣṭafādır Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**

(NCB 5/1)

Dürr-i deryā-yı lü`lü`-i şehvār olup
Nūr-ı çeşm-i Murṭaẓādır Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**

(NCB 5/2)

Ol ciger-kūşe-i Ẕehrā şeb-çerāġ-ı ḫandān
Feyż-i elṭāf-ı Hudādır Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**

(NCB 5/3)

Kāşif-i esrār-i ḥikmet vāḳıf-ı sırr- ḫafī
Ṣāḥib-i müşgil-güşādır Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**

(NCB 5/4)

On iki ṭarīḳin pīr ü pīşvāsıdır
Pişvā-yı evliyādır Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**

(NCB 5/5)

On sekiz biñ ʿāleme şems-i ḥadādır şüphesz
Ehl-i ʿışḳa reh-nümādır Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**

(NCB 5/6)

Şerbet-i şehādeti nūş etmegi ḳıldı ḳabūl
Tā ezel-i ʿahde vefādır Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**

(NCB 5/7)

Ḫāk-i pākinden muṭahhar oldu iḳlīm-i ʿIrāḳ
Çün şehīd-i Kerbelādır Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**

(NCB 5/8)

Mührünü ḳalbinde pinhān çekmez elem
Şāfīʿ-i rūz –ı cezādır Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**

(NCB 5/9)

Men aḥabbehu feḳad aḥabbenī dedi Resūl
ʿĀleme ġayṡü`l-verā Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**

(NCB 5/10)

Kilk-i ʿaczimle s̱enā-ḫānıñ olup leyl ü nehār
Uġruna cānım fedādır Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**

(NCB 5/11)

Bāb-ı lüṭfuñdan cüdā ḳılma Cemālī ʿāşıḳan
Eşiginde bir gedādır Şāh Ḥüseyin **Kerbelā**

(NCB 5/12)

Necef:

Maḳām-ı ʻatebe-i ʿaliyyeleri Baġdād Beḥiştābād civārında **Necef**-i eşref de ziyāretgāh-ı ʿālī dergāh olduğu bedīhī ve bedīdārdır.

(MAA 4a/8-9)

Ṭıynet-i pāk-i ṣadef dür-dane-i baḥr-i **Necef**
Bī-mis̱l-i girān-bahādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

(NCB 4/4)

Maẓhar-ı sırr-ı velāyet dürr-i deryā-yı **Necef**
Meẕheb-i İmam-ı bi`l-Ḥaḳḳ-ı ḥüccetü`l-ḳātıʿ maḳāl

(NCB 8/3)

Pertev-i nūr-ı velāyet şemʿ-i bezm-i kā`ināt
Dürr-i deryā-yı **Necef**dir nesl-i pāk-i Ḥayderi

(NCB 13/4)

Horasan:

Ḥażret-i Pīriñ vilādeti mürüvvet
Ḫorasāndan Ruma teşrīfleri dikḳat
Müddet-i ʿömrü Muḥammed nām Cemālī
Bektaşīye tarīḫ eṣvāb-ı rıḥlet

(MAA 2a)

Evvelā **Ḫorasān** postuna bir niyaz dār-ı Manṣūra geldikde baʿde`n-niyaz.

(RAC 4a/3-4)

Meşhed-i şāh-ı **Ḫorasān**ı gören ḥayrān olup
Ṭoġrusu heşt behiştin ḳaṣrıdır dise sezā

(NCB 10/6)

Ḫorasān Şāh-ı olup ʿAlī Mūsā`r-Rıżā
Göñlümüñ mesned-nişīn-i kām-bīndir şüphesiz

(NCB 15/9)

3.2.2.3. Diğerleri:

Tur Dağı:

Nūr-ı vaḥdet eyleyecek çün ẓuhūr
Dil-i tecellī-ḫānedir Mūsāya **Ṭūr**

(RAD 14/2)

Cānib-i **Ṭūr**-ı ḥaḳīḳat lāmiʿi
Ẕevḳ-i şevḳiyle tecellī sāmiʿi

(RAD 27/5)

İrem Bağı:

Tekye-gāhını gören devvār dediler şüphesiz
Hāẕihī cennetü ʿadn ya gülşen-i bāġ-ı İrem

(NCB 11/11)

Akdeniz:

Çünkü ˁilm-i ẓāhir Aḳdeñiz mis̱āli ˁilm-i bāṭın ki ˁilm-i ledündür o ˁilm baḥr-i maḥabbet mis̱āli cemˁ-i ˁālemi iḥāṭa etmişdir

(RS 3b/6-7)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

RİSĀLE-İ ĀGĀḤ-I DİL

/ 1b / RİSĀLE-İ ĀGĀḪ-I DİL

BİSMİLLAHİRRAḤMĀNBİRRĀḪĪM

(4) Ḥamd-ı bī-ḥad ol Īzed-i Yezdāne olsun ki ḫāliku`l-eşyādır ve Şekūr ismiyle (5) bī-nihāye olsun ki bir dürr-i beyżādan bu ekvān-ı kevneyni *kün* deyip bu (6) ʿimāret-ḫāneyi lafẓ-ı ḳudretinden iʿatā yed-i ḳudretiyle bī-sütūn ve (7) bī-cihet bünyād ḳıldı ve ol cevher-i pākize-i dīde-i ẕātıyla nażār edip (8) hevā-yı ʿışka cevelān ederek nār bād āb kili Muṣavvir ismiyle (9) ābādan eyleyip Pirāhen-i ʿışkla tezyīn edip ṣūret-i insān ḳıldı (10) ve her ʿaẓā-yı beşeriyyetiñ Ḥay ismiyle mersūm edip heykel-i eşyāya (11) cemʿ ḳıldı ol ecilden bu faḳīr-i pür-taḳsīr nīm ḳaṭre-i ʿışkı (12) bahr-ı bī-pāyān ve nīm zerre-i pür-tāb-ı cihān-ārādan dükeli ʿışḳım (13) memlū edip ʿışḳ şevḳiyle ḥām olan ʿażālarım puḫt eyleyip (14) feraḫ-nāḳ ve telezzüz-i idrāk olup selā`if-i şuʿarādaʿibret-nümā ve ʿalā (15) ḳadri`l-maḳal-ı ma`nevīden ās̱ār-ı kemālātı ve dīvān-ı ʿaliyyeleriñ naẓar-ı tedḳīḳden
/ 2a / geçirüp baḥr-i ʿışk-ı ruḥānīden çeşm-i ʿışka cūş u ḫūruş (2) ederek bir ḳaç saṭır mes̱nevī ebyāt ṭulūʿiyle işbu risāle-i (3) āgāḥ-ı dil-i maḳāleyi şeriʿat ṭarīḳat maʿrifet ḥaḳīḳat bu (4) dört bāb üzerine bi`t-taḳsīm ve her bir bābı yedişer faṣla şāmil olaraḳ (5) seyr-i sülūka medār ve ehl-i dilāna yādigār olmaḳ üzre tertībine (6) ibtidār ve āgāḥ-ı-dil ism-i tesmiyesiyle tezkār birle taḥrir edip taḳrīre (7) getirdim ki şāyed ehl-i dilleriñ naẓar-ı ʿaliyyeleri olursa yād olmaḳ (8) için faḳīrāne bir niyāz yoḫsa ne ḥakkım ki ikrām mevzūna (9) lāyıḳ olam lakin baḥr-ı bī-girāndan ās̱ār-ı ʿışḳa himmet-i evliyādır ve bi`l-ḳuvve (10) envār-ı Ḫudādır gerek ẓāhir ve gerek bāṭın olsun ʿazīzim fefhem

Ḫāk-pāy-ı Muṣṭafāyam Muṣṭafā
Çāker-i āl-i ʿabā-yı Murtażā

Ḥażret-i pīriñ kemīne-i kemteri
Tekfur Ṭağlı Ḥasan Cemālī Baba

Faṣl-ı evvel ḥamd ve s̱enā-yi muḥtavī ve evṣāf-ı ṣālāt-ı müştemildir

1

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Fāʿilün

(1) Sipās ṣad- hezārān ol Ḫudāya
Bizi yoḳdan var eden kibriyāyā

Cenāb-ı Ḳādir u Ḳayyūm-ı dānā
ʿAlīm ü Ḥākim ü Muṭlaḳ-ı tüvānā

/ 2b / Ḳadīm u Ḥay u vāḥid ẕāt-ı bihter
Teālā şānuhū Allahu Ekber

Muḥammed Muṣṭafā maḥbūb-ı Yezdān
Şerīʿat taḥt-gāhında o sulṭan

(5) Ḳamūdur delīlerin dermānı oldur
Ḳamū ʿalemlerin sulṭānı oldur

Gelipdir şānına levlāk levlāk
Anıñla faḫr eder zemīn u eflāk

Nihāyet yoḳ-durur vaṣfına anıñ
Ş̱efāʿat-kān-ı Muḥammed Muṣṭafānıñ

Ḥābīb-i Ekrem açdı çün yüzünü
Ṣırāt-ı musṭaḳīm-i şerʿ-i mübīni

Ş̱erīʿatdan ẓuhūr etdi ṭarīḳat
Çü keşf olmaḳ için esrār-ı ḥikmet

(10) ʿUlūm-ı rāh-ı ʿirfān-ı şerīʿat
Ṭarīḳat maʿrifet sırr-ı ḥaḳīḳat

Bu dört bābıñ birincisi şerīʿat

Anıñla dīn ü İslām buldu hep şöhret

Şerīʿat-ı şarṭ-ı İslāmıñ olup beş
Ṣalāt ile ṣıyām bu ikisi eş

Ferā`iżden olup hac et zekāt ver
Kelime-i şehāʿdet getir ey pīr

Ḫulʿuṣ-ı ḳalble gel eyle niyyet
Ḳabūl olur ṣalāt-ı ṣavmıñ elbet

(15) Alıp ābdest şurūʿ eyle namāza
Tażarrū eylegil Ḥaḳḳa niyāza

Rıżā-yı Ḥaḳ için eyle ʿibādet
ʿAbd-ı maʿbūda böyledir iṭāʿat

Bulunca ḳıble-i maʿnī-i sālik
Olur oldem daḫı maʿlūm-ı mālik

Ne cennet ister ol ne ḥūr ne ġılmān
Cemālu`llaha müştāḳ olur her ān

/ 3a / (19) Cemālī oldu āyīne cemāle
Ulu`l-ebṣār olur vāḳıf bu ḥāle

Faṣl-ı s̱ānī ṣavmıñ ve cūʿuñ feżā`ili ve fevā`idi beyānındadır

2
Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

(1) Dilā gūş eyle gel bu nuṣḥ u pendim
Ṣıyām ḥaḳḳındadır ey dil-pesendim

Üçe taḳsīm edip ʿārif ṣıyāmı

Birincisi olup ṣavm-ı ʿavāmı

İkincisi olup ṣavmı-ı ḫavāṣıñ
Üçüncüsüdür ḫāsü`l-ḫavāsıñ

ʿAvāmıñ ṣavmıdır on iki baḥs̱
Ṭaʿām eyler vücūdu ḳıla rāḥat

Olur lehv ü lüʿb ile baʿde meşġūl
Ṣanır kim ṣavmı oldu Ḥaḳḳa maḳbūl

Ṣavāmü`n-nāsıñ oldu ʿādeti bu
Degil ṣavmı ḫavāsıñ böyle ya hu

Ḫavāsıñ ṣavmı perhīz-i cerā`im
Ġurūb-ı şems-i ruḥa dek o ṣā`im

Tamām-ı ömrünü bir gün add-eder ol
Naʿim-i dār-ı ʿuḳbāya bulur yol

Olurlar miḥnet-i dünyādan āẕād
Riyāżetle ederler ḳalblerin şād

Riyāżet baʿis̱-i taḫlīṣ-i ẕünūpdur
Riyāżet ehli taṭhīr-i ḳulūbdür

Ḫavāṣın böyledir ʿamāli her an
Riyāżetle geçer ʿömrü ciḥāndan

Velī ḫāṣü`l-ḫavāṣıñ iʿtiḳādi
Göñülden terk eder ḥiyle-i feṣādi

Ser-ā-ser māsivāyı terk eder ol

Ki Ḥaḳḳa ṭoġru ṣāf-ı dil gider ol

Es̱er ḳalmāz hemān zerḳ ü riyādan
Elin çekmiş olur hep māsivādan

/ 3b / (15) Müdām ʿirfāniyetle ol dil-sīr
Ṣıyām-ile olur hem ḳalbi tenvīr

Olup ehl-i şuhūd ḳalmāz vücūdu
Ṣıyām-ı Ḥaḳ ḳıyām-ı Ḥaḳḳa sücūdu

(17) Tecellī-i Cemāl etdikde Ḥażret
Gider kes̱ret gelir aḥkām-ı vaḥdet

Faṣl-ı s̱ālis̱ ḥacc-ı ṣūrī ve ḥacc-ı maʿnevīniñ evṣaf-ı cemīlelerini ẕikr ve beyān eyler

3

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Fāʿilün

(1) Saña taʿrīf edem gel ey birāder
Bu nuṣḥ u pendimi ḳıl cāndan ezber

Çü ḥac elbet ferāiżden bir libās
Buyurdu Ḥaḳḳ vallah ʿale`n-nās

Bu āyetle olup farż aġniyāya
Ki ṣarf-i māl ede rah-ı H̱udāya

Edā-yı ḥac edip ḳıla ʿibādet
H̱ulūṣ-ı ḳalb ile ḳıla riyāzet

(5) Bu niyyetle giderse ḥacca bir er
Bulunur Kaʿbe-i ṣūrīde rehber

Gelirse ḳalbiñe zerre nedāmet
Çekerse ṣarf olan māla ḳasāvet

Bu bābda ṣanmaġıl ḥaccıñ edādır
Bu yolda çekdigiñ zaḥmet hebādır

Gidenler niyyet-i ḫāliṣle gitsin
Bu ḥac ʿömrinde bir kerre işitsin

Edā-yı ḥac için ṣarf eyleyen māl
Verir Ḥaḳ ecri mis̱lin olma dellāl

(10) Ġanī yolu bu ḥacc-ı sūrīdir ey yār
Ḳabūl olur duʿāsı anda her bār

/ 4a / ʿAzīmet gerek cān edip berk
Çıġar ḥuccāc gibi yola o erkek

Ne ḫavīş ü aḳraba ne zenn ü ferzend
Ferāmuş eyler olmaz aña peyvend

Ṭarīḳ- i Ḥaḳḳa koy pāy-ı ʿazīmet
Erişir Kaʿbe-i maḳṣūda elbet

Bu menzil katʿ eder nefs u hevāyı
Siler dilden ġubār-ı masivāyı

(15) Ṣoyunup şek libāsıñ olur ādem
Ser-i teni āb-ile ġusl eyler her dem

Girer iḥrām-ı tecrīde mücerred
Çağırır ṣıdḳ ile lebbeyk civānmerd

Ḥarīm-i ḳurba yol bulup ol ʿāşıḳ
Çıġar ʿirfān ʿarafātına ṣādıḳ

Durup vaḳfeye bir nice müddet
Ḥużūr-ı Ḥażrete eyler ʿibādet

Gelir Mīnā-yı ʿışḳa ṣıdḳ-ı ceddi
Urur şeyṭāna anda senk-i reddi

(20) O Mīnā-yı maḥabbete gel ey cān
Ḥaḳīḳat eyle anda nefsi kurbān

Ki tā ḥacc-ı ḥaḳīḳī` ḳılāsıñ
Ḥarīm Kaʿbeye` vaṣl edesiñ

(22) Bu ṣūrī maʿnevīdir ḥac Cemālī
Göñül Kaʿbesine gel bul bu ḥālī

Faṣl-ı rābiʿ zekāt ḥaḳḳında olup edā-yı zekātıñ fażiletini beyān eyler

4

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Fāʿilün

(1) Dilā bu pendimi cāndan edip gūş
Ḥaḳīḳat gūşun gel eyle mengūş

Verip bir nehc-i şerʿi Ḥaḳ zekātıñ
Bulasın mālınıñ cānınıñ ḥayātıñ

Ayır her yıl zekātını ḥisāb et
Şehā bir nehc-i şerʿi ḫoş nisāb et

Cihānda her şeyiñ vardır zekātı

Ẕekātıyla bulur her şey` hayātı

/ 4b / Ẕekāt-ı ͨ ilm ͨ ulūm etmeli taͨ līm
Ḥaḳīḳat hāli tefḥīm eyle tefḥīm

Ẕekāt ola dīnin iḥsān-ı yetīmān
Riͨ ayet ḳıl gele ẖānene miḥmān

Ẕekātı ṣıẖẖatiñ ṭoġru yola git
ͨ Ani`l-iṣyān-ı muḥāḳḳaḳ ictināb et

Ẕekāt-ı din ṭapıp Rabbü`r-Raḥīme
Muḥālefet edip deyi racīme

Bulardan ḳangısı maḥbūb-ter ise
O da maḥbūbuna bezl eyler ise

Viṣāl-i ḳurbuna olursa māil
Murādına olur ol dem de nāil

Viṣāl-i yāre bir şey` nāil olamaz
Eḥab olanı vermez yāri bulmaz

Anıñçün ͨ āşıḳān cān bezl eder hep
Murādı vaṣl-ı cānāndır heme şeb

Cemīͨ şeyden eḥabdur ͨ āşıḳa cān
Bu bezl-i cān müşāḥede-i cānān

Ḳamū şeyden eḥabdur vaṣl-ı cānān
Ḥaḳīḳat vuṣlatı değer ḥezār cān

Ẕekāt-ı ͨ āşıḳān böyle gerekdir

Hemān-dem vuṣlat-ı cānāna ḥakdır

Ḥayāt-ı cān bulur ʿāşıḳ bu yolda
Ne rütbe şān bulur ʿāşıḳ bu yolda

Olur Çün nefs u ẓulmetden rehāyāt
Bulur āb-ı ḥayātı *ulu`l-el-bāb*

Gelir cisme ḥayāt-ı cāvidānı
Bulur derdine dermān ol zamānı

Bulup ser-çeşme-i āb u ḥayātı
Gelince ẕindelik gider memāti

(20) Fedāḳıl cānı cānāna Cemālī
Bulagör ẕevḳ-i ʿışḳ ile viṣālī

Faṣl-ı ẖāmis kelime-i şehādet ḥaḳḳında olup esrār-ı tevḥīdi beyān eder

5

/ 5a / **Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Fāʿilün**
(1) Bu vird-i ẕikr ü tevḥīd eyle ẕākir
Sivādan ḳalbinī eyleye ṭāḥir

İkilik naḳşını ẖak ede dilden
Gelir bir ʿışḳ aña Rabbu`l-Celīlden

Bu jengār-ı sivāyı pāk eder ʿışḳ
Bu mira`āt-ı dili tāb-nāk eder ʿışḳ

Bu ẕikrin ḳuvvetiyle gide ẓulmet
Ẓuhūr eyler hemān-dem nūr-ı vaḥdet

Beşeriyyetdedir aḥkām-ı kes̱ret
Melekiyyetle gelir ḳalbe ḥālet

Rubūbiyet fenāfi`llah maḳāmı
Ṣaḥv baʿde`l-maḥv ḳā`im-i maḳāmı

Ḥâḳīḳatdir beḳābi`llahẓuhūru
Beḳā-ender-beḳā bulunca nūru

Ara yerden çıġar bi`l-cümle taḳlīd
Bilinir ol zamān bu sırr-ı tevḥīd

Erer Ḥaḳḳa bu ẕikr ile irenler
Bulur Ḥaḳḳı bu tevḥīde girenler

Ẕikr ḳalbin cilāsıdır ʿazīzim
Göñül ẕikrin liḳāsıdır ʿazīzim

Güñülde olmāz ise māsiv`allah
Tecelliyāt eder ol ḳalbe Allah

Bir olur ẕikr-i ẕākir ile meẕkūr
Görünür ol zamān bu cümle bir nūr

Naẓar ḳıl ʿaynı ibretle cihāna
Ḳamu birdir ṣaḳın düşme gümāna

Ḳalır mı gör hemān bir ayrı gayrı
Degil *min ḥayṣü`l-mecmūʿ* ayrı

Erince olurmuş ḳatre ʿummān
Bulunur zerre ṭoġsa şems u tābān

(16) Ḳulūbüñ ẕikr-ile gel eyle mir`at
Cemālī Ḥaḳ tecelli` ede bi`z-zat

Faṣl-ı sādis cihād-ı ẓaḥiri ve maʿnevī ḥaḳḳında olup merātibleriñ bildirir

6

/ 5b / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

(1) Ġazā-yı ekber istersen gel ey yār
Cihād eyle ʿadūvvu`llahla her bār

Ġazā ḥaḳḳında var nice eḥadis̱
Cihād-ı ẓaḥirden al ḥavādis̱

Cihād-ı ẓahiri küffār ile dir
Ġazā eyler iken almalı tekbīr

Muḳātele ḳıla küffārla İslām
Mücāhīd fī-sebīli`llahala nām

(5) Gice ḳā`im ü gündüzleri ṣā`im
Gibi ehl-i ġazā ecrinde da`im

Cihād-ı ẓahirī farẓ-ı kifāye
Gürūh-ı müslimīn borçlu edāya

Şehīd olan ġazā-yı ẓaḥirīde
Ki defn olur libās-ı tahirīde

Kefen ḳanlu libāsıdır ol merdin
Bu yolda cān fedā eden cömerdin

Cenāb-ı Ḥaḳ verir ecri naʿīmiñ

Yüzün göstermez aña hiç caḥīmiñ

(10) Şehīd-i tiğ-ı küffār olsa bir merd
Yeri dāru`l-ḳarar olur mücerred

Ġazā-yı ẓaḥirī bu rütbe nāsıñ
Ġazā-yı ma`nevīniñ ḳıl ḳıyāsıñ

Berü gel ey birāder söz gūş et
Ġazā ile şehādet cāmıñ nūş et

Olamaz saña nefsin gibi düşmen
Ne küffār nefs-veş ne dīv-i şeyṭān

Neler eyler saña dosṭluḳ yüzünden
Riyākārıñ çıḳamazsın sözünden

(15) Seni talṭīf ile mükerrem eder ol
Bulup ferżendini mücrim eder ol

Mücerred nefs-ile durma cihad et
Ġazā ehli gibi ʿālemde ad et

Delüp ḫançer-i ḫāmūş-ile baġrıñ
Ki ḫoşnūd ola senden böyle Tañrıñ

Çeküp şemşīr-i cūʿ-ile bāşın kes
Görenler sen civān-merde disün bes

(14) Cihād-ı ekber eylerseñ Cemālī
Hemān nefsiñle ḳıl cenk ü cidālī

Faṣl-ı sābiʿ aḥkām-ı şerīʿatiñ evṣāf-ı ṭarīḳati beyānındadır

7

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Fāʿilün

/ 6a / Şerīʿat şartıñ olsun ey birāder
ʿİbādetle iṭāʿatla berāber

Şerīʿat faḫr-i ʿālem sünnetidir
Ḳamū İslām o şāhın ümmetidir

Şerīʿat baḥr-ı bī-pāyān ʿazīzim
Sefīne ister ol ʿummān ʿazīzim

Ṭarīḳatdir o deryāya sefīne
Ol ʿummānda bulunur çoḳ defīne

Oderyānıñ sefīnesi ṭarīḳat
Yolu maʿrifete ʿuġrar li-ḥikmet

Sefīneye gerek mürşīd-i ḳapūdān
Ḳapūdanlar olur ġavvāṣ-ı ʿummān

O ġavvaṣ maʿrifet kāmilleridir
ʿUlemā-i rüsuḫ ʿāmilleridir

Cevāhir-i ḥaḳīḳat çıḳarırlar
Görüp ṭarf-ı hüviyyet ṭalarlar

Bulunur aña çün ṭalip-ḫarīdār
Māʿārifet dürrlerin alıp eder kār

Ḳıl ḫıdmet ṣıdḳ-ıla cevher-furūşa
Maʿārif dürridir mengūş gūşa

Ara bul kendine mürşid-i kāmil
Eder ṭālibi mürşid Ḥaḳḳa vāṣıl

Yedi faṣl üzre şerḥ oldu şerīʿat
İdelim baʿde ẕeyn-i vaṣf-ı ṭarīḳat

(13) Cemālī rāh-ı ʿirfān-ı şerīʿat
Ṭarīḳat maʿrifet sırr-ı ḥaḳīḳat

Bāb-ı s̱ānīniñ faṣl-ı evveli ṭarīḳatıñ seyr-i sülūk ḥaḳīḳatini beyān eder

8

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Fāʿilün

(1) Bu ādāb-ı ṭarīḳi añla ey yār
Saña taʿrīf edeyim gör neler vār

Ṭarīḳat Şāh-ı merdānıñ yoludur
Ḳamū ehl-i ṭarīḳ şāhıñ ḳuludur

/ 6b / Bilem dirseñ nedir sırr-ı şerīʿat
Ṭarīḳat maʿrifet ʿilm-i ḥaḳīḳat

Bulup bir mürşid-i kāmil cihānda
Aña beyʿat edesin bir mekānda

(5) Saña taʿlim-i taʿallüm eyler ol pīr
Ḳabūl eyle anıñ pendini bir bir

Ḥemān teslīm olup cān-ıla dilden
Maḥabbet eyle şeyḫine göñülden

Olup ṣāḥip-ḳadem bāb-ı rıżāda
Der-i devlet meʾāb-ı murtażāda

Aḥvāl-i ādāb-ı erkān ögren ey dil
Oḳu ʿilm-i ṭarīḳat bunları bil

Cihānda ḫidmet edenler mülūke
Erer āncaḳ ancaḳ olar nıṣfu`s-sülūke

(10) Tamām-ı seyr-i sülūk görürse bir er
Her ḫidmetde olur kāmil birāder

Nedir bu ẕikr ü āyīn-i ṭarīḳat
Bunu feḥm için ister şeyḫe ḫidmet

Eger ṣıdḳ-ıla eyler ise ḫidmet
Alırsın bī-reyb bu yolda himmet

(13) Cemālī pīre ḫidmet oldu vācib
Bu yolda himmet aldı cümle ṭālib

Faṣl-ı s̱ānī bir mürşid-i kāmile beyʿat her ṭālib Ḥaḳḳa vācibe-i ẕimmetdir

9

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

(1) Ne demekdir bilir misin bu beyʿat
Ṭutup dāmān-i pāk ḳıl şeyḫe ḫidmet

Bu beyʿatdan murād beyʿ u şirādır
Bu ẓāhir beyʿatıñ bil iştirādır

Bu aḫlāḳ-ı ẕemīme`i edip terk
Ol aḫlāḳ-ı ḥamīd-ile hemān berk

Ṭarīkat-i ʿaliyyeye deḫālet

Ki ḥüsn ü ḫātimeye bil delālet

(5) Ṭarīḳatdan her kim eyler ise nefret
Cezāsı sū-yı ḫātimedir elbet

/ 7a / Ṭarīḳata deḫāletde çoḳ iş vār
Edā-yı ḫıdmet ancaḳ oldu düşvār

Saña her ne ederse şeyḫ telḳīn
Olagör sen daḫıṣaḥib-i temkīn

Ẕikr-āb-ıla sil mirʿat-ı ḳalbi
Oḳu evrād ü eẕkārını ḥasbi

Erişir feyż-i ṣubḥānī bu yolda
Olur himmet-i merdānī bu yolda

(10) Gelir ilhām-ı Rabbānī ẓuhūra
Ki ṣāfī-dil olur mālik bu Tūra

Tevellāsın teberāsın eder farḳ
Daḫī esmā-i müsemmāsın eder farḳ

Ṣafā-baḫş-ı derūn olur dem-ā-dem
Çıḳup hayvāniyyetden olur ādem

Edip mir`at-ı ḳalbini mücellā
Eder ol ḳalbe Ḥaḳ bi`z-zat tecellā

(14) Ḥuẓūr-ı ḳalbe olur cümle mālik
Cemālī himmete uġrarsa sālik

Faṣl-ı s̱ālis̱ sālikin şeyḫine ṣidḳ-ıla ḫıdmetde bulunmasını beyān eder

10

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿûlün

(1) Bilem dersen nedir ḫidmet-i sālik
Evvel bir mürşide olmalı mālik

Bu ādāb-ı ṭarīḳat ḫidmet ister
Revīşi her iş ādāb-perver

Bu ādāb-ı şerīʿat-ı ẓāḥirīde
Müretteb ola ḫidmeti fāḫirīde

Resūlu`llah ne getirdiyse Ḥaḳdan
Oḳuyup feḥm ede her bir varaḳdan

(5) Ṭuta ez cān ü dil emr-i Resūlü
Ola her vech-ile cāndan ḳabūlü

Velākin neḥy olan şeyden ḳaçasın
Ḥudūdu`llaha ṭoġru yol açasın

Görünce maʿrifet-i ādābıñ ey cān
Uṣūlüñ ḳıl tefehhüm eyle izʿā n

/ 7b / Gerek nefsine evvel ġayrısına
Gerekmez iʿtirāṣın hiçbirisine

Ne gelirse ḳabūl eyle Ḫudādan
Ḳabūl etme Ḫudādan māʿadādan

(10) Nedir dersen bu ādāb-ı ṭarīḳat
Kim icrā eyleye bula saʿādet

Sevāba eylemez meyl evvel āḫir
Aña bir görünür bāṭın ü ẓāhir

Ḫudādan ġayrı görünmez gözüne
O taḥḳīḳn ʿamel olur sözüne

Ser-ā-ser görünen bu cümle yeryüz
Ḥaḳīḳat söylenen bu cümle bir söz

(14) Nedir bu söz deyi sorma Cemāle
Var ögren ḫidmet et ehl-i kemāle

Faṣl-ı rābiʿ sālikin şeyḫinden himmet alması ḫuṣūsunu beyān eder

11

Fâʿilâtün / Fâʿilâtün / Fâʿilün

(1) Ṣıdḳ-ı ḫidmet eyle şeyḫe ṭālibā
Himmet-i şeyḫ ile bul ḳalbe ṣafā

Himmet istersen gel eyle ḫidmeti
Ḫidmet ile dervīş alır himmeti

Ḫidmetin muḳābili bil himmeti
Ṣıdḳ-ıla gel eyle saʿy ü ġayreti

Mürşidiñ irşādına eyle naẓar
Himmet-i mürşid olur ʿālī güher

(5) Ṭālib-i Ḥaḳḳın ṭoḳ olur dīdesi
Refʿ olur andan göñül arzusu

Sālikin saʿyı dilā meşkūr olur
Ẕenb-i ferāş her ne var meḳfūr olur

Şeyḫe ḫidmet Ḥaḳḳa ḫidmetdir tamām
İʿtiḳādıñ böyle eyler nīk ü nām

Ḫidmet ile al göñül ey mutteḳī
Ṣıdḳ-ıla ḫidmet eden bulur Ḥaḳḳı

Dergeh-i pīre yüzün sür ḳıl niyāz
Ne ẓuhūr eylerse etme keşf-i rāz

(10) Ṣāf-ı ṣādıḳ ile ḫidmet-i mürşide
Ḥaḳ Verir ecr-i mükāfāt ey dede

/ 8a / Göñlüne gir mürşidin gel himmet al
Ḳamū deryā-yı ḥaḳīḳat içre dal

ʿİlm-i ʿirfān-ı şerīʿat andadır
Gevher-i kān-ı ḥaḳīḳat andandır

İr maḳām-ı cemʿu`l-cemʿa ādem ol
Lī-maʿa`llah sırrını bul ebkem ol

(14) Ey Cemālī olagör ṣāḥib-baṣār
Ceşm-i Ḥaḳ-bīn ile ḳıl Ḫaḳḳa naẓar

Faṣl-ı ḫāmis ṣabr ile şükr ḥaḳḳnda olan feżāi`l ve ḥaṣā`ili beyān eder

12

Fâʿilâtün / Fâʿilâtün / Fâʿilün

(1) Ṣabr ehlu`llah ḳatında böyledir
Gayra şeḳvā bī-ṣabr degil nedir

Etme Ḥaḳdan gayra iẓhar cezaʿ

Ḥabs-i nefs et eyleme ḥalḳa fezaᶜ

Līk cezaᶜ ḳıl Ḥaḳḳa dā`im ey aḫ̮ī
Gayra şeḳvā etme ḥālin bir daḫ̮ı

Her ne gelir ise Ḥaḳdan ol şekūr
Gel rıżā bābından olma zerre dūr

(5) Şakirin şükrü huva`llahdır ḳamu
Ş̱ükr-i Ḥaḳ ḳılmayanıñ yeri ṭamu

Rūz u şeb dergāḥ-ı Ḥaḳḳā ẕākir ol
Ḳahrına lüṭfuna ṣabr-ı şākir ol

Luṭf ü ḳahrıñ bir bilir hep ehl-i ḥāl
Ḳahr-ı lüṭfu bir görür ṣāḥib-kemāl

Çün ẓuhūr etdi kes̱īf ile laṭīf
Bu da esmā`-i cihetdir ey ᶜarif

Ḳahr ü lüṭfa ṣabr eden bulur ṣafā
Ṣābiriñ ecri olur luṭf u ᶜaṭā

(10) Ṣabr eden buldu ẓafer her miḥnete
Vāḳıf oldu dürlü dürlü ḥikmete

Artırır ḳadrin Ḫ̮udā bil ṣābiriñ
Rızḳı artar şükr-i Ḥaḳla şākiriñ

Şükr-i Yezdān-ı Ḫ̮udā ḳıl ey göñül
Rūz (u) şeb bunu edā ḳıl ey göñül

(13) Her belāyı refᶜ için çek yā ṣabır

Ḳurtarır seni Cemāl Rabbü`l-Ġafūr

/ 8b / Faṣl-ı sādis ḫalḳda ʿuzlet ve Ḥaḳḳa ʿazīmet eylemeniñ fevā`idini beyān eder

13

Fâʿilâtün / Fâʿilâtün / Fâʿilün

(1) ʿİlm-i esrār-ı ṭarīḳi gūş ḳıl
Lü`lü`-i şehvār-veş mengūş ḳıl

Bu vücūd-ı ḫalḳ ʿadem-i nefsü`l-emr
Bil ʿadem mevhūm olur bu elde bir

Ḥay-yı ḳayyūm dā`imü`l-bāḳī Ḥudā
Salikā olma ṣaḳın Ḥaḳdan cüdā

Ḥaḳ Te`āla bir ḳuluñ daʿvet ḳıla
Ḫalḳ aña taʿn ede melāmet ḳıla

(5) Pes anıñ ḳalbi uṣanur ḥalḳdan
Cezbe gelir aña ol dem Ḥaḳdan

Bi`t-tabʿ ḫalḳdan eder ol dem firār
Cenāb-ı Ḥaḳḳa Verir meyl ü ḳarār

Üç derecedir firār feḥm eyle gel
Ne demek mefhūmuñ anlayı bil

Cehlden ʿilme ʿavām eyler firār
İʿtiḳādına dürst yol arar

ʿUlemā-i dīne eyler iḳtidā
Gelir aṣḥāb-ı yaḳīne evvelā

(10) Ehl-i ḫavāṣın firāri da`imā
Ẓulmet-i nefs ü ṭabīʿatdan rehā

Her kesāletden eder her dem ḥaẕer
Eyler ʿibādetle bunlardan güzer

Ḍīḳ-i ṣadrından bulur kesb ü ṣafā
Vüsʿat-i derūn olur Ḥaḳdan aṭaʿ

Ehl-i aḫāṣü`l-ḫavāṣıñ ʿādeti
Māsivādandır firār ü nefreti

Bu firārda bulunur vech-i vücūd
Bā-vücūd olmaz imiş ehl-i şuhūd

(15) Terk-i is̱neyniyyet etdi ehl-i ḥāl
Ḳatre deryāya ḳarıştı ey Cemāl

Faṣl-ı sābiʿ ḫalvet-i sālik teveccühle olduġunu tefhīm eyler

14

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

(1) Ey birāder künç-i ḫalvetden murād
Dil serāyıñ taḫliye ḳıl eyle şād

Ḳalb evini Ḥaḳ için taḫliye ḳıl
Çün tecellī-ḫāne-i Ḥaḳdır bu dil

/ **9a** / Mülkü`l-Cabbār tecellī-ḫānesi
Şer ü şeyṭāndan emīn kāşānesi

Olmaz anda māsivādan bir es̱er
Pāk olur zātıñ ġubārdan ser-te-ser

(5) Ḫalvet etmeḳligi eyle iḫtiyār
Mekr ü şeyṭāndan firār eyle firār

Künc-i ḫalvetde oturursan müdām
Līk ḥāṣılında ṣaḳın olma ʿavām

Dā`imā nefs ü hevā ise işiñ
Bilmiş ol beyhūdedir bu gidişin

İḫtiyār-ı ḫalvet ile bin sene
Ehl-i ḫalvet olamazsın sen gene

Ḳalb evini māsivādan pāk ḳıl
Ẕikr-i nūr ile hemān tāb-nāk ḳıl

(10) Yari daʿvet eyle ḫalvet-ḫāneye
Muntaẓır ol teşrīf-i şāhāneye

Kesretiñ aḥkāmını ḳıl mürtefiʿ
Ḫāne-i dilden sivāyı ḳıl refisʿ

Nūr-ı vaḥdet eyleyecek çün ẓuhūr
Dil tecellī-ḫānedir Mūsāya Tūr

Yār ile ḫalvetde ülfet eyleyip
Ẕevḳ-i şevḳ-i ʿīd ü vuṣlat eyleyip

Teşne-i ʿışḳ-ı ḥāḳīḳat bundadır
Vāḳıf ol esrār-ı ḥikmet bundadır

(15) Keşf olunca vaḥdet-i muṭlaḳs Cemāl
Ḫalveti celvet ederler ehl-i hāl

Bāb-ı s̱ālis̱iñ faṣl-ı evveli sālikin ʿuzleti beyānındadır

15

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

Diñle dāder-i ʿuzletiñ esrārını
Aña göre eylegil etvārını

ʿUzletinden sālikiñ maḳṣūd-ı Ḥaḳ
Ẕikr ü fikri dā`imā Rabbü`l-Felek

Ṣıdḳ u iḫlāṣ-ıla girip ʿuzlete
Māsivāyı terk edip ir rifʿate

Ru`yet-i nās eyler iḫlāṣı tebāh
Gösterirler dürlü dürlü aña rāh

/ 9b / ʿUzletin her harfinin bin şartı var
Şarṭ-ı vācib bunları ḳıl iḫtiyār

Her bir ḥarfinde bir ḫaṣlet ʿuzletiñ
Añla bir bir vār ise ger diḳḳatiñ

Harf-iʿaynı ʿilme işāret añın
Harf-i zayi zühde delālet añın

Harf-i lām li`llah olmasınadır
Ḥubbu`l-lāh anda bulmasınadır

Harf-i tayi oldu taḳvāya delīl
Feyż-i iḥsān eyleyip Rabbü`l-Celīl

Ger bunun ʿaḳsini taʿrīf edeyim

Harf-be-harf mefhūmu tavṣīf edeyim

ʿAyn ʿilm olur ise ʿuzlet olur
ʿAyn ʿilm olmaz ise zillet olur

Ẕāyi ẕühd olmaz ise ẕilletdir dilā
Çekdigi maḥż-ı meşeḳḳatdir dilā

Lāmı li`llahdan olup ʿārī tamām
ʿUzletin ʿizzet olur bil ey hemām

Tāyı taḳvādan berī olursa ger
Maḥż-ı ḫalḳdan ʿazl olunmuşdur meger

(15) Şöhreti-i nās ise maḳsūd ey aḫı
ʿUzletin ʿaḳsin düşün gel bir daḫı

Gāfil olma sözlerime diḳḳat et
Bil bu şarṭlarıda ṣoñraʿuzlet et

(17) Ey Cemālī Ḥaḳ için ḳılʿuzleti
ʿAynı ʿilme tebdīl et bul rifʿati

Faṣl-ı s̱ānī sālikin riyādan ʿārī olaraḳ riyāżeti beyānındadır

16

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿûlün

(1) Riyāżet üç ḳısımdır ey birāder
Bu ḥāli fehm edip gel eyle ezber

ʿAvāmıñ etdigi cānā riyāżet
Eder tehẕīb-i aḫlāḳ-ıla ʿibādet

Daẖı taṣfiye-i aẖlaḳ ü ʿāmāl
Muāmele-i nāsda ola ẖūş-ḥāl

Üzerine olan her vācibātı
Ḳılır iẖlāṣ ile her bir adātı

/ 10a / Riyāżeti nedir dersen ẖavāsıñ
Ḫulūṣ-ı ḳalb-ile bulur ẖalāṣıñ

Bulur cemiyyet ḥuẓur dem-ā-dem
Teraḳḳī-i merātib eyler her dem

Riyāżātı eẖāṣ-ı ẖavāṣ olanıñ
Şuhūd-ı şāhidi Ḥaḳḳı bulanıñ

İkilik naḳşını ḥak ede dilden
Maḳāmü`l-cemʿa varır bil göñülden

Görüneñ gerçi esmādır velakin
Müsemmā ile olur yine sākin

Cenāb-ı Ḥaḳḳıñ esmā-ı ṣıffatı
Müsemmāsı durur ʿayniyle ẕātı

Ẓuhūr-ı Ḥaḳ olur esmā yüzünden
Bu esmā fehm olur mürşid sözünden

Velī maẓhar-ı nām-ı ādemdir ādem
Kelāmu`llahda gör manā-yı fefhem

Hemān ādem-durur mir`at-ı Mevlā
Görürsün ḳudretu`llahı mücellā

Tecellī eyleyecek Ḥaḳ şecerden
Tecellīsi ʿaceb mi gerçek erden

(15) Cemālī nūr-ı Ḥaḳḳā gel naẓar ḳıl
Dırāz etme kelāmı muḫtaṣar ḳıl

Faṣl-ı s̱ālis̱ sālikin seyr-i sülūkde tevekkülü ne vevh-ile olduġunu beyān eder

17

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

(1) Gel tevekkül bābını seyr et dilā
Dü cihānıñ Mālikü`l-Mülkü Ḫudā

Yaʿni ḳalbden ḳıl tevekkül Allaha
Cümle işde ʿitimād et ol Şāha

Mālikīndir emr-i külli Mālīkīn
Böyle gerek ʿitiḳādi sālikīn

Bu ʿāvāmıñ esbābıdır her vaḳt
Çünkü esbābı bilir anlar vaḳt

(5) Bu sebebden terk-i esbāb edemez
Bu tevekkül yoluna ol gidemez

Çün ḳıyās eyler ki esbābsız bir iş
Ḥāṣıl olmaz ya`ni beyhūde gidiş

/ 10b / Bu sebepse orṭada ālet-durur
Bu mulāḥaẓadan ʿibāret-durur

Ol mulāḥāẓayı kimdir etdiren
Ara yerden kimdir alan veren

Olmadı bu sırra vāḳıf çün ʿavām
Līk ḫāsıl ḳıldı tevekkül tamām

(10) Bu ḫavāṣ ḳatında tevekkül n`olur
İşte emriñ küllisi Ḥaḳḳıñ olur

*İnne`l-emre kullehū li`llah*dır
Cümleye emr eyleyen Allahdır

Çün ʿale`l-ʿıṭlāḳ olursa mülk anıñ
Medḫali yoḳ diye benim kimseniñ

Nice tevekkül ede Ḥaḳḳı ʿittiḫāẕ
Mülk anıñ iken vekil demek mecāz

Cümle emri Ḥaḳḳa tefvīz ḳıldı ḫāṣ
Ḥaḳḳın emrini ederler iḫtiṣāṣ

(15) Ḥaḳḳa tefvīz-i umūr et ey Cemāl
Erişe Ḥaḳdan saña feyż ü kemāl

Faṣl-ı rābiʿ sālikin Cenāb-ı Ḥaḳḳa tefvīż-i umūr eylemesi ḫuṣūṣunu beyān eder

18

Fâʿilâtün / Fâʿilâtün / Fâʿilün

(1) Diñle tefvīżiñ nedir aḥkāmını
Kimki tefvīż etdi buldu kāmını

Sālike lāyıḳ olan her ḥālini
Ḥaḳḳa tefvīż eyleyip aḥvālini

Bil tevekkülden olup tefvīż ʿalā

Evvel āẖir Ḥaḳḳa etmek ittiḳā

Pes tevekkül maʿnīsi baʿde`l-vuḳuʿ
Līk tefvīż māddesi ḳable`l-vuḳuʿ

Ol sebebden Ḥaḳḳa tefvīż eylemeñ
Oldu maḳbūl bu tevekkülden dimeñ

Çünkü tefvīż tevekkül şuʿbesi
Ehl-i ḥāl tefvīż eyler hevesi

Her tefvīżde eder ḳā`im Ḥaḳḳı
Fāʿil-i muẖtār olupdur muṭlaḳı

Enbiyā ü evliyā cümle edīb
Külli şeyi` mine`l-ḥabību`l-ḥabīb

/ **11a** / Ḥaḳḳıñ irādetine rāżı olup
Böyle kemāl-ı ʿabd-ı dāyet ḳılıp

Her ne olur ise Ḥaḳdan bilmeli
Bu küdūrātı göñülden silmeli

Rāḥat eyler çün bu ʿilmiñ vāḳıfı
Ḥaḳḳa tefvīż-i umūruñ ʿārifi

Miḥnet ü meşaḳḳate uğrar hemān
Bu rumūzun ʿilmine vāḳıf olan

Çünkü kul *küllü min ʿindi`llahdır*
Ḥākim-i muṭlaḳ her an Allahdır

Vāḳıf-ı esrār iseñ gel ey dedem

Ḥaḳḳa tefvīż-i umūr et çekme ġam

(15) Her ne eyler ise bil Ḥaḳdan ẓuhūr
Zerrece etme Cemāl ḫalḳdan fütūr

Faṣl-ı ḫāmis sālikin vācib teʿālā ve teḳaddes ḥażretlerine olān teslīmi beyānındadır

19

Fâʿilâtün / Fâʿilâtün / Fâʿilün

(1) Diñle teslīmiñ ḥāliñ sālikā
Ḳıl muṣaḥḥaḥ ʿitiḳādıñ bī-riyā

ʿĀlemü`l-ġaybdan ne eylerse ẓuhūr
Teslīm ol ez-cān ü dil etme fütūr

Ey göñül ḥükm-i ḳażāya ḳıl rıżā
ʿİtirāż etme muḳadderse dilā

Bil meşī`et her vuḳūʿāt-ı Ḫudā
Ḥaḳ teʿālādan irādet tālibā

(5) Çünkü ʿabdıñ şānı teslīm olmadır
Bāb-ı teslīmde rıżāyı bulmadır

Sırr-ı maʿlūm olmayan işde ʿabd
Ola ḳażāya rıżā eyleye ʿabd

Ḥaḳḳa teslīm eyle her bir ḥālini
Dā`imā ʿarż et aña aḥvālini

Iżṭırāb olma bu gūnā āfete
Erişirsin bir gün olur rifʿate

Ne ise ḥükm ü ḳażāya rāżı ol
Ḥikmet-i sırr-ı Ḫudāya rāżı ol

/ 11b / Ḳul anıñdır ḥükm anıñ fermān anıñ
Derd anıñdır dermān anıñ iḥsān anıñ

Gāh maḫzūn gāh feraḫ-nāk eyler ol
Gāh Mecnūn gāh ġam-nāk eyler ol

Ḳahr u luṭfuñ bir bilen çekmez taʿb
Çün müsebbib var iken söz mü sebeb

Bāb-ı teslīm-i rıżāda ol göñül
Fażl ü Yezdān-ı Ḫudāda ol göñül

Ḥaḳ Muḥammed ʿAlīye ḳıl inḳıyād
Ġuṣṣā ü ġamdan āzād ol gel āzād

Ey Cemālī ḥamd edip Yezdāna gel
Sırr-ı tevḥīde eriş ʿirfāna gel

Faṣl-ı sādis sālikin ʿilm-i taṣavvufa āşinā ve ehl-i taṣavvufu bilmesi beyānındadır

20

Fâʿilâtün / Fâʿilâtün / Faʿilün

Gūş edip ehl-i taṣavvuf ḥālini
Feḥm edip ʿilme`l-yaḳīn aḥvālini

Terk-i daʿvā etmeli her vardan
Ketm ü esrār etmeli aġyārdan

Kim giriftār beşerriyet dāmına
Dindi aġyār ol sebepden nāmına

Ẕevḳ-ı fevḳu`l-beşeri buldular
Bu gürūh ehl-i taṣavvuf oldular

Kim ki merātibe vardı hemān
Ḥaḳḳı buldu Ḥaḳḳı bildi rāyigān

Ḳılmadı ḫalḳa muḥaḳḳaḳ iʿtimād
Kendi taḳlīd buldu taḥḳīḳ-i iʿtiḳād

Ol Cenāb-ı Ḥaḳḳa eden irtibāṭ
Ru`yet-i ḫalḳ ile etmez iḫtilāṭ

Ru`yet-i ḫulḳ-ı hemān isḳāt eder
Her cihetle Ḥaḳḳa irtibāṭ eder

Taṣavvuf bu fenāfi`llahda
Baʿde olur beḳābi`llahda

Bu fenāfi`llahda maḥv-ı muṭlaḳ ol
Gel beḳābi`llahda maḥv ol ṣaḥv bul

/ **12a** / Ḫulḳ-ı Muḥammedīyi bulur ol dem
Ḫalḳa muʿāmele eyler dedem

Bu taṣavvuf Dedigim ḫalḳ cümlesi
Çün taṣavvuf oldular bu ẕümresi

Fefhem ey ʿāşıḳ bu maʿnā-yı güzel
Cümle *lā-mevcūde illa`llah*ı ezel

Görmez Ḥaḳdan ġayrı bir şey`i dehrīde
Ḳurulur pazār-ı ḥaḳīḳat şehrīde

(15) Ey Cemālī bil özüñ gel ʿārif ol
Men ʿaref sırrına her dem vāḳıf ol

Faṣl-ı sābiʿ sālikin ʿilm ve ḥikmeti oḳuyup vāḳıf-ı esrār olmāsıdır

21

Fâʿilâtün / Fâʿilâtün / Faʿilün

(1) Ḥikmet ancaḳ iki ḳısımdır dilā
Manṭıḳu`l-ḥikmet nedir bil evvelā

Oldular ḥikmet-i ʿanhā digeri
Ṣāḥib-i ʿilm –i ledündür eks̱eri

Ḳısm-ı evvel bil ʿulūm-ı şerʿiyi
Hem maʿārīf-i aḳlī ve naḳlī

Ḳısm-ı s̱ānī ḥikmet-i ʿilm-i ledün
Māverā-yı perde-i ḥikmet bütün

(5) Ḥikmet-i Mevlāya vāḳıf olagör
Keşf-i esrār-ı ḥakīḳat ḳılagör

Bir ʿabes̱ fiʿl ẓāhir olmaz Ḥaḳdan
Böyle bilürler Ḥakīm-i muṭlaḳdan

Baʿżısına keşf-i esrār eyleme
Sākit olmaḳlığın iḫbār eyleme

Kimseler bu sırrı ifşā edemez

Aġzına mühr-i sükūt urmuş demez

Erḥamu`r-Rāḥimīn ẓulm ḳılmaz dilā
Her ne eyler bī-ġarażdır muṭlaḳā

(10) Müddet-i ʿömründe ṣāliḥ olanı
Ḳılsa fi`n-nār muḫalled hem añı

Gayr-ı ṣāliḥ müddet-i ʿömr-i digeri
Sākīn-i dāru`l-ḳarar oldu yeri

/ 12b / Ḥālik-i hükm-i ḳażāsı maḥż-ı ḫayr
Andan aṣla ṣādır olmaz zerre-i şer

(13) Ey Cemālī ḥikmete gel āgāh ol
Ser-te-ser esrār-ı Ḥaḳḳı añla bul

Bāb-ı rābiʿ in faṣl-ı evveli ehl-i baṣīret ne demekdir añı beyān eder

22

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

(1) Olam dersen eğer ahl-i baṣīret
Erer Ḥaḳdan saña nūr-ı hidāyet

Rumūz-ı muḳteżā-yı ism-i Hādī
Alır fütüvve-i ḳudsiyye fu`ādı

Ḫalāṣ eyler seni şek ü gümāndan
Açılır ḳalb gözü nūr-i īmāndan

Gider ḥayret gelir nūr-ı baṣīret
Kemāliyle alır eşyādan ʿibret

(5) ʿ*Alā merātibihim* her bir esmā
Ḳılır kendisine daʿvet-i müs̱emmā

Bir ismiñ maẓharı olur bir eşḫaṣ
Olur esmādır anıñ ḳalbine iḫlāṣ

Göñül ol nūr-i ḳuds-ile münevver
Olur esma`-i müsemmās-ıla enver

Baṣīret ṣāḥibi olan bir ādem
Görür kār ü żarārını dem-ā-dem

Meşāyiḫiñ göñül gözü dedigi
Bu esrār-ı ḥükümdür söyledigi

(10) Bu da vehbī olur dīde`-i cāndır
Ẓiyā göster olan nūr-ı īmāndır

Veyā kesbī olur taṣfiye-i dildir
Bu ʿilm-i maʿrifet aña delildir

İkisini de taʿrīf edem ey yār
Merātiblerini gösterdim be-tekrār

(13) Cemālī olagör ṣāḥib-i baṣīret
Bu eşyā-yı gümāhīden al ibret

Faṣl-ı s̱ānī ferāset-i mecāẕ-ile ḥaḳīḳīyi sālike beyān eder

23

/ 13a / Mefaʿīlün / Mefāīʿlün / feʿūlün

(1) Ferāsetle teferrüs ḳıl birāder
Bu ṣūretle ola ḳalbiñ münevver

Mecāz-ile ḥakīkiyi bilesin
Merātiblerini birbir bulasın

Olupdur pes bu ḳalbiñ yedi ṭavrı
Ki her ṭavrıñ olur dürlü ẓuhūru

Birinci ṭavrı āḳil olan insān
Bu Ḥaḳḳı bāṭılı eyleye i`ẓʿān

Mecāẓīde gelir ḳalbe ḫavāṭır
Bu bir vesvesedir bāṭın ü ẓāhir

Bu nefsānimi ruḥānimi muṭlaḳ
Mecāzī` ferāset edemez farḳ

Meẓāhirde nice ṣıfāt-ı hüner vār
Ferāsetle bulur cıġarır her bār

İkinci ṣadretü`l-ḳalb ehl-i İslām
Ṭefekkür ede ḫayr u şerrini tam

Ḥayātü`l-ḳalb denir üçüncüsüne
Götürür vāridātü`l-ḳalb yaḳīne

Denir dördüncüsüne beḥcetü`l-ḳalb
Ferāsetle ḥaḳīḳīyi ḳılır celb

Ḳulūbüne gelir nūr-ı ferāset
Açılır cān gözü keşf olur ḥikmet

Beşinci ṭavra denir kūşiş-i dil
Orda ceẕbe ḥāṣıl-ı ḳalb eder bil

Eḥabb-ı dünya gelir bu araya dek
Velākin cez̲be anı etdirir terk

Anıñ altıncı ṭavrıdır fu`ādı
Olup vāsıṭatü`l-kübrā bir adı

(15) Bu nefsānī mecāzın dah̲li yōkdur
Ḥaḳīḳatıñ ferāset nūru çoḳdur

Yedinci süveydā-yı dil-i naẓar-gāh
Ferāsetle olur her şey`i āgāh

Bu nūr ṣaḥibine gelse bir insān
Bilir ḳalbinde tolduġunu ol an

H̲aber-i mürşid midir ṣāfi`ż-żamīri
Görür ol dīde-i nūr-ı münīri

/ 13b / (19) Ferāset ṣaḥibi mü`mīn Cemālī
Bulur iman-ı taḥḳīḳle bu ḥālī

Faṣl-i s̲ālis̲ maḥabbet ḥaḳḳında olup sālikin irādeti ve māhiyetini bildirir

24

Mefaʿīlün / Mefāīʿlün / feʿūlün

(1) Maḥabbet ne demekdir bil ḥaḳīḳat
Ḳulūbuñ bir şeye` meyl eder elbet

Kemāl-i idrāk eder ol şeyde bir ḳuluñ
Ki Allah için ister bir fütūḥun

Görüp bir nebze nefsinden kemāli

Ol Ḥaḳḳıñ ḳudretiyledir me`āili

Ḳulun maḥabbeti Allah içindir
Bu taḥṣīl-i rıżā o şāh içindir

Ki müşāhedesindedir bu maʿ nā
O maḥbūbıñ eder ṭāʿātın īmā

İrādetle maḥabbet oldu tefsīr
Muḥaḳḳiḳler ederler böyle taḳrīr

Eger ʿulvī ve ger süflī bir ādem
Olur ḥayret-zede-i ʿışk dem-ā-dem

Maḥabbetden olup ṣādır bu ʿālem
Maḥabbet ile mecbūl oldu ādem

Maḥabbet bezmine her kim Gelipdir
Maḥabbet eyleyeñ maḳbūl olupdur

Maḥabbet es̱eridir şeyḫe beyʿat
Maḥabbet aldırır cāna icāzet

Maḥabbetle bulur irşādı ṭālib
Olup ez-cān ü dil şeyḫine rāġıb

Ṣūr ʿunṣurundan geçer ol
Ṣıfātdan ẕāta sālikler bulur yol

Dü kıṣm oldu maḥabbet ey birāder
Neden ḥaż ede nefsi anı sor

Bilā ʿillet olur Ḥaḳḳa maḥabbet

Ṭarīḳ-i evliyāda bu ne raġbet

Cemālī çāker-i āli ʿabādır
Maḥabbet anlara cāndan sezādır

Faṣl-ı rābiʿ ʿışḳ beyānında olup sālike rāh-ı ʿışḳda olan ḥāleti beyān eder

25

Mefaʿīlün / Mefāīʿlün / feʿūlün

/ 14a / Bu ʿışḳı bil dila eṭ-turūḳ-ı ila`llah
Bā-enfāsi`l-ḫalāyıḳ oldu çoḳ rāh

Bu üslūb üzre Ḥaḳḳın cānibine
Ṭarīḳ çoḳdur velākin aḳrābına

Ṭarīḳ-i ʿışḳdan aḳrab bir ṭarīḳ yoḳ
On üç ḳısm olur ġayrısı çoḳ

Ṭarīḳ-i aḫyār ü ebrār ile s̱ettār
Menāyiʿ-i ṭurūḳ bu üçdür ey yār

Ṭarīḳ-i aḫyār ṣalāt ile ṣıyāmdır
Daḫı ḥacc-ı zekāt-ıla ḳıyāmdır

Bu yol ile olan Allaha vāṣıl
Nice müddet geçer olmaġa nā`il

Bu ebrār-ı ṭarīḳ-i ehl-i mücāhid
Edip taṣfiye-i bāṭın-ı fevā`id

Bu rāh-ıla gidenler Ḥaḳḳa vāfir
Bulur biñde bir yeri Allahı nādir

Eder künc-i tevekkülde riyāżet
Fenāfi`llaha erişmez nihāyet

(10) Velī rāh-ı şeṭāretle gidenler
Göñül āyīnesiñ tāb-nāk edenler

Bu ʿuşşāḳın yoludur ey birāder
Fenāfi`llah maḳāmı ʿışk rehber

Men ü mādan berī olur o cānlar
Urur nāmūsu ʿārı nāra anlar

Sürerler māsivāyı dilden ey yār
Görünmez gözlerine zerre ġubār

Ṣūfī ḫavf ü recā ile giderler
Bular cezbe-i ʿışḳla seyr ederler

(15) Bidāyeti hemān ʿuşşāḳın ey dil
O zühhādın nihāyetidir bil

Yolu çoḳ bu ḥayāl ü aḳl ü fikriñ
Girip tekye-i ʿışḳa eyle ẕikriñ

(17) Cemālī yārı gör mir`at-ı dilden
Olup tecrīd hemān āb-ile kilden

Faṣl-ı ḫams şevḳ beyānında olup sālikin meylini ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa mübeddel ḳılır

26

Mefaʿīlün / Mefāīʿlün / feʿūlün

/14b / Ṣaña taʿrīf edeyim gel bu şevḳi
Göñüller neş`esi ʿışḳ ile ẕevḳi

Bu şevḳ iki ḳsımdır dinle ey yār
Bu ẕevḳ-i şevḳe kim olur giriftār

Görür maʿşūḳunu müştāḳ olur dil
Ki ru`yet olsa ru`yet ister āḳıl

Yalıñuz vech-i maʿşūḳı görenler
Meḥasiniñ velākin görmez anlar

Meḥasin inkişāfına eder cehd
Bulunur her ikisinde bu ʿahd

Muteṣavvir olur Ḥaḳda cemi`an
İki vech üzre ʿuşşāḳa cemīlen

Elest bezminde Rabbisin görenler
Belī deyip hemān iḳrār verenler

Velī ṣoñra bu ʿāleme gelirler
Beşeriyyāt ḥicāb olur kalırlar

Müşāhededen olurlar hemān dūr
O ru`yetin hem bulardan ola mehcūr

Olup ol ru`yete ʿāşıḳ bu himmet
Ederler ażm ü iştiyāka raġbet

Tecelliyāt-ı İlāhiyye olur çoḳ
Bu luṭf-ı Ḥaḳ durur nihāyeti yoḳ

Cenāb-ı Ḥaḳḳa her ʿāşıḳ olanlar
Göñül āyīnesinde yāri görenler

Bulurlar cezbe-i ʿışḳ-ı Ḫudāyı
Silip mir`at-ı dilden māsivāyı

Görüp muʿāyine-i rū-yi yāri
Tecellī eyleye anlara Bāri

Cemālī yāri seyr eyle göñülden
Görünür nūr-i Ḥaḳ mir`at-ı dilden

Faṣl-ı ṣādis berḳ ve ẕevḳ-i neş`e-i sālike ne vechle olduġunu beyān eder

27

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

Bir tecellī lem`asıdır berḳ-i ẕevḳ
Ḳalb-i ʿabde lāmiʿ olur ʿışḳ ü ẕevḳ

Seyr-i fi`llahdır velāyet rāhıdır
Seyr-i Ḥaḳ için göñüller māhıdır

Çün tecellī eyleye dil-dār-ı dost
İncilā-yi ḳalb olur envār-ı dost

/ 15a / Cānib-i Tūr-ı ḥaḳīḳat lāmiʿi
Ẕevḳ-i şevḳiyle tecellī sāmiʿi

Her tecellīniñ olur ẕevḳ-i mebdei`
ʿAbd-ı ḳalbdir ol tecellī menşei`

Ẕevḳ olur bir ḳaç neviʿ ḳılam naḳl
Ẕevḳ-i nefs ẕevḳ-i ḥayāl ẕevḳ-i ʿāḳl

Ẕevḳ-i nefsiniñ budur ḥükmü es̱er
Ol mücāḥid birini iʿṭā eder

Cuʿ ʿāṭeş-ile müdām eyler ḳıyām
Dā`imā gündüzleri eyler ṣıyām

Ẕevḳ-i ʿaḳlının budur ḥükmü hemān
Eyleyip tehzīb-i aḫlāḳ der-cihān

Ẕevḳ ḫayāliniñ daḫıḥükmü müdām
Ḥāṣılı lezzet bulur sālik tamām

Üç vech üzre bunu fehm eyle gel
Bu derūnunda hemān ẕevḳ-i ezel

Şevḳ ü ẕevḳ-i Ḥaḳla ol dā`imā
Māsivāyı terk edip eyle ṣafā

Sāḳī-i kevs̱erden iç ʿışḳıñ meyiñ
Ẓulmet-i cehli giderir her şey`iñ

Dest-i Haydardan içenler kevs̱eri
Mest-i medhūş ezelden eks̱eri

Feyż ister iseñ gel ey Cemāl
Āb-ı kevs̱er nūş edip ol ehl-i ḥāl

Faṣl-ı sābiʿ mertebe`-i velāyeti sālikāne beyān eder fefhem

28

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

Ne demekdir velīlerde velāyet

Bu yüzden eyleyem bir bir rivāyet

ʿAbd nefsini ifnā ede dā`im
Bu üslūb üzre olur Ḥaḳla ḳā`im

Umūr-ı ʿabde Ḥaḳ eyler tevellī
Cenāb-ı Ḥaḳ eder bi`ẕ-ẕāt-ı tecellī

Degil ʿabdıñ taṣarrufu vücūdu
Ne vaṣfı vār ne fiʿli ne ḳusūru

(5) Taṣarruf-ı fiʿl-i irādet ile ḳudret
Olur bi`l-külliye-i Ḥaḳḳuñ nihāyet

/ 15b / Beşeriyyet olur ifnā o anda
Fenāfi`llah ẓuhūr eder o anda

Kalır ol dem ʿabd Ḥaḳ ile bāḳī
Beḳābi`llahaʿabd eyler teraḳḳī

Bu ismiñ maẓharı olan ʿabd hem
Velīyyu`l-lah denir ismine her dem

Eger feyżiñ bulam dersen Ḫudānıñ
Ṭutagör dāmeniñ āl-i ʿabānıñ

(10) Nebīlerdir cihānıñ āftābı
Velīlerdir semānıñ māhtābı

Velāyet der-velī pūşīde bāyed
Velī ender nebī peydā ne-māyed

Muḥaḳḳiḳler demişler kim ḳaḳīḳat

Velī ol mürşid-i kāmil-i tarīḳat

Velīler ḳılmaya iẓhār-ı kerāmet
Degil cā`iz bu ʿiddiā nihāyet

Nebīler daʿvete me`mūr mücerred
Velīler daʿvet etmez añla bir ferd

(14) Cemālī daʿvete me`mūr şerīʿat
Velī mestūr olur sırr-ı velāyet

(12) Der-Beyān-ı Ḫātime-i Risāle-i Āgāh-ı Dil-ı Ḳūyudur

29

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

(1) Dilā gūş et bu nuṣḥ u pendimi cāndan
Rehā eyler seni şek ü gümāndan

Şerīʿat ʿilminiñ aḥkāmını bil
Tamā-ile edāḳıl ḳuvā-yi dil

Ṭarīḳat ʿilmini cāndan ḳıl ezber
Uṣūl-ı ādāb-ı erkānla berāber

Okuyup maʿrifet ʿilmini cānā
Olursun maʿrifet bābında dānā

(5) Ḥaḳīḳat ʿilmine geldikde ey yār
Olursun bu ʿilmlerden ḫaberdār

Velāyet sırrıdır bu sır birāder
Veliyu`llahda bulunur bu gevher

/ **16a** / Velīlerdir ḫazīnedār-ı sırr-ı Raḥmān
Ḥaḳīḳat sözleridir dürr-i mercān

Kelām-ı mürşide dā`im ḳulāḳ ṭut
Ezel bildiklerin fi`l-cümle unut

Bulursun makteb-i ʿirfānı anda
ʿ*Arefden* ders alırsın ṭoġru sende

Olursun ol zamān ʿirfān-ı kāmil
Ḥaḳīḳat bend degil añlarsın ey dil

Risāleden murādım bir es̱erdir
Degil iẓhār-ı kemāl yāḫud hünerdir

Ne ḫākem ki olam mevzūna lāyıḳ
Bu iḥsān-ı Ḫudā baḥrü`l-Ḥaḳayıḳ

Mücerred ḫāk-pāy-ı Muṣṭafāyım
Ġulām-ı nā-tuvān-ı Murtażāyım

Ṭutup yüz çār-yār-ı bā-ṣafāya
Niyāz-mend olmuşum āl-i ʿabāya

Erince Ḥazret-i pīrimden himmet
Ẕebān-ı lālim oldu manṭıḳ-ı ḥikmet

Ḳılıp şeb tā seḥer Ḥaḳḳa münācāt
Bihamdi`llah risālem buldu gāyāt

Naẓar etdikce her zümre-i ʿirfān
Faḳirāne niyāzım budur her an

(18) Oḳuyup ḫayr ile yād eylesinler
Cemālī rūhunu şād eylesinler

Ṭarīḳ-i nāzenin babagānından
Çāker-i āl-i ʿabā Tekfur Ṭaġlı
Ḥasan Cemālī Baba
Hu Dost Allah
Eyva`llah

REHNÜMĀ-Yİ SĀLİKĪN

/ 1b / BİSM-İ ŞĀH

(2) Ṭarīḳ-i nāzenīn-i faḳirāndan Tekfurtağlı Kürt Ḥasan-zāde Ḥasan Ḥüsni (3) Cemālī Babanıñ **Rehnümā-yi Sālikīn** nām eser kerdesi (4) olan risāle-i merġūbesidir

(5) BİSMİLLAHİRRAḤMĀNİRRAḤĪM

(6) Elḥamdüli`llahi Rabbü`l-ālemīn ve`ṣ-ṣalavati ve`s-selām-i ʿalā seyyidinā Muḥammedin Ḫātemü`n-Nebiyyīn (7) ve ehl-i beyyiti`ṭ-ṭahirīn ṣalātu`llah-i ʿaleyhim ecmaʿīn emmā bʿad (8) Ḥażret-i pīrim ve ẓahirim Ḥünkār Ḥacı Bektaş Velī (9) ḳuṭbu`l-evliyamaẓhar-ı sırrı-ı ʿAlī fī- noḳṭatu`-l bā efendimiz sulṭānımız (10) ḥażretleriniñ rıżā-yı meʿāli-i irtiżā-yı hemem-i destūrları ile faḳīr-i (11) pür-taḳsīr bu risāle-i şirīn maḳāle`i dört bāb üzre bit`t-taḳsīm bahr-ı (12) bābı üçer faṣl olaraḳ

Dört ḳapıdan üçer girdim on iki
On ikidir ʿāşıḳlara reh-nümā

sırrınca dört ḳapı olan iki maḳām (14) üzerine bi`t-tertīb sırr-ı maʿrifeti ve sırr-ı ḥaḳīḳati *ʿalā merātibihim* eşʿārına (15) ibtidār ve rehnümā-yi salikīn nāmıyla ism-i tesmiyesine ictisār ḳıldı (16) *Vallahu yeḳūlü`l-ḥaḳḳu ve hüve yehdi`s̱-s̱ebīl* imdi Cenāb-ı Ḥaḳ ve Rabbü`l- (17) Felek Ḥazretleri Ḳur`an-ı ʿazīmü`ş-şānda ādeme *Ve ʿalleme Ādeme`l-esmā`i kullihā* (18) buyurup ol cihetden Ādem maẓhar-ı esmā-i kulli ve nev`im veyli likulli (19) olmaḳla ümmü`l-kitāb sebʿa'l-mes̱ānī cevāmiʿu`l-kelām ve kelimetu`llah deyi
/ 2a / insān-ı kāmile ism olunmuştur böyle olduğu ḥalde insān-ı kāmil olmaġa saʿy ü (2) ġayret birinci vācibe-i ẕimmetdir zīrā *El-ʿilm-ü ʿilmānü ile`l-bādāni ve ʿilmü`l- edyāni* (3) yaʿni ʿilm-i ābdān *men ʿarefe nefsehū* ʿilmü`l-edyān *feḳad ʿarefe Rabbehū* (4) mefhūmunca bir kimse nefsini bilip āyīne-i dilden ġubār-ı maʿsivāyı sile ol (5) zamān esrār-ı maʿrifet-i ṣemedāniyye aña bi`l-fiʿl keşf ola ve ḥatta şest cihāta (6) ki müteveccih ola vechu`llahı müşāhede eyleye ol vaḳt āyet *Veli`llahi`l-meşriḳi* (7) *ve`l-maġribü fe eynemā tevelleve fes̱emme vechü`llahi* sırrı ẓuhūra gele zehī saʿādet (8) ol kimseye ki dünyāda müşāhede-i (9) cemāl-i yāri müberrā ola eger bir kimseye cemāl-i yāri müberrā olmāz ise āḫiretde daḫı müşāhede edemeyeceğine delīl işbu (10) Kur`an-ı

cedīl buyurulmuşdur ki ḳale`llahu teʿālā *Ve men kāne fī hāzihī aʿmā* (11) *fehüve fi`l-āḫireti aʿmā ve eḍallü sebīlen* medlūlünce bu āyet-i kerīme-i ʿanber- (12) şemīmeniñ mażmūnuna mā-ṣadaḳ faḫr-i ʿālem ṣalla`llahü ʿalyhi ve sellem (13) efendimiz ḥazretleriniñ fem-i saʿādetlerinden şeref-ṣüdūr buyrulan ḥādiṣ-i (14) nebevīdir kemā ḳāle ʿalyhi`s-selām *Men lem yüridul`llahü fī`d-dünyalem yiridu`llahü* (15) *fi`l-āḫireti* yaʿni ḥazret-i aḥadiyyeti müşāhede etmek bilmekdir zīra bilmeyen (16) ne müşāhede itsün hemān Cenāb-ı Rabbu`l-İzzet-i Tevfīḳ-i ṣamedāniyyesine (17) vāṣıl olmayıp ḥidāyetini refīḳ ve ṭaraf-ı İlāhiyyesinden gönlümüze ʿışk ü (18) cezbe bıraḳıp rāh-ı hidāyetini tevfīḳ eylediḳde ol vaḳt şerāb-ı (19) ʿışḳ-ı ilahiye ile göñlümüzü ṣīr-āb ve mir`at-ı dilden rū-yi yāre niḳāb

/ 2b / olan perde-i masivā ḥicābların aradan bi`l-ḳülliye refʿ edip *lev keşefü`l-ġıṭā`ü* (2) *mā ezāddedtü yaḳīnen* sırr-ı āşkār olduḳda bu ʿālem-i şuhūd-ı pür-meşhūd olan (3) ḳudret-i subḥāniyye ve eşyā-i mürāyādan rūnemūn-ı tecelliyāt-ı Rabbaniyyeye müşāhedeler naṣīb (4) ve müyesser eyleye Allah Allah ey ʿazīz-i men muḳaddimeden murād sālikin rāh-ı Ḫudā olan (5) derviş-i nihād-pāk-ı ʿitiḳādları şerīʿat-ı Aḥmediyyeniñ ḥaḳīḳat-i Muḥammediyesinden (6) ḫaber-dār olup ṣūret-i ẓahirde ḳalmamaları için zīra faḫrı ʿālem ṣalla`(7) llahu ʿaleyhi ve sellem efendimiz buyurmuş ki *Eş-şerīʿat-ı şeceretün ve`ṭ-ṭarīḳatü aġṣānühā* (8) *ve`l-maʿrifetü evrāḳühā ve`l-ḥaḳīḳatü iʿmāruhā ve`l-Kur`ānü* cāmiuʿ yecmeʿuhā (9) meālince aġaçdan murād meyvesi olduġu gibi şerīʿatden murād ḥaḳīḳati (10) bilmekdir meyvesi olmayan aġaç yanmaḳdan ġayrı bir şey`e yaramadıġı gibi (11) ḥaḳīḳat-ı Muḥammed ʿAliye muṭṭaliʿ olamayanlar daḫı ġadābdan ḫalāṣ olamaz

ŞİʿR-İ CEMĀLĪ BABA

1

Fāʿilātün / Fāʿilātün /Fāʿilün

(1) Ṣalveleyle medḥe girdim ey ʿazīz
Bu risālem oldu şekerden leẕīẕ

Ḫisse-i āli-ʿabā ey nūr-ı ʿayn
Anları bilmek ve sevmek aṣıl dīn

On iki imamı ḫaḳ bilen kişi

Ẓahir ü bāṭında toġrudır işi

Çārde-i maʿ sūm-ı pāḳdır nūr-ı Ḥaḳ
Böyle ḫalḳ etdi ezel Rabbu`l-feleḳ

Ehl-i beyt ḥaḳḳınmda buyurdu Ḫudā
Ḳāle veyuṭahhirüküm taḍhīran

Bunların ecdādı Muḥammed ʿ Ali
Şerʿ -i şerīf oldu anlarıñ yolu

Bular olduʿ ilm-i şerʿ in rehberi
Bular oldu dīn yolunuñ serveri

/ 3a / Bulara her kim ḳılırsa iḳtidā
Nār-ı dūzaḫdan olur bī-şek-i rahā

Ġonçe-i bāġ-ı nübüvvetdir bular
Naḥber-i serv-i velāyetdir bular

Maḥzen-i feyże hidāyetdir bular
Maʿ den-i cūdī-i seḫāvetdir bular

Melce-i püşt-ı penāh-ı ʿ ışḳıñ
Dü-cihānda ṭoġru rāh-ı ʿ ışḳıñ

Ḥażżı bular ile buldu ehl-i ḥāl
Ol sebebden oldular ṣāḥib-kemāl

Ehl-i ʿ ışḳa bular oldu reh-nümā
Rāh-ı ʿ ışḳ içre ḥaḳīḳat pīşvā

Dü-cihānda ister isen ṭoġru rāh

İḳtidāḳıl bulara bī-iştibāh

(15) Bende-i āl-i ʿabā ol ey Cemāl
Olasın ʿālemda tā kim ehl-i ḥāl

(9) Bāb-ı evvel *Men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe Rabbehū* beyānındadır

(10) İmdi o daḫı üç faṣlı şāmildir ḳale`llahu teʿālā *Ve mā ḫaleḳtü`l-cinne ve`l-* (11) *inse illā liyaʿbudūn* ey liyaʿrifūn ey yuvaḫḫidūn maḳāmında (12) işbu āyet-i kerīme-i ʿanber-şemīme-i ʿulemā-i muḥaḳḳiḳīn tefsīr edip Cenāb-ı (13) Ḥaḳḳ ve Rabbü`l-feleḳ (?) ḥażretleri buyurmuşdur ki insan ile cinni ancaḳ ʿibādet için (14) ḫalḳ etdim ʿibādetden murād *Men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe Rabbehū* (15) meālınca nefsini bilip Rabbi bilmeñ için öyle olduğu ḥālde bu ʿāleme (16) gelmekden maḳṣūd nefsini bilmek ve Ḥaḳḳı özünde bulmaḳ maʿnası oduğunu (17) beyān olunmuşdur fi`-l ḥaḳīḳa bir kimse nefsini bilmez ise taḥḳīḳ Rabbisini (18) bilmez öyleyse insāna lāzım olan *men ʿaref* sırrına vāḳıf olmāklıḳdır (19) zīra bu ḥadīsiñ ẓahir maʿnāsı oldur ki bir kimse nefsiniñ ʿāciz ve nāḳıṣ
/ 3b / olduğunu bilmesin bunuñla berāber vaḥdetden bir şey` istifāde olamayacāğı beyne`l-(2) ʿurefā der-kārdır zīrā *Kelimü`n-nāse ʿalā ḳaderi ʿuḳūlihim fehvāsınca* (3) herkes ḥavṣalası aldığı miḳdārı derk ede bilir bir insānıñ toḫm-ı istiʿdādında (4) ne miḳdār ḳābiliyyeti olur ise bu ḥadīs̱-i şerīfden ol ḳadar maʿnā istiḫrāc... (5) edecegi āşikārdır ol sebebden her şey`in ẓāhir maʿnas-ile iktifā olunmaz (6) çünkü ʿilm-i ẓāhir Aḳdeñiz mis̱āli ʿilm-i bāṭın ki ʿilm-i ledündür o ʿilm baḥr-i maḥabbet (7) mis̱āli cemʿ-i ʿālemi iḥāṭa etmişdir anıñçün ʿulemā-i ẓāhiriñ ʿilmin ʿulemā-i (8) rāsiḫūn bilir ammā ʿilm-i ledünni ʿulemā-i ẓāhirūn ve ehl-i ḥāl olmayanlar (9) bilemez ve birini görse daḫı me`āli tedigini istiḫrāc ḳılamaz zīrā her şey`in (10) ḥaḳīḳati ʿilm-i te'vilin bilinmeyecegine delīl işbu āyet-i celīldir ḳale`llahu (11) teaʿālā *Vemā yaʿlemü cünūde Rabbike illā hüve* ve keza ḳale`l-lāhu teʿālā *Ve māyaʿlemu* (12) te *`vīlehū illa`llahü ve`r-rāsiḫūne fi`l-ʿilmi* yaʿni ʿulemānıñ te`vīlin Cenāb-ı (13) Accel-i ʿĀlā Ḥażretleri bilir ve birde ʿulemā-i rasiḫūn bilir bu sebebden (14) Ḥażret-i Faḫr-i ʿĀlem ṣalla`llahu ʿaleyh-i ve sellem efendimiz buyurmuş ki *men erāde en* (15) *yeclise maʿallah i feyeclise maʿa ehli`t-taṣavvuf* bir kimse ʿilm-i ḥaḳīḳati bilmek ve (16) *men ʿarefe* sırrına irmek isterse ʿulemā-i rasiḫūn ehl-i taṣavvufdur anlar (17) ile hem dem ve hem meclis olsun ki ʿim-i ledüne āgāh olsun zīrā ehl-i (18) taṣavvuf ehlu`llahdır ehlu`llahḤaḳ teālā ḥażretlerine

ḳurbiyyet ḥāṣıl (19) etmişdir her ne söylerse *Min ḳable`r-Raḥmān* ilhām ile söyler demekdir

/ 4a / ya`ni diledigini ṭarafü`l-ʿayn içre vāṣıl-ı ila`llaheyler ve`l ḥāsıl bu ʿulūm-ı (2) ḥaḳīḳ erbānīniñ maʿlūmudır ʿāzīzim

Faṣl-ı s̱ānī

(3) Ehl-i ṭarīḳ ḳatında nefsini bilmeniñ maʿnāsı oldur ki evvelā kendi nefsinde (4) mevcūd olan aḫlāḳ-ı zemīmeden maʿdūd bulunan kibr kin buġż (5) ḥased ʿucb riyaşehvet şöhret bunlardan her ne kim vār ise (6) ʿilm ü ʿibādetle ve mücāhede-i riyāżetle tezkiye-i nefs ve taṣfiye-i ḳalb (7) eyleyip bir mürşid-i kāmil terbiyesiyle ṣıfat-ı ḥayavāniyyeden ḫalāṣ olup (8) ṣıfat-ı insāniyyeye taḫsil eyleye kesb ve kemāl ḳālini ḥāl etmek gerekdir (9) yaʿni ḳāle ʿaleyhis`s-selām *Eş-şerīʿati eḳvāli ve`ṭ-ṭarīḳati efʿāli ve`l-*(10) *ḥaḳīḳati ḥāli ve`l-maʿrifeti sırrü aḥvāli* fehvāsınca şerīʿat (11) şarṭın ṭarīḳat rüknün maʿrifet virdin ḥaḳīḳat yurdun olup (12) meydān-ı erenlere s̱ābit-ḳadem ol ki dervīş-i nihād-ı pāk-i ʿitiḳād olasın ve (13) bu üslūb üzre nefsiñi idrāk ḳılasın yoḳsa yuḳarıdaki (14) ẕikr olunan aḫlāk-ı ẕemīmelerle münaṣṣıf iken aṣla ṣıfat-ı ḥayvāniyyeden (15) ḳurtulmāzsıñ bir kimse bugūna ṣıfatlardan ḫalāṣ olmadıḳca insān-ı (16) kāmil olamaz bu dünyāda nefsini ve Rabbisini bilmeyeniñ ḥaḳḳında Cenāb-ı (17) Ḥaḳ ḥadīs̱-i ḳudsīde buyurmuşdur *Ḳale`llahu Ṭaʿālā ḫaleḳal`llahü`l-baḳar* (18) *fī ṣūreti`l-beşer* manṭūḳınca ol kimse ṣūretā insān māʿnīde ḥayvān (19) olup ḥayvān gelir ḥayvān gider zīrā maʿrifetü`n-nefs maʿrifetü`r-Rab

/ 4b / ancaḳ bu ʿālemde ögrenilir ḥāṣıl-ı kelām netīce-i merām bir kimse bu ʿālemde bir mürşid-i (2) kāmile intisāb etmek lāzımdır ki ḥayvān ḫuylarını terk ve ṣıfat-ı insāniyye (3) taḫṣīl eyleye *men ʿarefe* sırrına vāḳıf olduḳdan ṣoñra ol vāḳt kendisiniñ ne (4) kāndan olduġunu ve ḳanḳı ʿālemden ayrıldıġını ve evveli ne isen ṣoñra ne (5) olmuş ve ḥālātdir buralarını güzelce fehm edip nefsini ol zamān farḳ (6) eyleyip farḳ-ı farḳu`llaholur böyle olan ādemler ḥaḳḳında Ḥażret-i Turābī (7) ḳuddīse`l-bārī buyurmuşlardır ki beyt

Loḳman-ı sırr-ı Ḫudāya ʿurefā dem dediler
Bu deme mālik olan ādem ādem dediler

Manṭūḳınca ʿazīzim farżet (9) elde iken ādem olmanıñ ḳolayına bir çāre aramalıdır ġaflet olunmaya (10) ey ṭālib-i Ḥaḳ özünü bilir isen Kelāmu`llahsın özünü bilmez (11)

isen bilki gümrāhsın fehvāsınca aḥsen-i taḳvīmde iken (12) esfel-i sāfilīnde ḳalmaḳ ve rāh-ı necātı terk edip baḥr-ı girdāba ṭalmaḳ gibidir (13) ḥāżır ḳażanılmış sermāye-i ʿömr-i girān-māye-i bād-ı hevāye ṣarf etmek kār-ı ʿaḳl (14) degildir hemān Cenāb-ı Ḥaḳ cümlemizi ṭarīk-i mustaḳīmden ayırmasın Allah Allâh

(15) Faṣl-ı s̱ālis̱

Ehl-i ḥaḳīḳat ḳatında nefsini bilmeklik (16) oldur ki *teḫalleḳū bi aḫlāḳillah ve`t-taṣifū bi-ṣıfati`llah* medlūlunca (17) ḫulḳ-ı Muḥammedī ile ḫuylanıp ṣıfat-ı Muḥammdī ile ṣıfatlanmaḳ öyle ḫulḳ-ı (18) Muḥammedīki Bārī Teʿālā Ḳur`an-ıʿAzīminde buyurur ḳale`llahu (19) teʿālā *Ve inneke leʿāla ḫuluḳin ʿaẓīm* yaʿni ḫulḳ-ı Muḥammedī insān-ı kāmil ḫuyudur imdi

/ 5a / demek olur ki insān-ı kāmil ḫuyuyla ḫuylanup insān-ı kāmil ṣıfatıyla da (2) sıfatlanañ zīrā insān-ı kāmilin göñlünde dünyave āḫiret maḥabbeti olmaz (3) Allah ıñ maḥabbetineden ġayrı maḥabbet anlara ḥarāmdır nitekim Faḫr-i ʿĀlem ṣalla`llahu (4) ʿaleyhi ve sellem efendimiz buyurmuşlar ki *Ed-dünya*(5) *ḥarāmün ʿalā ehl`l-āḫireti ve`l- āḫireti ḥarāmün ʿalā ehli`d-dünya ve hümā ḥarāmāni ʿalā ehlü`llahü* meālınca ehl-i (6) āḫirete dünyaḥarāmdır ve ehl-i dünyāya āḫiret ḥarāmdır ehlu`llaha ikisi de (7) ḥarāmdır ol sebebden ehlu`llahefendilerimiz elest bezminde gördükleri (8) Cemālu`llaha ʿāşıḳ olup vuṣlat-ı cānān temennāsında naḳd-ı cānlarıñ (9) dostuñ yolunda fedā etmek için ez-cān-ı dil arz u menddirler ve (10) ikilik ḳaydından taḫlīṣ için ḳatre-i vücūdlarını deryā-yı vaḥdete ilḳā ve (11) maḳām-ı fenāfi`llaha erişip fenāf`llahda fenā-ender-fena olup (12) *İẕā etmmü`l-faḳru fehuva`llahu* sırrı ẓuhūr-ıla yoḳluk tamām olup ve varlıḳ (13) ẓāhir olup yaʿni beḳābi`llaha ḳadem baṣup cümle varlıḳ Ḥaḳḳın (14) olduğunu idrāḳ eyleyip bu ḥadīs̱-i ḳudsīniñ esrārına vāḳıf olmuş olur (15) işbu ḥadīs̱-i ḳudsīde gelir ki ḳale`llahu teʿālā *İẕā eceptü ʿabden* (16) *ceʿaltü lehū semmen ve baṣran ve lisānen ve yedden ve riclen ve fī yesmaʿ ve* (17) *fī yebṣur ve fī yanṭıḳ ve fī yaʿḫuẕ ve fī baḫşi* yaʿni ḳaçankim bir ḳulumu (18) sever isem benim ile işidir benim ile görür benim ile söyler benim ile ṭutar benim (19) ile yürür ol zamān ol ḳulumuñ ḳulāğında işiden gözünde gören

/ 5b / dilinde söyleyen elinde ṭutan ayağında yürüyen ben olururm ve ol ḳulda (2) benlik es̱eri ḳalmāz nitekim gölgeniñ vucūdu ḳıyām ve ḥareketi ḫayāl olduğu (3) gibi ve bir mis̱āli daḫı budur ki āyīneden görünen vucūduñ esāsen vücūdu (4) olmayıp naẓarınıñ olduğu gibi beḳābi`llaha ḳedem baṣanlarıñ daḫı (5) varlığı Ḥaḳḳın varlığıdır bu ḥāle

münāsip Naḳşī ḥażretleri bu ḥadīs̱-i şerīf-i (6) ḳudsiyeyi tefsīr edip buyurur ve ṭālib-i ʿārifāna bu esrār-ı İlāhiyeyi eşʿār (7) ile ṭuyurur fehm eden cāna ʿışḳ olsun ḳıṭʿa

2

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün

(1) Eyasen ṣanma kim senden bu güftār-ı dehān söyler
Veyaterkīb olan ʿunṣur yāḥūd laḥm-ı ziyān söyler

Kimindir bu nice cünbüşler kimindir nuṭḳ eden diller
Özünden olmadın agāh senden özke kān söyler

(3) *Seḳāhüm Rabbehüm* ẖamdın içen ʿāşıḳlar ey Naḳşī
Erer maʿşūḳuna anlar mekāndan lā-mekān söyler

Manṭıḳunca fāʿil-i ḥaḳīḳi ḥaḳīḳatde Ḥaḳ olduğunu bilir kendi (13) nefsini nefs-i küllde fānī ve nefs-i kullī Ḥaḳda fānī olduğun görüp (14) ṣārıf-ı maṣruf-ı ḥaref Vācib teʿālā ve teḳaddes ḥażretleri olduğuna aṣla ve (15) ḳatʿā şüphesi olmayan ʿāşıḳ-ı ṣādıḳlar ḥaḳḳında nefsini bilip ve (16) Rabbisini bu minvāl üzre bilmişlerdir yoḳsa faṣl-ı evvelinde ẕikr-i sībḳat (17) etdigi gibi olmadığı raʿna maʿlūmdır zīrā ḳālini ẖāl itmeyip varını (18) Ḥaḳḳa māl itmeden ben nefsimi bildim deyi fevrī daʿvā beyne`l-ʿurefā her ḥālde (19) ṣarf-i riyādır bināberīn nefsini bilmek ve bu sırra irmek muṭlaḳā bir mürşid
/ 6a / -i kāmil terbiyesine muḥtācdır nitekim Bayezīd-i Besṭāmī ḳuddīse sırrahu`s-sāmī efendi ḥażretleri (2) buyurmuş ki *Men lā şeyẖe lehu velā dīne lehu* ve bir daẖī *Men lā şeyẖe lehu şeyṭān ve şeyẖihī* (3) yaʿni bir kimseniñ şeyẖi olmāz ise dīni olmāz ve şeyẖi olmayanıñ (4) şeyẖi şeyṭāndır bundan murād nefs-i emmāreniñ dām-ı tezvīri vaḥiyle ve (5) tasẖiri günāgün dost yüzünden görünüp düşmānlıḳ eden bilmeyen (6) anı dost ẓanneder halbuki ẓāhirā dost gördügüñ maʿnīde (7) düşmān çıḳar bunuñ için nefs-i emmāreniñ her desīselerini ögrenmiş ve (8) her vechle nefsini yeñmiş bir pehlivān-ı merd-i meydān ve mirşid-i ʿirfāna (9) beyʿat eyleyip böyle girdāb-ı ʿaẓīme ve varṭa-i saḳīmelerden seni muḥāfaẓa eylesin (10) zīrā vāṣıl-ı ila`-llah olmaḳ isterseñ bir mürşid-i kāmil bul ki seni (11) ṭarfetü`l-ʿayn içre Ḥaḳḳa ulaştırsın ve bir şeyiñ ḥaḳīḳtinden ẖaberdār (12) eylesin beyt

Mürşid geregdir bildire saña Ḥaḳḳı ḥaḳḳa`l- yaḳīn
Mürşidi olmayanların bildikleri gümān imiş

Ṣavm-ı ṣalāt-ı ḥac ile ṣanma biter ẕahidā işin
İnsān-ı kāmil olana lāzım olan ʿirfān imiş

(15) Mantūḳınca ʿazīzim mürşid-i kāmil bul ki müşkiliñi ḥalleylesin ṣūret-i (16) ẓāhirde ḳalmayasun zīrāher şeyiň ḥaḳīḳati ki iç yüzüdüraňa āgāh (17) olalım ʿazīzīm bu ʿālemde mürşīd-i kāmil bulan mekteb-i ʿirfāna gider (18) *men ʿaref* sırrına irer ol daḫī insān-ı kāmil olup rū-yi bārī`-i āyine-i (19) dilden müşāhede ḳıldı *Yesserena`llahfī`d-dāreyni* fā fehm ʿazīz-i men
/ 6b / Bāb-ı s̱ānī vücūd-ı insānıñ enfes ve āfāḳı beyānındadır
(2) O daḫī üç faṣlı şāmildir

Faṣl-ı evvel her ne kim ʿālem-i şehādetde (3) mevcūddur biʿaynih insān ʿāleminde münderic ol vücūddur nitekim Cenāb-ı Ḥaḳ Ḳur`an-ı (4) ʿaẓīminde buyurur ḳale`llahu teʿālā *Senüriyehim āyātünā fī`l-āfāḳi ve fī-enfüsihim* (5) *ḥattā tebeyyene lehüm ennehü`l Ḥaḳḳü* mefhūmunca ey sālik-i meslūk-i ṭarīkat ve ey (6) ṭālib-i maṭlūb-ı ḥaḳīḳat ceşm-i dilden ḥūb-ı ġaflet-i gider cān ḳūlaġ-ıla (7) istimāʿ eyle ki ḥaḳīḳat-ı insāna bir cevher-i basīṭ-i ruhānī ve bi`l-laṭīf-i maʿnevī-i (8) Rabbāniyyedir ki anıñ tersīminde mühendisān-ı ʿālem-i ḥayrān ve ḳalem-i keşīdesinde dem-beste ve (9) ser-gerdān ḳalmışler zīrā öyle bir ṣūret-i zībā öyle bir ḳudret-i Mevlā ki (10) suyūd-ı ḫaṭṭdan mürekkeb bir sırrı-ı muʿammā ve maḥż-ı ḥikmet ve vaḥdet-ḫāne-i (11) acel-i ʿalādır ki ʿaḳl ile bilinmez ve naḳl ile tefhīm ḳılınmaz bir ṣunʿ-ı kerd-kār (12) ve bir binā-i Īẕed-i Cābbārdır ki ḫaḳīḳiyyesinden ḫaberdār olana ʿışḳ olsun (13) zīrā her şey`i cāmiʿ ve şems-i ṭābān gibi lāmiʿ bir nūr-ı mücessem-i ādemden ceşm-i (14) emʿān ile nażar olunduḳda cāmiʿu`l-kelām ve maẓhar-ı nām olduğu ve ʿālem-i (15) şuhūd olan mevcūdāt iḳlīm-i vücūdda mevcūd bulunduġunu ebyāt-ı faḳīrānım is̱bāt eder

Ġazel-i Cemālī

3

Fāʿilātün / Fāʿilatün /Fāʿilātün / Fāʿilün

(1) Derd-i ʿışḳa ṭālib ol dermānı sen senden ara
Ḥikmete gel rāġıb ol Loḳmānı sen senden ara

Serseri gezme cihānda men ʿaref sırrına er
/ 7a / Ḳalbiñ içre mektab-iʿ irfānı sen senden ara

Ṭılsım-ı nefsiñ bulupgel aç göñül haznesini
Kenz-i lā-yefnā denilen kānı sen sende ara

Yedi ḳat yer yedi ḳat gök on iki burç şems-i māh
Her ne var insānda var pinhānı sen sende ara

(5) Yedi āyet püşt ü heşt ümmü`l-kitāb esrārını
Vechiñ üzre oḳunan Ḳur`anı sen sende ara

On ikiimamon dört pāk-i maʿ ṣūm sırrıdır
Öz vücūdunda olan īmānı sen sende ara

(8) Ey Cemālī ẖāb-ı ġafletden uyān cān gözüñ aç
Taẖt-ı dilde ḥükm eden sulṭānı sen sende ara

(12) Manṭūḳınca bunlarıñ cümlesi īḳlīm-i vücūd-ı ādemde mesṭūr ʿilm-i ledünniye (13) olup ḥāl ehli olanlarıñ maʿ lūmları olmaġla bu rumūzāt-ı İlāhiyyeye (14) vāḳıf olanlara vücūdunuñ ʿilmi münkeşif olur ve bu esrāra ʿārif (15) olmayanlar dāne-i ʿömrünü bād-ı hevāya verip sermāye-i ʿömr-i girān-mayesi (16) bī-hūde yere ṣarf ve istihlāk ederek āẖirü`l-ömr tehī dest-i (17) dār-ı fenādan dārü`l-beḳāya rıḥlet ederler ve ʿāzāb-ı şedīd gördükce eyvāh ederler (18) ammā hiçbir fā`ide müfīd olmāz ʿazīzim īmdī bu esrārlara vāḳıf ve bu (19) ḥikmetlere kāşif bir mürşid-i kāmil bulup fırṣat elde iken vücūdumuzuñ
/ 7b / ʿilmini münkeşif-i esrār-ı ḥikmetden ve sırr-ı vaḥdetden ẖaberdār eyleye yoḳsa böyle yedsiz (2) senedsiz iṡbāt-ı vücūd olmayacaġı derkārdır

Faṣl-ı ṡānī

(3) Vücūd-ı insānıñ göbekten aşaġısı yedi ḳat ʿālem-i süflī olaraḳ taʿ bīr olunur maʿ lūm (4) ola ki yeryüzünde her ne kim vardır iḳlīm-i vücūdda mevcūddur nitekim

arżda (5) olan nebātāt eşcārāt vücūdda olan ḳıllar mis̱ülli ve daḫı dereler ve şehirler (6) mis̱ülli ve ṭamarlarda olan demler ve dīdedeki nemler ve ekl ve şerbe ġayr-ı lāyıḳ (7) ṣular olup kūhlar hāmūnlar kemikler iliker mis̱ülli taʿbīrātdandir (8) ve göbekden yuḳarı gökler mes̱ābesinde olup aña daḫı ʿālem-iʿulvī taʿbīr (9) olunur şöyleki felek-i aṭlas-ı gerdūn ve ṭāḳ-ı eyvān-ı nemūnda her ne kim (10) vardır ʿālem-i ʿulviyyede mevcūd olup on iki burç sebʿa-i seyyārede iḳlīm-i (11) vücūdda iki ḳūlaḳ iki göz iki burun bir ağız iki meme bir (12) göbek iki mesāne su yoludur tamām on iki olur ve bunlarıñ içinde daḫı (13) sebʿa-i seyyārede yaʿni yedi yıdızlardır ki insān āleminde ʿaḳl-ı şuhūd ve (14) fikr-i meşhūddur ve şems ile māh insān ʿāleminde hidāyet-i Rabbānī ve tevfīḳ-i (15) ʿināyet-i ṣamedānīdir ki insānı ciḥan-ı ẓulumātdan ḳurtarıp ʿūlūm-ı (16)ʿirfāniyyeye āşinā ḳılıp ḫāne-i ḳalbi ṭulūʿile rūşenā eyler hemān Cenāb-ı (17) Vācibu`l-ʿAṭāyaḤażretleri ʿışḳ-ı İlāhiyyesi ile göñlümüzü māsivādan taṭhīr (18) ve feyyūżāt-ı Rabbāniyyesiyle dil-i divānemizi tenvīr eyleyip öz vücūdumuzda (19) olan bu rumūzāt-ı küşüfātlardan āgāh ve dāreynde maẓhar-ı luṭf ve ʿālā eyleye
/ 8a / āmīn biḥürmeti ḫātimü`ñ-ñebiyyūn ve ehl-i beytihi`ṭ-ṭayyībīne`ṭ-ṭāhirīn

Faṣl-ı s̱ālis̱

(2) ʿĀlem-i ġaybda her ne kim vardır iḳlīm-i vücūdda vardır bi`l-cümle nitekim umūr-ı āhirete (3) müteʿallıḳ-i şerīʿat-ı ġarrāda ẕikr olunmuşdur insān ʿāleminde mevcūd olup baʿżısı (4) mücerred tems̱īl olaraḳ vücūda gelmek muḥāl ve baʿżısı ömr-i muḥaḳḳaḳdır zīrā (5) rūh-ı sulṭān-ı vaḥdet-i İlāhiyyesinden olup nefs daḫı kes̱ret-i aġyār (6) aḥkāmınıñ sırrındandır imdi ḥays̱-i ṣūrī Allah u Teʿālānıñ ẕātınıñ ās̱ārına (7) maẓhar olamaḳla nūr-ı mücerredi görmek mümkün degildir illā maẓharda görmek mümkündür (8) tā kim maẓhar vāḳiʿ olup maḥbūb-ı ḥaḳīḳiyye ki ḥays̱-i ṣūrī aña müteʿalliḳdir (9) burasını güzelce idrāk etmelidir ki aḥver-ı nigāh olup biri iki görmesin (10) ʿazīzim pes melekler daḫı insāñ ʿāleminde ḳuvā-yi insāniyye-i rūḥāniyye ve nefsāniyye (11) olup mes̱elā insānıñ gözü maẓhar-ıʿAzrā`ildir ve ḳulağı mazhar-ı Mīkā`ildir ve (12) burunu mazhar-ı İsrāfīldir ki Cenāb-ı Ḥaḳ ruh-ı insāna burundan nefḫ eylemişdir ve (13) ağız mazhar-ı Cebrā`īldir bunlarda ʿaẓīm-i esrārlar vardır bu nükteler erbābınıñ (14) maʿlūmudur ve Kaʿbetu`llah ve beytü`l-maʿmūr ve ʿarş ve kürs bunlarıñ (15) cümlesi insān ʿāleminde vaḥdet-i serāy-i lī maʿallah olan ḳabīldendir nitekim (16) Faḫr-i ʿĀlem ṣallAllah u ʿaleyhi ve sellem efendimiz ḥażretleri buyurur *Ḳalbü`l-mü`min* (17) *ʿarşu`llahi ḳalbü`l- mü`minü beytu`llahu ḳalbü`l-* mü`minü ḫazīnetu`llahi beyt

Ne istersen yürü var andan iste
Ḫudānıñ ulu dergāhı göñüldür

Ve daḫı (19) Cenāb-ı Ḥaḳ ve Feyyāż-ı Muṭlaḳ ḥadīs-i ḳudsīsinde buyurmuşdur ki ḳale`llahu teʿālā
/ 8b / *El-insānü sırrī ve ana sırrrehu* ve daḫı *El- mü`minūne mir`ati`l-mü`minū* muḳteżāsınca imdi (2) ey ʿāzīzim bu rumuzāt-ı ḥikmet-i āyātlar göñül sahipleri olan insān-ı (3) kāmilllere maḫṣūṣ bir ʿilm-i ledündür ki ehline taʿlim ederler ve nā-ehlinden daḫı (4) ketm ederler zīrā Ḥażret-i risālet-penāh efendimiz *Et-taṣavvufu terkü`d-daʿvā ve ketimānü`l-*(5) *meʿānī* mefhūmu ehl-i taṣavvufa tenbīh ṭarīḳ-īle daʿvāyı terk idiñiz ve (6) esrār-ı İlāhiyyeyi nā-ehlinden ketm idiñiz zīrā esrār-ı İlāhiyyeyi nā-ehline (7) añlatmaḳ körler maḥellesinde āyine ṣatmaḳ gibidir āyineniñ körlere lüzūmı olmadığı (8) gibi nā-ehl olanlara daḫı bu kelāmıñ te`s̱īri olmaz beyt

Ḳadr-i zer zer ger şināset
Ḳadr-i güher güheri
Ḳadr-i gül bülbül şināset
Ḳadr-i Kanber-ra ʿAlī

Manṭūḳınca ʿurefā meydānınıñ maḥabbet çarşūsunda (11) pāzār-ı ḥaḳīḳatde kale-i vuṣlata naḳd ü cān ile ṭālib ve rāġıb olan (12) ʿārifleriñ pāzārlıḳlarına öyle ʿaḳl-ı maʿāşıñ bilecegi aḫẕ u ʿaṭā degildir ki (13) müşteri olsun ve ḳadr-ı ḳıymetini bilsin beyt

Ḳadr-i yāri ʿāşıḳ-ı dīvāneden ṣorṣuñ ṣorān
Şem-i ḥāle-i ġayreti pervāneden ṣorṣun ṣorān

ʿazīzim ʿaḳl menzilesinde olan nā-çāre göre pāzār-ı ḥaḳīḳīde (16) ṣatılan metaʿ bulamaz zīra cevher bedestānında beyt-i pāzār-ı tecelliyeniñ (17) işine yarār ḳumāş bulmıyacaġı der-kārdır ḳażārā bir ḳumāş alacaḳ olsa (18) çārşūlarında aña bahā taḳdīr edecek bir kimse olmadıġından müşterisini bulup (19) ṣatamaz dükkānında bulunān riyaḳumāşlarına teşbīh ʿazīz-i men beyt

/ 9a / Olmayān ʿāşıḳ ne bilsin ẕevḳ-i vuṣlat ḳıymetin

Ẕāhid-i bī-maʿrifet bilmez ḥaḳīḳat ḳıymetin

Fehvāsınca herkes āḳlınıñ irdigi ālış verişe mübāşeret (3) etmelidir ki aña göre müşteri peydah edip tervīc-i merāme revāc verecek (4) yola gitmelidir ẕāhidiñ ʿārifler pāzārlıḳına ʿaḳlı irmez ʿaḳlı irmedigi kāra (5) mübāşeret-i mücib töhmetdir zīra ẕāhid-i bī-maʿrifet sermāyesiz tüccāre beñzer yüz (6) bin keselik tüccār-ı şöhret-şiʿār ile bir yüz paralıḳ tüccār ve ḳande gerek ʿindi`llah(7) gerek ʿinde`n-nāsda tev`em olamıyacağı āşikārdır pes imdi ʿārif-i bi`llahıñ (8) pāzār-ı ḥaḳīḳatleri vaḳt-ı seḥerde āçılır ve ʿāleme raḥmet ṣaçılır ol vaḳt (9) maḥabbet çārşūsunda dellāller nidā-yı āġāz ve ol zamān temennā-yı viṣāl-i cānān (10) etmekde olan ʿāşıḳ dil-nüvāz-ı ʿışḳ-ı dilāra ile naġme-sāz ve beste-i nigār (11) güftāres-ile terennüm-sāz ve birbiriyle istiġnā-yı nāz ve niyāzdan ṣoñra kālā-yı (12) vaṣla müşteri ve sermāye-i naḳd ü cān niyāzına çār-ı çeşmle munṭaẓırdır eks̱eri (13) fehvāsınca müfred

Yār eger vaṣlına verirse sende ver cān-ı naḳdini
Muʿteberdir bāḳiyaheryerde ṣāġ alışveriş

Manṭıḳunca yār aġyārdan (15) ḥālī olaraḳ pāzārlıḳlarına girmeyen ʿavāmü`n-nās ẖāb-ı ġafletden (16) bī-dār oluncaya ḳadar ʿayş ü ʿişret ẕevḳ ü ṣoḥbet derece-i nihāyete resīde (17) olup ẕevḳ-i vicdānīler ḥuṣūla gelir ve bunların cümlesi göñül ʿāleminde (18) cilveger ve maʿrifetu`llahdan ẓuhūra gelen şīveler demek olmaġla bu ʿilm ü (19) ḥāllere vāḳıf olmaġ isteyenler bir mürşid-i kāmile beyʿat ve andan aldığı himmetle
/ 9b / ögrenilir ve bu esrār ehl-i hāl olanlara söylenür zīrā ẖafī ʿūlūm çoḳdur (2) lākin ʿilm-i ʿışḳa nihāyet yoḳdur mes̱elā cennet insānʿāleminde müşāhede-i rūhaniyye ve (3) tecelliyāt-ı Raḥmāniyyeve ʿūlūm-ı maʿnīden ṣūretleridir ve lezzāt-ı ḥaḳīḳīyyeniñ damaġa (4) īrās̱ eyledigidir anıñçün herkes ister ammā cennetü`l-ʿārifān dīdār-ı (5) Raḥmānīdir her göz anı göremez ve yine cehennem insān ʿāleminde maḥabbet-i nefsāniyye-i (6) şeyṭāniyye ve ḳuvā-yi rūḥāniyye-i ẓulmāniyye ve ġaflet ve cehālet ṣūretleri olup (7) eks̱eri nās bu ṣıfatlar ile muvaṣṣıf olduḳları ḥālde yine cennet isterler ve (8) bizde Ümmet-i Muḥammeddeniz derler ḥālbuki kendilerinde ẖulḳ-ı Muḥāmmedden bir es̱er yoḳdur (9) zīrā sırr-ı şefāʿat-ı Muḥammedīden murād oldur ki şerīʿat-ı ġarrāsına mütemessik ve (10) ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyyeyle müteḥallḳ ve ʿilm ü maʿrifetle rūḥ-ı Muḥammedīyeye ulaşmaġa delīl (11) işbu aẖlāḳ-ı cemīlidir mes̱ela

īmāndan murad Ḥaḳḳı bilmekdir ʿilme`l-yaḳīn (12) ʿayne`l-yaḳīn Ḥaḳḳa`l-yaḳīn böyle bilenler iman ṣāḥibi olup Ümmet-i Muḥammedden (13) ehl-i vaṣatdan oldu ve Ḥaḳḳı bilmeyenler ve öz vücūdunda bulmayanlar küfr ve (14) ḍalālet ve ḫāb-ı ġafletde ḳalup züʿumlarınca bildik ẓannedenler ammā bildikleri daḫı (15) ḥaḳīḳatda şirk-i ḫafī ve maḥfī-i cehālet-i ḳavīdir zīrā Ḥaḳḳ bilmek esmā`ı ve (16) ṣıfat-ı tecellī eylemekdir nihāyet kemāl-ı ḳarīdir bu daḫı toḫm-ı istiʿdādında ḳabiliyyet-i (17) ezeliyye olup hidāyet-i Rabbāniyyeye mażhar düşmege mütevaḳḳıfdır ki insān-ı kāmil (18) ola zīrā mürşid-i kāmil olan ʿārif-i bi`llahlar bu ʿālemde seyyid ve ḫalīfedir (19) nitekim Ḥaḳ teʿālā Ḥażretleri buyurur *İnnā ceʿālnāke ḫalīfeten fī`l-arż* āyetiniñ

/ 10a / manṭūḳınca insān yeryüzünün ḫalīfesidir ṣıfātı ile fānī ẕātı ile mażhar bulunduğu (2) ecilden ve rūḥ-ı insān güneş mażhardır ki ʿālem-i acsāme żiyā-baḫşādır ve (3) ʿaḳl-ı insān yıldızıñ mażharı olup iḳlīm-i vücūd revnāḳ-efzādır ve ṭarīḳ-i (4) mustaḳīm-i Ḥaḳḳa varacaḳ ṭoğru yola mażhardır *ḫaṭṭ-ı üstüvā* (ayet) esrār-ı ʿurefādır (5) ve`l-ḫāṣıl insān-ı kāmil ẕātıñ mazharıdırki gerçi cemiʿ-i eczāda insān mażhar ism-i (6) ẕātdır velakin mażhariyyetin bilmez olsebebden bilen ile bilmeyen maʿrifetu`llahda (7) bir degildir nitekim Ḳur`an-ı Kerīminde Ḥaḳ Celle ve ʿAlā buyurur *Hel leyestevī`l-leẕẕeyni* (8) *yaʿlemūne ve`l-leẕīne lā-yaʿlemūne* maʿnā-yı şerīfi mażhariyyetin bilen insāñ-ı kāmil (9) ile bilmeyen cāḥil-i bī-ḥāṣıl bir degildir yaʿni insān-ı kāmil sālik-i mübtedīleri (10) rāh-ı ḍalāletden ṭarīḳ-i hidāyete ulaşdırır bunları bilmek ve bu ʿilmleri ögrenmek (11) ister iseñ hemān kendini bir mürşid-i kāmile teslīm edegör ki ṭarīḳ-i Muḥammed ʿAlī-i (12) maʿrifetu`llaha uğrayıp ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyyeye çıḳar bi yoludur fa fehm ʿazī-i men

(13) Bāb-ı s̱ālis̱ maḥabbet-i ʿışk ü şevḳ beyānındadır

(14) Bu daḫı üç faṣlı şāmildir evvelā maḥabbeti beyān eder zīrā maḥabbet baʿżışına (15) ḥāl ve baʿżışına maḳāmdır bu maḳāmda gerek mükellimīnin ve gerek ʿārifān-ı (16) muḥaḳḳiḳīniñ sözleri çoḳdur ammā mütkellimīniñ beġāyet ḫūb kelāmı (17) budur ki yaʿni maḥabbet ḳalbiñ ve rūḥuñ bir şey`e meyl eylemesidir o şeyde kemāl-ı (18) idrāk eyledigi için pes ḳaçān bir ādem bilse ki taḥḳīḳ-i kemālıñ ḥaḳīḳati (19) Allah içindir ol zamān ḥaḳīḳat ḥāle muṭalliʿ olmasa olur taḥḳīḳan bir ḳul ki

/ 10b / gerek nefsinden ve gerek ġayrdan kemāl görür evvel Allâhdandır ve Allah ḳudretiyledir (2) ve Allaha rāciʿdir böyle gören ḳuluñ maḥabbeti Allah içindir ve her ne kim görür (3) Allahıñ rıżāsında olur bu maʿnā kemāl gördügü şey`in ḥaḳīḳat-i Ḥaḳḳa rāciʿ (4) olduğu cihetle ol maḥabbet-i maʿniyyedir (?) ol maḥbūbuñ ṭāʿatını iḳtiżā eder

bu (5) ecilden maḥabbeti irādetle tefsīr ederler irādetden murād rūḥ-ı sulṭānide olan (6) dilegiñ ḥaṣṣasıdır ʿārifler buyururlar ki Ḥaḳ Teʿālā Celle Şānehu maḥbūb-ı fi'ẕ-ẕātdır ve (7) fi`l-ḥaḳīḳa maḥbūb-ı ḥaḳīḳī Allâhdır zīrā cāmiʿ-i kemāl-ı ḥaḳīḳat ve cemāl-ı ḥüsn-i (8) leṭāfet añındır ve eşyāda olan kemāl ü cemāl-ı pertev-i ʿāzīdir böyle olduġu (9) ḥālde bir minvāl-i meşrūḥ bu maʿnāyı ki bir ʿārifiñ ceşm-i bāṭını müşāhede eyleye (10) anıñ rūḥ-ı dilegi ʿāriyet olan Cemāl Baba kemāl-i bi'l-küllīye bırāḳıb yaʿni (11) eşyāda olan kemālıñ ḥaḳīḳatini añlayıp kāmil-i kemāl-i bi`ẕ-ẕātve cemāl-ı cemīl-i (12) bi`ṣ-ṣıfat olan maḥbūb-ı ḥaḳīḳiyye maḥabbet eyler maḥbūb-ı ḥaḳīḳīyeden murād (13) Allah dır ve Bārī teʿāliye muḥibbiñ bu maḥabbeti emr-i vicdānīdir yaʿni Cenāb-ı Ḥaḳḳıñ (14) Cemāl-ı maʿneviyesini ve tecellī-i İlāhiyesini cān gözüyle naẓar-ı te`emmülde beyẖūde ve (15) med-ẖūş olmaġ ḥāleti olup sā`ir vicdāniyāndan anıñ temyīzine ve (16) keşf-i beyānına iḫtiyāc yoḳdur zīrā bir ẕevḳdir ki *men lem yaʿrif* (17) ḳavliyle zā`iḳ olmayan kimse aʿṭā-yı cevāb verā`yi ṣavāb budur bu ẕevḳ-i (18) vicdānīnin leẕẕetini ṭatmayan bilmez zīrā yoḳdur ẓuhūr-ı eẓhārlar ẓāhire (19) bāʿs-ı maḥabbet-i ḥaḳīḳīdir mevcūdātda sārīdir müdaḍ-ı mebde-i ve´l-icād ve küllü

/ 11a / mümkünāt eger süflī ve eger ʿulvī ser-geşte-i ʿışḳ ü ḥayrest-zede-i maḥabbetden (2) bunuñ ẖaḳḳñda Cenāb-ı Şeyẖü`l-ekber ḳudise sirruhu`l-eṭhar ḥażretleri Fütūhāt-ı (3) Mekkiyesinde muḥabebtiñ aṣıl vücūd olduġuna işāret için bu beyti buyururlar va maḥabbet ehline ṭuyururlar (4) beyt

Ve ʿani`l-ḥayṣi ṣadednā ve āle`l-ḥayṣi ceyīlānā feliẕā ci`nā ḳaṣden

(5) Maḥabbet için geldi ve maḥabbet için maḳbūldür velakin herkes ḥāline münāsib (6) bir maẓharda ve istiʿdāta muvāfıḳ bir mücellāda olup tıʿynıyyāt-ı esāsiyye olan (7) laṭīfeye ve mümkünāta ẓuhūr ḳılan ṣıfat-ı cemīliye ʿāşıḳ ve meşḳūldür illā ol (8) kimseler degildir ki derūnlarında men bʿaṣ olan yaʿni ṭaraf-ı İlāhiyyeden gönderilmiş (9) ʿışḳ ḳuvvetiyle ve bir mürşidin irşādıyla ve himmetiyle tedrīci ṣuver-iʿunṣirīden ve aḥkām-ı (10) kevniyyeden ḳatʿ-ı maḥabbet ederek ol vaḳt ol kimse Cemāl-ı Muṭlaḳ-ı Ḥaḳīḳiyye-i (11) şuḥūdiyyete mebẕüldür bunlar ol kāmillerdir ki maḥabīb-i muḥavvehe ve müsteʿāra (12) meyl etmez yaʿnī öyle saẖte düzgünlü olan ʿariyet-i güzellere iltifāt ve (13) iʿtibār etmeyip yār-ı ḥaḳīḳiyyenin ʿışḳında bī-ḳarār olup bu cemāl-i (14) müfīdi serāb ü rū-yi yāre niḳāp bilmişlerdir ve bu şarṭla ʿamel ḳılmışlardır (15) meẟelā maḥabbet iki ḳısımdır bir ḳısmı her neyi severse ve neden ḥaẓ eder ise (16) Ḥaḳḳı ol

yüzden sever bu gürūh ʿavāmü`n-nās-ı zühhad ve ʿabbād-ı ḫaṣṣasıdır (17) ve bir ḳısmı muṭlaḳā aġrāẓ-ı -ı nefsaniyye ḳatʿ-ı naẓār edip Cenāb-ı Ḥaḳḳa bilā illet (18) maḥabbet edenler olup bu gürūh daḫı ḫaṣu`l-ḫāṣdır ancaḳ ṭarīk-i evliyada (19) daḫı maḳbūl olan maḥabbet bu maḥabbetdir bir gönülde Ḥaḳdan ġayrı maḥabbet ikilikdir.
/ 11b / fā fehm ey ʿazīz-i men

Ġazel-i Cemālī Baba

4

Mefāʿikün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Mefāʿīlün

(1) Bizi mest eyleyen ʿālemde ṣaḥbā-yı maḥabbetdir
Bu dünyāda ʿışḳ-ı şevḳim dilde sevdā-yı maḥabbetdir

Elest bezmindeki ʿahde vefā etmek için geldik
Bize lazım olan ancaḳ o daʿvā-yı maḥabbetdir

Bütün bu cüst-cūlar hāy huylar sanma beyhūde
Fiḳān-ı nāleye bā`iṡ o esmā-yı maḥabbetdir

Siziñ bu ḳīl u ḳāliñiz gerekmez bize ey ẕāhid
Bizim maḳṣūdumuz fī`n-noḳṭati`l-bā-yi maḥabbetdir

(5) Cemālī bende-i ʿāl-i ʿabāyız şükür Allah kim
Derūn içre olan ḫālā o kimyā-yı maḥabbetdir

(7) Faṣl-ı Ṡānī

Aḥvāl-i ʿışḳ ve ḥālet-i ʿışḳ nidigin beyān (8) eder nitekim Muḥyiddin ʿArabī ḳuddise sirruhū`lʿazīz ḥazretleri Fütūḥātında buyurur (9) "İltifātü`l-muḥibbi ʿale`l-ḥubbi ḥattā ḫāliṭun cemiʿ eczā`ihi ve`ştemilü ʿaleyhi (10) istimālü`l-müsemma müşteḳun mine`l- ʿışḳi ve liẕālike yüḳarribü bi-efrāṭi`l-maḥabbeti" (11) maʿnā-yı ḫayẓ ʿışk-ı maḥabbetiñ maḥabbet üzerine ṭolaşmasıdır ḥattā anıñ cemiʿ (12) eczāsına ḳarışmasıdır zīrā ʿışḳdan müştaḳdır yaʿnī maḥabbet ʿışḳdan (13) iḫrāc olunmuş ve ʿışḳ maḥabbetiñ iştimālī olup maḥabbet müştemil (14) olduğu ḥālde demekdir ki ʿışḳın derūnunda mevcūd olan nesne maḥabbet ve (15) maḥabbetin üzerine ṣārınup örtünmüş

ˁışḳdır ve ˁışḳı daḫı ṣarmaşıġa (16) teşbīh etmişler imdi ˁışḳıñ daḫı ˁāşıḳa ziyāde iltifātı ve ṭolaşmış (17) olduġu için ˁışḳ dediler bu ecilden efrāṭ-ı maḥabbetle tefsīr ḳıldılar (18) keyfiyetiñ mażmūnuna ma-ṣadaḳ bir ḳıt`a söylenmişdir beyt

Lā-cerem-i ˁışḳ-ı şuˁle-i tāb-āver bir āteşdir dilā
/ 12a / Ḳoymaz aḳlım vücūda māsivādan bir eṡer

Yalñız maˁşūḳ ḳalur bāḳī Cemālī şüphesiz
Hep yānar ġayr-ı maḥabbet nār-ı ˁışḳa ser-te-ser

Manṭūḳınca ˁāşıḳıñ ḳalbini māsivādan ṭadhīr eden için olduġu (3) nezd-i ˁurefada bedīhīdir bilgelige *Et-ṭurḳu ila`llahi Teˁālā* (4) *biˁadedi enfāsi`l-ḫalāyıḳ* zīrā Allah cānibine ṭarīḳ çokdur velakin ṭarīḳ-i (5) ˁışḳdan yaḳın bir yol yoḳdur nitekim ṭarīḳ-i ˁışḳ üçdür birisi ṭarīḳ-i (6) aḫyār ikincisi ṭarīḳ-i ebrār üçüncüsü ṭarīḳ-i ṡeṭṭārdır imdi (7) ṭarīḳ-i āḫyār ile giden ehl-i ḫayr ve ehl-i sevāb şol erbāb-ı muˁāmeledir ki (8) keṡret ḫalvet ü ṣıyām ü Ḳur`an ü ḳıyām ü ḥac ü cihād ü ṣalāḥ-ı ṣādād ile (9) sülūk ederler bu işte bu ṭarīk ile Allaha vāṣıl olan bunca senelerden berü (10) üfulli ḳalīldir ve ebrārın sālikleri şol aṣḥāb-ı mücāhededir ki taṣfiye-i (11) ḳalb ve tezkiye-i nefs ile içerülerini ṣāf ve aḫlāḳlarını ẕikru`llahile (12) ıṣlāḥ edip meˁāyipdir ḫālī ve berī ḳıldıḳdan ṣoñra Ḥażret-i Ḫallāḳa giderler (13) bu ṭarīḳ ile vāṣıl olanlar fırḳa-i evvelden çoḳdur yine öyle iken (14) buñlarında biñdebiri vāṣıl-ı Ḥaḳ olamaz birtaḳım iˁtikāfa Girip riyāżāt ve (15) mücāhedede bulunurlar ise de ˁālemiñ ḥüsn-i ẓannını ḳazānup kesb-i (16) şöhret etmek için olup bu daḫı ḥaḳīḳatda riyā-yı kāẕibe ˁaddolunduġu için (17) beyhūde yere ˁömrlerini telef ederler ve āç bī-ilāç dār-ı beḳāya giderler (18) fā fehm beyt

Żˁaf-ı ṭāliˁ kesr dünyādır nāṣībi ẕāhidiñ
Yoḳsa öz saˁbiyle ẕāhid terk-i dünyaitmedi

Feemma ṭarīk-i ṡeṭṭārıñ
/ 12b / sālikleri şol abdalān-ı melāmiyyūn ve mecẕūmān olan fenā-girdār ve (2) külli varından geçüp ˁışḳıñ şerābını dest-i Ḥaydardan İçip ġam (3) ˁālemi ferāmuṣ ḳılanlar ẕevḳ-i şevḳ-i ebedi bulanlar ve laübālī meşrep *iẕā* (4) *temme`l-fāḳī fehüve`llah* sırrınca kendisini mahv-ı muṭlaḳ ḳılıp *ve menne māden* (5) *bi`l-külli* ye berī olup ḫirmen ve

nāmūsı ʿāteşe urup māsivāyı (6) göñülden sürüp ḳalbini pāk ü ṭayb-ı ṭāhir ḳıldıḳdan ṣoñra miʿrāc-ı (7) maʿrifete ʿurūc ile rū-yi yārı mir`at-ı dilde ʿayānen gördüler ve ḥaḳīḳat-i (8) ẖālī bildirler ve ittifāḳ-ı evliyabunuñ üzerine der ki ʿāşıḳıñ bidāyeti (9) ẕühhād ve ʿibbādıñ nihāyeti olupdur zīrā ẕühhād olan ẖavf ü recā (10) ile giderler ve ʿuşşāḳ ceẕbe-i ʿışḳ-ı Ḫudā ile seyr ederler böyle olduġu (11) ecilden anlarıñ ḳanḳı menzilde ḳaldıḳları ve bunlarıñ ne derece-i ʿāliyyeye nā`il (12) olduḳları beyne`l-ʿurefā eẓharün mine`ş-şems olmaġla hemān Cenāb-ı Ḥaḳ (13) cümle cān ve ehl-i iman olan mü`min ḳarındaşlarımızı şerāb-ı ʿışḳ-ı İlāhiyyesiyle (14) sīr-āb eyleyip ʿāşıḳ-ı ṣādıḳlardan eyleye beyt

İçenler bir ḳadeḥ cām-ı ʿAlīden
Dem ururlar ezel-i ḳalū belīden
Bize erkāndır işbu mey velīden
Seḳāhüm Rabbehüm māen ṭahūren

Faṣl-ı s̱ālis̱

(17) Şevḳ ü iştiyāḳı beyān ve ḥaḳīḳat-i ḥāli ʿayān eder imdī ʿazīzim (18) şevḳ ü iştiyāḳ lafẓlarınıñ maʿnā-yı hüviyyesi nefsiñ bir nesneye arzu (19) ḳılmasına derler ve ıṣṭılāḥda *Eş-şevḳ-i hubūb`l-ḳalbü`l-ḳalb ilā ġā`ib*

/ 13a / maʿnā-yı menbaġı şevḳ ḳalbin rūzigār gibi esmesi ve ṭālipde ḥareket (2) ḳılmasıdır ġā`ib olan maḥbūb-ı cānāna taḥḳīḳan bi`l-külli ki şevḳ (3) mutasavver olmaz illā şol şey ki ol şeyiñ min vech-i müdrik ve min (4) vechi müdrik olmayan ammā ol şey ki aṣla müdrik olmadı aña (5) iştiyaḳ olunmaz zīrā bir kimse bir şaẖṣ görse ve sözün işitse ve vaṣfın (6) bilmese aña iştiyāk taṣavvur olunmaz pes maʿşūḳa şevḳ iki vech (7) üzredir birisi budur ki evvelā maʿşūḳı göresin andan ṣoñra senden (8) ġā`ib olduḳda anıñ ru`yetine müştāḳ olasın ikincisi budur ki (9) bir kimse bir maḥbūbuñ vechini göre velakin sā`ir meḥāseniñ görmeye anıñçün (10) müştāḳ ola ol maḥbūbdan görmedīgī meḥāsiniñ inkişāfına bu iki veche (11) cemʿan cenab-ı Ḥaḳdan muṭaṣavver olur vech-i evveliñ tevfīḳī budur ki (12) sālikān rāh-ı ʿışḳ elest deminde Rabbīleriñ gördüler ve belī deyipiḳrār (13) virdiler andañ ṣoñra bu ʿāleme geldiler beşerriyet-i ḥicāb olup bunlar ol (14) müşāhededen ve ol rü`yet bunlardan mehcūr oldu ise de (15) *elesti birabbiküm* ẖiṭābında müşāhede-i cemāl-i bārī ḳılanlar yine bu dünyada (16) ol ru`yete ʿāşık olup ve o liḳāye ʿarż u iştiyāk ḳılanlar (17) ebrārıñ liḳā-yı Ḥaḳḳa işitiyāḳları müşāhede ve

ru`yet-i iştiyāḳdır ve (18) Ḥaḳḳıñ bunlara iştiyāḳı kendüyi görsünler ve cemālīyle mütelez̠z̠iz̠ olsunlar (19) içindir vech-i s̠ānīniñ teveccühü budur ki ʿārif-i bil`llahlar bu ʿālemde
/ 13b / āyīne-i dilde rū-yi yārī müşāhede ḳıldılar velakin tecelliyat-ı İlahiyye çokdur (2) ve elṭāf-ı Rabbaniyyeye nihāyet yokdur zīrā maḥbūb-ı ḥaḳīḳī vaḥdaniyyeti cihetden ve kemal-i (3) ḳarbī-i ḥays̠iyyetinden ʿāşıḳdan ġā`ib olmaz ve ʿāşıḳ-ı müştāḳ aña iştiyāḳ (4) ḳılmaz velakin tecelliyāt-ı cemāliyye ve ẓuhūrāt-ı ġayr-i nā-mütenāhiyyesi cihetinden (5) ʿāşıḳ aña müştāḳ olmadan bir an ẖālī olamaz olduġunu bu beyt is̠bāt eder

Şüribet`l-ḥubbi ka`sen baʿde ka`sin
Velā neʿiz̠e`ş-şerābü velā ra`eyte

(7) Yaʿnī Cemālu`llaha ʿāşık ve ʿışḳ-ı İlāhiyye ile baġrı yānuḳ olan ʿāşıḳ-ı (8) ṣādıḳlar kāse kāse şerāb-ı ʿışḳı nūş edip ġām-ı ʿālemi ferāmūş (9) ederler öyle şerāb-ı ʿāşḳdır ki içdikce z̠evḳ-i şevḳi ziyādeleşdirir ammā (10) dünya şerābına ḳıyās olunmaz ve añlar gibi ẖumār vermez ve aṣla tükenmez bir şerbet-i (11) ʿışḳ-ı İlāhī ve bir lez̠z̠et-i nā-mütenāhīdir ki taʿrīfden müberrā ve tavṣīfden (12) muʿarrādır ey ʿazīzim bunca taḳrīrlerden ve bunca taḥrīrlerden murād ḳıṣṣadan (13) ḥiṣṣe ve taʿlīmden tefhīm oḳūmaḳdan maḳṣad ṭutmaḳ oynamaḳdan murāḍ (14) utmaḳ olduġu beyne`n-nās ḍarb-ı mes̠eldir mādāmki bu işleri (15) ve bu gūnā gidişleri ve ḥaḳīḳat üzre revişleri fehm ü idraḳ (16) eyleyip de yine hevā-yı hevesle me`lūf olmaġ ṭoġrusı şiʿār-i (17) insāniyye ve ġayret ü ḥüsniyye ġayr-i şāyeste bir ḥāl demek olmaġla hemān (18) bu ṣūret-i aḥsen-i taḳvīmde iken fırṣatı fevt etmeyip Ḥażret-i Mevlānā-yı (19) Rūmī Ḳuddīse sirrehu`s-sāmī mes̠nevī-i şerīfinde buyurduġu nuṭḳunca ḥareket
/ 14a/ edesin beyt

ʿIşḳdır ṭarīḳ-i peyġamber
Ma-tābʿım ʿışḳım rehber

(2) Mā-ṣadaḳınca bizim peyġamberimiz faẖr-i risālet-penāh efendimiz ḥażretleri iki cihānda şefeʿat-kānī (3) serverimiziñ ṭarīḳ-i hidāyet refīḳleri olduġu ḥālde bizler daẖı rāh-ı (4) ʿışḳı bulmaġa bizār ve ol ṭarīḳ-i hidāyeti şevḳ göstermege bir rehber lāzımdır ki (5) insānı Ḥaḳḳa vāṣıl ede nitekim Bārī Teʿālā Ḥażretleri āyet-i kerīme-i (6) ānber-

şemīminde buyurur *feselū ehli`ẕ-ẕikre in küntüm taʿlemūn* (7) ḫiṭāb-ı müsteṭābı gibi nice maḥalde daḫı bu āyet-i kerīmeye mümeṣṣil vāḳ`a olan (8) āyet-i beyyināt ve delā`il-i ḳatiʿlere bināen ʿāḳıl ü dānā olan kimesne evvelā (9) kendisine bir rehber bulup bir mürşid-i kāmile beyʿat ve ol mürşid daḫı (10) bir fehvā-yı saʿādet ihtivā-yı ḳāle`llahu teālā *İnne`l-leẕīne yübāyiūneke* (11) *innemā yübāyiūna`llaha yedü`llahe fevḳe eydiyehim* muḳtażāsınca ʿaḳd-ı beyʿat (12) eyleyip ḥużūr-ı mürşidde *el-müridü ke`l-meyyiti beyne yede`l-ġassaāl* (13) fehvāsınca emrine münḳād üzre olduḳda ʿışḳ-ı refīḳi ve rehber-i (14) pür-şefīḳi olup ol kimesneniñ ṭarīḳat māderi ve ol mürşid daḫı ḥaḳīḳat-pederi (15) olup yeñiden dünyāya bir daḥı gelir ki ol zamān nāsūt ile (16) lāhūtī fehm eder zīrā Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi`ṣ-ṣalavāti ve`s-selām (17) buyurmuşlardır ki *Men lem yüled merreteyni len yelice melekūte`s-semāvāti* (18) yaʿnī iki kerre ṭoġmayan insan elbette semāvāta ʿurūc edemez ve (19) semāvāta ʿurūc etmeyenler miʿrācü`l-maʿrifet nidigin derk ḳılamaz

/ 14b / ve ṣūret-i ẓāhirde bin sene ders görse mürşidsiz bu esrāra vāḳıf olamaz (2) ḥāṣıl-ı kelām netīce-i merām vaḳt-ile bir mürşide bende olup meydān-ı erenlerde ẕikru`llahve (3) fikru`llahile bu sırra āgāh olaraḳ maʿrifetu`llaha ḳadem başıp insān-ı (4) kāmil sālikine girmeklik Cenāb-ı Rabbü`l-ʿMenān ve Ḥażret-i erenler cümlemize ʿināyet (5) eyleye Allah Allah

Bābü`r-rābiʿ māʿrifetü`l-miʿrāc beyānındadır

(6) Bu daḫı iç faṣlı şāmildir imdī ervāḥūn-ı ʿālem-i ecsām külli şeyʿ (7) *Ḳulü`r-rūḥi min emr-i Rabbī* ḫiṭabına imtiṡālen li-emr olduğu ve ʿālem-i (8) ecsāmdan ʿālem-i şühūda gelişi *Ve nüfḫetü fīhi min rūḥī* (9) fermān-ı Rabbānīsi olup işbu fermān-ı İlāhiyyesiniñ maʿnā-yı ḥaḳīḳiyyesi (10) nidigin bilmek için ikinci defʿa olaraḳ bir mürşid-i atāya irüp (11) *elest* ḫiṭābında müşāhede eyledügi Cemālu`llaha müştāḳ olduğu (12) ecilden bu ʿāleme geldigini ve bu ʿālemde daḫı ol ru`yete ʿāşıḳ olduğunu bir (13) mürşid-i kāmil terbiyesiyle ve himmet-i ʿaliyyesiyle kendisine tefhīm ḳılındıḳda (14) ol zamān rūḥ-ı sulṭān-ı cüdā olduğu sulṭānlıḳı ʿālem ki ʿālem-i lāhūt (15) idi evvelki sulṭānlıḳı ʿālemin arzu ederek bi rehber-i ḥaḳīḳī idrāk (16) ede ki ol ʿāleme ʿurūc eylesin ol vaḳt ḫalīfe`i fi`l-arż olan (17) mürşid ol ṭālibe ṭaraf-ı İlāhiyyeden maʿnen işāret olunan fermān-ı (18) İlāhī üzre evvelā ʿilm-i şerīʿatiñ aḥkāmını bildirip ṣoñra ṭarīḳtiñ (19) erkānını ve ṣoñra maʿrifetin ʿirfānını ve ṣoñra ḥaḳīḳtiñ itmāmını seyr-i sülūke

/ **15a** / göre taʿlīm ve uṣūl fürūʿunu tefhīm eder ve iman-ı taḳlīdden ḳurtarup **(2)** iman-ı taḥḳīḳe ve esrār-ı tevhide erişdirir emmā maʿrifet beyt

Her mürşide dil verme kim yoluñu ṣarpa uġradır
Mürşidi kāmil olanıñ ġāyet yolu āsān imiş

Fahvāsınca fī zamānına baʿżan ṣūret-perest **(5)** mürşidler vardır ki ismiñde şeyḫ başlarında tāc maḥlle imtiḥāna ursañ **(6)** maʿrifetden bī-ḫaber ḥaḳīḳatda daha kendileri terbiyeye muḫtac beyt

Ey Nesīmī bir göñülde ḥubb-ı Ḥaydar olmasa
Anda cānları çalınır gūyakelb alır gibi

Fi`l-ḥaḳīḳa sırr-ı Muḥammed ʿAliden ve maẓhar-ı nūr-ı hüviyyet-i ezelden ḫaberdār **(9)** olmayan şeyḫe teslīm-i dil etme ki yoluñu ṣarpa uġratmasun zīrā **(10)** on iki ṭarīḳiñ pīşvāsı Muḥammed ʿAlidir ol sebebden her ḳanḳı pīrānıñ **(11)** nesli on iki imāma erişir ise güzelce taḥḳīḳ edip hemān **(12)** ol ṭarīḳiñ mürşid-i kāmilini bulup andan beyʿat etmelidir ki bu ṣaḥīḥ **(13)** olsun nitekim Ḥażret-i pīrimiz ẓāhir ü bāṭında dest-gīrimiz Ḥünkar Ḥacı **(14)** Bektaş Velī ḳuddīse sırrehu`l-celī efendimiziñ cedd-i pāki Ḥażret-i İmam Mūsā`l- **(15)** Kāẓım efendimiz ḥażretleri olup On iki imam efendilerimiziñ **(16)** yed-i ġaybīsi olup erkān-ı velāyet nişānları erbāb-ı ʿışḳıñ maʿlūmlarıdır **(17)** ey ʿazīz eger insān-ı kāmil olmaġ ister isen ṭarīḳat-i ʿaliyyeye gir ve **(18)** ḥaẓẓı öz vücūdumda bulayım dersen *men ʿarefe* sırrına ir ki ṭarīḳat-i **(19)** ḥaḳḳa yol bulasın ve vāṣıl-ı ila`llaholasın hemān Cenāb-ı Yezdāna
/ **15b** / cennet ve cemāl-ile şād-ı ḫandān eyleye

Ġazelliyāt-ı Cemālī

5

Mefʿūlü / Mefāʿīlü /Mefāʿīlü / Feʿūlün

(1) Ey dil yürü var Ḥażret-i settāre budur yol
Maḥbūb-ı Ḫudā Aḥmed-i Muḫtāra budur yol

Gel dest-i ʿAlīden içegör kevs̱er-i ʿışḳı

Mestāne ṣıfat Ḥaydar-ı Kerrāre budur yol

Ṣıdḳ-ıla yapış dāmenine Ḥażret-i Pīriñ
Ger ṭālib isen Ḥażret-i Ḥünkāra budur yol

Bu ṣafha-i dilden silegör naḳş-i sivāyı
ʿĀşıksañ eger şīve-i Dildāre budur yol

(5) Görmekse murād Dildārı Cemālī
Mir`at-ı dile eyle nażar yāre budur yol

(12) Faṣl-ı S̱ānī sefer-i maʿnevī beyān eder

İşbu sefer-i maʿnevī Ehlu`llah(13) ḳatında nedir deyi sü`āl olunduḳda sefer-i maʿnevī dört ḳısım üzerine münḳasimdir (14) evvelkisi seyr-i ila`llahdır bu seyr mertebe-i nefsāniyyeden ʿışḳla ve cez̠be-i (15) Ḥaḳ ile vücūd-ı ḥaḳīḳiye cānibine sefer etmekdir bu sefer rū-yi vaḥdetden (16) ḥicāb perdeli mürtefiʿ olup ol zamān ol ʿışḳ-ı ḥaḳīḳiyeniñ (17) ḳale`llahu teʿālā *Veli`llahü`l-meşriḳi ve`l-maġrib feinnemā tevellü feṣemme vechü`llah*(18) sırrı āşikār ve bu āyet-i kerime-i ʿanber-şemīme māṣadaḳınca ricāl-i evliyāu`llahdan (19) Turābī Baba ḥażretleri buyurmuşlardır ki beyt

/ 16a / ʿArż edeli bī-cihet dīdeme dīdār-ı ʿışḳ
Her neye ḳılsan nażar görünür envār-ı ʿışḳ

Ġayb-ı şehādet ki var-ı ʿışḳdan etdi ẓuhūr
Çarḫ uruben dönemde kim yine devvār-ı ʿışḳ

ʿAyn-ı ʿāyān-ı vücūd-ı şeyn-i maḳām-ı şühūd
Ḳaḳdırır Ḥaḳ-nemūd böyledir eṭvār-ı ʿışḳ

Ḥāṣıl-ı kelām ʿāşıḳı maʿşūḳuna (5) peyveste ḳılanʿışḳdır ʿışḳsız vuṣlat bī-rūḥ-ı ṣūret gibidir (6) bī-rūhdan bir z̠evḳ ḥāṣıl olmadığı gibi ʿışḳsız vuṣlatıñ daḫı lez̠z̠eti (7) olmaz ʿazīzim fāfehm ve bu mertebeden ṣoñra sefer-i s̠ānī ḳılır ki aña seyr-i (8) fi`llahdirler ve bu seyr-i fi`llahol maḳāmdır ki *taḫalleḳū biaḫlāḳi`llah*(9) *ve`t-teseḳū bi-ṣıfatu`llah*sırrına

maẓhar olup ṣıfatu`llahile (10) müteḫallik̩ olmaġ ve cümle ṣıfāt-ı beşeriyyeye fānī ve müzemmehil bulmaḳdır (11) bu daḫı ne ile ẓuhūra gelir ve insānda ne zamān vuḳuʿ bulur (12) dinildikde bu maḳām maḳām-ı fenāfi`llahdır bu maḳāma irenler ve bu ṭarīḳ-i (13) ʿışḳa girenler bu vechle irmişler ki evvelā ḳātre-i vücūdlarını deryā-yı (14) vaḥdete ilḳā edip Fenāfi`llahda fenā-ender-fenā olup beḳābi`llaha (15) ḳadem başdıḳdan ṣoñra kendi nefsini nefs-i küllde fānī ve nefs-i küllī (16) Ḥaḳda fānī olduġunu bilir ve ḥālen icrā etdikden ṣoñra ḳale`llahu (17) teʿālā *külli men ʿaleyhā fanin ve yabḳī Rabbüke ẕü`l-celāli ve`l-* (18) *ikrām* manṭūḳınca ḥayalden fānī olup bu seferin nihāyeti vecūh-ı (19) ʿālemden perde refʿ olup kendisiniñ baṣīreti āçılıp ol vaḳt

(16b) ol ʿışḳa vücūduñda ki esmāu`llahıñ sırrı münkleşif olduġudur bu maḳāmdan ṣoñra (2) sefer-i s̱ālis̱ ḳılır ki aña seyr-i maʿallah derler o seyr-i maʿallah dimeniñ (3) maʿnāsı oldur ki sālikīniñ her mertebe de Ḥażret-i Allah ile olan seyridir ve (4) ṣā`ibe-i āyniyyenin külliyetiyle mertaʿ olması olup ḥattā cenāb-ı faḫr-i risālet ʿaleyhi`s-(5) selām efendimiz ḥażretleri ṭoġru rāhımız Cenāb-ı Ş̱īr-i Ḫudā Ḥażret-i şāh-ı velāyet (6) ʿAliyyü`l-Murtażā sala`llahu teʿālā ʿaleyhi ma-evhā efendimiz ḥaḳında bu esrāra işāret ve (7) ehl-i ʿışḳā beşāret buyurmuşdur ki *Aliyyü mennī ve ana mene laḥmüke laḥmī* (8) *demmike demmī sırrıke sırrī* esrārınca iki ten bir cāñ olmaġ ve ikilik (9) perdesini ṣafḥa-i dilden silüp sırr-ı vaḥdeti bulmak ve Ḥażret-i Ḥaḳḳa (10) tereaḳḳi ḳılmaḳdır işbu mertebeye Cenāb-ı Mevlā maḳām-ı Maḥmūd deyi medh ü s̱enā (11) buyurur bu maḳām-ı ʿālī nihāyet velāyet ḫalvet-serāy-ı Ḥażret-i Ḥaydara (12) vaḥdet ve sırr-ı ḥikmetdir bu seferiñ nihyāti mertebe-i cemʿü`l-cemʿdir daḫı maḳām-ı (13) ḳarp olup bu maḳāmda aṣla ikilik olmaz ve ikilik ile bu maḳāma (14) yol bulunmaz bu maḳām bir ḥāl-i ʿışḳ-ı rūḥānī ve bir cez̠be-i Raḥmānīdir ki (15) ʿaḳl ile bulunmaz ve naḳ lile tefhim ḳılınmaz ʿaḳlıñ ve hissiñ bunda (16) yolu yoḳdur beyt

Sāz-i aşḳıñ edemez kimse hevāsıñ teşḫīṣ
Ol ḳadar var ki hemān işidilür bir sesdir

Biñ kitāb oḳusa z̠āhid olamaz vāḳıf-ı ḥāl
Keşf-i esrārda ḥāl ehline bir söz pesdir

(19) Medlūlınca bu maḳām-ı ʿışḳı bu ʿaḳl-ı meʿāsin menzilesinde olanlar bulamaz

/ 17a / ve bu mebde-i imʿād sırrına iremez ʿaḳl ü naḳliñ bu maḳāmda aṣla fā`idesi (2) yoḳdur illā reh-nümā-yi ʿışḳ-ı Ḫudā olmadıḳça ʿazīzim sefer-i rābiʿ oldurki (3) aña sırr-ı ʿani`llahdirler yaʿni vaḥdetden kes̱ret ṭarafına recʿat itmeḳdir (4) maḳām-ı cemʿü`l-cem baʿde`l-farḳ maḳām-ı tavḥīdidir ulūhiyyet ve ʿubūdiyyet bilinmek (5) için zīrā bizlere lāzım olan ancaḳ ʿubūdiyyet olup bu maḳāma vāṣıl olanlar (6) mürşid-i kāmiller ṭāliblere tekmīl için ve sālikler terbiye için sefer (7) ḳılırlar bu sefere beḳā baʿde`l-fenā ṣaḥv-ı baʿde`l-maḥv derler bu seferiñ nihāyti (8) Ḥaḳdır ḫalḳa maʿa`l-istifāde rücuʿ etmekdir demek olup (9) bu maḳāmātlara vāḳıf olan mürşid-i kāmilleri bulup andan beyʿat edip (10) ve himmet-i pīrān ile Ḥaḳḳa vāṣıl olur zīrā Ḥaḳḳa yol evliyāu`llahıñ (11) göñlüdür ḳale`llahu teʿālā *Yaeyyetühe`n-nefsü`l-muṭme`inne irciʿī* (12) *ilā Rabbüke rażiyaten marżiyyeten fedḫulī fī ʿibādī ey ḳulūb-i* (13) *evliya`ī ve`dḫulī cennetī* işbu āyet-i kerīme-i ʿanber-şemīmeniñ maʿnā-yı (14) ḥaḳīḳīleri ḳulūb-i evliya-i ṭarīḳ-i Ḫudā olduğunu is̱bāt eder (15) öyle olduğu ḥālde hemān fırṣatı fevt etmeyip bir nefs-i muṭmai`nne ṣāhibi (16) mürşid-i kāmil bulup meydān-ı erenlere ez-dil-i cān iḳrār bende olup andan (17) be-ṭariḳu΄l-uṣūl-ı nefsini alup *en-necāti fi`ṣ-ṣıdḳ* mefhūmunca (18) ṭarīḳ-i müstaḳīmde s̱ābit-ḳadem bulunduḳtan ṣuñra ol dervīşin cān daḫı (19) maʿden fażl u kemāl ve her vechle ehl-i ḥāl olduḳda mekteb-i ʿirfāndan
/ 17b / *men ʿarefe* dersin ögerenip ayīne-i dilden rū-yi Bārī-i maʿāniyyeti seyr eyleyerek (2) insān-ı kāmil olur ve insān-ı kāmil gürūh-ı nācīde bulunur ḥāl ehliniñ (3) maʿlūmudur ehl-i ḥāl birbirini bilmemek inṣāf degildir beyt

Ẓāhidā ʿışḳdan gelir bu neş`e-i vaḥdet bize
Bāde-i ʿışḳ-ı İlāhīdir veren ḥālet bize

Sāḳī bezm-i ezelden ʿışḳ olup ḳısmet bize
Bende-i āl-i ʿabāyız yeter bu devlet bize

Açılup bāb-ı ʿAlīden ḳıble-i ḥācāt bize
Keşf olur sırr-ı Muḥāmmed fetḥ olur ḥikmet bize

Fehvasınca bu beytiñ me`āline (8) mā-ṣadaḳ Ḥażret-i faḫr-i ʿālem ṣala`llahu ʿaleyhi ve sellem efendimiz buyurur (9) *Ene medīnetü`l-ʿilm ü ʿAliyyü bābhā* yaʿni ben ʿilmiñ şehriyim Ḥażret-i (10) ʿAli ḳapısıdır her kim ki Ḥażret-i Muḥammede vāṣıl olmaġ ister

ise Ḥażret-i ʿAli (11) keremu`llahu veche efendimizi bulsun yaʿni ṭārīḳat-ı āliyyeye girsin demekdir (12) zīrā on iki ṭarīḳiñ pīr-i pişvāsı ʿAlīdir nitekim bir ādem bir şehre (13) vāṣıl olduḳda ḳapısını bulmayınca içeriye aṣla dāẖil olamadığı gibi (14) cenāb-ı şāh-ı velāyet ʿAli efendimizi bulmayanlar bu ḥadīs̱-i şerīf (15) muḳteżāsınca Ḥażret-i Peyġambere vāṣıl olamaz zīrā kāżime-i dīn ve vaṣiy-yi (16) Peyġamber ve cenāb-ı sākī-i cinān ḥavż-ı kevs̱er cenāb-ı şāh-ı merdān Ḥażret-i Haydardır (17) fāfehm ey ʿazīz Muḥammed ʿAli`yi cāndan seven şüphesiz şefāʿata mażhar düşer

Ġazel-i Cemālī

6

Mefāʿīlün / Mefāʿīlün / Feʿūlün

(1) ʿAlīdir sāḳī-i kevs̱er-i canānıñ
ʿAli ābıdırır her teşne-i kānıñ

/ 18a / ʿAlīden bir ḳadeḥ mey nūş ederseñ
Bulur cānıñ ḥayāt-ı cāvidānıñ

Señindir ve sen ẓulmāt içre gitme
Şehā āb-ı ẕülāl olmasın dehānıñ

ʿAlī nūr-ile ḳıl ḳalbiñi tenevvīr
Kemāla erişe dīn-i īmānıñ

(5) ʿAlīdir sāḳī-i kevs̱er Cemālī
Bulup ol menbaʿı ḳıl tāze cānıñ

(5) Falṣ-ı S̱alis̱

Rūḥ-ı dilde maʿrifet miʿrācını beyān ve tecelliyāt- esrār-ı (6) ilāhiyye`i ʿayān eder İmdī et ʿazīz-i men miʿrāc-ı Ḥażret ḳanḳı maḳāmda (7) olan ʿāşıḳlara müyesser olur ve miʿrāc-ı maʿrifeti āyīne-i dilden ne vechle (8) seyrān ḳılır deyi sü`āl eden ṭalib-i ʿirfāna bu vechle cevāp verilir ki (9) evvelā göñül ism ü resminden çıḳup yaʿni göñül ʿünvānını giderip evvelki (10) sulṭānlığını bilip bu ʿāleme ecsām-ı eṭvār-ı tisaʿ ile ve mevālīd-i s̱elās̱e-i devrān (11) ve gūnā gün renk-ʿamīz olan ḥaḳīḳat-ı İlāhiyyeye seyrān

ederek ṭebāyiᶜ-i (12) erbaᶜ ve çār ᶜanāṣır ḳayd-ı benleriyle muḳayyed olup *Ve nefhatü fīhi min rūḥī* (13) ẖiṭāb-ile bu ᶜālem-i şühūda geldikden ṣoñra mürebbiyeler terbiyesiyle ḥüsn ü cemāl ve (14) ᶜaḳl ü kemāl ṣaḥibi olup bu ᶜāleme ḳanḳ mekāndan cüdā olup geldigini (15) ve kendisiniñ nūr-ı ḥaḳīḳatdan müteferriᶜ bir ferᶜ olduġunu fehm edip (16) *Külli şey`i yerciᶜu ilā aṣlih* ḥadīs̱-i şerifiniñ ma`āl-i ḥaḳīḳisine muṭṭaliᶜ (17) olduḳda her bir eşya` aṣlına ricᶜat etdigi ḥālde ādem ise aḥsen-i (18) taḳvīm üzre ẖālḳ olup böyle evvelki sulṭānlıġını ārzū (19) itmeyüpde ᶜālem-i esfelede ḳalmāklıġa ẖalḳan ve ẖulḳan bir vechle

/ 18b / şiᶜār-ı insāniyyete yaḳışmāyacaġını bilip dāmen-i ġayrini dermeyān ederek ol zamān bu ᶜālem-i (2) vücūdu ᶜālem-i mis̱āla çeküp ayaḳlarından aşaġı tāhte`s̱-s̱erā ve başından (3) yuḳarı fevḳu`l-ᶜalā addeyleyip evvelki sulttṭānlıġı almaya ki ᶜālem-i lāhūt (4) idi ol ᶜāleme sefer-i maᶜnevī ile sefer-i seyr-i ila`llah ḳılır bu seyr mertebe-i (5) nefsāniyyeden ᶜışḳ-ıla vücūd-ı ḥaḳīḳiyye cānına ᶜazm ü baᶜde sefer-i s̱anī (6) ḳılır ki seyr-i fi`llaholup ḳatre-i vücūdunu deryā-yı vaḥdete ilḳā (7) ve maḳām-ı fenāfi`llahda fenā-ender-fenā olup beḳābi`llaha ḳadem başıp (8) ol zamān sefer-i s̱āli̱s seyr-i māᶜallah ḳılıp şā`ibe-i is̱neyniyyet-i külliyetle (9) mürtefiᶜ olup tenini cān cānını cānān edip āyīne-i dilden rū-yi (10) dilārāyı seyrān ve ᶜAliyyü şevḳ-i dil-dā ile mest ü ḥāyrān olduḳda (11) zebansız ḥāl-i ᶜışḳ güftāre geldigi ve *men ᶜaref* sırrına maᶜnen muṭṭaliᶜ olduġu (12) ve ol maḥalle maᶜṣūmda sālik-i ebrārıñ cez̲be-i ᶜışḳ ile göñülden yol bulup (13) şürūḥdan(?) nümāyān olduġudur ve ol hengām vaṣlında göñül maḳṣūdunu (14) bulup cānını cānāna teslīm ḳılır lākin ḳāl ile olmaz ve ḥāl (15) ile ol maḳām-ı seyr-i maᶜallah ile giremez zīrā ol maḥal-i ᶜaliyye öyle bir dehşet-ābādır (16) ki ism ü resmden geçmedikçe ol ẖalvet-serāy-ı bī māᶜallah a vāṣıl (17) olamaz ol makām maᶜrifetü`l-miᶜrācü`l-ᶜuşşāḳdır cānını cānāna teslīm (18) etmeyen ᶜāşıḳın kārı degildir ey ᶜazīzim tecelli-ẖane-i vaḥdet göñül (19) olduġunu bu ebyāt-ı ezhār mine`ş-şems is̱bāt eder beyt

/ 19a / Serāy-ı lī-māᶜAllah göñüldür
Tecellī-ẖāne-i Allah göñüldür
Ne isterseñ yürü vār andan iste
Ḫudānıñ ulu dergāhı göñüldür

(3) ͨazīzim sālifü`l-beyān Ḥaḳḳa ͨazm Dedigimiz taͨbirātdan ͨaksi añlaşılmasın (4) güyaCenāb-ı Ecelle-i Aͨlā Ḥażretleri ayrı vech bir maḳāmda olup oraya gidelim gibi (5) maͨnāsında degil ḥāşā s̱ümme ḥāşā Ḥaḳ Sübḥāne ve Teͨālā Ḥażretleri sen (6) aña var madan ve o saña gelmekden münezzehdir nitekim bu meydān-ı vaḥdetde (7) ḳurb ve baͨd olmadığını bu āyet-i kerīme is̱bāt eder ḳale`llahu teͨālā *Ve* (8) *naḥnü aḳrabü ileyhi men ḥablü`l-verīd* ve bir daḫı *İnnā meͨaküm innema küntüm* (9) mā-ṣadaḳınca insāna Ḥaḳdan yaḳīn bir şey` olmadığı ḥalde ḳarb ba`d olup (10) olmadığı maͨlūm olup göñlüñ Ḥaḳḳa ͨazmi ḫuṣūṣī göñül ṣāḥibi olan (11) ͨārifiñ bi`llahıñ ve mürşid-i akāhıñ bilecegi esrār-ı ilāhiyyedir zīrā bu göñül (12) pāzārlığı vāṣıl-ı ilā`llahmaͨlūmudur ki bu esrārıñ ifşāsı cā`iz degildir (13) müfred

Bu pāzār-ı ḥaḳīḳatde ͨazīzim
Ziyānsız ḥāl-i ͨışḳ küftār olur musun

Sırrınca bilā harfin vela ṣavtin tekellüm ol vaḳt göñül (15) ͨāleminde olur bu esrār-ı ḥaḳāyıḳ bir maẓharü`l-ͨacāyip ve bir kelām-ı (16) daḳayıḳdır ki burasını birinde beyān edelim vaḳtā ki ey birāder iki (17) ten bir cān olduğu ḥalde arada ḥā`il olacaḳ bir perde yoḳdur ki (18) ḥā`il olsun bu maḳām feraḫ-feżā-yı ḥurūf-ı lafẓ-ı ṣavt eden göñülden ey Cemāl ḥāl-i ͨışḳdır lā- cerem güftāre bā`is̱ ḥāl-i ͨışḳdır ey ͨazīzim
/ 19b / ve ey şekerden lez̄īz̄im bu maḳāma vāṣıl olmadıḳça ḳāl ile bu ḥāl bilinmez (2) ve bu esrār-ı maͨrifetü`l-miͨrāca āgāh olunmaz hemān Cenābü`l-Mennān hidayet-i (3) Rabbāniyye ve tevfīḳ-i ṣamedāniyyesine ve tecelliyāt-ı sübhāniyyesine maẓhar ḳılıp (4) āyīne-i dilde tecellī-yi şevḳ-i dil-dār ile zevḳ-i vicdānīler müberrā eyleye (5) āmīn ya muͨīn ve becāhü`n-nebiyyü`l-emīn ve yüḥiḳḳu seyyidü`l-mürselīn ve āla (6) `ṭ-ṭayyibīnü`ṭ-ṭāhirīn temmetü`l-kitāb bi-ͨavnu`llahü`l-mülkü`l-vahhāb

(7) Li- müellifü`l-faḳīrü`l-ḥaḳīr bi-mezīdü`l-ͨināyetü ilā rabbü`l-ḫabīr ve bi-himmet Ḥażret-i (8) pīr çāker-i āl-i ͨabā Kürt-zāde Ḥasan Ḥüsnī Cemālī Babanıñ Rehnümā-yi Sālikīn (9) nāmıyla es̱er kerdesi olan işbu risāle-i şirīn maḳālesine sene-i (10) s̱elās̱e ve tisͨīn ve mi`etīn ve elf ( H.1293-M. 1876) tārīḫinde resīde-i (11) ḥüsn-i ḫitām buldu Allah eyva`llahhū dost (12) ḥarrehū bende-i āl-i ͨabā Ḥüseyin Ḥākī

MENÂKIB-I ʿ ÂL-İ ʿ ABA VE MESEYİB-İ DEŞT-İ KERBELÂ

/ **2a** / Dördüncü bāb ʿirfān-ı şerīʿat burhān-ı ṭarīḳat maʿden-i maʿrifet maḫzen-i ḥaḳīḳat **(2)** olan cevher-i erkan pīr-i Ḫorasān Ḥacı Bektaş Velī Efendimiziñ vilādetleri ve cedd-i **(3)** emcedlerini ve üns-i is̱nā ʿaşerden yedinci İmam-ı bi`l-Ḥaḳ Ḥażret-i Mūsā Kāẓım Efendimizin **(4)** evlādlarından olduḳlarını ve tāriḫ-i vefāt ü kerāmāt-ı irşād ve müddāt-i ömr-i namzet **(5)** ve irtiḥāl-i dār-ı beḳā buyurduḳlarını işbu ḳıtʿa-i beliġa ile nümāyān eder

Ḳıtʿa-i Cemālī Baba

Ḥażret-i Pīriñ vilādet-i <u>mürüvvet</u>
646
Ḫorasāndan Ruma teşrīfleri <u>diḳḳat</u>
680
Müddet-i ʿömrü <u>Muḥammed</u> nām Cemālī
92
<u>Bektaşīye</u> tarīḫ <u>esvāb</u>-ı rıḥlet
728 728

(9) İḳrār-bend cān ḳardaşlarımıza berā-yı maʿlūmat üzerine eşʿar ve işbu **(10) menāḳıb-ı ʿal-i ʿabā ve meṣāyib-i deşt-i Kerbelā** ḥażret-i tarīḫ-i ʿurefādan murād eżhār-ı kemāl olmayıp **(11)** maḥāżā bu sulṭān-ı ẕī-şānlarıñ maḥabbet-i ʿaliyyelerini ḳalplerimizde mühr eyleyip iki **(12)** ʿālemda hemem-i ʿaliyyelerine ve kerem-i feyż-i rūḥāniyyelerine nā`il olmaḳ maḳṣad-ı ḫayr merṣad-ile ʻalā ḳederü **(13)** `l-istiṭāʿa tertīb ve tanẓīmine ibtidār bir faḳīr (ü) pür-taḳṣīr ṭarīḳ-i nāzenin babagānından **(14)** çāker-i al-i ʿabā Tekfur Ṭaġlı Ḥasan Cemālī Babayı daḫı duʿā-yi ḫayr ile yād ve bu vesīle-i **(15)** ḥüsn ile rūḥ-ı pür-fütūḥatı dil-şād buyurulmasınıñ temenniyātıyla ṭālibān-ı agāh-ı dil ve **(16)** ʿāşıḳān-ı pür-intibāha ʿadıyla yādigār ḳılınıp *VAllahu yeḳūlü`l-Ḥaḳḳu vehüve yehdi`s-sebīl*

(17) Bāb-ı evvel server-i kā`ināt mefḫar-i mevcūdāt ʿālemü`s-sırrı ve`l-ḫafayāt-ı aʿnī **(18)** Ḥażret-i Muḥammedü`l-Muṣṭafā ve ḫātemü`l-evliyā Şāhı velāyet ʿAliyyü`l-Murtażā ve imām-ı is̱nā **(19)** ʿaşer ve çārde maʿsūmān-ı pāk efendimiziñ menāḳıb-ı ʿaliyyeleri beyānındadır

/ **2b** / Ḥażret-i Faḫr-i ʿAlem Efendimiziñ vilādet-i saʿādetleri Mekke-i Mükerremede olup ve Ḥażret-i **(2)** Īsā ʿaleyhis`s-selāmdan altıyüz yigirmi sene ṣoñra 12 Rabiʿu`l-evvel dū-şenbe **(3)** günü Nūşirevān-ı ʿĀdil zamānında Hāşim ibni Abdülmuṭṭalib bin ʿAbdullah **(4)** ṣulbünden valideleri ʿAbdülmenafoğlu Vehbiñ ḳızı Emīne Ḫātun **(5)** baṭnından muṭṭaliʿ-i nūr-ı iman ve āftāb-ı māhtābān burç-ı ḥamelden tūluʿ ile **(6)** dünyāyı münevver buyurdular ve ol server-i ẕī-şān ḳırḳ yaşına geldigi zamān **(7)** *min*

*ḳable`r-Raḥmān* nübüvvetle me`mūr oldu ve baʿde`l-baʿs̱ on üç sene Kāʿbede (8) ārām-sāz-ı iḳāmet buyurup 53 yaşında olduḳları ḥālde Mekke-i Mükerremeden (9) Medīne-i Münevvereye hicret buyurdular ve baʿde`l-hicret on yıl daẖı Medīne-i münevverede (10) muʿammer olup 63 yaşında olduḳları ḥalde sene-yi hicriyeniñ onuncu senesi (11) on iki Rabiʿü`l-evvel dū-şenbe günü rūḥ-ı murġ-ı hüma-pervāz-ıla ʿālem-i lāhuta (12) ṭayrān ve vāṣıl-ı cān ü cānān olup ḥālā Ravża-i muṭaḥḥaraları Medīne-i Münevverede (13) ḳıble-gāh-i ẖalā`iḳ ve ṭavāf-ı kudsiyān-ı melā`ik oldukları gah şemsī gah vüsṭa ittihāz-ı yedinde bedīdārdır

(14) Ol serveriñ neseb-i vālāsı ve cedd-i aʿlāsı ve ism-i şerīfleri beyānındadır

(15) Muḥammed bin ʿAbdullah İbni ʿAbdulmuṭṭalib	Ḥażret-i İbrāhīm ve Ḥaẕret-i
bin Hāşim neseb-i vālāsıdır	İsmāʿil ve Nuḥ ve Şīt
İsm-i şerīf ile	Cedd-i aʿlāsıdır

(17) Elḥāṣıl ʿAbdulmuṭṭalibiñ evlādlarından iki evlādı olup ʿAbdullah ṣülbünden (18) eblāġü`l-bülaġā-yı adnān nebiyy-i āẖirzamān-ı ẕī-şān ʿaleyhi`ṣ-ṣelāvāti`r-rahmān Muḥammed Muṣṭafa ṣalla`llahu (19) teʿālā ʿaleyhi ve sellem efendimiz ẓuhūra gelip nübüvvetle mebʿūs̱ olduḳları emr-i āşikārdır

/ 3a / ve biri Ebū Ṭālib ẓuhrundan ẖatemü`l-evliyā İmam-ı hedī vaṣī-i Muẖtār-ı Muṣṭafā (2) Ḫazret-i ʿAliyyü`l-Murtażā ẓāhir olup mevdūʿ-ı rumūz-ı velāyet ḳıldı

Ḳıtʿa-i Cemālī Baba

Cūş edip yād-ı maḥabbet ile derya-yı ezel
Oldu bir nūr-ı aṣl şems ü ḳamer müşteri ḥāl
Üstüvā remzi olup şaḳḳ-ı ḳamer nūr-ı cemāl
Yek vücūd ʿālem-i vaḥdetde Muḥāmmedle ʿAlī

(6) Şāh-ı evliyā Ḥażret-i İmam -ı ʿAliyyü`l-Murtażā is̱nā ʿaşerden birinci imām-ı hedī olup (7) vilādet-i saʿādetleri ḥicretden 22 sene maḳdem Recep-i şerīfiñ 12`nci (8) Cumʿa günü Hürmüz Şāhıñ ḥükūmeti zamānında olup Ḥażret-i Murtażānıñ (9) vālideleri Fatıma binti Esed bin Hāşim ṭavāf-ı Kāʿbe ederken ʿAbbās bin ʿAbdulmuttalib (10) ve cemʿi Benī Ḥāşim ʻaḳabince ṭavāfa meşḳūl-ı münācāt iken

nāgāh Fatımaya (11) es̱r-i ṭālaḳ ẓāhir olup ṭaşra çıkmaġā mecāli ḳalmamaġla fi`l-ḥāl dīvār-ı Beytu`llah(12) şaḳḳ ve Fatıma naẓardan ġā`ib-i muṭlaḳ oldu üç günden ṣoñra ḥarem-i Kaʿbeden çıka (13) geldi elinde arslan-savlet bir oġlan-ı cihān-bañ ile Fatıma binti Esed (14) ḥücresine gelip ʿādet üzre mehde baġladıḳda Ebū Ṭālib ḥażr olup ruḫsār-ı (15) şerīfiñ görmeġe niḳābına el  urduḳda Ḥażret-i ʿAliyyü`l- Murtaẓā Pençe-i Ḫayber-güşā ile (16) Ebū Ṭālibiñ elini menʿ edip ruḫsārına bir pençe urdu vālidesi daḫı taḳrīb (17) etmek istedi anıñ daḫı ruḥsārını mecrūḥ ḳıldı Ḥażret-i Resūlullah ol vaḳt tam (18) 20 yaşında idi müjde-resān ʿAlīyyü`l-Murtażānıñ vilādet ḫaberiñ semʿ-i risālet-penāha(19) erişdirdikde mülākāt etmek üzre kühvāre-i meh-pāre üzerine müteveccih olaraḳ (20) Ḥażret-i Murtażā mest-i ḫāb iken rāyiha-i giysu-yı müşk-bār-ı Resūlu`llahı istis̱mām
/ 3b / etdiġi anda dīde-i ḥaḳīḳat-bīn açıp niḳāb-ı ruḫsārını küşād ḳıldı ve (2) z̠ebān-ı ġonce-dehān ile bu maḳāle`i müterennim oldu işbu ḳıṭ`a-i ḥikmet beliġadır

Şükr kim oldum müşerref devlet-i dīdārına
Dīde-i ḫāb-tārımı açdım gül-ruḫsārına
Olmadı żāyiʿ ʿadem menzilleriñ katʿ etdigim
Vāṣıl oldum pertev-i ḫurşīd-i pür-envāyine

(5) Ol hīnde Ḥażret-i Resūlü Ekrem mehdin açıp ḳucaġına alup tehniyet-i ṭarīḳ-ile (6) iltifāt buyurduḳları ebyāt-ı ḥikmet-i ʿāliyyātdır

Merḥabā ey ḳıble-i ʿerbāb-ı ʿizz ü iḫtişām
Ḫayr-muḳaddem ey şeh-i aṣḥāb-ı ḳadr-ı iḫtirām

Ben ki mebʿūs̱um cihān ḫalḳını daʿvet ḳılmaġa
Ḳılmadım sen gelmedeñ bu emre iḳdām ü ḳıyām

Ẕāt-ı pākiñ inṭiẓārıydı ne pinhāñ ġayriden
Mūcip aḫber-i izhār-ı nübüvvet ve`s-selām

(10) Ḥażret-i Murtażānıñ ṣabāvet ʿāleminde iken nice nice ez̤hār-ı kemālāt ü kerāmāt buyurduḳları (11) Ḥażret-i Faḫr-ı Risālet Efendimiziñ mehd içinde aġzına verdikleri

lāb-ı güher-bārlar-ile ḥikmet-i (12) ās̱ārlarıdır ve birde ʿAlīden muḳaddem bu saʿādet hiçbir kimseye müyes̱s̱er olmamışdır ki (13) naḳş -ı ḥarem-i Kaʿbede mütevellid ve andan ṣoñra daḫı diger kimseye naṣīb olmayacaḳdır

Bir muḳteżā-yı nuṭḳ-ı Resūlu`llah
Murtażā bir dürr-i deryā-yı velāyetdir kim
Ḥarem-i Kaʿbedir ol dürriyetimiñ ṣadefi
Ġayrdan eşref olsa anıñçündür o kim
Ḥarem-i Kaʿbeden ol kesb ḳılıpdır şerefi

(17) On yaşına vardığı ḥālde Peyġamber ʻaleyhi`s-selām nübüvvetle mebʿūs̱ oldu (18) baʿde`l-baʿs̱ Ḥażret-i Peyġamber-i ẕī-şān ile on üç yıl Mekkede iḳāme buyurup (19) hicretiñ ikinci senesi Ḥażret-i Murtażā 24 yaşında iken bir mūcim fermān-ı İlāhī (20) üzre binti Resūlulāh Fatımatü`z-Zehrāyı tezevvic eyledi ve 22 yaşını bulunca
/ 4a / ol vaḳt Ḥażret-i Resūlu`llah āḫirete intiḳāl buyurdular Ḥażret-i Murtażā (2) daḫı hicretiñ ḳırḳıncı senesi 21 Ramażānın Cumʿa gecesi Kūfede (3) secde-i ʿaliyyelerinde ṣabāḥ namāzını edā buyurmaḳda iken Muʿaviye-i Emevī (4) zamānında ʿAbdurrraḥman bin Mülcīm ʿaleyhi`llaʿne nice seneler luṭf u iḥsān-ı celīlerine (5) müstaġriḳ olmuş iken olunan ve ʿadā üzerine ẕeḫārif-i dünyāya meyl edip (6) ẕehr āb-ile sulanmış olan şemşīr-i bed-kerdārıyla katle üstüḫvān-ı ḍarb-ı şedīdle iki (7) şaḳḳ edip te`s̱īrāt-ı es̱er-i cerḥden şehīden *verefaʿnāhu mekānen ʿaliyyen* (8) mertebe-i ʿaliyyesine vāṣıl olup maḳām-ı ʿatebe-i ʿaliyyeleri Baġdād Beḥiştābād (9) civārında Necef-i eşref de ziyāretgāh-ı ʿālī dergāh olduğu bedīhī ve bedīdārdır (10) elhāsıl Ḥażret-i Peyġamber Efendimiziñ irtiḫālinden 20 sene mürūrundaʿālem-i beḳā (11) buyurduḳları muḥaḳḳaḳ olup ve bu iki Sulṭān-ı ẕī-şānıñ ikisininde altmış (12) üçer sene maġmur olduḳları *ʿAliyyün mietü ve ene mietihü* ḥadīs̱-i şerifinde mā-ṣadaḳdır (13) *Laḥmike laḥmī* ḥadīsini rumūẕātıdır fefhem

Ol idi maḥrem-i Resūlu`llah
Sırr-ı ẕat ü ṣıfātdan āgāh

Kātib-i naḳş-ı nāme-i tenzīl
Ḫāẕin-i künc-i ḫāne-i te`vīl

(16) Maḥrem-i Esrār Resūlü Kibriyā Ḥażret-i H̱adīcetü`l-Kübrā raḍıya`l-lāhu ʿanhā vālidemizdir (17) viladetleri Mekkede ʿĪsādan 605 sene ṣoñra dünyāya gelip Ḥażret-i Peyġamber 25 ve (18) H̱adīcetü`l-kübrā 40 yaşında olduḳları ḥālde tezevviç edip aṣlından H̱adīce binti H̱uveyli

/ 4b / nām-ıla meşhūr ve beġāyet māl-dār bir rmāhiyet-i vefā-dār olup iptidā Ḥażret-i (2) Peyġamberi taṣdīk ve iman-ı şehādet eden oldur neseb-i ʿāliyyeleri (3) H̱adīce binti H̱uveylid bin Esed binʿAbdu`lġarī bin Kusay bin Gilaydir ve Kusayda (4) anıñ nesebi Peyġamber ʿaleyi`s-selavāt-ı ve`s-selām nesebine muttaṣıl olur ve H̱adīceniñ (5) ol Ḥażrete nisbet cihetinden ẕevcāt-ı muṭahharānıñ eñ aḳrabidir ve anıñ (6) vālidesi Fāṭıma binti Rayde bin El-Aḥmed ve bin ʿAṣda bin Levy nesebine mülḥiḳ olur (7) Faẖr-i ʿĀlem Efendimizle tezevvic etdiḳleri günden beri fevḳa`l-ḥad riʿāyet-i maḥṣūṣanda (8) bulunup mālını İslāmiyet yolunda ve Ḥażret-i Peyġamberiñ uġrunda ṣarf etmişdir (9) ẕīrā H̱adīce bir ʿāl-i cenāp ve fāżile ve ʿaḳile ve ḥāẕime ẖātūn idi ki (10) cāhiliyyetde aña ṭāhire dirlerdi ol sebepden Ḥażret-i H̱adīceniñ feża`iline (11) nihāyet yoḳdur ve ḥattā ḥaḳlarında Ḥażret-i ʿAlī Keremu`llahu veche *ẖayru'n-nisā`ihā* (12) *Meryem ve ẖayru`n-nisā`ihā H̱adīce* buyurmuşdur el-ḥāṣıl 25 sene Ḥażret-i Peygamber ile (13) maġmur olduġu ḥālde 65 yaşında iken baʿs̱en on ikinci senesi vefāt edip (14) ḳaṣrāt-ı cennātu`l-ʿaliyyātda maḳām ṭutmuşdur maḳber-i ʿaliyyeleri Mekke-i Mükerremede Ḥucūt (15) nām maḥal-i ʿaliyyātda olduġu cümlenin maʿlūmudur fefhem küncine-i ʿār-ı H̱udā ẖazīne-i (16) dürr-i übhetā mesned-nişīn-i ʿismet-serā Ḥażret-i Fāṭımatü`z-Zehrā radıya`llahu ʿanhümā (17) vālidemiziñ vilādet-i şerīfeleri bayānındadır Ḥażret-i İmam Muḥammed Bāḳır Efendimiziñ (18) rivāyeti üzerine baʿs̱den beş sene muḳaddem dünyāya gelip vālideleri Ḥażret-i (19) H̱adīcetü`l-Kübrādır ve peder-i ʿāli-ḳadirleri H̱ātemü`l-Enbiyā Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭāfā efendimizdir

/ 5a / pes Faṭımatü`z-Zehrānıñ zamān-ı vilādetinde ṭaraf-ı Ḥaḳdan ve ʿālem-i ġaybdan (2) Sāre zevc-i H̱alīlu`llah ve Meryem bin ʿUmrān ve Gülsüm Rāżiye-i Mūsā ve Asiye (3) zevc-i Firavn bu dört ẖātunlarıñ ervāh-ı muḳaddeseleri ḳābile ṣūretinde (4) Ḥażret-i H̱adīcetü`l-Kübrānıñ ḥamli ẖıdmetine me`mūr olup tā ḳi Fāṭmatü`z-Zehrā mütevellide-i (5) ʿālem-i vücūda ḳadem basdıḳda nūr-ı ruẖṣārını āsmāna ʿalem çekdi Ḥażret-i Fāṭımatü`z-Zehrānıñ (6) müddāt-ı ḥayātında ekābir ü eşrāf-ı Kureyş tezevvecüne raġbet etdikce Ḥażret-i Resūlullāẖ (7) buyururdu kim Fāṭmanıñ tezevvecüne munṭaẓır ve ṣıyyem diyerek cevāb verirler idi vaḳtā ki (8) hicretiñ ikinci senesiniñ māh-ı Recebinde Ḥażret-i Fāṭıma on sekiz yaşına geldikde Ḥażret-i (9) Cibrīl Melekü`l-Celīlden gelip

Ḥażret-i Peyġambere gönderdigi *İnna`llaha ye`mürüküm* (10) *en tezevvece Fāṭmatün leʿāllī* fermān-ı İlāhī muḳteżāsınca ʿAliyyü`l-Murtażāya tezevvic(11) emrine icāzet ḥāṣıl olup hemān ekābir ve eşrāf-ı Beni Hāşim cemʿ edilip (12) Ḥażret-i Resūlu`llah bir ḫutbe-i beliġ ḳırā`at buyurup bir muḳteżā-yı fermān-ı Ḫudā Ḥażret-i (13) Fāṭmatü`z-Zehrāyı ʿAlīyyü`l-Murtażā ʿaḳd etdigini iʿlān eyledi baʿde-mā Ḥażret-i Fāṭmatü′ (14) z-Zehrā Ḥażret-i ʿAliyyü`l-Murtażā efendimizle on sene maġmur olup Ḥażret-i Resūl ʿAleyhi`s-Selāmın (15) dünyādan āḫirete teşrīfleri tarīḫi bulunān onuncu seneden altı māh mürūrundan (16) ṣoñra peder-i vālā-güherleri Ḥażret-i Faḫr-i ʿĀlem efendimiziñ kemāl-ı ḥasret-i iştiyāk-ı nübüvvetlerine (17) ġayr-i müteḥammil bulunduḳlarından nāşi 28 yaşında iken ʿālem-i fānīden ‘āżīm-i dārü`n-nāʿīmhā (18) olmuşdur Ḥażret-i Fāṭmatü`z-Zehrā vālidemiziñ Ḥażret-i Şāhı Velāyet efendimize ḥīn (19) vefātında eyledikleri vaṣiyyeti böyledir ki yā ʿAlī ẕamān-ı ḥayātımda dīde-i nā-maḥremden (20) mestūr olduġum gibi ḥīn vefātımda daḫı naʿşü`n-naẓār perīşān olmaya deyi vāḳiʿ olan / 5b / vaṣiyyetleri üzre gece defn olunmuşdur ve mezār-ı gül-zārları dārü`n-nāʿīm-i ḳarārları (2) Medīne-i Münevverede nezd-i Cenāb-ı Ḥazret-i Peyġamberīde ziyāretgāh-ı ʿismet-penāh seyyidü` (3) n-nās olduġu cümleniñ maʿlūmudur (4) İkinci imam Ḥażret-i Ḥasanü`l-Müctebā bin ʿAlīyyü`l-Murtażā raḍiya`llahu ʿanh efendimizin beyānında (5) vilādetleri Medīne-i Münevverede 15 Ramażān tarīḫinde hicretiñ üçüncü senesinde (6) dünyāya gelip 57 yaşında olduğu ḥālde pençşenbe günü 19 Ṣefer sene-i (7) hicriyesinde Muʿāviyenin emriyle Mervānu`l-ḥakem vāṣıṭasıyla İmam Ḥasanıñ zevcesi (8) Caʿşde bin Eşʿasü`l-leyle-i elem zehriyle şehadet bulmuşlardır ḳabr-i ʿaliyyeleri Medīne-i (9) Münevverede cedd-i vālāları iki cihan serveri Ḫātemü`l-Enbiyā efendimiziñ ḳarye-gāhı yaḳınındadır (10) Üçüncü imam Ḥażret-i Ḥüseyin Şāhı Şehidān bin ʿAlīyyü`l-Murtażā beyānında olup (11) vilādet-i sa‘ādetleri Medīne-i Münevverede yevmü`s-Sālī 4 Şaʿbān sene-i hicriyeniñ dördüncü (12) tāriḥinde dünyāya gelip 57 yaşında olduğu ḥālde 10 Cumʿā Muḥarrem 61 gününde (13) Kerbelada Yezīd bin Muʿāviye zamanında Şemr bin Zü`l-Cevşen-i pelīd şehīd edip (14) meşhed-i ʿaliyyeleri Kerbelā-yı muʿāllāda ziyāret-gāh-ı ʿālem-penāh olduğu eẓhār-ı mine`ş-şümūldur (15) Dördüncü İmam Ḥazret-i İmam Zeyne`l-ʿAbidin bin Ḥazret-i İmam Ḥüseyin Efendimiz beyānındadır (16) vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverede Penç-şenbe günü 15 Şāʿbān 42 sene-i hicriyesinde (17) dünyāya teşrīf-i şerīf buyurup vāḳıʿa-yı Kerbelāda on sekiz yaşında idi yaʿni (18) Ḥay isminiñ maẓharı olup 58 yaşında olduğu ḥālde 18 Muharrem 101 (19) tāriḥinde velī Velīd İbni ʿAbdulmelik Mervān emriyle şehidan ‘āzim cennet olmuşdur

(20) Medīne-i Münevverede Emirü`l-Mü`minīn İmamḤasan Efendimiziñ civārında medfūndur ve İmam Zeyne`l-

/ 6a / ʿAbidin Efendimiz Ḥażretleri vaḳʿa-i Kerbelada 18 yaşında olup (2) ḥīn şehādetine degin ḳırḳ sene lā-yenḳatiʿ āh u fiḳān ve eşk-i pervān (3) etdikleri cihetle ya imam bu ḳadar giryeden kendini biraz tekīn buyırsañız deyi (4) iḫvān-ı ehl-i iman nuṣḥ ü pend eyledikçe her gāh maʿreke-i Kerbelāda vālid (5) büzürgüvārımıñ ve iḫvān veimamʿālī-hakdarımıñ teşne-leb-i şehīd olduḳların (6) ve muḥadderāt-ı Eḥl-i beytiñ gürūh-ı feccāre esīr olup ihānet çekdikleriñ yādıma (7) geldikçe giryeden kendimi muḥāfāẓa edemezem buyurduḳları burası cāy vaḳtidir fefhem (8)) Beşinci imam Ḥażret-i Muḥammedü`l-Bāḳır bin İmam Zeynel ʿAbidin Efendimizin beyānındadır (9) vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverede Cumʿa günü 2 ṣafer 65 tāriḥinde (10) dünyāya teşrīf edip 47 yaşında olduğu ḥālde 7 Zi`l-ḥicce 112 sene-i hicriyesinde (11) Hişām bin ʿAbdülmelik ẓamānında İbrāhīm Velīd pelīd ü nedīm kāfir eliyle (12) tesmīmen şehid olup medfen-ı ḫāk-i ʿıṭr-nākları Medīne-i Münevverede İmam (13) Ḥasan Efendimiziñ civār-ı ʿaliyyelerindedir Altıncı imam Ḥażret-i Caferü`ṣ-Ṣādıḳ (14) bin Muḥammed Bāḳır Efendimiziñ beyānındadır vilādet-i saʿādetleri Medīne-i (15) Münevverede yevm-i Pazar ertesi 17 Rabiʿu`l-evvel 80 tāriḥinde dünyāya (16) teşrīf-i şerīf buyurup 68 yaşında olduğu ḥālde 15 Recep 148 sene-i (17) hicriyesinde ḫalḳa-i ʿAbbāsiyeden Manṣūru`n-Naḳīnin zamanında tesmīmen (18) şehīd olup meşhed-i ʿālīleri baḳiyyededir. Yedinci imam Ḥażret-i Mūsā Kāẓım (19) bin İmam-ı Ceferü`ṣ-Ṣādıḳ Efendimiziñ beyānındadır vilādet-i saʿādetleri (20) Medīne-i Münevverede yevm-i pāzār 7 Ṣefer 127 tāriḥinde dünyāya teşrīf-i şerīfleri

/ 6b / 59 yaşında olduğu ḥālde 5 Recep 186 tāriḥinde ḫalḳā-i ʿAbbāsiyeden (2) Hārūnü`r-Reşīd maḥbes-ḫānesinde ḥurmā ile tesmīmen şehīd olmuşdur (3) medfen-i ḫāk-i ʿıṭr-nāḳları Bağdādda Kāzımiye nām maḥalde ziyāret-gāh-ı ʿāşikārdır (4) Sekizinci imam Ḥażret-i ‘Alī Mūsā`r-Rıżā bin İmam Mūsā Kāzım Efendimiz beyānındadır (5) vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverede penç-şenbe günü 12 Rabiʿu`l-evvel 102 (6) tāriḥinde dünyāya teşrīf-i ḳüdūm buyurup 65 yaşında olduğu ḥālde (7) 12 Ramażāñ 218 ḫalḳa-i ʿAbbāsiyeden Me`mūn Ḫalīfe zamānında mesmūmen (8) şehīd olup medfen-ı ḫāk-ı ʿıṭr-nākları Ḥorasānda Ṭus Nevāhiyesinde (9) Toḳād Ḳażāsındadır ḥattā meşhed-i ʿaliyyeleriniñ medḥine dā`ir beyt-i raʿnā budır

Heft hezār ü heft ü ṣad heftāde heşt

Vetellā der-konīd İmamʿ Alī Mūsā`r-Rıżā

(11) maʿnası Ḫorasān Şāhı İmamʿ Alī Mūsā`r-Rıżā Efendimiziñ ziyāret-gāh-ı ʿālī-nigāh (12) olan türbe-i saʿādetleri yedibiñ yedeyiz yetmiş altūndan ma`mūl ḳubbe-i ʿālīdir (13) Ṭokuzuncu imam Ḥażret-i Muḥammedü`t-Taḳī bin ʿAli Mūsā`r-Rıżā Efendimiziñ beyānındadır (14) vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverede 15 Recep 195 tāriḥinde dünyāya (15) teşrifiyle 65 yaşında iken 6 Ẕi`l-hicce 220 sene-i hicriyesinde Muʿtasım (16) Ḫalīfe zamānında mesmūmen şehīd olup medfen-ı ʿalīleri Baġdādda cedd-i vālāları (17) Īmām Mūsā Kāżım Efendimiziñ ḳurbunda olduğu ve ziyāret-gāh-ı enām bulduğu maʿlūmdur (18) Onuncu İmam Ḥażret-i ʿAliyyü`n-Nāḳī bin İmam-ı Muḥammedü`t-Taḳī Efendimiziñ beyānındadır (19) vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverededir Ṣālī günü 12 Recep 214 tāriḥinde (20) dünyāya gelip 40 yaşında olduğu ḥālde cevāhir-i Cemāẕiye`l-evvel 254 sene-i hicriyesinde

/ 7a / Muntaṣır bin Mütevekkil-i Ḫalīfe zamānında mesmūmen şehīd olup Sāmarrāda (2) medfūndur Sāmarra belād-ı ʿIrāḳda Dicleniñ şarḳısında binā olunmuş bir maḥal-i maḫṣūṣdur (3) On birinci imam Ḥażret-i Ḥasanü`l-Askerī bin İmamʿ Aliyü`t-Taḳī Efendimiziñ beyānındadır (4) vilādet-i saʿādetleri Medīne-i Münevverededir Pāzār ertesi günü 8 Rabiʿu`l-evvel 222 (5) tārihinde dünyāya teşrīf edip 28 yaşında iken 8 Rabiʿu`l-evvel 260 (6) tāriḥinde Mu'temed Ḫalīfe zamānında mesmūmen şehīd olup medfen-i ḫāk-i ʿıṭr-nākları (7) Sāmarrada ziyāret-gāh bir maḳām-ı ʿālī-nigāh olduğu cümleniñ maʿlūmudur (8) On ikinci imam Ḥażret-i Muḥammedü`l-Mehdī bin İmam Ḥasanü`l-Askerī Efendimiz beyānındadır (9) vilādet-i saʿāḍetleri sırr-ı men dā`ire-i cumʿa günü 22 Ramażān 255 tāriḥinde (10) dünyāya gelip 5 yaşında olduğu ḥālde Mu'temed Ḫalīfe zamānında ġayyūbet etmişdir (11) Ḥażret-i İmam ınıñ ġayyūbeti 18 Şaʿbān 260 şeb-i berāyt Pāzār ertesi (12) İmam-ı Mehdī 5 yaşına ḳadar vālid-i mācidleri bir ferde göstermeyip gelen (13) baʿż memūrlar teferrüs edip ḫalīfe-i vaḳte oğlu olduğunu ġammaz itmeleriyle (14) ḥikmet-i İlāhiye iḳtiżā eylediği vaḳt-i maʿlūmdan muḫtefī ola mevżuʿ gaybūbiyyeti sır da`iresidir (15) Birinci Maʿṣūm-ı Pāk Muḥammed Ekber bin ʿAliyyü`l-Murtażā Efendimiz beyān-ı ʿaliyyelerindedir (16) ḳırḳ günlük iken Ḥażret-i Fāṭmatü`z-Zehrā raḍıya`llahu ʿanhā vālidemiz ḳucāğında (17) olduğu ḥālde ḥükm-i laʿnetu`llah iġfāl-ile Ṭāhir nāmında bir pelīd ḳulu (18) ḍarp-ı destiyle ḳaḳup ḳapı devrilüp Seyyid Maʿṣūmuñ üzerine düşerek

/ 7b / ol anda Maʿṣūm-ı Pāk murġ-ı rūḥ-ı pür-fütūḥu per ü bālı açıp ʿālem-i (2) lāhūta pervāz ü ḳaṣrāt-ı cennātü`l-ʿāliyātda ārām-sāz olmaḳdadır (3) İkinci Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i ʿAbdullah bin imām-ı Ḥasan-ı Müctebā beyānındadır (4) yedi yaşında iken Muʿāviye Ṭalha bin ʿĀmir Yezīd şehīd edip maḳber-i (5) ʿālīleri Cennetü`l-Bāḳīde nümāyāndır(6) Üçüncü Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i ʿAbdullah bin İmamḤüseyin Şāh-ı Şehīd-i Kerbelā beyānındadır (7) iki yaşında iken Kerbelāda ʿAbīd bin Erzik nām melʿūn şehīd edip peder-i (8) vālā-güherleri cünbinde medfūndur (9) Dördüncü Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Behcet Ḳāsım bin İmammüşārü`n-ileyh beyānındadır (10) üç yaşında iken Hazimegāhī nām şaḳīler şehīd edip maḳber-i ʿaliyyeleri (11) peder-i vālā-güherleri cünbinde medfūndur (12) Beşinci Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Ḥüseyin bin İmamẔeyne`l-ʿAbidīn Efendimiz beyānındadır (13) altı yaşında iken Muʿāviye bin Nevfel bin Aḥmed bin Manṣūr nām melāʿīn şehīd edip (14) ḳabr-i şerīfleri ʿIrāḳdadır (15) Altıncı Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Maʿṣūmü`l-Ḳāsım bin İmam müşārü'n-ileyh beyānındadır (16) üç yaşında iken Yezīd Sinʿan bin Aʿdib şehīd edip rūḥ-ı pür-fütūḥu ʿārām-ı dārü` (17) n-nāʿīm maḳber-i ʿaliyyeleri Başradadır (18) Yedinci Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i ʿAliyyü`l-Efter bin İmam Muḥammedü`l-Bāḳır Efendimiz beyānındadır (19) dört yaşında iken düşmen-i ḫāndan-ı Ehl-i beyt Aḥmed bin Dımışḳī nām melʿūn (20) şehīd etdi Ṣafādadır

/ 8a / Sekizinci Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Abdullah bin İmam Cāferü`ṣ-Ṣādıḳ Efendimiz beyānındadır (2) üç yaşında iken Bekām ile Dimaġān arasında Bāyezīd yanında iken ʿurbān (3) elinde sehīl-i şehīd oldu anda medfūndur (4) Ṭokuzuncu Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Yahya`l-Hādī bin İmam müşārü'n-ileyh Ḥażretleri bayānındadır (5) üç yaşında iken ḫalīfe ḫuẕūrında ʿAbdullah bin Maḥmūd Kūfī laʿīn şehīd edip (6) ḳabr-i şerīfleri Baġdāddadır (7) Onuncu Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Sāliḥ bin İmamMūsa`l-Kāẓım fendimiz beyānındadır (8) üç yaşında iken ʿOsmān bin ʿAbdullah nām melʿūn şehīd eyledi maḳām-ı şerīfleri Şirāzdadır (9) On birinci Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Ṭayyib bin müşarü-ileyh Hażretleri beyānındadır (10) yedi yāşında iken Yūsuf İbni İbrāhīm İbni Ahmed Dımışḳī nām mel'ūn şehīd (11) etdi ḳabr-ı şerīfleri Īrānda maʿṣūme-ı Ḳumdadır (12) On ikinci Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażret-i Caʿfer bin İmamMuḥamedü`n-Naḳī Efendimiz beyānındadır (13) dört yaşında iken Hārūnü`r- Reşīd ʿahdinde Yūsuf İbni İbrāhim ibni Ahmed Dımışḳī (14) nām melʿūn şehīd etdi ḳabr-i şerīfleri Īrāndadır (15) On üçüncü Maʿṣūm-ı Pāk maʿṣūm Cāʿfer bin İmam Ḥasanü`l-Askerī Efendimiz beyānındadır (16) üç yaşında iken Muḥammed Nāşır Ḫunrīz Dımışḳī şehīd edip rūḥ-ı ʿāzīm-i (17) cennet

olup ḳabr-ı şerīfleri Rāydadır (18) On dördüncü Maʿṣūm-ı Pāk Ḥażretü`l-Ḳāsım bin İmam müşārü`n-ileyh ḥażretleri beyānındadır (19) üç yaşında iken Manṣūr İbni İbrāhīm Dımışḳī Ḫunrīz şehīd eyleyip rūḥ-ı pür-fütūḥu

/ 8b / per ü bāl açıp ʿālem-i lāhūta pervāz ve ḳaṣrāt-ı cenāt-ı ʿaliyyātda (2) ārām-sāz edip maḳām-ı ʿaliyyeleri Rāydadır (3) İkinci bāb kemer-beste-gān Ḥażret-i İmam ʿAlī Keremu`llahu veche beyānındadır (4) Birinci kemer-best Ḥażret-i Selmān-ı Fārisī raḍiya`llahu ʿanh menāḳıbı beyānındadır (5) ʿalī bir rivāyetda yüz elli sene maġmur olaraḳ Ḫilāfet-i ʿOsmaniyyede irtiḥāl-ı dār-ı beḳā (6) edip Baġdādın cānib-i şarḳısında Kā`in Medāyin nām maḥalde medfen-i ḫāk-i ʿıṭr-nāk (7) İkinci kemer-best Muḥammed bin  Ebū Bekrü`ṣ-Ṣıddīḳ raḍīya`llahbeyāñındadır (8) Ḥażret-i Murtaża ṭarafından Mıṣr ḥükūmet ile iʿzaz ḳılınmış iken Şām ṭarafından (9) vāḳīʿ olan fesāda mebnī ḫidmetine bulunan ʿaskeri perişān olup Muʿāviye bin (10) Ṣarīḥ ele geçirip envā‘ ḥaḳāretle şehīd eyledi ol merẟiye-i şehādetle ʿāzim-i ḥayāt olmuşdur (11) Üçüncü kemer-best Ḥażret-i Mālik Eşter bin Ḥāriẟ raḍiy`llahu ʿanh beyānındadır (12) Mıṣr Eyāleti menşūri nāmına yazılıp ʿazīmet ederken esnā-yı rāhde Şām ṭarafından (13) olunan efsāde mebnī misāfir olduġu aṣḥāb-ı ḫāricīden Dahḳān nām melʿūn (14) ikrām ḳaydıyla getirdigi ʿasel ve ṣuda sem ḳarışdırup ol ẕāt-ı sütūde- (15) ṣıfāta arż eylediḳde tenāvel buyurduḳları anda ʿālem-i ḳudsa ḳadem başdılar (16) bir pehlivān-ı zamān olup Ṣıffīn vaḳʿasında ebrāz ve eẓhār eyledikleri (17) şeceʿāt ve ṣadāḳat nihāyet derecede edigi ki ravżatü`l-anbahda mesṭūrdur (18) Dördüncü kemer-best Ḥażret-i ʿAmmār İbni Yāsir Raḍiya`llahu ʿanh menāḳıbı beyānındadır

/ 9a / Ṣıffīn muḥārebesinde nice şehsüvārlıḳ gösterdikden ṣoñra ḥaḳlarında *Ve taḥiyyeke* (2)*ʿAmmār setaḳtülleke liġaeti`l-bāġiyye* ḥadīẟ-i şerīf mażmūnınca tenāvül buyurduḳları (3)sözüñ ʿaḳabinde Fe`iyye bāġiyye ṭarafından şehādet etdiler Ḥażret-i Resūl ʿAmmārıñ (4) ḳātili ḥaḳḳında *beşirrū bi`n-nār* buyurmuşdur (5) Beşinci kemer-best Ḥażret-i Üveysü`l-Ḳarānī raḍiya`llahu ʿanh menāḳıb-ı celīlesidir (6) Ṣıffīn vāḳ`asında mevżuʿ zī-ḳārda leşker-i Şāhı dīn-i penāh ve ḫilāfet-i dest-gāha (7) erişip beyʿat alındı şöyle ki Emīrü`l-Mü`minīn ḥażretlerine saña nuṣret ve iʿānet (8) edem ve yārlıḳ ḳılam ve başımı ṭop gibi seniñ yolunda fedā edem dedi ol vech-ile (9) Ṣıffīn muḥārebesinde şehiden ʿāzim-i dārü`ñ-na`īm oldu (10) Altıncı kemer-best Ḥażret-i Ebū Zer-i Ġifārī raḍiya`lāhu ʿanh menāḳıb-ı celīlesidir (11) Ḥażret-i imam efendimize nice zamān ḫidmet edip ʿahd ü beyʿatda ẟābit-ḳadem (12) olduḳları ḥālde Ḥażret-i ʿOẟmān zamānında nefy oldu va maḥal-i ṣafasında irtiḥāl-ı (13) dār-ı beḳā buyurmuşdur ol

ḳadar-i ces̱ūr idi ki Ḥaḳ bildigi şeyden aṣla giriye (14) ṭurmayıp *ve levme lā-nemūn* bir vech-ile iḫtirāz etmezlerdi (15) Yedinci kemer-best Ḥażret-i Ḫadīce bin Ḥāris̱ raḍiya`llahu ʿanh menākıbı beyānındadır (16) züş`ş-şehādīn idi ki Resūlu`llahʿaleyi`s-selām ġażiyyede şehādeti ikisi (17) şāhid iken birine ṭutmuşlar idi Ṣıffīn muḥārebesinde cām-i şehādeti nus̱ eyledi (18) ġam ʿālemi ferāmuş eyledi ʿāzim-i dārü`n-naʿīm oldu (19) Sekizinci kemer-best Ḥażret-i ʿAbdullah bin Yedil Ḫaẕā`ī Raḍiya`llahu ʿanh menāḳıbı bayānındadır

/ 9b / ʿasākir-i baġiyyeden nicelerini ḳatl eyledikten ṣoñra Ṣıffīnde ʿāzim-i dār-ı (2) beḳā oldular ve dārü`n-naʿīmde ḳarār ḳıldılar (3) Ṭokuzuncu kemer-best Ḥażret-i ʿAbdullah bin Ġadiyyü`l-Ḥāris̱ raḍiya`llahu ʿanh beyānındadır (4) Şāhı Merdān efendimiz ḥażretleriniñ berkāb-ı intis̱āblarında fedā-yı cān edenleriñ (5) birisi daḫı oldur ki iḳrārında s̱ābit-ḳadem ve ḫidmetinde rāsiḫ-dem idi Ṣıffīn (6) muḥārebesinde Kerīb nām mel'ūn şehīd eyledi (7) Onuncu kemer-best Ḥażret-i Ebu`l-Heys̱emü`t-Tehānī raḍiya`llahu ʿanh beyānındadır (8) Ḥażret-i Resūlu`llahıñ naḳībi ve Şāhı merdānıñ kemer-beste-kānından olup (9) şehīd-i ʿāzim dārüñ-naʿīm oldu (10) On birinci kemer-best Ḥażret-i Ḥārīs̱ Şeybānī Radiya`llahu ʿanh beyānındadır (11) Ḥażret-i Ḥayder-i Kerrārrıñ kemere-beste-gān-ı ṣadāḳat nişānından olup ṣā`imü`r-rahm (12) ve ḳā`imü`l-leyl bir ẕāt-ı ʿālī-ḳadr olmaḳla Ṣıffīn muḥārebesinde şehīd olup rūḥ-ı (13) murġı cenātü`n-naʿīme pervāz etmişdir ʿazīzim (14) On ikinci Kemer-beste Ḥażret bin 'Utbe ebī Vaḳḳās raḍiya`llahu ʿanh beyānındadır (15) Ḥażret-i Şāhı Velāyet Efendimiziñ Ṣıffīn muḥārebesinde şehiden ʿāzim-i dār-ı beḳā (16) ve ḳarakāh-ı cennetü`l me`vāñ eyledi

(17) On üçüncü kemer-best Ḥażret-i Muḥammed bin Ebī Ḥuzeyfe raḍiya`llahu ʿanh beyānındadır (18) Ḥażret-iʿAliyyü`l-Murtażā ṭarafından Mıṣra me`mūr olmuş iken Şām ṭarafından olunān iḫbāra (19) mebnī ʿAbdullah Nahifī ṭarafından maḳtūlen şehid olmuşdur (20) On dördüncü kemer-best Ḥażret-i Ḳanber ʿAlī Ebū ʿAlī Reyhānetī raḍiya`llahu ʿanh beyānındadır (21) Ḥażre-i Şāhı velāyet-penāh efendimiziñ ġulāmı olup sefer ü Hażara ḫidmetinde ḳuṣūr itmedi

/ 10a / Ḥaccāc zamānında şehīd olup cevher-i cisimleri Baġdādda ziyāret-ġāh-ı enāmdır (2) On beşinci kemer-best Ḥażret-i Mürtefiʿ bin Veżżāʿ raḍiya`llahu ʿanh bayānındadır (3) bir pehlivān-ı şecā' idi ki ṣaf-şiken-i aʿdā olup Ṣıffīn vaḳʿasında Kerīb (4) elinden şerbet-i şehādetī nūş eyledi işbu Kerīb melʿūnuñ (5) serr-i bī-devleti Ḥażret-i Şāhı ẓafer-penāh Efendimiziñ ḍarb-ı dest-i Zülfiḳārından (6) ġaltān-ı meydān-ı maʿreke-i nişān

oldu (7) On altıncı kemer-best Ḥażret-i Saʿbid in Ḳays Hemedānī raḍiya`llahu ʿanh beyānındadır (8) leşker-i Şāhı ẓafer-penāh ṭarafındn olup Ṣıffīn vaḳʿsında Muʿāviye İbni Süfyān (9) üzerine hücūm edip ḳaçıran bunlar idi (10) On yedinci kemer-best Ḥażret-i ʿAbbās İbni ʿİyās radiyā`llahu ʿanh menāḳıbı bayānındadır (11) Sıffīn vaḳʿasında Ḥażret-i Şāhı ẓafer-penahıñ leşkerinin meyseresinde (12) serdār taʿyīn buyuruldu Cenāb-ı Şāhı Murtażā Ṣıffīn ve Cemel ve bu gibi (13) vuḳūʿatıñ netīcesinde ḫavāricle daḫı uğraşıp anlarıñ nicelerininñ (14) cānlarını nār-ı caḥīme gönderdiler lakin biri ṭarafından pey-der-pey vuḳūʿ bulan (15) efsādāt gün-be-gün teẕāyid edip ʿāḳibetin kendileri daḫı *verefaʿnāhu* (16) *mekānen ʿaliyyen* mertebe-i ʿaliyyelerine şehīden şeh-bāl- pervāz buyurduḳları (17)İsm-i iṡnā ʿaşeriñ bir tācı olduḳtañ (18) Ẕikr-i ʿaliyyeleri ṣıbḳat etmişdir (19) Fefhem ey ʿazīz-i men

/ 10b / Üçüncü Bāb Ḳurretü`l-ʿayn ḫayrü`l-enām ʿaleyhü`t-tahiyyāt ve`l-ikrām (2) ṣāḥibü`l-lüṭf-ı ve`l-kerem ve`l- inʿām Ḥażret-iimamḤüseyin efendimiziñ (3) uğr u hümāyunlarında deşt-i Kerbelāda cān fedā eden ve yetmiş iki kelime-i (4) İlahiyyeden nişān gösteren maẓlūmın şühedā-yı maʿlūmīn merd-i (5) meydān ehl-i īmānıñ ism-i şerīfleri ve ḳātillerininñ ismi bilmek aṣıl (6) maḳṣad olduğundan baʿż rumūzāt ve işāret-i maʿnevī ile iḫtiṣār ḳılındı (7) ancaḳ bunuñ tafṣīlātı va ḥaḳīḳātını arzū edenler ve ḫunrīz olan (8) yezīdleriñ netīce-i aḥvālleriñ ögrenmek isteyenler Keṡb-i Muʿabereden Ravżātü` (9) l-Aḥbāb ve Ḥadiḳtü`s-Süʿedāya mürācaʿat eylemeleri bi`l-ḥaṣṣa tavṣiye olunur (10) Birinci şehīd Ḥażret-i Müslim ʿAḳīl bin Ebī Ṭālib menāḳıb-ı celīleri beyānındadır (11) İbtidā emrde nāme-i hümāyūn ile Kūfeye gönderilip ʿAbdullah ve ʿÖmer bin Saʿd (12) sefīf lā-raybe fīh ṭaraflerından envā'-ı siḳālet ve işkence olunduḳdan ṣoñra (13) Kūfī yūfī ahālisi Ḥażret ʿAḳīli tenhā bıraḳıp evvel emrde ol merde (14) şeceʿāt-pīşe nice ḳavm-ı ḫāinānıñ cānını cehenneme gönderdikden ṣoñra yigirmi bin hemedān (15) oğlu Yezīd ve Şam ahālisinden tebrīr-i pelīd gelip ʿāḳıbetü`l-emr şehīḍ etmişdir (16) rahmetu`llahu ʿaleyh Kūfe şehrinde medfen-i ḫāk-i ʿıṭr-nākları olup murġ-ı rūḥu (17) per ü bāl açıp ʿālem-i lāhūta pervāz eyledi (18) İkinci mertebede Ḥażret-i Müslim Maʿsūm-ı pākları menāḳıblarını beyānında olduğu (19) peder-i ʿālī güherleriyle Kūfe şehrinde bulunān Muḥāmmed Maʿṣūm sekiz yaşında ve Maʿṣūm İbrāhīm (20) iki yaşında olup .bī-kes ü bī-vāye ḳaldıḳları ve yola revān olduḳları ve yolu

/ 11a / ġā`ib edip bir bağda teḥassin ile nıṣfü`l-leylde görmüş olduḳları rü`yā (2) ʿaynı maʿnā olmaḳla Ḫāriṡ nām ʿaleyhi`l-laʿne ikisinide şehīd edip (3) cedd-i mübāreklerini

Fırata ilḳā eyledi tafṣīli ḥadīḳada mestūrdur (4) Üçüncü ṣırada Sulṭān Ḥażret-i Şāhı şehīd-i Kerbelānıñ bir memlükü beyānındadır (5) ʿAbdullah bin Ziyād melʿūn Başra ḥākimi iken Kūfeye Yezīd ṭarafından taʿyīn (6) olunduḳda daha Baṣrada iken şehīd eyledi (7) Dördüncü mertebede Ḥazret-i Ḳays-ı Aʿrābī Ḥażret-iimamefendimiziñ nāme-i hümāyununu (8) Kūfeye götürmekle ʿAbdullah bin Ziyād laʿīn henüz Minberde iken şehīd eyledi (9) ammā Ḥażret-i Ḳays öyle minberde cān siperāne fedākārlıḳ eyledigi ta ki (10) ḳıyāmet nāmını merdānelikle yād etdirdi (11) Teşkīlāt-ı ḥarb-ı ṣaḥrā ve veḳūʿāt-ı deşt-i Kerbelā mesā`ib ve menākıbı beyānındadır (12) işbu vāḳıʿāt-ı mātem-enkīz 7 Muḥarrem 61 sene-i hicriyesinde ʿale`s-sabāḥ Ḥażret-i (13) Şāhı ẓafer-penāh ile leşker-i Yez̠īd ʿaleyhi`l-lāʿne-i pelīd muḥarebeye başlayıp ʿaşr (14) Muḥarremiñ onuncu günü öylene dek ve Cumʿā namazı vaḳtine degin mümted olup ateş-i (15) cidāl ü iştiḳāl nihāyet bulduğu tevārīẖ-i maḳbere ile müs̠ebbit edigi der-kārdır ve (16) leşker-i imam yetmiş iki mücāhid olup otuzu süvārī yarısı piyāde (17) ve daẖı 56 sı bezirkān-ı Şāh-ı şehidān ṣāḥib-i dilāver ve on altısı (18) āl-i evlād seyyid-i sādāt-i şeceʿāt-ı kester olup yigirmi iki bin nāmerde (19) ḳarşı bī-pervā ṣaf-beste-i ḥarb olduḳları emr ü āşkārdır
/ 11b / ve Şāh-ı Şehīdāñ efendimiz ḥażretleri ol zamān ʿaskeriniñ meymene-i meymūnı z̠ehīr (2) maḥalleye meysere-i meysūrı Ḥabīb bin Mahẓara verāye feth āyātı (3) ʿAbbās bin ʿAlīyyü`l-Murtażāya ve kendisi daẖı bi`z̠-z̠āt nūr-ı iman gibi (4) mü`minleriñ ḳalbinda ḳarār ṭutup şehādete muntaẓır oldu (5) leşker-i Yez̠īd ʿaleyhi`-laʿne rivāyet-i eṣaḥ üzre yigirmi ikisinin fāsıḳ ü (6) kaṣīr Şāmī ve Kūfīlerden mürettep idi ʿAbdullah bin Z̠iyād Vālī-i Kufī olup (7) ʿÖmer bin Saʿdı ser-asker tāʿyīn etdi meymenet-i nā-meymūnı ʿÖmer bin Ḥaccāca (8) meysere-i nā-meysūrī Şemr Z̠ü`l-Cevşen ʿÖmer bin Saʿd sefīn-i ʿaleyhī`l-lāʿne daẖı (9) ser-ʿasker-i sipāh Yez̠īd kendisi olmuşdu (10) Şühedā-yı dest-i Kerbelā ve bende-i ʿāl-i ʿabā z̠irde mesṭūr bu zātlar olup (11) ism-i dersleri *ʿalā merātibihim* beyān olunur

Ḥasan bin Yez̠īd Riyāhī	Muṣʿab bin Yez̠īd ḳarındaşı	ʿAlī bin oğlu	ʿAdüve nām şaẖṣ kölesi

(14) Bunlar leşker-i muẖālif iken Ḥażret-i İmam ıñ mülāzimetiyle müşerref olduḳlarından ṣoñra (15) birer birer cām-ı şehādeti nūş edip rütbe-i şehādetle vāṣıl-ı ila`llaholdular (16) raḥmetu`llahu ʿaleyh raḥmeten vāsiʿaten ez-cümle Ḥüsn bin Yez̠id Riyāhī bir pehlivān-ı yegāne- (17) zamān idi ki ʿarap ʿarbaʿ içinde biñ pehlivāna muḳābil ṭutarlar idi cümlesinin (18) maʿlūmu olup ḥattā ʿāşıḳlardan bir zāt-ı ṣāf-ı ṣādıḳ-

ṣıfāt Ḥürr **(19)** bin Riyāḥī ḥaḳḳında söylemiş olduğu medhiyeniñ burada taḥrīri tesbit görülmüşdür

(1) Oġlan geldi babasına baba der
ʿAsker gönderdigin ya bu naṣıl er

İmdi oġul şerābıdır selcsār
Ara yerden ḳaldıracağım elhāsıl

/ 12a / Oġlan der ki babasına sen görürsün
Hem münkir münāfıḳ hem de inkārsın

Yarın şefāʿatı kimden istersin
Hiç mi düşünmezsin ulu divānı

(5) Babası oġlana ġāyet kāḳdı
Oġlan babasına laʿnet oḳudu

Oġlanın ervāḥı ezel pākdı
Hidāyet erişdi buldı īmānı

Sıġındı sübḥāna bindikde aṭā
Çoḳ oḳ üşürdüler gelmedi ḥaṭā

Kerbelā çölünde erişdi zāta
Egildi secde ḳıldı öpdü dāmeni

İmamderdi ki oġlan ḳanden gelirsin
Yez̠īd urhasını nerde bilirsin

(10) Ṣormaḳ aceb degil kimden olursun
Dost mu düşman mısın bilem seni

Oġlan der ki ben Yeẕidin oġluyum
Babama hezār laʿnet sanā baġlıyım

Şāhım saña nāmım izhār eyleyem
Saña dostum başḳa etme gümānı

Oġlan bindi aṭa meydānda döner
Ġāyetden silaḥşõr çoḳ vardı hüner

Emr etdi Şemre gel meydāna gir
Saña göstereyim dindārı dīni

Şemr der ki bunu ṣaġ ṣaġ ṭutmalı
Öldürmeli degil cezā etmeli

Babasınıñ ḳatına hem iletmeli
Ġāyetden çoḳ olur añın iḥsānı

Oġlan bir cenk eyldi ki meydānda
Atı kendi yüzer oldu ol ḳanda

Ṣusuzlıkdan tāḳati ḳalmadı anda
Ve yere vurup diyorlardı amānı

İptidā Ḥurrī şehīd etdi Mervānı
Götürdü ġāzīler defn etdi anı

Dedilerimamdurmuyor ḳānı
Baġlan yaġlıġımı ister nişānı

(19) Nişān istemeden maḳṣad Ḥażret-i İmam ıñ kendisinden ẖoşnūdudur
/ 12b / Züheyr Ḥassān şühedā-yı kerbelādan olup menākıb-ı dil-şādları beyānındadır (2)
Sām ü Naṣr bin Kaʿb ve Ṣāliḥ bin Kāʿb gibi Yeẕīdleri birer birer ẖarb ile ḳātl ve

perişān (3) ve yüz neferden ziyādesini ᶜālem-i düzaha gönderdikden ṣoñra kendisi daḫı (4) şehādetle hemāñ cennet-i aʻlāya nişān dikdi (5) ᶜAbdullah bin ᶜÖmer Kelebī şühedāyi Kerbelādan olup cihād-ı pāk-ı iᶜtiḳādı beyānındadır (6) ᶜAbdullah Ziyād melᶜūnuñ Sālim ve Besād iki memluki olup anları ḳatl (7) etdigi için ġāḍablanması üzerine leşker-i muḫālif ṭarafından hücūmlar (8) edilip ᶜāḳıbetü`l-emr Züheyr nām şāḳī elinden cām-ı şehādeti nūş ve (9) ġām-ı ᶜālemi ferāmuş eyledi (10) Berīr bin Ḥüseyin Hemedānī şühedā-yi Kerbelādan olup cihād-ı pür-dilşādları bayānındadır (11) Yez̠īd bin Mu`kilce bir ḍārp ile helāk eyledi andan ṣoñra Biḥter nām bed-baḫtıñ (12) es̠er-i ḍarbıyla derece-i şehādete nā`il oldu (13) Vehb Kelebī şühedā-i Kerbelādan olup cihād-ı pür-iᶜtikādları beyānındadır (14) ḥüsn ü cemāl ü serv-i ḳāmet-nihāl idi henüz te`hil edip ᶜarūs ile baᶜde`(15) l-mülāḳātü`l-veraᶜ deyip meydān-ı maᶜrekeye şecāᶜate gelip girip Muḫkem (16) bin Ṭufeyli ḳatl edip hücūm-ı aʻdā ile şehīd oldu (17) ᶜÖmer İbin Ḫālid ve Ḫālid bin ᶜÖmer şühedā-yı Kerbelādan olaraḳ cihād-ı ṣaᶜnādları beyānındadır (18) ᶜÖmer İbni Ḫālid çoḳ münāfıḳları nār-ı cemīme gönderdikden ṣoñra kendisi daḫı (19) şehiḍ olup oğlu Ḫālid daḫı peder-i püzürgüvārının (20) intikāmını alaraḳ aña mülḥaḳ oldu

/ 13a / Saᶜd İbni Hangele ᶜÖmer bin ᶜAbdullah Remḫī ve Ḳāżī bin Mālik ve Sarīḫ bin ᶜAmr (2) bu zātlar her birerleri ẓālimleriñ kudūretin ṣafḥa-i ᶜālemden refᶜ edip (3) ᶜākıbetü`l-emrleri daḫı ufḳ-ı şehādetde iḫtifā oldular (4) raḥmetu`llahu ᶜaleyhim ecmaᶜīn (5) Müslim Erzbīcan Ḥabīb Muṭāḥḥar bin Müslim şühedā-yı Kerbelādan olduḳları der-kārdır (6) Müslim hücūm-ı aᶜdā ve kes̠ret-i cerāḥatden münᶜif olup atından düştü (7) oğlu Ḥabīb daḫı anıñ naḳd ü pākī ve selef-i ṣāliḥ olmaḳla düşmenden (8) intiḳāmıñ alaraḳ şehīd oldu (9) Hilāl Rāfiᶜ şühedā-yı kerbelādan olup ol şecāᶜat şiᶜār bir kemter (10) idi ᶜāḳıbet-i żūr bā-rū-yı aᶜda ile şehīd oldu raḥmetu`llahu ᶜaleyh ᶜAbdullah bin (11) ᶜAbdullah Yezlī şühedā-yi Kerbelādan olup yigirmi sekiz aᶜdāyı (12) nār-ı cehenneme gönder dikden ṣoñra hücūm-ı aᶜdā ile şehīd oldu raḥmetu`llahu ᶜaleyh (13) Yaḥyā bin Müslim ᶜAzenī ve ᶜAbdullah bin ᶜUrve ve Mālik İbni Ünsī ve ᶜÖmer bin Muṭāᶜ (14) bunlar şühedā-yi Kerbelādan olup bu zāt-ı sütūde-ṣıfātlar cemᶜiyet-i aᶜdā ya (15) tefriḳalar bırakıp ve birer birer meydāna Girip ᶜāḳıbet-i kendileri daḫı mālik-i mülk-i behişt oldular (16) Hāşim bin Saᶜd Vaḳḳās şühedā-yi Kerbelādan olup ictihād-ı pür-cihādı beyānındadır (17) ᶜAmr bin Saᶜd pelīd bu ᶜama-zādesini istiᶜdād-ı ḥarb ile gördükde muẓṭarib oldu (18) ol mücāhid iki yüzden ziyāde aᶜdāyı ḳatl edip iki biñden ziyāde muhāceme-i aᶜda

/ 13b / ile şehīd oldu rahmetu`llahu ʿaleyh (2) Fażl bin ʿAliyyü`l-Murtażā meydān-ı Kerbelāda Hāşim bin Saʿd Vaḳḳāṣānıñ muʿāvenetine (3) gidip her ḥamlesinde bir cümle-i aʿdāyı helāk edip ve ikibiñ nā-merd (4) ile cidāl etdikden ṣoñra ol āftāb-ı merd-i H̱udā ser-defter-i şühedā-yı ehl-i beyt oldu (5) Ḥabīb bin Maẓhar şühedā-yı Kerbelādan olup menāḳıb-ı ʿāliyyeleri beyanındadır bu (6) ẕāt-ı sütūde-ṣıfāt bir pīr-i żaʿīf idi ki zevḳ-ı şehādet-i beşāretle (7) ḳuvvet-i tam olup çoḳ cihāddan ṣoñra Beni Temīmden bir .... şehīd edip (8) vāṣıl-ı İla`llah oldu raḥmetu`llahu ʿaleyh

(9) H̱amza bin Ḥarir kim muʿtaḳ Yezīd bin Muhācir Enes bin Muʿḳil

(10) Ebu Zer Ğaffār Caʿfer Yedin Gurebānī

(11) İdi ile ile

Şarih Muʿataḳ ......

ʿAbbās bin leşker-i

Seys idi imam

(12) Ḥażret-i İmam Ḥüseyin efendimizden her birleri başḳa başḳa meydān-ı icāzet alıp (13) nice ẖavāriciñ ẕehresini çāk edip biribirini müteʿākib şehīd oldular (14) raḥmetu`llahu ʿaleyhim ecmaʿīn (15) Yūsuf bin Ḥāriṯ Malik bin ʿUtbe şehīd-i Kerbelādan olup ittifḳ ile meydāna (16) girdiler Aʿḳıbet kendileri de şehīd oldular raḥmetu`llahu ʿaleyhim (17) Fārisī ġulām Zeyne`l-ʿĀbidīn ḥażretleriniñ olup şühedā-yı Kerbelādan olduġu beyānındadır (18) ol merd-i şecaʿat-pīşe leşker-i ẖavārice fenālar bırāḳıp hadd-i ġanī ḍarb-ı şemşīr-i āb-dārla cānını yıḳıp kendisi daẖı şehīd oldular raḥmetu`llahu ʿaleyh (20) H̱anẓela bin Saʿd Yezīd bin Ziyād Şaʿyī Saʿd bin ʿAbdu`llah Cebāde bin Ḥārīṯ ʿÖmer bin Ceyāde Ḥāriṯ

/ 14a / ol beş mücāḥid ʿarṣa-i meydāne cilve-ger dest-i himmet-yād pāy ḳılıp (2) ʿāḳıbet-i müteveccih nüzhet-serā server-i beḳā oldular (3)Muḥammed bin Miḳdād ʿAbdu`llah bin Dücāce Saʿīd gulām-ı ʿAlī (4) Ḳays bin Rebīʿa Şeys bin Sevīd ʿÖmer bin Ceyāde Müslim Ḥamād (5) ol yedi āẖter ki seyyāre-i şeceʿāt rişte-i ḥayātlarını (6) gürūh gürūh kaʿt etdikden ṣoñra anlar daẖı birer birer derecātü`n- (7) naʿīm oldular raḥmetu`llahu ʿaleyhim ecmaʿīn

(8) ʿAbdu`llahbin Müslim Caʿfer bin Müslim ʿAbduʿrrahman bin Müslim

(9) ʿAḳil bin Ebī Ṭālip ʿAḳil ʿAḳil

(10) ibtidā Ehl-i beytden ve evlād-ı Müslim ʿAḳil zümresinden olan nām-dār (11) ve şecaʿ-ı ẖançer-güzār meydāna girip nice yezīdleri cehenneme gönderdikden ṣoñra (12) kendileri daẖı birbirini mütekʿākiben şerbet-i şehādeti nūş ve ġam ʿālemi (13) ferāmūş

edip ʿāzim-i dāru`l-ḳarār oldular raḥmetu`llahu ʿaleyhim ecmaʿīn **(14)** Muḥammed bin ʿAbdu`llah ibni Caʿfer Ṭayyār Caʿfer bin Ebī Ṭālib ḳarındaşı ʿAbdu`llah Caʿfer ʿAvn **(15)** evlād-ı Caʿfer Ṭayyār ḫaricīleriñ birer birer canlarıñ mālik-i nirān eyledikden ṣoñra ʿāḳıbet kendileri daḫı ʿāzim-i dāru`n-nā`īm olup **(17)** nevbet-i şehādet Ḥaẕret-i İmamḤasan evlādlarına geldi

/ 14b / ʿAbdu`llah bin Ḥasanü`l-Mücteba şühedā-yi Ehl-i beytden ekber evlādı olup **(2)** meydān-ı maʿrekede ʿÖmer bin Saʿd laʿini ḳarār etdikden ṣoñra Buhterī **(3)** melʿūn ʿaskerle muḳābele ṭurup ve yine beş yüz mübārizle Şeys laʿīni **(4)** ortaya gelip ol şeh-bāz-ı şeceʿāt-pīşe ḳargadır nigārını tār u mār ve nicelerini helāḳ pişmād edip biñ kişi birden **(5)** hücūm ederek Mahāl bin Ẓahīr melʿūn ol şāh-ı zafer-penāhı şehīd **(6)** etdi raḥmetu`llahu ʿaleyh **(8)** Muḥammed bin Enes Esʿad bin Dücāne Füruzān Mevlā-yı Ḥüseyin anlar daḫı **(9)** şehzāde Ḥazret-i ʿAbdu`llahmuʿāvene üzre iken anlar daḫı Biḫterī **(10)** nām kāfir ve Erzāk bin Hāşim elinden şehīd oldular raḥmetu`llahu ʿaleyh **(11)** Ḥażret-i Ḳāsım bin İmamḤasanu`l-Müctebā meyān-ı Kerbelāda göstedikleri şecaʿāt **(12)** beyānındadır Ḥażret-i İmam Ḥüseyin vaṣiyyet-dādır vālā-güherleri muḳteżāsıncadır ki **(13)** şehzādeniñ ʿarūs-ı ʿarūsāne ziynet verip Ḥażret-i Ḳāṣımıñ eline teslīm **(14)** etdiḳden ṣoñra Ḥażret-i şehzāde Ḳāṣım benim vaʿde-i tezevvecüm ḳıyāmına ḳaldı **(15)** deyipmeydān-ı maʿrekeye girip erzāḳ-ı Şamī dedikleri sipeh-ṣalar **(16)** dört oğlunu ve bir de kendisini birer birer ḍarb ve ḳatl ederek düzahe **(17)** gönderdikden ṣoñra şehzādeniñ daḫı Şeys ve daḫı Şeys Rebiʿa üzerine **(18)** ...olup şehadetinden hayātından bir ramaḳ ḳalıp ḫaym-gāh **(19)** gelip Ehl-i beyt başına cemʿ olup bir kere ʿayn-ı baṣīretiñ açıp ... **(20)** murġ-ı rūḥu pervāz-ı cennāt ve Ehl-i beyt feryād u figān eylediler

/ 15a / Ebu Bekr bin ʿAliyyü`l-Murtaẓā meydān-ı maʿreke-i Kerbelāda yüz ḳırḳ mübāriz- **(2)** gümrāhıñ cānının cehenneme ışmarladıḳdan ṣoñra ʿAbdu`llahbin ʿUtbe ḍarbeṣiyle **(3)** şehadeti nūş edip murġ-ı rūḥu şeh-bāl-ı şeh-bāz açıp der-ḥāl-i **(4)** Cennetü`l-Me`vāya pervāz eyledi **(5)** ʿÖmer ibni ʿAliyyü`l-Murtażā Ebu Bekrden ṣoñra ʿÖmer bin ʿAlī muteṣaddî emr-i ḥarīr **(6)** olup .... intikāmla leşker-i Yezīdiñ rāyin istiḳlāline ihtirāz **(7)** bıraḳıp kemāl-ı şeceʿātle mübārizler yıḳıp encām-ı ḳarşı-bīn şehādeti nūş eyledi **(8)** ʿOs̱mān ibni ʿAliyyü`l-Murtażā Ḥasan Ṣadretle erbāb-ı cemāl ve sīretle daḫı ekmel-i **(9)** aṣḥāb-ı kemāl idi Ḥażret-i İmam ıñ rekāb-ı saʿādet-i intisābına rū-yi tażarruʿ **(10)** sürdükden ṣoñra ḳalb-i leşkere ḥamle ḳıldıḳda İbnü`l-Ḥacār ol pelid-i ġaddār **(11)** ve ol laʿīn-i nā-bekār ikibiñ mübariz-i ḫūn-ḫārla şehzādeye istikbāl **(12)**

edip ol ḥaramzādelerden ḳatl olunduḳça ḳalb(ḳaleb)-i leşkerden imdād gelip **(13)** şehzādeye hücūm etdiler ʿāḳıbet-i ṭarīk-i īḫvān ve insāb-ı sālike dāḫil olup **(14)** şerbet-i şehaderti içti Cennetü`l-Me`vāya göçtü **(15)** ʿAbdu`llahibni ʿAliyyü`l-Murtażā meydān-ı Kerbelāda ibrāz-ı şeceʿāt ve ekmel-i şeceʿat **(16)** edip Hanī-i S̱evīd Hażrāmī melʿūnuñ ḍarbesiyle murġ-ı rūḥu ʿāzim-i dāru`n-naʿīm oldu **(18)** ʿAbbās bin ʿAliyyü`l-Murtażā anlardan ṣoñra nevbet-i tecerruʿ şerbet-i şehādet Ḥażret-i **(19)** ʿAbbās ibni ʿAliyyü`l-Murtażāya geldi ve ol ḥażretiñ ʿalem-dār-ı sipāh ve ʿulemā-yi leşker-i ẓafer-**(20)** penāhı idi

/ 15b / bu ẓālimlere tecdīd-i ṭarīḳ-ile naṣiḥat verdilersede kār-ı kebir **(2)** te`sirātı olmadı eñ-niḥāyet Nevfel bin Erzaḳ laʿīn bir tīġ **(3)** urup Sāʿid … ḳatʿ eyledi andañ ṣoñra bir bed-baḥt gelip **(4)** şehīd eyledi rūzigār-ı zamān gör neyledi raḥmet`ıllahı ʿaleyhim raḥmeten vāsiāten **(5)** ʿAlī Ekber eclād-ı İmamḤüseyin Şāh-ı şehīdān meydān-ı māʿreke-i Kerbelāda Menʿa **(6)** bin Merve ʿabdī ve bir rivāyete S̱emr Ẕü`l-Cevşen ʿaleyhi`llaʿne şehīd eyledi **(7)** raḥmetu`llahu ʿaleyh raḥmeten vāsiʿaten **(8)** ʿAlī Aṣḳar bin Ḥażret-i Şāh-ı şehīdān meydān-ı Kerbelāda henüz süd emer **(9)** cocuḳ Ḥażret-i İmam efendimiziñ ḳucāġında iken bir ḳatre ṣuyu bir ḳavm-i **(10)** ṭuġyan Ḥażret-i Maʿṣūm şehzādeye vermeyip Ḥazīm-gāhlı laʿīn **(11)** o maʿṣūm-ı pākı şehīd eyledi **(12)** ʿAbdu`llahbir İmamḤażret-i Ḥüseyin deşt-i Kerbelāda ol Maʿṣūm-ı Pāk iki yaşında **(13)** iken ʿAbīd ibni Erzaḳ nām laʿīn şehīd eyledi **(14)** Ḳāsım bin İmamḤüseyin deşt-i Kerbelā bi`ẕ-ẕāt-ı gerdān-dāde-i merd-i meydān **(15)** olduğu beyānındadır pes imdi maʿlūm olaki Şāh-ı şehīdānıñ maʿṣūm-ı pākı **(16)** üç yaşında iken Ḥazīm bin laʿīn ve ʿÖmer ibni Saʿīd Ḳasımıñ üzerine müteveccih **(17)** olup hemān bir ḳılıç urmasıyla ol maẓlūmu yere düşürdü ʿAli … **(18)** İmam Zeyne`l-ʿĀbidin Ḥażretleridir andan maʿadā ṣaḥrā-yı vücūdda şāha hem-rāh **(19)** ḳalmadı ve yetmiş iki zāt tamām oldu

/ 16a / Şah-ı Şehīdān Ḥażret-i Ḥüseyin deşt-i Kerbelā bi`ż-żāt-ı gerdān- **(2)** dāde-i merd -i meydān olduğu beyānındadır pes maʿlūm olaki Şāhı **(3)** şehīdān efendimiz deşt-i Kerbelāda hicretiñ altmış birinci senesinde ʿAşr Muḥarremin **(4)** cumʿa günü ʿale`ṣ-ṣubh muḥarebeye alınıp ol şehsuvār-ı şeceʿat-pīşe **(5)** ẕü`l-cenāha binip tāc-ı velāyetini giyip ʿammāme-i resūlü ṣarıp **(6)** şimşīr abdāeını ḥamāil var ḳuşanıp rezm-gāha girip be-tekrar **(7)** ol ümmet-i bīvaḳālara naṣīḥatler edip naṣīhe-i aʿmāllerinde müslümānlıḳ es̱eri **(8)** ḳomadıgından olgün öyle vaḳti namāzına degin cenk ü cidā ve ḥarb-i ḳıtāl **(9)** edip āḫir-kār Şemr-i Ẕü`l-Cevşen melʿūn laʿnet-i maḳrūn öyle yezīd-i **(10)** pelīd ve ʿanīd-i şedīd-i şimşīr-i bed-kerdārıyla Ḥażret-i İmam Ḥüseyin efendimiziñ **(11)** serr-i

saʿādetlerini beden-i mübāreklerinden cüdā ve ḥadd-i pür-envārlarını **(12)** ẖūn alıp ẖāk bıraḳtı ol vaḳt Şemr laʿīn laʿnet ẖalḳasını **(13)** kendi eliyle boynuña ṭaḳtı der-ḥāl-i ẕü`l-cenāḥ ẖūn alır çeşme-gāha **(14)** gelip Ehl-i beyt ġalġala bıraḳtı ve Ehl-i beytiñ elk-bārları **(15)** seyl gibi aḳtı ol demde ẕemīn ü āsmān mātem libāsıñ **(16)** giyip ġaygıya batdı **(17)** Cenāb-ı Ḥaḳ erenlerim şefāʿatlarından dīdārlarından ayırmasın Allah Eyva`llah

Der-āl-i ʿabadır melce`-i erbāb-ı ʿirfānıñ
Ḳo sūfī ġayret sekbāniyānın müstefīd olsun

Alıp seyyidin Resūl-ı Aḥmedi ʿaşr muḥarremde
Yezīde ḳavmine kim laʿnet etmez müstefīd olsun

/ 16b / Mertebe-i Ḥażret-i Şāh-ı Şehīdān
Cemālī Baba Kūyüdür

(1) Kerbelā vādisine leşker-i vāfir direnin
Etdigi ẓulm-i ṣariḥi gör o ẓālim ḥayrānıñ
Çürüsün aġzı dili ḳatline emr diyeniñ
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

Kūfeye vālī olup geldi ʿAbīd ibni Ẕiyād
...........ẓulm u naḳdini ḳıldı mezdād
..........oldu birinci fitne-engīz u fesād
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

Şāmīden leşker-i aʿdā ẕīr olup Kūfeyeye
Ḫāndān düşmeni fi`l-cümlesi ẖunrīz-i mülk
Ḥaḳ ile bāṭlılı hiçkimse farḳ itmeyerek
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

Naḳṣıñ ʿahd itmedimi Kūfeli Saʿd oğlu ʿAmr
Bilerek oldu Yezīd ordusuna ser-leşker
Kerbelāda o degilmiydi ʿadū-yi ekber
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(5) Kerbelā vadisine basdı ḳadem Şāhı güzīn
Ordugāhını ḳurup itmedi rāḥatla nişīn
Ḳavm-ı ṭuġyān ṣerıp eṭrafını yigirmi ikibiñ
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

Cümleye meftūḥ iken şāṭ u Fırat Ceyḥūn
Ḳarakullar ile... altına aldı melʿūn
Cürm-i meşhūdları meydānda ḳamūsu
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

/ 17a / Bir içim ṣuyu revā görmedi maʿṣūm-ı pāke
Ḳıldı oḳ ile şehīd anı düşürdü ḫāke
Ehl-i beytiñ o zamāñ ahı çıkıp eflāke
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

Atırıp küfr ü ʿinādını Yezīd ibni Yezīd
Ḳurusun elleri şimşīre çeken Şemr-i pelīd
Etdi evlād-ı Resūlu`llahleb-teşne şehīd
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

Bu ẓulm-kārlar olup ẓulm u .ṣariḥa alet
Ẓālim ḥaḳḳında edip Ḥaẓret-i Allah laʿnet
Bizde tekrār ederiz laʿnet-i Ḥaḳḳ elbet

Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

Görecek ḫāk ḫūn alır pederi Zeyne`l-ʿAbā
Ehl-i beyt ile ederek ah u fezā
Dedi gör ḥāl-i perişānımızı yā Ceddā
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(10) Şehrbān Ḥażret-i Zeynep görüben dāderi
Yatar alḳanlar içinde o mübārek serini
Āh-ı efgānla Dedi ḳaldıraraḳ ellerini
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

(11) Mātemi tehī ṭutup māh-ı miḥrimde dilā
Ḳanlı yaşlar ṣaçālım gözlerimizden cānā
Allah ʿışḳına Cemālī edelim vāveyla
Ḥażret-i Şāhı Ḥüseyin ḳanına na-ḥāḳ gireniñ
Dileriz ʿırḳı kesilsin serini kesenin

İşbu merṡiye-i Cemālī Baba min Kable`r-Rahman

/ 17b / Dördüncü bāb Der-beyān-ı neseb-i celle-i ẕülāli ve ser-çeşme-i (2) feyż-i subḥānī pīr-i erkān-ı ṭarīḳat Es-Seyydi Muḥammedü`ş-Şehīd (3) Ḫünkār Ḥacı Bektaş veliyyü`l-Ḥorasānī Es-Seyyidü`ṡ-Ṡānī (4) Es-Seyyid İbrāhīmü`ṡ-Ṡānī ibni Es-Seyyid Mūsā Kuddise sirrehu ve Es-Seyyid Mūsā (5) bin Seyyid İsḥaḳ bin Muḥammed Kuddise sirrehu (6) ve Es-Seyyid Muḥammed bin Es-Seyyid İbrāhim Kuddise sirrehu ve Es-Seyyid İbrāhim bin Ḥasan (7) ḳuddise sirrehu ve Es-Seyyid Ḥasan bin İbrāhīm ḳuddise sirrehu ve Es-Seyyid İbrāhīm (8) bin Mehdī ḳuddise sirrehu ve Es-Seyyid Mehdī bin Ḥasan ḳuddise sirrehu (9) ve Es-Seyyid Ḥasan bin Muḥammed ḳuddise sirrehu ve Es-SeyyidMuḥammed bi Ḥasan ḳuddise sirrehu (10) ve Es-Seyyid Ḥasan bin Es-Seyyid İbrāhīmü`l-Mükerrremü`l-Mücāb ḳuddise sirrehu ve (11) Es-Seyyid İbrāhīmü`l-

Mükerremü`l-Mücāb Ḥażret-i İmam Musā Kaẓım efendimiziñ (12) ferzend-i saʿādet-mendleridir işte (13) Ḥażret-i Pīr efendimiziñ silsile-i (14)ṭāhire-i bāhireleri (15) budur ʿazīzim

/ 18a / İbrāhīmü`l-Mükerremü`l-Mücāb Ḥażretleri Sultān Ḥorasān Ḥażret-i İmam (2) ʿAlī Rıżā efendimiziñ li-ebeveyn-i birāder-i ālī- güherleridir müşārü`n-ileyhüma (3) ile ʿAbbās ve Ḳāsımm ve Ḥamza cümle bir baba ve bir ananıñ evlādı olmaġla (4) Ḥażret-i Ḥünkār Ḥacı Bekatāş Velī Kuddise sirrehu`l-cemīl efendimiziñ nesep-i (5) ʿaliyyeleri mütesilsilen müşarü-ileyh Ḥażret-i İbrāhīmü`l-Mükerremü`l-Mücābe (6) peyvestedir ki anlarıñda peder-i bozerkvārları Ḥażret-i İmam Mūsā (7) Kāẓım efendimizdir ve Ḥażret-i İmam Musā Kāẓım e`imme-i is̱nā ʿaşerden (8) yedinci imāmdır işte ḳutbu`l-aḳtāb pīrimiz ve ẓāhir ve bāṭın (9) dest-gīrimiz Ḥacı Bektaş Velī velāyet-i Horasān kā`in-i Nişābur (10) şehrinde 646 tārihinde sene-i hicriyesinde Sādāt-ı Kāẓımiyyeden es-Seyyid (11) İbrāhimü`s̱-S̱ānī dimekle meşhūr zāt-ı sütūde-ṣıfātıñ ṣālibinden (12) ve ol şehr meşhūr ʿulemāsından Şeyẖ Aḥmed nām ʿazīzin Ḫānım nām (14) duẖter-i saʿādet aẖz u ʿiṣmet pākizesinden nūr-baẖşā-yı ʿālem- (15) vücūd ve kūy-ı Kerbelān maṭlaʿ-ı şuhūt olmuşlardır

Ḳıtʿa-yı raʿnāsıdır

Şem-i mihrāb şeriʿat hāle-i nurunu
Camiʿ-i feyż-i velāyet ẖāzin-i sırr-ı ʿAlī
Seyyid-i Sādāt-ı Ekrem vāris̱- āl-i ʿaba
Ḳıble-i ehl-i ḥaḳīḳat Ḥacı Bektaş Velī

/ 18b / Baʿde-mā ol pīr-i rūşen-i żamīr 680 tāriẖinde diyār-ı Rūma teşrīf (2) buyurup Ḳırşehirine sekiz saʿat mesāfede kā`i Ṣulucaḳaraöyük (3) nām maḥalde elli sekiz sene peyveste-nişīn-i seccāde-i irşād (4) ve emānet-i esrar-ı ḳudsiyeye emīn-i üstād oldoḳları ḥālde (5) Sulṭān Orẖān Ġāzī ʿaleyhu`r-raḥmetü`l-bārī Ḥażretleriniñ (6) zamān-ı salṭanātında yʿni yedeyiz otuz sekiz tāriẖlerinde (7) intiḳāl ile ḳatʿ-ı peyvend-i ʿālem-i fenā eylediler ve medfen-i ẖāk-i ʿıṭr-nākları (8) olan marḳad-ı münevverleri ḥālā mezkūr Ḳaraoyuk nām maḥalde dergāh-ı (9) ziyāret-gāh-ı melce`i-penāhdır ve Bektaşīye tarīḳ-i ʿaliyyelerine ism-i tesmiyeleri (10) bir kerāmāt-ı bāhiresidir elli sekiz sendeden ṣoñra irtiḥāl-ı dār-ı (11) beḳā buyuracaḳlarını maʿnen īmā buyurmuşlardır ʿinde`l-ʿurefā maʿlūmudur (12) ve müddet-i ʿömr-i ʿazīzleri ism-i ʿāliyyeleri Muḥammed olduğu ḥasebiyle ʿinde`l-ḥisāb (13) ṭoḳsān iki yaşında bulunduğu rivāyet-i

ṣaḥīḥedendir (14) tafṣilen menāḳıb-ı celīleleri Ḥacı Bektaş nām-ile (15) maʿnūn kitābta mesṭūrdur fefhem ceyyiden (16) Çaker-i Āl-i ʿAbā Tekfur Ṭağlı (17) Ḥasan Cemālī Baba (18) Dāʿīleri

/ 19a / **Der-Neseb-i Cemālī Baba**

Hece: 11 (6+5)

(1) Ẓāhirde baṭında pīrim efendim
Vāriṡ-i Muḥammed sırr-ı ʿAlīsin
Feyż-i irşādında ey dil-pesendim
Maẓhar-ı sırr-ı Ḥaḳḳ-ı ḳudret dilisin

Ḥorasandan Rūma eylediñ hicret
Ṣulucaḳaraökre ḳıldıñ iḳamet
Rūm erenlerini eyledin daʿvet
Ḳutbu`l-aḳṭāb Ḥacı Bektaş Velīsin

Cemʿ olup geldiler Rūmuñ erenleri
Ḫalḳa ḫalḳa oldu seyrān yirleri
İmtiḥāna ḳalḳdı her birileri
Ṣordular sen ḳangı bāğın gülüsün

Ḥażret-i Pīrin kim olduġun bildiler
Kerāmātıñ görüp irşād oldular
Niyāz edip ḥayr-i himmet aldılar
Dediler şüphesiz nūr-ı Celīlsin

(5) Cedd-i pākiñ İmam Kāẓım rıżādır
Aṣl-ı nesliñ nūr-ı āl-i ʿabādır
Derd-mend-i Cemāle luṭfıñ devādır
Naṣīp veren şāhım ḳudret-i ilāsın

RUMŪZ-I ʿĀYīN-İ CEM VE KÜNŪZ-I KEŞFÜ`L-ḤİKEM
RİSĀLESİ

/ 2a / Rumūz-ı ʿĀyīn-i Cem ve Künūz-ı Keşfü`l-Ḥikem Risālesi

(2) Bismi`llahi`rraḥmāni`rraḥīm *Elhamdülilāhi`l-lez̲ī hedānā lihaz̲ā ve ma künnā* (3) *linehtedī levlā en hedāna`llah*āyet-i kerīme-i ʿanber-şemīmesiniñ maʿnā-yı münīfince Allah Teʿālā (4) Ḥażretlerine ḥamd ü s̲enā olsun ki bizi bu niʿmete ve bu maḳām-ı hidāyete maẓhar ḳıldı eger bu yolu (5) bize göstermese biz bi`l-ḳuvve ṭarīk-i Ḥaḳḳa gitmege ḳādir değil idük imdī maḳsūda (6) gelelim evvelā ṭārīk-i nazeñīne deḫālet edecek ṭālibān-ı rāġıbānü`r-raḳīḳ s̲ümme`ṭ-ṭarīḳ (7) manṭūḳınca bir refīḳ-i pür-şefīḳ bulmalıdır ki aña yol rehberi derler naṣīb alacaḳ (8) ṭālib-i Ḥaḳḳa kefāletle bir mürşid-i kāmile ḳabūlüni ḥāvī istiḥṣāl-ı me`zūniyyet ve taʿlīḳ (9) buyurulacaḳ leyle-i ḳudrete naẓar-ı diḳḳat ü tedārükāt-ı lāzımānıñ aḫẕ ü istikḥāline saʿy ü ġayret (10) eyleyecekdir baʿdemā ḫalīfe-i Ḥaḳ olan mürşid-i müşārü`n-ileyhden nasīb aldırmaḳ üzre bir (11) rehber-i ḫidmet-perver ḥażır olup ṭālibi maṭlūbuna ve ʿāşıḳı maʿşūḳuna peyveste (12) ḳılmaġa vāsıṭa olacaḳdır binaenaleyh Seyyid Sādāt-i Kāẓımiyyeden ve ʿurūḳ-ı şecere-i (13) velāyetden ḳutbu`l-aḳtāb Ḥażret-i pīrimiz dü-cihānda dest-gīrimiz Ḥacı Bektaşıñ (14) işbu ḳıṭʿa-i ġarrā ile vasf olunmuşdur

Şemʿ-i miḥrāb şerīʿat hāle-i nūrunu
Cāmiʿ-i feyż-i velāyet ḫāzin-i sırrı-ı ʿAlī
Seyyid ü Sādāt-ı Ekrem vāris̲-i āl-i ʿabā
Ḳıble-i ehl-i ḥaḳīḳat Ḥacı Bektaş Velī

(17) Efendimiz Ḥażāretleriniñ ṭarīḳat-i ʿaliyyesine deḫāletle yed Yedu`llah naẓm-ı celīlesince (18) beyʿat edecek ṭālibiñ āyīn-i cem ḫiz̲meti eks̲eri cumʿa ve ya pāzār ertesi gecelerine (19) teṣādüf edip ṭālip olan zevāt evvelā ṭaṭhīr-i yedin etmek üzre gündüzden (20) hamāma gidip ve tırāş olup kāffe-i aʿżāsını taṭhīr itdükdeñ ṣoñra şükrānilik

/ 2b / ḳurbānını yıḳıldıp aḥşām olduḳda baʿde`l-ezān iki rek`at ḥācet nāmāzı ḳılmaḳ (2) üzre bir maḫfī oṭaya çekilerek iki ibriḳ ḥażır olduğu ḥalde rehber olacaḳ (3) zāt-ı sütūde-ṣıfāt ibriği eline ālıp ṣuyu dökmezden evvel naṣīb alacaḳ cān bu vech ile (4) niyyet etmegi taʿrīf eder şöyle ki *bismillahi neveytü en etevezża` taḥḳīḳan ve vüżūen* (5) *ellez̲ī ḥasse min emeli`l-kevneyni ve ḫarrece min aʿmāli`d-dünya teḳarrüben ila`l-lāhu Teʿālā* (6) *Ve ḳāle erkebū fīhā bismillahi mecrāhā ve mersāhā enne Rabbī Ġāfūru`r-Raḥīm* (7) bu āyeti oḳıduḳdan ṣoñra rehber suyu ṭālibiñ ellerine dökmege başlar ṭālib daḫı ellerini (8) yıḳadıḳda rehber efendi bu taʿrīfi eder ey ṭālib arıldın bu āneya degin ne ḳadar (9)

nevāhī-i İlāhīden el ṣunduñ ise cümlesinden ʿārī ve berī olmaḳ üzre ellerini yumaḳ (10) sünnet-i şerīfdür ṭālib aġzina ṣu verirken rehberi bu taʿrifi eder ezelden bu āneye degin (11) aġzından ḫilāf ve ḫaṭā ṣadır olduysa anlarda aġzını ṭaṭhir etmek bu da sünnetdir (12) ṭālib burnuna ṣu verirken rehber bu taʿrīfi eder bu āneye degin müntehiyātdan olan (13) şeylerden hangi ḳoḳladıñ ise anlardan berī olup burnunu taṭhīr etmek sünnetdir (14) ṭālib yüzünü yurken rehber bu taʿrīfi eder bu āneye degin bī-ḥayalıḳ vākiʿ olduysa (15) cümlesinden berī olmaḳ üzere vechiñi yumaḳ farżdır ṭālib ḳollarını yıḳarken (16) yine rehber bu taʿrīfi eder ezelden şimdiye degin müntehiyatdan olan eşyaya ḳol ṣunduysa (17) cümlesinden ṭahāret için ḳollarını yumaḳ bu daḫı farżdır ṭālib başını mesḥ ederken (18) rehber yine bu taʿrīfi eder baş ʿażānıñ eñ büyügüdür ʿaḳl fehm idrāk başda gerekdir (19) şimdiye degin ʿaḳl-ı müstaḳīmüñ ḫilāfı ḥareketde bulundın ise cümlesinden berī olmak üzre bu daḫı (20) farżdır ṭālib ayaḳlarını yıḳarken rehber bu taʿrīfi eder şimdiye degin muġāyir-i rıżā-yı Raḥmān
/ 3a / ve maḥalli ḫaṭā ve ʿisyan olan yerlere vardıñ ise kāffesinden berī olmaḳ üzre (2) ayaḳlarını yıḳamaḳ bu daḫı farżdır ṭālib bu üslūb üzre ābdest aldıḳdan ṣonra (3) silinmek üzre bir ḥavlu verip yine rehber bu taʿrīfi eder bu ane degin işlemiş (4) olduḳuñ çirkāb-ı māsivādan yüzünü sil deyipbaʿde iki rekʿat ḥācet namāzı (5) ḳıldırdıḳdan ṣoñra meydān oṭasına getirip mürşidin emr etdigi maḥal-i maḫṣūṣa iḳʿad (6) etdirir baʿde mā meydān-ı erenler küşād olup āyīn-i cemde bulunacaḳ cānlar saf-beste durur (7) ḫalīfe-i Ḫaḳ olan mürşid gelir postuna oturur ol vaḳt çeraḳçıya emr eder derḥāl (8) çeraḳçı ḳıyam birle mürşid ḥużūruna gelip mühr olaraḳ bu tercemānı oḳur Ḥaḳ hū

Eyledim dergāh-ı Ḥaḳḳa çün niyaz
Ḳıldım erenler ḥużūrunda namāz

Tā edem şāhıñ çerāġıñ rūşenā
Hem erenler dergehi bulsun żiya

(11) mürşidden şemʿayı alıp delīl çerāġından uyandırırken bu tercemānı oḳur bism-i şāh

Çerāġ-ı nūr-ı Muḥammed ʿAlīden toġupdur şems-ile māh

Faḳīr bir zerre olayım destūr Allah eyva`llah

(13) andan çerāġ taḫtına gelir çerāġları uyandırırken işbu tercemānı oḳur bismillah Allah Allah (14) Seyyid-i Sādāt-ı muhabbet sādāt-ı ḫulāṣā-i mevcūdāt ʿālemü`s-sır ve`l-ḫafayāt şefīʿ fī`l-yevmi`l- (15)ʿaraṣāt Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafārā ṣalavāt bir cemāl-i Muḥammed ilā āḫir baʿde`n-niyaz üç ādım (16) geriye çekilir işbu tercemānı oḳur bism-i şāh

Rūşen oldu çünkü ḳānūn-ı çerāġ-ı evliya
Eḥl-i faḳra oldu burhān hem delīl-i reh-nümā
Verelim cāndan ṣalavāt hem derūn-ı bī-riya
Gül Cemāl-i Aḥmed-i Mürsel ʿAlīyyü`l-Murtażā

baʿde`n-niyaz dār-ı Manṣūra (19) gelir işbu tercemānı oḳur bism-i şāh çoḳ çerāğı faḫr uyandır deyi Ḫudānıñ ʿışḳına (20) seyyidü`l-kevneyn-i Ḫātemü`l-Enbiyanıñ ʿışḳına sāḳī-i kevs̱er ʿAlīyyü`l-Murtażānıñ ʿışḳına hem Ḫadīce
/ 3b / Fatmā ḫayrü`n-nisānıñ ʿışḳına on iki ṣadr-ı velāyet-pīşvānıñ ʿışḳına (2) çārde maʿṣūm-ı pāk-ı ʿāl-i abānıñ ʿışḳına ḳutbu`l-aḳtāb Ḥacı Bektaş evliyanıñ (3) ʿışḳına ḥaşre dek yansın yaḳılsın Ya Allah anıñ ʿışḳına bir cemāl-i Muḥammed ilā (4) āḫire üç adım ileri gidip bu tercemānı oḳur Ḥaḳ ḥū bāṭın iken çerāğ-ı nūr-ı (5) Aḥmed ẓāhir oldu şems-i māh-ı Muḥammed baʿden`n-niyaz delīli mürşide teslīm ederken (6) işbu tercemānı oḳur Ḥaḳ ḥū çerāğ-ı nūr-ı Muḥammed ʿAlī rūşen olmuş ezelden ezel (7) āyīn-i cem olmuş ḳānūn-ı evliya pīr-i erkān Ḥacı Bektaşdan envār oldu (8) Ḥasan Ḥüseyin ḥālet hay erenler Allah eyva`llah deyip mürşid-i müşārü`n-ileyh çerāğlarıñ (9) gülbengini çeker çerāḳcı baʿde`n-niyaz varıp maḳāmına oturur pes imdi rehber-i ṭālib-(10) āver ṭālibi namāz ḳıldıgı oṭaya getirip evvelā ḥużūr-ı mürşide kendi rehberlik (11) ḫıdmetini baʿde ilā ṭalibi maṭlūbuna ve ʿāşıḳı maʿşūḳuna ayrı görmek maḳṣad-ı ḫayr-mirṣad-ile (12) meydān ḳapısına gelip *ya miftaḥu`l-ebvāb* on kere nidāsıyla içeriden daḫı *iftaḥ* (13) *lenā ḫayrü`l-bāb* nidāsınıñ üzerine fetḥ-i bāb olup eşige niyaz ederken (14) bu tercemānı oḳūr Ḥaḳ ḥū

Eşigine ḳoymuş men cān ü ser
Tā vücūdum ola sāf-gevher

Eşiginde hācetim budur menim
Ḥūş ḳıla serr-i men faḳīre bir naẓār

deyip ṭālibiñ ḳulaġına ẖafī olaraḳ işbu naṣīḥatı söyler ey ṭālib (17) bu maḳām dervişānıñ menzīlidir dā`imā ayaḳlar altındadır kendūyi yoḳ bil (18) hemān Ḫaḳḳı var bil yoḳlıḳı nefsine varlıḳı Ḫaḳḳa verip dervīş-i derd-mend (19) ol deyip beʿde`l-ḳıyam eşikden ṣaġ ayaġını içeriye atarken işbu āyeti (20) oḳur maʿ besmele *Teveffenī müslimen ve elḥiḳni bi`s-sālihīn* ṣadaḳa`llahu`

/ 4a / l-ʿaẓīm deyip içeriye girip ḳapıyı setr edip bu sefere seyr-i ila`llahdirler (2) bu sefer mertebe-i nefsden vücūd-ı ḥaḳīḳi cānibine seferdir ki rū-yı vaḥdetden ḥicāb-ı (3) kes̠ret mürtefiʿ olmasıyla müntehī olur evvelā Ḥorasān postuna bir niyaz dār-ı Manṣūra (4) geldikde baʿde`n-niyaz ṭālibiñ ḳulaġına ẖafī olaraḳ işbu pendi dil-best eder (5) ey ṭālib bu maḳām-ı dārdır ki Manṣūr mertebesidir ve ʿuşşāḳ menzīli ve dāru`l-emāndır (6) ve ḳızıl eşik ve mürüvvet ṭāşı ve niyaz daḫı taʿbīr olunur bu maḳāma seyr-i (7) fi`llah derler bu sefer ṣıfātu`llah ile münaṣṣıf ve aẖlāḳu`llah ile mütaẖallıḳ ve (8) esmā`u`llah ile müteḥaḳḳiḳ olmaḳdır ve ṣıfat-ı beşerʿiyyeyi müżmeḥil ve fānī (9) bulmaḳdır ve vaḥdete teraḳḳī ḳılmaḳdır ve ʿulūmu`d-dünya aña münkeşif olmaḳdır baʿdemā (10) sefer-i s̠ālis̠ ḳılır ki buña maḳāmu`l cemʿve seyrü`l-maḥbūbī derler ki cemāl-i Ḫaḳ erenler (11) müşāhede olduġu ecilden ʿāşıḳlar ve ṣādıḳlar bu maḳāmda cān ve baş fedā ederler (12) bu sefer-i s̠ālis̠ seyr-i maʿallahdır ki sālikiñ her mertebede Allahla olan seyridir (13) şā`ibe-i is̠neyniyyet-i külliyetle mürtefiʿ olması ve vücūh-ı ʿilmden niḳābıñ refʿ-ile Ḥażret-i (14) vāḥdete teraḳḳī ḳılmasıdır bu mertebeye maḳām-ı ḳābe ḳavsyen evednā denir ki (15) nihāyeti velāyetdir bu mertebeye maḳām-ı ʿaynü`l cemde eżdādiyyet ẓāhiren ve batınen (16) maḥv bulmaḳdır ol vaḳt ṭalibiñ ellerini ve ayaḳlerını erkān-ı ʿaliyye üzre mühr etdirip (17) başından tācını alırken işbu āyet-i kerīmeyi oḳur maʿbesmele *Ve iẕā şiʿnā beddelnā* (18) *ems̠ālehüm tebdīlen* ṣadaḳa`llahu`lʿaẓīm deyip tācını mürşid-i kāmile teslīm eyleyip (19) tīġ-bendi alıp ṭālibiñ yanına geldikde işbu āyet-i celīleyi oḳur maʿbesmele (20) *İnne evvele beyti vużiʿa li`n-nāsi elleẕī bibekkete mübāreken ve hüde`l-lil ʿālemīn* ayet beyyinâtün maḳāmü

/ 4b / *İbrāhīm ve men deẖelehü kāne āmenen* ṣadaḳa`llahu`l-ʿaẓīm deyip rehber-i şefḳat-māderi (2) ṭālibiñ boynuna tīġ-bendi atarken bu tercemānı oḳur

Ḫidmet-i merdāne men dil-bendini
Küşvāre eyledüm pīr pendini
Rehber ile pīr etegin tutmaġa
Taḳdı Selmān boynuma tīġ pendini

deyip bir nīm ayaḳ atıp işbu āyet-i (5) kerīme oḳur maᶜ besmele *Ve ṭafaḳa yaḫṣifāni ᶜaleyhimā min varaḳu`l-cennet* (6) deyip bir nīm ayaḳ daḫı atıp bu tercemānı oḳur Ḥak ḥū

ᶜArṣa-i Ḥaḳda durup dār-ı iradetde özüm
Ḫāk-i dergāh evleviyyet secde-i vuṣlatda yüzüm
Her ne fermān olacaḳ şāh-ı mürüvvetde sözüm
İntiẓār üzre reh-i iddet-i icābetde gözüm

bir (9) cemāl-i Muḥammed ilā āḫire pes imdi evvelkiye ṭālib-i Ḥaḳḳıñ leyle-i ḳadr ve berātı olup (10) ḥācet ḳapıları açılır ᶜāleme raḥmet ṣāçılır her ne münācāt idülürse (11) *min ḳablü`r-Raḥmān* ḳabūl olunur ol zamān ḳırḳlar ᶜarş üstünde ḳurarlar cemᶜi

Maḥabbet ḥal olunur sürerler demi
Ṭālib cān gözün aç seyr et ᶜālemi

(13) meydān-ı erenler özge meydāndır işbu leyle-i ḳadr ṭālib-i Ḥaḳḳabir daᶜvet-i Raḥmāndır ki (14) *Hel cezā`ül-iḥsān ill`l-iḥsān* dır ki bu maḳām-ı ᶜāliyat münkeşif olduḳda (15) rehber-i saᶜādet aḫter-ı ṭalible berāber secde-i şükr edip baᶜde`l-ḳıyam işbu naẓm-ı (16) celīleyi oḳur Ve iẕā ci`nā beyabe`l-Ḥaḳḳı bi`ş-şevḳi sā`ilen meḳran be-Muḥammed ve (17) Ḥayderen ṭāliban bi`s-sırrı ve`l-ḳıyaṣ mütehhim ve mine`z-zehrā`i s̱ebīran ve şiran islām-ı ᶜalā (18) ehl-i beytü`n-nübüvvet ve maᶜden-i risālet ve maḥabbetu`l-vaḥyü`l-ḫāzā`inü`l-ᶜilmü ve`l-ḥükm (19) veraḥmetullāḥū ve berekātühü deyip bir ādım daḫı atıp es-selâmü ᶜaleyküm şerīᶜat (20) ᶜālimleri deyip mürşid-i müşārü`n-ileyh ve ᶜaleykümü`s-selām selāmını aldım ᶜayn-i cem erenlerine
/ 5a / tebliġ eyledim diyerekde es-selāmü ᶜaleyküm ṭarīḳāt pīrleri es-selāmü ᶜaleyküm maᶜrifet kāmilleri (2) es-selāmü ᶜaleyküm ḥaḳīḳat üstādları işbu dört ḳapınıñ selāmeti ve mürşid-i müşārü`n-ileyhin (3) müḳābeleten cevāb-ı encāmlarını aldıḳdan ṣoñra ol

maḳāmda ḳıyam üzre olduġu ḥālde (4) ṭālib-i Ḥaḳḳıñ ḳabūlünü ḥāvī bir tercemānı oḳur Allah Alllah yüzü yerde özü (5) dārda Ḥaḳ Ḥużūrunda Muḥammed ʿAlī divānında erenler meydānında emīrü`l-mü`minīn ve ceddü`l-(6) muḥsinīn efendimiziñ erkān-ı ʿāliyyeleri üzere ḳul ḳurbān olmaḳ şarṭıyla eli boynu (7) baġlı ḳurbānımız olan dervīş ḳalan aynı ḳalatın ḳabūl buyurulmasını niyaz (8) ederim ne emr ü irāde buyurursanız hemān ya Ḥażret-i mürşid üç kere deyip (9) ḳabūl buyuruldukda ol vaḳt rehber-i ṭālib-āver işbu āyet-i celīleyi oḳur (10) *İnna`llaha ve melā`iketihi yuṣallūne ʿale`n-nebiyyi ya eyyühe`l-leẕīne āmenū ṣallū* (11) *'aleyhi ve sellimū teslīmā* deyipṭālibiñ saġ elini mürşidiñ ṣaġ eline (12) verip ṣol eline mürşidiñ ṣaġ etegini ṭutturup ol vaḳt mürşid-i müşārü`n-(13) ileyh ṭālibiñ kulāġına *sırrün min sırrü`l-lah ve feyżün min feyżu`llah* olan telḳīr-i (14) ḥaḳīḳat sözünü tekmīl eyledikden ṣoñra şerīʿatde üstvār ol ṭarīḳatda ḫaberdār (15) ol maʿrifetde pāyidār ol ḥaḳīḳatda ḫāksār ol deyip tācını başına (16) giydire baʿde tīġ-bendini üç döküm ura her dökümüne bir iḫlāṣ-ı şerīfe (17) oḳuya ve ṭālibiñ ellerini başına ḳaldırıp tiġ-bendini ṭālibiñ miyanına bend (18) ederken bu āyet-i celīleyi oḳuya maʿ besmele *Ya eyyühe`l-leẕīne āmenuṣbirū ve* (19) *ṣābirū verābiṭū ve`t-teḳu`llahe leʿalleküm tüfliḥūn* deyip tīġ-bendi beline (20) baġlayıp ʿāẓameten tekbīr deyip üç kere çevirir baʿde mā ey ṭālib-i dīdār-ı İlāhī

/ 5b / verdigin ikrār aldıġın iman bu naṣīḥati aldın ḳabūl etdin mi dedikde ṭālib (2) pür-niyaz ile eyva`llah dedikde mürşid-i müşārü`n-ileyh buyururlar ki var rehberiñ rıżāsında ol (3) deyip rehber-i ṭālib-āver daḫı seyr-i maʿallah mertebesinden alıp ṭālibi seyr-iʿani`llah (4) ḳılır bu seferiñ nihāyeti ṭālibiñ Ḥaḳdan ḫalḳ ṭarafına rücuʿ eder bu maḳām beḳā (5) bāʿde`l-fenā ṣaḥv baʿde`l-maḥv daḫı denir bu geliş maʿa`l-istiḳāmet (6) ve`l-ʿadāle ṭālibi tekmīl ve sālikleri terbiye için mertebe-i vaḥdetden maḳām-ı kes̱rete (7) gelip vaḥdetde kes̱reti ve kes̱retde vaḥdeti bulmaḳ ne demek olduġunu bilmez eydür (8)Ḥażret-i şāh-ı velāyet-penāh buyurur *Et-tefriḳatü bilā cemʿ şirkün ve`l-cemʿ bilā tefriḳatü* (9) *ẕindīḳatü ve`l-ḥādün ve`l-cemʿ ve`t-tefriḳatü tevḥīdün* maʿnā-yı ḥaḳīḳisi cemʿin farḳ-ı (10) s̱erkūr bu mertebe-i beşeriyyetdir ki dā`imā şirk-i ḫafīden ḳorunulmaz ve farḳsız cemʿ daḫı (11) ẕındıḳlıḳ ve ilḥādlıḳdır ẕīrā bu daḫı maḳām-ı berzaḫdır ve maḳām-ı tevḥīd hem mertebe-i (12) cemʿa varıp ve hemde ʿālem-i farḳa gelişdir ḥattā Ḫudāyī Maḥmūd Efendi Üsküdārī (13) bu merātibleriñ ḥaḳḳında bir güzel tems̱īl ve tes̱bit buyurmuşlar şöyleki şununkim cemʿi yoḳ (14) ʿirfānı yoḳdur şununkim farḳı yoḳ ilḥādı çoḳdur biri şol şirke beñzer şehre gelmez (15) biri şehr ādemi ḳaryeye gelmez ḥaḳīḳatde kemāl ehli o oldu o kim hem şehre hem ḳaryeye (16) geldi işte

Ḥażret-i şāh-ı velāyet-penāḥ efendimiziñ ḥikmet-āmīz olan nuṭḳ-ı muṣavvīleriniñ (17) şerḥ edip şerīᶜat maᶜrifet ḥaḳīḳat ṣāḥipleriniñ merātiblerini beyan buyurdular (18) işte ẖaḳīḳat ehli olanları ve seyr-i ᶜani`llahıñ ne demek olduḳu ve Ḥażret-i pīr (19) efendimiziñ erkān-ı ᶜaliyyesiniñ rumūzātınıᶜilme`l-yaḳīñ ᶜayne`l-yaḳīn Ḥaḳḳa`l-yaḳīñ gösterir (20) pes imdi rehber ṭālibi sefer-i ᶜani`llahdan ṣoñra alıp dār-ı Manṣūra gelip bu tercemānı

/ 6a /oḳur Ḥaḳ ḥū

Erenler ᶜışḳına kemter-i kemīne
Yüzüm ẖāk eyledim sürdüm zemīne
Giyüp men ġayġusuz tāc-ı izzeti
Dilerem erenlerden ẖayırlı Ḥaḳlı himmet

(3) Bir gülbenk mürşid çeker baᶜde`n-niyaz ṭālib-i Ḥaḳḳı mürşide getirip ḥuẓūr-ı mürşidde (4) bu āyeti oḳur bismi`llahi`rraḥmāni`rraḥīm *Velillaḥu`l-meşriḳu ve`l-maġribü feinnemā* (5) *tüvellū fes̱emme vecḥu`llah* ṣadaḳa`llahu`l-ᶜaẓīm deyip erkān üzre mürşide niyaz (6) etdirdikden ṣoñra orada ṭālibiñ ḳulaġına ẖafiyyen bu pendi söyler ṭālib (7) bu maḳām ᶜAliyyü`l-Murtażā postudur üzerine oturana mürşid denir bu maḳām ᶜāşıḳlarıñ (8) Kāᶜbesi ᶜāriflerin ḳıblesi şerīᶜat ṭārīḳāt maᶜrifet ḥaḳīḳatıñ menşe`idir deyip (9) yine dārü`l-emāne gelip işbu tercemānı oḳur işte iḳrār tercemānı dedikleri budur (10) bunu güzel ezberlemelidir

Hamdu`llah kim men oldum bende-i ḥaṣ-ı H̱udā
Cān u dilden ṣıdḳ-ıla hem çāker-i āl-i ᶜabā

Rāh-ı ẓulmetden çıkıp ṭoġru yola başdım ḳadem
H̱āb-ı ġafletden uyandım cān gözün ḳıldım küşā

Mezhebim imām-ı bi`l-Ḥaḳ ġayrılardan el yudum
Pīrim üstādım Ḥacı Bektaş Velī ḳutbu`l-evliya

Sevdigim On iki imam men gürūh-ı nāciyim
Yetmiş iki fırḳadan oldum berī daẖı cüdā

Ḥaḳ deyip bel bağladım iḳrār verip erenlere
Rehberimle mürşidimdir Muṣṭafā ü Murtażā

bir (16) cemāl-i Muḥammed ilā aẖire andan çerāğ taḥtına varıp bu tercemānı oḳur Ḥaḳ ḥū

Çerāğ-ı evliya nūrü`s-semāvāt
Ki bu menzildir ol Ṭūr-ı münācāt

ḳaçankim rūşen (18) olsa ḳıl niyazı Muḥammed Muṣtafāya ver cāndan ṣalavāt bir cemāl-i Muḥammed ilā aẖire (19) baʿde`n-niyaz ṭālibiñ ḳulağına ẖafiyyen şu pendi eder ey ṭālib bu maḳām-ı ʿāliye (20) taḥt denir ḳırḳlar cem inde ya emr-i subḥānī Selmān-ı Pāk maʿrifetiyle maḥbūb-ı Ḫudā
/ 6b / Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā efendimize maḥṣūṣ ḳurulan minber-i saʿādet-enverdir (2) ki yaʿni nūr-ı Muḥammed ʿAlīdir ki hīn çeşmesi şen gönlümüzü rūşen ḳılır imdi cāñ gözüñ açıp ḥaḳīḳat-i (3) Muḥammed-i ʿayndan ẖaberdār ol dedikden ṣoñra yine dār-ı Manṣūra gelip baʿde`n-niyaz ġā`ib (4) erenler postuna varıp bu tercemānı söyler Ḥaḳ ḥū

Seyr-i cemāl-i dost yüce ādem ẖuṭūṭ-ı heft miḥrāb-ı elest
Çār küşe-i post ġā`ib erenlerine Allah dost

Bir cemāl-i Muḥammed ilā aẖire evrād-ı (6) ẖafī olaraḳ ṭālibiñ ḳulağına bu pendi eyler Ey ṭālib bu maḳām-ı ġa`ib erenler (7) postudur ṣāḥibi Ḥıżır ‘aleyhi`s-selāmdır düşkünler meded-ẖāh olduḳları zamān imdādına (8) rüsūr ve ʿilm-i ledün bu maḳām-ı ʿālī ṣaḥibinde ḥatm olunmuşdur dedikde yine dāru`l-ʿuşşāḳā gelip (9) baʿde`n-niyaz Seyyid ʿAli Sulṭan postuna gelir bu tercemānı oḳur Ḥaḳ ḥū (10) serdār-ı cihān olan Resūl-i zī-şān Cenāb Seyyid ʿAli Sulṭāñ Efendimiziñ demine ḥū (11) bir cemāl-i Muḥammed ilā aẖire deyip yine ṭālibiñ ḳulağına ẖafi olarak bu naṣiḥatı eyler (12) Ey ṭālib-i Ḥaḳ bu maḳām Aşcı Baba postudur ve ṣāḥibi Rūm ili gözcüsü (13) Seyyid ʿAli Sulṭāndır bu maḳāmıñ ṣāḥibi çikleri pişirir ve ẖamları oldurur ve (14) ṭatsızlara lezzet Verir derdlilere dermān olur dedikde yine ḍar-ı Manṣūra gelip (15) baʿde`n-niyaz

Ḥorasān postuna ziyarete geydür işbu tercemānı oḳur bism-i şāh **(16)** ṣāḥib-i erkān Pir-i Ḥorasān Ḫünkār-ı Ḥacı Bektaş Velī Efendimiziñ bu postı Ḥorasāndan **(17)** getirip cümle müridāt ve maḳṣūdātıñ ḥuṣūl-pez̠īr olması-için ilticā ve daḫālet edilen **(18)** maḳām-ı ʿālīdir ki tebāen ʿaliyye yine dāra gelip baʿde`n-niyaz meydān ṭaşına varıp bu tercemānı oḳur **(19)** Ḥaḳ Ḥū Allah dost Ḥızr-ı ġā`ib ẓāhir bāṭın ʿayn-ı cem erenleriniñ gül cemāllerine ʿışḳ olsun **(20)** dedikde yine rehber ṭālibiñ ḳulağına ḫafī olaraḳ şu pendi eyler ey ṭālib bu maḳām meydān
/ 7a / ṭaşıdır ve ṣāḥibi Ḳolu Açıḳ Ḥacım Sulṭāndır ki yolsuzluḳ bī-edeblik eden ve **(2)** erkāndan ayrılan cānlar ḳānūn-ı evliya üzre bu maḳāmda terbiye edilir işte **(3)** bunu bilen derviş ādāb-ı erkāndan ayrılmaḳ ve ve ḫilāf ḥarekātdan iḫtirāne ve ictināb **(4)** eylemek gerekdir dedikde yine dāra gelip baʿde`n-niyaz āyīn-i cemde ḳırḳlar makāmına ḳā`im **(5)** olan erenlere de ferd ferd niyaz etdirip ḫitām bulduḳda ṭālib rehberiñ iki ellerini **(6)** pūş ve ayaḳlarına niyaz etdikden ṣoñra mürşid-i müşārü`n-ileyh rehber-i ḫidmet-pervere emr **(7)** ede ki ṭālib evlād-ı maʿneviyyeyi postuna iḳ`ad eyleye yine dārü`l-emāne gelir bu tercemānı **(8)** oḳur bism-i şāh

Kerem pāyıñ küşād etmiş Ḫuda her dü-serā gördüm
Muḥammed Muṣṭaf ā nice dest-gīr her gedā gördüm
Gelip ʿayne`l-yaḳīn şāh-ı velāyet-pīşvā gördüm
Özümü cümle merdān ile fī taḥte`l-livā gördüm

dedikde ṭālibi maḳāmına iḳʿād **(11)** şu pend-i ḥikmet-pesendi icraʿ eder ey ṭālib-i Ḥaḳ seni senden alıp Ḥaḳḳā teslīm **(12)** eyledim aç gözünü uyar cānını miʿrācıñ ḳutlu olsun deyip evlād-ı maʿneviyesine **(13)** niyaz eder andan bā-emr mürşid meydān ṭaşında olan bāl şerbeti ṭasını **(14)** alıp dār-ı Manṣūra gelip bu tercemānı oḳur Ḥaḳ Ḥū

Gel ey sāḳī-i vaḥdet ṣūn piyale
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūra
Ḥayat irsün elinden ehl-i ḥāle
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūra

Dudāğın şerbetinden ḳana ḳana
İçip ʿāşıklaın vaṣlına ḳana

Yürekler nice bir firḳatle yana
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūra

İçenler bir ḳadeh cām-ı ʿ Alīden
Dem ururlar ezel-i *ḳālū belīden*
Bize erkāndır işbu mey velīden
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūra

Deminden ehl-i diller mest-i med-hūş
İçin derya-yı heft-āsā eydür cūş
Ezelden eylediñ ol bāde`i nūş
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūran

/ 7b / Götürsün ehl-i dilleriñ ḥicābıñ
ʿ İbādet itsün gönüller māh-tābıñ
Getir meydāna ol kevs̱er şerābıñ
Saḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūra

Ḳulun ṣāḳī oldu ʿ ışḳınla Mecnūñ
Sebīl eyler gözünden eşk-i pür-ḫūn
Yine devr eylesin ol cām-ı gül-gūn
Seḳāhüm Rabbehüm mā`en ṭahūran

(6) İşbu sāḳī-i nāme baʿ de`l-idāme gör ṭası ḥużūr-ı mürşide getirip bu tercemānı oḳur

Ḥaḳ ḥū et āb-ı revān sel sebīlest
Bir teşne lebāndır Ḥaḳ sebīlest

(8) deyip bu tercemānı oḳur bism-i şāh

Cān ü başdan geçmiştir biz Rūm erenler ʿ ışḳına
Cān gözüyle dem-be-dem Ḥaḳḳı görenler ‘ışḳına
Kerbelā-yı deşt-i ġamda cān verenler ‘ışḳına

Şol elinde leb-i teşne ḳılanlar ʿışḳına

seḳāhüm seḳāhüm seḳāhüm (10) ya Ḥüseyin bal şerbeti ṭasını mürşid-i müşārü`n-ileyh e ṣunup üç yudum nūş itdükde

Selāmu`llahʿ Aliyyü`l- Ḥüseyin
Laʿnetu`llahʿ Alī ḳātil-i Ḥüseyin

deyip bu minvāl üzre (12) cümle-i cānlar sāḳī ṣunarken saḳāhüm ya Ḥüseyin nidāsıyla ṣunar erenler üçer yudum nūş (13) ederek ḫitāmında rehber-i ḥizmet-pervir dāra gelip bu tercemānı oḳur Ḥaḳ Ḥū

Teşneyim āb-ı ṭahūrdan naṣīb et ya Ḫudā sāḳī
Ezübdür āb-ı engūr-ı Muḥammed Muṣṭafa sāḳī
Olupdur sāḳī-i kevs̱er Aliyyü`l-Murtaẓā sāḳī
Gözüm yaşın sebīl etdim Ḥüseyin -i Kerbelā sāḳī

(16) saḳāhüm ya Ḥüseyin deyip diz üzre üç yudum nūş edip baʿde`l-ḳıyam bu tercemānı (17) oḳur bism-i şāh merdān ḫizmetlerimiz ḳabūl ḳurbānlarımız maḳbūl mırādlarımız ḥāṣılı (18) namazlarımız niyazlarımız dergāh-ı ʿizzete vāṣıl olmaḳ için etmiş olduġumız ḫidmetiñ muḳābilinde (19) erenlerimden ḫayr-ı himmet ve külliyetin Muḥāmmed ṭaleb eylerim şeyen Allah Allah eyva`llah dedikde mürşid bu gülbengi (20) çeker meydānlarımız küşād olsun göñüllerimiz ābād olsun maḥabbetlerimiz mezdād olsun
/ 8a / dostlarımız dil-şād olsun düşmenlerimiz berbād olsun Ḥażret-i pīr efendimiziñ demi (2) yürüsün Balım Sulṭān ve Seyyid ʿAlī Sulṭān ve Abdal Mūsā Sulṭān ve cemiʿ ḫalīfe-i (3) Ḥażret-i pīr-i ḳudemā-yı Bektaşīyan-ı zī-şānıñ ḫayr-i himmetleri üzerimize sāybān (4) olsun üçler yediler ḳırḳlar Ḥızr ġā`ib erenler gözcülerimiz bakıcılarımız olsun (5) bu vaḳtiñ ḫayrı gelsün gerçek Ḥū dedikde rehber-i ḫidmet-perver mürşidde niyaz (6) postuna oturur icrā-yı aḥkām-ı āyīn-i cem ḫitām bulur temmet mülkü`l-kitāb müteʿāl hu (7) işbu **rumūz-ı āyīn-i cem ve künūz-ı keşfü`l-ḥikem** risāle-i aḥsen maḳālem Ḥażret-i pīr efendimize (8) erkān-ı ʿaliyyesini bu üslūb-ı belāġata merġūb üzre kemāhī Ḥaḳḳahā mine`l-bāb ile`l-mihrāb (9) ʿalā ḳaderü`istiṭaʿa şerh ve beyan ḳılıp *Va`llahū*

yeḳūlü`l-Ḥaḳḳa vehüve yehdi`s-sebīl (10) *ve fiḳdan* esbab-ı mücibeye mebnī terkibe götürüp taḥrīr eylediğim ʻinde`l-ʿurefā istifā (11) buyurulduğu taḳdīrde ser-çeşme-i ṭarīḳatimiz bir zamāndan beri bir nā-ehl ellerine geçip (12) şerīʿatin şınıñdan ṭarīḳātiñ ṭısından maʿrifetin miminden ḥaḳīḳatin ḥasından ẖaberi (13) olmayan bir ṭaḳım beyan meydāna çıkıp kendi ẕuʿumlarınca bilir bilmez iḥtiraʿatlarda (14) bulunaraḳ ṭālibān-ı sāde dilān-ı bī-çāregānın taẖrīḳ-i ezhānlarını bozup yol budur (15) deyi ṭarīḳat-ı ʿaliyyemizi lisāna getirdikleri derkār ḥalbuki erkān-ı ʿaliyyemiz ber-mürāyed-i aẖẕ (16) ḳabūl etmeyecegi emr ü āşikārdır

Nażar-ı Cemālī Baba seçer ḳallāşı
Cevherle ḳarışmış meger çay ṭaşı
Taḳlīd ḳabūl etmez aṣla Bektaşī
Kem ayarı ṭanır çeşm-i ʿurefā

mantūḳınca işbu risālem (18) dilānıñ destlerine teṣādüf düşdükce şöhret-yab olmak ve ṣāḥib-i risāle Tekfur Ṭağlı Çāker-i Āl-i ʿAbā (19) Ḥasan Cemālī Baba deyi duʿā-yı ẖayr ile yad ve rūḥ-ı pür-fütūhatı dil-şād ḳılalar

Sene biñ üçyüz on Dedim itmām-ı tariḥīñ (H. 1310-M. 1892)
Bi-ḥamadi`llah risālem sālını ʿarż-ı Cemāl etdim

Murādım eṡerdir ṣanma iẓhār-ı kemāl etme

Ḥū Dost Allah Eyva`llah
Fefhem ey cān-ı men

/ 8b / **Nefes-i Cemālī Baba**
Hece: 11 (Karışık)
Ẕāhid bizim ṭarīḳatimiz ṣorarsan
Nāzenīñiz nāzenīniñ nāzenin
Ẓāhir bāṭın ḥaḳīḳatiñ ararsan
Nāzenīñiz nāzenīniñ nāzenin

Şerīʿat ʿilmini tefhīm eyledik
Ṭarīḳat şartını taʿlīm eyledik
Maʿrifet-i İlāhī taḳsīm eyledik
Nāzenīñiz nāzenīniñ nāzenin

Çok şükür biz olduḳ gürūh-ı nācī
Fehm itdük külli sırr-ı miʿracı
Kaʿbe-i ʿışḳda olmuşuz ḥācı
Nāzenīñiz nāzenīniñ nāzenin

Lā-mekān mülkünde cevelān eyleriz
ʿĀlem-i lā-hūti seyrān eyleriz
Her kelāmı ʿārifāna söyleriz
Nāzenīñiz nāzenīniñ nāzenin

Sāḳī-i meh-likā elde piyale
Şunduḳça neş`eler gelir kemāle
Maḥabbet ederüz Cemāl-i cemāle
Nāzenīñiz nāzenīniñ nāzenin

NUTḲ-I CEMĀLĪ BABA

/ 2b / **NUTḲ-I CEMĀLĪ BABA**

1

Münacāt-ı be-Dergāh-ı Ḳadīü`l-Ḥācāt

TERCİ`İ-BEND

Mefāīlün / Mefāīlün / Mefāīlün / Mefāīlün

1

İlahī vaṣfını mümkün müdür ẖāmem ede taḳrīr
Nice evṣāf-ı ṣāf itsem ḥaḳīḳatde ola taḳṣīr
Müfessirler ne deñli ḳılsa vahdāniyyetiñ tefsīr
Ne mümkün ʿaḳl ü naḳl-ile uluhiyyet ola taʿbīr
Rasad-bīn olsa yüzümü müneccim edemez taʿbīr
Ḳamu ẖulḳ-ı cihān ger kātib olsa edemez taḥrīr
Beşer ʿaḳlı şaşar evṣāfını eyler iken naẓīr
Kemāl-ı ṣanʿat eyler delālet hüsnünü taṣvīr
Sen ol nūr-ı mücerretsin seni ʿaḳl edemez tedbīr
Dedi bunu rumūz-ı *men ʿaref* sırrın bilen bir pīr
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir
Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir

2

Ẓuhūruñla ẓuhūr etdi şehā bu ʿālem-i kes̱ret
Bu kes̱ret ʿayn-ı vaḥdetdir *ulu`l-ebṣār* alır ʿibret
Ḳamu żıll-i ẖayāldir ḳara gözlüm perde-i ḥikmet
Kemāl-ı kudret-i Ḥaḳdır görünen ṣūret ü sīret
Baṣīretle naẓār ḳıl ey gözüm nuru bu ne ḳudret
Tā kim var ẓāḥir ü bāṭın Ḳamu vaḥdet-durur vaḥdet
Bu varlıḳ cümle Ḥaḳḳın varlıġıdır eyleme şirket
İkilikten mīrān saña yetmez mi bu ḥüccet
Görünen fi`l-merā yā vech-i Ḥaḳḳ-ı sırr-ı ulūhiyet
Bu mevcūdāṭ-ı meşhūdāt-ile ẖayretde her ḥālet
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir
Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir

3

/ 3a / Bu sırr-ı vaḥdeti fikr-i ḫayāl edem dedim yā Rab
Rumūz-ı *men ʿaref*den ḥasbiḥāl edem dedim yā Rab
Vücūdum ḳatresin deryā mis̱āl edem dedim yā Rab
Ḥaḳāyıḳdan biraz basṭ-ı maḳāl edem dedim yā Rab
Seni sende bulup ʿıyd-i visāl edem dedim yā Rab
Edip terk benliġim ḳālim ḥāl edem dedim yā Rab
Beni koyup seni kendime māl edem dedim yā Rab
Ḳapında ḳul olup kesb-i kemāl edem dedim yā Rab
Celāliñ muḳteżāsınca Cemāl edem dedim yā Rab
Seniñ māhiyetiñ senden sü`āl edem dedim yā Rab
Bilen demez diyeñ bilmez ḥaḳīḳat ya bilen kimdir
Yine sensin seni ancaḳ bilen ya Rabbī birsin bir

2

Der Nāʿt-ı Ḥażret-i Risālet-penāh

MUSĀMMAT GAZEL

Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

(1) Maẓhar-ı sırr-ı Ḫudā Faḫr-i rüsul Enbiyā
Pīş-rev-i evliyā ṣall-i ve sellem ʿaleyh

Şāh-ı risālet-penāh hādī-i rāh-ı İlāh
Vech-i münīr-i ḳıble-gāh ṣall-i ve sellem ʿaleyh

Şafiʿ-i ruz-ı cezā padişāh-ı dū-serā
Ṣāhib-i ḥamd-ı livā ṣall-i ve sellem aleyh

Cāmiʿ-i İslām-ı dīn lāmiʿ-i şerʿ-i mübīn
Şafiʿ-i li`l-müẕnibīn sall-i ve sellem ʿaleyh

(5) ʿİlm-i şerīʿat tamām buldu anıñla niẓām
Vācibe-i iḫtirām ṣall-i ve sellem ʿaleyh

Evvelidir Ādemi āḫiridir ḫātemi

Burasıdır müphemi ṣall-i ve sellem ʿaleyh

İki cihān içre şāh mihr-i münīr şems-i māh
Melce`-i püşt ü penāh ṣall-i ve sellem ʿaleyh

Meşveret-i çār-yār himmet-i ālī-tebār
Ṣāḥib-i ṣıddīḳ-i ġār ṣall-i ve sellem ʿaleyh

Mesned-i ferhunde-ḥāl zāt-i sütūde-hiṣāl
Fāruḳ-ı ṣahib-helāl ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(10) Kātib-i Kur`an odur ḥāfıẓ-ı furḳān odur
İs̱mle müs̱emmā odur ṣall-i ve sellem ʿaleyh

Sūre-i Ḥaḳḳ-ı *hel etā* vaṣfı-durur *lā-fetā*
Fażl-ı Ḥudā Murtażā ṣall-i ve sellem ʿaleyh

Mis̱li yok ʿālī-cenāb ʿāleme olur me`āb
Ḳıl ṣalavāt bī-ḥesāb ṣall-i ve sellem ʿaleyh

(13) Cemālī kemter-i kemīn oldu seniñ sā`ilin
Evrād budur hemīn sall-i ve sellem ʿaleyh

3

/ 3b / Der-Naʿt-ı Velāyet-penāḥ

Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

(1) Dergahıñdır Kaʿbetü`l-ʿārif ḥaḳīḳatde şehā
İktisāb eyler saʿādet yüz sürenler bī-riyā

Āşıḳa ẖākdır devlet me`ābın şüphesiz
Küḥl-i *mā-zāġa`l-baṣar*dan oldu ʿayn-ı tūtiyā

Āstān-ı dergehiñ oldu nuṭḳ-ı ḳudsiyān
Ḥażret-i Cibrīl olupdur perdedārıñ dā`imā

Ẕāt-ı pākine ṣıdk oldu şehā beytü`l-ḥarem
Dürr-i deryā-yı velāyetsin saña olmaz şehā

(5) Merd-i meydān-ı celādet ṣāḥib-i Düldül-süvār
Hiç görülmüş mü ʿacep bu temcīd-i ehl-i ġazā

Şāh-ı merdān-ı şīr-i yezel var mı ems̱āli anıñ
İşte eslāf-ı tevāriḫ işte emcād-ı ʿulā

Ṣanma kim çeşm-i felek bir daḫı mis̱liñ görecek
Böyle ṣāḥib-i züllfiḳār-ı düldül-süvār-ı lā-fetā

Ḫāk-ṣār olanlara dā`imā olursun dest-gīr
Ol sebepden maḫlaṣı olmuş bu Turāb şāhım saña

Luṭf u bī-pāyānıñ etmiştir iḥāṭā cümleyi
Maʿden-i cevd-i seḫā ey kerem-kān-ı ʿaṭā

(10) Ger ʿināyet olmasa senden şehā bir bende kim
ʿĀciz ü nāḳıṣ ḳalır ʿālemde bulāmaz ol hudā

Mihr-i pākin dilde mihmānım olup ey cān ü men
Göñlüm içre ʿışḳ ü şevḳiñdir eden cilve-nümā

Dil-nüvāz-ı çāre-sāzısın Cemālī ʿāşıḳānıñ
(12) Senden özge mülcām yoḳ yā ʿAliyyü`l-Murtażā

4

/ 4a / **Der-Nāʿt-ı Ḥażret-i İmam Ḥasan**

Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

(1) Maẓhar-ı nūr-ı Ḫudādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā
Nūr-ı çeşm-i Muṣṭafādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

Dürr-i deryā-yı velāyet şeb-çerāġ-ı ḫandān
Nūr-ı ʿayn-ı Murtażādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

Ġonce-i bāġ-ı risālet tuḫfe-i ḫayrān ḫayr-ı insān
Bülbül-i güşen-sezā Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

Ṭıynet-i pāk-i ṣadef dür-dane-i baḥr-i Necef
Bī-mis̱l-i girān-bahādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

(5) Seniyye-i s̱ebāt ehl-i cennet buyurdu Resūl
Ġıbṭa-i fermān-revādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

Āftāb-ı ʿālem-ārā şem-i bezm-i kā`ināt
Gün yüzü bedrü`r-recādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`l-rıżā

Mesned-ārā-yı ḫilāfet vāris̱-i ʿAli Resūl
Nāṭıḳ-ı ḥikmet-edādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

Ẕīver-i muṣābiḥ olup şerʿ-i şerīfe ʿadl`ullah
Bil imāmü`l-muḳtedādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

Dü cihānda ʿāşıḳ u ṣādıḳlarıñ mihr-i dili
Evc-i ḥüsn-i meh-liḳādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

(10) Ḫāndān-ı Ehl-i beytiñ server-i şehzāde-gān
Gevher-i āl-i ʿabādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

Bāb-ı iḥsānıña geldim ey kerem-kān-ı seḫā
Bende kim luṭfuñ ʿaṭadır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

(12) Ḫāme-i ṭaʿbım Cemāl yüz sürdü ḫāk-pāyına
Hep niyāzü`n-necādır Şāh Ḥasan ḫulḳu`-r-rıżā

5

/ 4b / **Der-Nāʿt-ı Ḥażret-i İmam Hüseyin Şāh-ı Şehīdān**

Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

Fażl-ı Yezdān-ı Ḫudādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā
Nūr-ı ʿayn-ı Muṣṭafādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

Dürr-i deryā-yı lü`lü`-i şehvār olup
Nūr-ı çeşm-i Murṭażādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

Ol ciger-küşe-i Ẕehrā şeb-çerāġ-ı ḫandān
Feyż-i elṭāf-ı Hudādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

Kāşif-i esrār-i ḥikmet vāḳıf-ı sırr- ḫafī
Ṣāḥib-i müşgil-güşādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

On iki ṭarīḳin pīr ü pīşvāsıdır
Piṣvā-yı evliyādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

On sekiz biñ ʿāleme şems-i ḥadādır şüphesz
Ehl-i ʿışḳa reh-nümādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

Şerbet-i şehādeti nūş etmegi ḳıldı ḳabūl
Tā ezel-i ʿahde vefādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

Ḫāk-i pākinden muṭahhar oldu iḳlīm-i ʿIrāḳ
Çün şehīd-i Kerbelādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

Mührünü ḳalbinde pinhān çekmez elem
Şāfīʿ-i rūz –ı cezādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

Men aḥabbehu feḳad aḥabbenī dedi Resūl
ʿĀleme ġayṣü`l-verā Şāh Ḥüseyin Kerbelā

Kilk-i ʿaczimle s̱enā-ẖānıñ olup leyl ü nehār
Uġruna cānım fedādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

(12) Bāb-ı lüṭfuñdan cüdā ḳılma Cemālī ʿāşıḳan
Eşiginde bir gedādır Şāh Ḥüseyin Kerbelā

6

/ 5a / **Der-Nāʿt-ı Ḥażret-i İmam Zeynel ʿAbidīn**
Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

(1) Bār-ġar-ı Ḥażret-i şāh-ı şehidān-ı güzīn
Gevher-i ʿālī-sezadır şehzāde Zeynel ʿAbidīn

Pīşvā-yı ehl-i vaḥdet nūr-ı çeşm-i ʿāşıḳan
Feyż-baẖşā-yı ḥaḳīḳat-ı reh-nümā-yı salikīn

Āftāb-ı ʿālem-ārā meşʿal-i mihr-i cihān
Şeb-çeraġ-ı ẖandān Zeynel ʿĀbidü`s-sacidīn

Bülbül-i bāġ-ı risālet menbāʿ-ı küṭf u kerem
Hādī-i rāh-ı ṭariḳat mefẖar-i ehli`l-yaḳīn

(5) Gülistān-ı ġonçe-i bāġ-ı velāyetdir bu kim
Meyve-i naẖl-ı vefā kemālet-seẖā bir nāzenīn

Pertev-i nūr-ı hidāyet şem-i bezm-i kā`ināt
Rah-ı ʿışḳ içre muḥakkaḳ ʿāşıḳa ḥablü`l-metīn

H̱āẕin-i künc-i ḥaḳīḳat vāris̱-i ʿilm ü ledün
Ehl-i ʿışḳıñ muḳtedāsı şarʿ-ı şerʿ-i mübīn

Vāḳıf-ı esrār-ı ḥikmet kāşif-i ümmü`l-kitāp
H̱āce-i dānā-yı ʿışḳ-ı mümtāz-ı ʿilm ü fażl-ı dīn

Maẓhar-ı sırr-ı hüvviyet ṣāḥib-i faṣlu`l-ḥiṭāb
Naṭıḳ-ı ṣıdḳ-ı ṣavāb-ı uludur İmamü`l-muttekīn

(10) Çün belā nāveklerine sīnesin ḳıldı .hedef
Çoḳ cefālar eyledi şehzādeye aʿdā-yı dīn

Ṭaʿn-ı düşmen-i bir yaña atada hicrān bir yaña
Ṣabr-ı miftāḥu`l-farac oldu şehā ḳalbü`l-ẖazīn

(12) Ey kerem-kān-ı mürüvvet maʿden-i luṭf-ı seẖā
Feyż-i elṭāfıñla ḳıl ʿāşıḳ Cemālī kām-bīñ

7

/ 5b / **Der-Nāʿt-ı Ḥażret-i İmam Muḥammedü`l-Bāḳır**
Fe`ilâtün / Fe`ilâtün / Fe`ilâtün / Fe`ilün

(1) Oldu ferzend İmam-ı Şāh Muḥammedü`l-Bāḳır
ʿUrefā zümresi etmişdi anıñla fāẖir

Māʿden- fażl ü kerem ṣāḥib-i ʿilm ü ʿirfān
Menbā-ı feyż-i ʿaṭā harīr ʿilmde māhir

Vāriṡ-i ʿilm-i ledün vāḳıf esrār-ı Ḫudā
Keşf olup sırr-ı velāyet ile bātın ẓāhir

Neseb-i pāk-ı kerīm-i eṡīm-i ʿālī himmet
Görmüş çeşm-i felek böyle bir ʿırḳ-ı ṭāhir

(5) Muḳtedā-yı ʿurefā ṣāḥib-i erbāb-ı kemāl
Ṣādıḳu`l-vaʿd kerem-pīşe-i evvel evvel ü āẖir

Şāriʿ-i şerʿ-i mübīn melce`-i ehl-i ʿulamā
Muḳtī-i ẖāce-i dānā her cüdāye vefā

Gevher-i kān-ı vefā mihr-i münevver
Böyle bir lü`lü`-i şehvār bulunur mu nādir

Ḥaḳla bāṭılı temyīz için ʿālemde şehā
Çeşm-i imʿān-ı baṣīretle olurdu nāẓır

Dem-be-dem cevr ü sitemdesin ʿadūden görecek
Ḥaḳḳa tefvīż-i umūr ile olurdu ṣābır

(10) Çünkü maʿṣūm-ı imām-ı bi`l-Ḥaḳ olup ʿālemde
Olmadı sehv-i ḫaṭā ẕerrece andan ṣābır

Maẓhar-nūr-ı Ḫudā vāḳıf-ı sırr-ı ḥikmat
Āşinā-yı ezelī kāşif-i ġā`ib-i Ḥızr

(11) Dil çereġıñ uyarıp şemʿ-i Cemāl-ile hemān
Nesl-i On iki imam gün gibi ẓāhir-i bāhir

8

/ 6a / Der-Nāʿt-ı Ḥażret-i İmam Cāʿferü`ṣ-Ṣādıḳ

Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

(1) Rāh-ı ʿışḳ içre muḥaḳḳaḳ muḳtedā-yı ehl-i ḥāl
Ḥażret-i Caʿferü`s-Ṣādıḳ maʿden-i faẓl u kerem

Vāriṡ-i ʿilm ü ledün hem kāşif-i ümmü`l-kitāp
Reh-nümā-yi sālikīn maḳṣūd-ı erbāb-ı faẓl

Maẓhar-ı sırr-ı velāyet dürr-i deryā-yı Necef
Meẕhep-i İmam-ı bi`l-Ḥaḳḳ-ı ḥüccetü`l-ḳātıʿ maḳāl

Hādī-i rāh-ı şeriʿat melce`-i ehl-i ṭarīḳ
Pīşvā-yı ehl-i ʿışḳ *lā-raybe* Mahmūd elḥāṣıl

(5) Vāḳıf-ı esrār-ı ḥikmet-i nüktedān-ı ẕūfünūn
Menbaʿ-ı bāhr-ı ḥaḳīḳāt yoḳ ʿadl-i bī-mis̱āl

Mesned-ārā-yı ḫilāfet nātıḳ u ṣıdḳ u ṣavāb
Ṣāḥib-i ʿilm ü feṣāḥat āşinā-yı her mā`il

Feyż-baḫşā-yı keremdir ṣāḥib-i ʿadl ü ʿadīl
Ṭālib-i ʿirfānne her dem sözleri āb ü ẕülāl

Cāʿfer nesliñ olanlar buldular maʿnen necāt
Şād olup ʿālemde anlar oldular ferḥende ḳāl

Şol ḳadar keşf-i velāyet ṣāḥibidir kim verir
Ṭālibiñ mā-fi`ż-żamīrinden ḫaber ḳable`s-sü`āl

(10) Muḳtī-i dānā-yi ʿışḳ olduġu la-şek ey göñül
Ehl-i ʿışḳ fetvā-yı ʿışḳı andan aldı sende al

Efṣāḥü`l-ḳavl isterseñ muḳtī-i dānāya gel
Ġayra nisbet olmaz anda ey ʿazīzim ḳīl ü ḳāl

(12) Çün bu naʿt ayler s̱enā-ḫānım görenler dedi kim
Caʿferü`ṣ-Ṣādıḳ yolunda Ḥayderī olmuş Cemāl

9

/ 6b / **Der-Nāʿt-ı Ḥażret-i İmam Musā Kāẓım**
Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün
(1) Māẓhar-ı sırr-i hüvviyet nāṭıḳ-ı dürr-i naẓım
Ḥażret-i imam Musā Kāẓım *inehū fażlün ʿaẓīm*

Aşinānıñ ẖākine yüz süren oldu kām-yāb
Feyż-baẖşā-yı ḥaḳīḳat-i ʿāşıḳ luṭf (u) kerem

Mesned-ārā-yı ẖilāfet şeb-çerāġ-ı ẖandān
Ḥüccetü`l-burhān ile ra`yinde olmuşdur ḥakīm

Ṣāḥib-i rifʿat ʿuluvvü`l-himmet-i ʿālī-münzilet
Tekye-gāhı ʿārifānā oldu cennātü`n-nā`īm

(5) Dürr-i deryā-yı velāyet şemʿ ü bezm-i ʿāşıḳān
Vāriṡ-i ʿilm-i ledün çün küllü ẕī-ʿilmün ʿilīm

Faḳr ü faẖr-ile olupdur aġniyā-yı şākirīn
Ḥalḳını ẖulḳ-ı ḥüsn vecḥü`l-ḥüsn ḳalb-i selīm

Şārʿ-i şerʿ-i mübīn oldular imāmu`l-mutteḳīn
Pīşvā-yı ehl-i dīn hazā ṣıratu`l-mustaḳīm

İktisāb eyler saʿādet dergāhına yüz süren
Ḳalbi bir kez dese bismi`llahi`rraḥmāni`rraḥīm

Maʿden-i cevd-i seẖā luṭf-ı eṡīm ʿāleyhim
Gevher-i kān-ı kerem ʿālī-nijād nuṭḳ-ı ḥalīm

(10) Kāşif-i esrār-ı ḥikmet nüktedān-ı ẕūfünūn
Ḥikmet-āmīzāne manṭūku`l-ḥüsn Musā kelīm

Daʿva-i İslām edenler tesmīm etdiler anı
Ḥaẕret-iimamḳıldı çün cefā ḳavm-i laʿīn

(12) Bāb-ı lüṭfundan Cemālī ʿāşıḳan eyler niyāz
Dil çereġın nūr-ı feyżinden żiyālandır hemān

10

/ 7a / **Der-naᶜt-ı Ḥażret-i İmam ᶜAli Mūsā`r-Rıżā**

Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

(1) Dürr-i deryā-yı velāyet nūr-ı zāt- kibriyā
Hel innī sırrına maẓhardır ᶜAli Musā Rıżā

Hādī-i rāh-ı şerīᶜat vāriṣ-i peyġamberī
Rāh-ı ᶜışḳ içre muḥaḳḳaḳ ehl-i ᶜışḳa reh-nümā

Pertev-i nūr-ı hidāyet şemᶜ-i bezm-i kā`ināt
Āftāb-ıᶜālem-ārā māh-tāb-ı pür-żiyā

Kāşif-i esrār-ı ḥikmet vāḳıf-ı ᶜilm-i ledün
Maᶜden-i fażl u kerem ᶜāleyhim kān-ı ᶜaṭā

(5) *Men ᶜaref* dersini taᶜlīm eyleyeñ ᶜāriflere
Ḫāce-i dānā-yı ᶜışḳ odur ḥaḳīḳatde gümā

Meşhed-i şāh-ı Ḥorasānı gören ḥayrān olup
Ṭoġrusu heşt behiştin ḳaṣrıdır dise sezā

Lā-fetā sırrına maẓhar olduġu bī-iştibāh
Çünkü ecdādı olup şāh-ı şehīd-i Kerbelā

Ṣāḥib-i ḥablü`l-metīn mümtāz-ı ᶜilm ü fażl ü dīn
Menbāᶜ- feyż-i velāyet menşe-i müşgil-güşā

Dergāhınıñ eşigine yüz sürenler ṣıdḳ-ıla
Şübhesiz maᶜḳṣūduna nā`il olur bil ey dil

(10) Ḫāk-i pāki küḫl-i çeşm-i ᶜāşıḳāna olsa yol
Dīde-i bīne ve nā-bīneye olmuş tütiyā

Meşhed-i ʿālīsi altun ile maʿmūl yine baḳ
Heft hezār ü heft sad hefted u heşt ü ṭıla

(12) Nūr-ı vechiñden Cemālī ʿāşıḳān feyż isteyip
Dil çeraġın żiyālandır o nūruñla şehā

11

/ 7b / **Der-nāʿt-ı İmamḤażret-i Muḥammedü`t-Taḳī**
Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

(1) Maẓhar-ı sırr-ı hüvviyet maʿden-i fażl u kerem
Ḥażret-i İmam Muḥammedü`t-Tāḳī ʿālī-himem

Menbaʿ-ı feyż ü kerāmet kāşif-i sırr-ı ḫafā
Pertev-i nūr-ı hidāyet şuʿle-efzā-yı ism

Hādī-yi rāh-ı şerīʿat vāriṡ-i ʿilm-i ledün
Ẓāhir ü bāṭında şāh tāc-ı ser dīhim ü vehm

Şāriʿ-ı şerʿ-i mübīn yaʿnī imāmü`l- mü`minīn
Muḳtedā-yı mutteḳīn müşgil-güşā-i ṣāḥib-i ʿilm

(5) Maʿden-i cevd-i seḫā luṭf-ı eṡīm-kān-ı ʿaṭā
Bāb-ı iḥsānıñda Ḫatem bende hem Cemşīd ü Cem

Mesned-ārā-yı ḫilafet taḥt-ı ʿālī-baḫt kim
Dīdeye dārā-yı ʿiḳlīm-i ʿırḳ ṣāḥib-i ḫışm

Ṣāḥib-i seyf-i celādet ʿazm-ı meydān edecek
Rezm-gāh-ı ḫaṣmına dil-teniñ eder Ḥeyder-i eṡīm

Ṣāḥib-i *ḫulḳin ʿaẓīm* mālik-i sırr-i ḳadīm
ʿĀlem-i ʿilmü`l-ʿalīm oldur şehā şeyḫu`l-ḫarem

Vāḳıf-ı esrār-ı ḥikmet ẕūfunūn-i ʿaḳl ü küll
Kāşif-i remz-i Ḫudādır maʿnevī sırr-ı ḥāḳim

(10) Niyyet-i ḫālişle ziyāret edenler dergāhıñ
Feyż alırlar eşigine yüz sürenler ṣubḥ u dem

Tekye-gāhını gören devvār dediler şüphesiz
Hāẕihī cennetü ʿadn ya gülşen-i bāġ-ı İrem

(12) Dil çerġıñ pür-żiyā ḳıl bu Cemālī ʿāşıḳāñ
Nūr-ı feyżiñ şuʿle-i mihr-i cihāndır lā-cerem

12

/ 8a / Der-Nāʿt-ı Ḥażret-i İmam ʿAliyyü`n-Nāḳī
Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

(1) Maẓhar-ı sırr-ı hüvviyet rüşd ü reşād
Ḥażret-i İmam ʿAliyyü`n-Naḳī esḫā-yı cevād

Fażl u Yezdān-ı Ḫudā ʿāleyhim luṭf-ı ets̱īm
Görmüş çeşm-i felekʿaṣrında bir sulṭān-ı nihād

Vaḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳat vāris̱ –i ʿilm-i ledün
Kāşif i esrār-ı ḥikmet feyż-baḫşā-yı fu`ād

Şārʿ-ı şerʿ-i mübīndir hem imāmu`l-mutteḳīn
Ṭalib-i ʿirfan-ı Ḥaḳ ol şāha eyler inḳiyād

(5) Hādī-i rāh-ı şerīʿat muḳtedā-yı ehl-i ḥāl
Rāh-ı ʿışḳ içre olan sālikān eylerdi şād

Şem-i cemʿ-i ḫandan ehl-i beyt-i āl-iʿaba
ʿIrḳ-ı ṭāhir gevher-i ʿālī-nijād pāk-i iʿtikād

Ehl-i ḥal muḳtedāya maḥabbet-i bürhān eyler
ʿĀşıḳān anlarda özge kime etsin iʿtimād

Ṣāḥib-i keşf-i kirāmın melce-i ehl-i ṭarīḳ
Dīn yolunda nice esrār-nāmeler var ictihād

Mesned-ārā-yı ḫilāfet vāris̱-i peyġamberī
Ḥākim-i ʿādil ki ḥikmetinde ediyor ʿadl ü dād

(10) Öyle sulṭān daḫı tesmīm idü ḳavm-i laʿīn
Daʿva-i İslām edenler cümlesi ehl-i fesād

Menbaʿ-ı ṣāḥib-i velāyet menşe`-i feyż-i ʿaṭā
Maḫzen-i kenzü`l-ḥaḳāyıḳ-ı ʿāşıḳān alır murād

(12) Bāb-ı luṭfundan Cemālī ʿāşıḳān eyler niyāz
Himmet-i merdānıñ olsun dest-gīr yevmü`t-tenād

13

/ 8b / **Der-Naʿt-ı Ḥażret-i İmam Ḥasanü`l-ʿAskerī**

Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

(1) Maẓhar-ı nūr-ı hidāyet rāh-ı ʿışḳıñ rehberi
Muḳtedā bih Ḥażret-i İmam Ḥasan ʿAskerī

Hādā-i rā-ı şeriʿat vāris̱-i ʿilm-i ledün
Ḫāce-i dānā-yı ʿışḳ-ı ehl-i ṭarīḳiñ rehberi

Mesned-ārā-yı ḫilāfet gevher-i ʿālī-nijād
Ġonce-i bāġ-ı risālet tuḫfe-i peyġamberi

Pertev-i nūr-ı velāyet şemʿ-i bezm-i kā`ināt
Dürr-i deryā-yı Necefdir nesl-i pāk-i Ḥayderi

(5) Ṣāḥib-i seyf-i celādet merd-i meydān-ı şecaʿ
Tekye olur görünce düşmen-i meydān beri

Menşe`-i keşf ü kerāmet menbaʿ-ı feyż ü kerem
Meyve-i naẖl-i vefādır āb-ı nīsān gevheri

Kāşif-i esrār-ı ḥikmet vāḳıf-ı sırr-ı Ḫudā
Ṣāḥib-i müşgil-güşa ʿışḳ ehlinin tāc u seri

Āftāb-ı ʿālem-ārā şeb-çeraġ-ı ẖandān
Meşʿal-i mihr-i cihān pertev-i fezā-yı enverī

Feyż-baẖşā-yı velāyet maʿden-i mihr-i vefā
Görmüş çeşm-i felek böyle ʿadalet-perverī

(10) Rezm-gāh içre o arslan ṣavlet etdikce nigāh
Dehşetinden ẖavf eder kim görse o şīr ü terī

Böyle şimşīr-i celādet böyle bir ṣāḥib-i celāl
Merd-i meydān pür-hüner-mendān-ı şecāʿat kesterī

(12) Kilk-i ʿaczimle s̱enā-ẖānıñ olup Cemālī Baba
Bāb-ı luṭfundan cüdā ḳılma şehā bu kemteri

14

/ 9a / **Der-Naʿt-ı Ḥażret-i İmam Muḥammedü`l-Mehdī**
Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

(1) Mażhar-ı esrār-ı ḥikmet nūr-ı çeşm-i ʿāşıḳān
Ḥażret-i İmam Muḥammed Mehdī-i ṣāhib-zaman

Dürr-i deryā-yı velāyet gevheridir ol imām
Pertev-i nūr-ı hidāyet şeb-çerāg-ı ẖandān

Mesned-ārā-yı ḫilāfet vāriṡ-i peyġamberi
Vāḳıf-ı sırr-ı Ḫudā kenz-i ḫafā gevher-feşān

Hādī-i rāh-ı şeriᶜat pertev-i nūr-ı aḫż
Āftāb-ı ᶜālem-ārā meşᶜal-i mihr ü cihān

(5) Kāşif-i sırr-ı hüviyet muḳtī-i dānā-yı ᶜışḳ
Ḥüccetü`l-burhān ḳatᶜ-ı pīşvā-yı ᶜālem

ᶜIşḳ yolunda muḳtedāya ehl-i ᶜıṡḳa şüphesiz
Gevher-kān-ı velāyet feyż-baḫşā her zaman

On ikiimambu zāt ile olup ḫitām-pezīr
Cümlesi bir sırr-ı pür-nūr oldu vaḥdette tamām

Evvelühüm ᶜAlī āḫir Meḥdī buyurdu Resūl
Seyyidü`l-kevneyn oldu bunlarıñ cedd-i ᶜāyān

On iki imāma ittibaᶜ edenler şüphesiz
Ḳıble-i muḳtī buldu ḳalmadı şekk ü gümān

(10) Ṭālib-i ᶜirfāna her-dem Kaᶜbe-i maḳṣūd olup
Ḫāk i pāyine yüzüñ sür kim olasın kām-rān

Melce-i pişt ü penāhımdır iki ᶜālemde Cemāl
Dīnim īmānım olupdur ehl-i beyt-i ḫāndān

(12) Kilk-i ᶜaczimle dāmen-i mihriñ ṭutup tā haşre dek
Medḥ-i on iki imāmı eyledi vird-i ẕebāñ

15

/ 9b / **Der-Nāᶜt-ı On İki İmamEfendilerimiziñ Ḫātimesidir**

Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

(1) Faḫr-i ʿālem raḥmete`l-lil ʿālemīn enbiyālar severi
Enbiyālar serveri sulṭān-ı dīndir şüphesiz

Ḥażret-i şāh- velāyet fażl-ı merdān-ı Ḫudā
Lā-fetā illā ʿAlī şāh-ı kerīmindir şüphesiz

Ḥażret-i Ḫadīce ile Faṭıma ḫayru`n-nās
Perde-i ḥaṣmında ümmü`l-mü`minīndir şüphesiz

Ḥażret-i İmam Ḥasan şāhım Ḥüseyin-i Kerbelā
Ol iki şehzāde-gān dürr-i şemīn şüphesiz

(5) Dīde-i nesl-i imāmān şeb-çerāġ-ı ḫandān
Seyyidü`l-kevneyn Ẕeyne`l- ʿAbidīndir şüphesiz

Ḥażret-i İmam Muḥammed Bāḳır nūr-ı Ḫudā
Vāriṡ-i ʿilm-i ledün dīnü`l-mübīndir şüphesiz

Meẕhep-i pāk İmam Caʿfer Ṣādıḳ olup
Bu ṭarīk-i şerʿ-i şerīf ḥablü`l-mübīndir şüphesiz

Ḥażret-i İmam Kāẓım kān-ı ʿirfān-ı vefā
Ġonce-i baġ-ı velāyet-i nāzenīndir şüphesiz

Ḥorasān şāhı olup ʿAlī Mūsā`r-Rıżā
Göñlümüñ mesned-nişīn-i kām-bīndir şüphesiz

(10) Şāh-ı Taḳī ü ya Nāḳī ehl-i ʿışḳa muḳtedā
Şārʿ-ı şerʿ-i mübīn Ḥaḳḳa`l-yaḳīndir şüphesiz

Şāh-ı Ḥasanü`l-ʿAskerī dīn yolunun serveri
Merd-i meydān-ı şeceʿātda ḥaşīndin şüphsiz

(12) On iki imamlarıñ Cemālī Baba vaṣfıñ edip
Bāb-ı lütfuñdan ümīdvār-ı ẖādimindir şüpesiz

/ 10a / Risāle-i Kelām-ı Mutaṣavvıfiyye

(2) Rūy-ı ẖubān maẓhar-ı rūy-ı Ḫudādır ki rūy-ı dilberden göñlümü ol **(3)** çeker ve rūy-ı yār mir`at-ı Ḥaḳdır andan Cemālu`llah müşāhede olunur **(4)** sāyedir insān yüzü Ḥaḳ yüzüne ẕīrā rūy-ı dilberden görüneñ **(5)** şīve-i naz Ḥaḳ yüzündendir kimi meyl-i ʿuşşāḳdır göñülleri ṣayd için **(6)** ḳara ẕülfünü ẕülfünü aġ eder de beñlerinde daẖı ṭuẓaġa ṭutmaḳ **(7)** için dāneler dökerde ʿuşşāḳı ṣayd eder işte rūy-ı mahbūbda **(8)** işbu ẕīb ü fer pertev-i nūr daẖı ẖālıḳ eder bu ben ḳarası lisānınca istidlāl **(9)** olunur fā-fehm ey ʿazīz-i men işte naẓar-ı diḳḳate alınacaḳ beyt budur

Bu bu nuḳūş-ile bezetdi rūy-ı dost
Ger bedānī nist ġayri heme ost

16

Der-Nuṭḳ-ı Cemālī Baba
Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilâtün / Fâ`ilün

(1) Ḥüsn-i dilber Cennetü`l-Me`vā degilde ya nedir
Ḳad ü bālā ḳāmet-i Ṭūbā degilde ya nedir

Ḳaşlarıñ miḥrabı olmuş ḳıble-gāh-ı ʿāşıḳān
Feyż-i pākıñ Kaʿbe-i ʿUlyā degilde ya nedir

Ẕülf ḳaş kirpiklerdir şol ḳamer miʿrācına
Ḳābe Ḳavseyn sırr-ı ev ednā degilde ya nedir

Ṣümme vechu`llaha irdik vechine ḳıldıḳ sücūd
Bu görüneñ Kıble-i Mevlā degilde nedir

(5) Dilberā ḥüsn-i Cemālīnden tecellī eyleyen
Allah Allah ẕāt-ı bī-hemtā degilde ya nedir

17

/ 10b / Nāʿt-ı Nebevī-i Cemālī Baba Gūyudur

Mefâ`îlün / Mefâ`îlün / Mefâ`îlün / Mefâ`îlün

(1) Göñül yüz sürmek ister ḫāḳ-pāye yā Resūlu`llah
Erişe ḳadri tā fevḳu`l-ʿalāya ya Resūlu`llah

Ġubār-ı pākıñ oldu *küḫl-i māẕāġu`l-baṣar* şāhım
Ne ḥācet ġayr-ı çeşm-i tūtiyāya ya Resūlu`llah

Ḳudūmüñle ẕemīn ü āsmān envāra ġarḳ oldu
Cemāliñ nūr-ı fer bedrü`-dücā ya Resūlu`llah

Muḳaddem ẕāt-ı bārī ile ẕātıñ ḳā`im olmuş iken
Mü`aḫḫar ḫātem olduñ enbiyāya ya Resūlu`llah

(5) Cemālī ʿāşıḳ ufḳunda ney luṭfunla dil-şād et
İman yāyına geldin necāye ya Resūlu`llah

18

Nefes-i Cemālī Baba

Hece: 11 (6+5)

(1) ʿİlmiyle ẕātıyla kevn ü mekānı
İḥāṭa eyleyen Allahımız var
On sekiz biñ ʿālemleriñ sulṭānı
Ḥükm-i fermā olan bir şāhımız var

Şerīʿat ṭarīḳat toġru rāhımız
Ma`rifet ḥaḳīḳat şems-i māhımız
Muḥammed Muṣṭāfā ḳıble-gāhımız
İs̱nā ʿaşere İmamu`llahımız var

İḳmādımız vardır inkārımız yoḳ

Esrārımız vardır eẓhārımız yoḳ
Dil-dārımız vardır aġyārımız yoḳ
Nāzenīñiz özge bir rāhımız var

Hu şüphe-i Ḥaḳ ile naẓār eylemez
Her kelāmıı ʿārifāna söylemez
Yār ile yār olduḳ ġayrı neyleriz
Ḥikmet-şinās-ı dil-i āgāhımız var

(5) Vaḳt eyle mürşidleriñ sözüne
Ẓerresin götürme göñül yüzüne
Görüneñ Ḥaḳ görenler gözüne
Cemālī Baba Cemālu`llahımız var

19

/ 11a / **Cemālī Baba Nuṭḳudur**
MUSAMMAT

(1) Sırr-ı sübḥānım fażl-ı Yezdānım
Cān ü cānānım Allah Eyva`llah

Allah Eyva`llahAllah Eyva`llah
Allah Eyva`llah dā`im Eyva`llah

Muṣṭafā şāhım şems-ile māhım
Ol ḳıble-gāhım Allah Eyva`llah

Şāh-ı velāyet tāc-ı saʿādet
Feyż ü kerāmet Allah Eyva`llah

(5) Ḥasan rıżādır şehr ü şifādır
Mihr-i vefādır Allah Eyva`llah

Şāh Ḥüseyin im kuretu`l-ʿaynım
İman ü dīnim Allah Eyva`llah

Ẕeynel ʿĀbidīn Şehzāde-i güzīn
Vecḥ-i mucibīn Allah Eyva`llah

Muḥammed Bāḳır Gevherü`l-bāḥir
Ḳudretü`l-ḳādir Allah Eyva`llah

(9) Caʿferü`ṣ-Ṣādıḳ Ḳur`an-ı nātık
Baḥru`l-ḥaḳāyıḳ Allah Eyva`llah

Şāh ʿAli Rıżā Sırr-ı *hel etā*
Maʿden-i seẖā Allah Eyva`llah

Taḳvā-yı Tākīdir cevd-i seẖādır
Kān ü feyżdir Allah Eyva`llah

ʿAlī Naḳīdir Rāh-ı ḥāḳidir
Şāh-ı baḳīdir Allah Eyva`llah

Ḥasanu`l-ʿAskerī ṣaf-ı şiken ṣafdır
Eşcāʿ-ı server Allah Eyva`llah

(14) Mehdī Muḥammed ceddidir Aḥmed
Ṣāḥib-i emced Allah Eyva`llah

Çārde maʿṣūm cümleye maʿlūm
Şehīd-i maẓlūm Allah Eyva`llah

Ḥażret-i pīrim rūşen ẓamīrim
Vech-i münīrim Allah Eyva`llah

(17) ʿĀşıḳ Cemālī rūz-ı leyālī
Bu ḥaṣbiḥāli Allah Eyva`llah

ŞİİRLER

1

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Erenler şâhıma verdim lutf etti
Sundu aşk sâgarın iç dedi bana
Aşk ettim doluyu dış yüzüm gitti
Uludur bu makam iç dedi bana

2

Nâfi oldu bu ben derdliye server
Giydirdi başıma bir tâc-ı güher
Siz ne kavimsiniz dirlerse eğer
Dedim ne diyeyim hiç dedi bana

3

Âşıkın ne cânı vardır ne mâli
Lakayıt olmaktır hiçin kemâli
Dedim ki sen nesin Derviş Cemâlî
Anasız babasız piç dedi bana[208]

2

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Gelin ey kardeşler bâtın dilinden
Hû çekelim Hacı Bektaş aşkına
Aşk ile şevk ile cân u gönülden
Dost Balım diyelim Pirdaş aşkına

2

Erkân-ı Pire gel aba giyelim
Kudret lokmasını Şâhdan yiyelim
Bir ağızdan cânlar Hak Hak diyelim

---

[208] Sadettin Nüzhet Ergun, **Bektaşî Kızılbaş-Alevî Şairleri ve Nefesleri**, C. III, İst. 1956, s. 238-239

Hayder'e yetişen kardeş aşkına

3

Cemâlî Hakk'adır niyazlarımız
Âgaza başlasın dibazlarımız
Tâ arşa dayansın âvazlarımız
Hû çekelim Hacı Bektaş aşkına[209]

3

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Bizler aşk ehliyiz başı sevdâya
Salmasak da birdir salsak da birdir
Gavvâs-ı rahmetiz ka'r-ı deryâya
Dalmasak da birdir dalsak da birdir

2

Dervişiz sâkîyiz bezm-i sahbâya
Bir lokma bir hırka eder kifâye
Bizler bu hâl üzre ilâ nihâye
Kalmasak da birdir kalsak da birdir

3

Cemâlî erenler eyledi beyan
Aşk remz-i hakâyık olunmaz ayan
Eyledi Hak ihsan biz kuldan ihsan
Almasak da birdir alsak da birdir.[210]

4

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Ziyaret-i Hazret-i Hünkâr'a gittim

---

[209] Ergun, **a.g.e.,** s.239
[210] Ergun, **a.g.e.,** s.239-240

Dergeh-i sultana eriştim şükür
Şeşt cihetten geçtim menzile yettim
Sâhib-i meydâna eriştim şükür

2

Kırklar meydanında var bir işâret
Kırk budakta zuhur eden beşâret
Kırk makamı bir bir ettim nezâret
Esrar-ı Sübhân'a eriştim şükür

3

Resul Dede, Güvenç Abdal, Buz Baba
Ak eşik altında Kadıncık Ana
Cem olmuş bilcümle ervah-ı uzmâ
Lâhûtî seyrana eriştim şükür

4

Baş kesüp hakîkat şehrine girdim
Bir kubbe altında iki er gördüm
Şâh Kalender Balım Sultan'dır virdim
Mürşid-i irfâna eriştim şükür

5

Cemâlî mürşidim nâfi' derdlerde
Dermânı yetiren rûy-i zerdlere
Tekye-i ezelde civânmerdlere
Hû civânmerdâna erdim şükür[211]

5

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Teveccüh eyledim mihrâb-ı yâre
Göründü gözüme kıble-i hâcet
Rû-be-rû gelince vech-i dîdâre
Salât-ı dâime eyledim kamet

[211] Ergun, **a.g.e.,** s. 240

2

Cebhe-i dildâre ettim iktida
Göründü gözüme Kâ'be-i ulya
Okudum sübhâne rabbiyel'a'lâ
Muktedâbih oldu Şâh-ı Velayet

3

İki aynı kıblem İmâma uydum
İbâdet neydiğin ol demde duydum
Aşk ile başımı secdeye koydum
Ma'bûdün bilhassa kıldım ibadet

4

Edâ-yı salâta oldum müdâvim
Rükû'um sücûdum salât-ı dâ'im
Kıyâmım kuûdum Hak ile kâim
Çok şükür tevhîde erdim nihâyet

5

Cemâlî âyine oldu cemâle
Ulül'ebsâr vâkıf olur bu hâle
Görünün Hak ne hâcet kil ü kâle
Fesemme vechu'llah hakkında âyet[212]

6

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Dergeh-i aşk içre rızâ postunu
Sermesem bir türlü sersem bir türlü
Tâlib olanlara gönül dostunu
Vermesem bir türlü versem bir türlü

2

Müştâki iken ben didâr-ı aşkın

[212] Ergun, **a.g.e.,** s. 241

Bahtıma kem dönmüş pergâr-ı aşkın
Kâm-ı vahdetine dildâr-ı aşkın
Ermesem bir türlü ersem bir türlü

3

Cemâlî dehr-i dûn ehl-i dillerin
Sâzın şikest etti ol kâmillerin
Bâğ-ı hakîkatin gonca güllerin
Dermesem bir türlü dersem bir türlü [213]

7

GAZEL

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

(1)Mukîm-i âstân-ı Hazret-i Hünkârız eyva'llah
Nişîn-i mahfil-i sahn-ı maânidarız eyva'llah

Tutum dâmân-ı pâkin ol veli aktâb-ı irşadın
Merâyâ-yı Ali'dir nâzır-ı didârız eyva'llah

Behişt-i bâğ-ı tecridde el aldık nâzeninlerden
Visâl-i vuslât-ı Hak sâhibi dildârız eyva'llah

Hisâr-ı aşkı bekler ehl-i derdin derdine Nâfi
Serây-ı künc-i kûyin sâkin-i esrârız eyva'llah

(5) Cemâlinden cüdâ etmez Cemâlî fakrı dervişin
Mukîm-i âstân-ı Hazret-i Hünkârız eyva'llah [214]

8

GAZEL

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

---

[213] Ergun, **a.g.e.,** s. 241-242
[214] Ergun, **a.g.e.,** s. 242

(1) Tarîk-i aşka dervişim el aldım dönmem ikrardan
Maâni sâgar-i pür aşkı içtim dest-i Kerrar'dan

Temâşa-yı visâlimle ana hayranlığımdandır
Gözüm bir lâhze ayrılmaz hayâl-i seyri dîdardan

Be derviş gûşuna kimler takardı hâlka-i mengûş
Balım Sultan eğer çekilmeseydi nesl-i Hünkâr'dan

Diyar-ı şehr-i İstanbul'da derviş çıkmamış derler
Bu ben bir dâne çıktım âstân-ı kasr-ı Hisar'dan

(5) Gulâm-ı seyyid ibn-i seyyidim fahrim budur ancak
Bilhamdi'llâh emînim ey Cemâlî dûzah u nardan [215]

9

GAZEL

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ûlün

(1)Menem meydân-ı aşkın pehlivânı
Mahabbet milkinin sâhib-kırânı

Helâk etdim bu nefsin dîvin elhâk
Olup iklîm-i cismin Kahraman'ı

Rumûz-ı *küntü kenz*in mazhârıyım
Dilimde bulmadım esrâr nihânî

Yetirdim ma'rifet tîrin nişâne
Hakîkat çahına astım kemânı

(5) Bugün ehl-i dilân içre Cemâlî

---

[215] Ergun, **a.g.e.,** s. 242

Olup gülzâr-ı aşkın bülbülânı [216]

10

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Bektaşî nidüğün bileyim dersen
“Be” harfi bism-i Şâh biattir kardaş
Bu sırrın aslına ereyim dersen
Kef kelâm remz-i hikmettir

2

“Te” tekke-i aşka gel gir tevhide
Usulü erkanı gelmez takide
Bilen bilir hacet değil tekide
Bize lâzım olan hizmettir kardaş

3

“Elif” harfi işarettir esmaya
Dikkate nazar kıl nokta-i bâye
“Bistüheşt” “sivüdü” hattı imlâya
Mūsāf-ı hüsnünde âyettir kardaş

4

“Şın” şühudumuzdur Şâh-ı velayet
On iki imama çıkar nihayet
Andan erer bize feyz hidayet
Bektaşi tac-ı devlettir kardaş

5

“Ye” yedullah Cemâl kudret elidir
Başımızda esen sevda yelidir
“Şeş” harfi kutbu âlem Bektaş-i Velidir
Ol kıble-i din-i hâcettir kardaş.[217]

[216] Aydın Oy, **Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler,** Tekirdağ Valiliği Yay., Tekirdğ, 1995, s. 57

11

NEFES

Hece: 8 (4+4)

1

Ey âl-i Süfyan veledi,
Vey düşmen-i Muhammedî
Siz Emevî, biz Alevî,
Siz bir taraf, biz bir taraf.

2

Siz hainin, biz nazenin,
Siz gafilin, biz ârifin,
Siz Asferî, biz Caferî,
Siz bir taraf, biz bir taraf.

3

Siz Şimri Mervân-ı Yezîd
Biz bende-i Şâh-ı şehid
Siz la'netî, biz rahmetî
Siz bir taraf, biz bir taraf.

4

Siz düşmen-i peygamberî,
Biz bende-i ferman berî,
Siz bedevî, biz medenî,
Siz bir taraf, biz bir taraf.[218]

5

Siz tâbî-i Muâviye
Biz dahı Murtazavîye
Siz interî biz Hayderî
Siz bir taraf, biz bir taraf [219]

---

[217] Vahit Lütfi Salcı*,"Edirneli Şairler, Hasan Cemâlî Baba",* **Damla Dergisi**, Yeni Seri, Sayı:5-46, Ağustos 1948, s. 71

[218] Salcı, **a.g.m.,** s. 71

[219] Bu şiirin bu ve bundan sonra ki dörtkükleri Araştırmacı-Yazar Refik Engin'den alınmıştır.

6

Siz leşker-i Şamî-yi şûm
Biz bende-yi şâh-ı umûm
Siz müşrikî biz müdrikî
Siz bir taraf, biz bir taraf

7

Siz cümle bâtıl itikât
Biz cümle Ali nezât
Siz hep şâkî biz müttakî
Siz bir taraf, biz bir taraf

8

Siz kâtil-i ma'sûm-ı pâk
Biz .... sîne-çâk
Siz la'netî, biz rahmetî
Siz bir taraf, biz bir taraf

9

Siz müşrikîn ve mülhidîn
Biz mü'minîn muhiddîn
Siz zâlimî biz âlimî
Siz bir taraf, biz bir taraf

10

Siz hâricî biz nâci
Zıt ender zıddız velhâsılı
Siz münkîri biz mukdîri
Siz bir taraf, biz bir taraf

11

Siz tâ ezelden ....
Biz Cemâl ....
Siz nâdimî biz hâdimî
Siz bir taraf, biz bir taraf

12

GAZEL

Mefâʿīlün / Mefâʿīlün / Mefâʿīlün / Mefâʿīlün

(1) Dilâ sırr-ı İlâhîden biraz bast-ı makâl ettim
Şeri'atten tarikatten ledunnî hasbihâl ettim

Erişti hazreti Pirim, Balım, Seyyid Ali Sultan
Tarîk-i nazenin içre girap hâlini hâl ettim

Gülü hoş-bûyim istişmam eden âşık bilir kadrin
Gülistan-ı ma'arifden getirdim gül nihâl ettim

Bu "Mizânu'l-Hakâyık" yâdigâr olsun muhibbâne
Muradım bir eserdir sanma izhâr-ı kemâl ettim

(5) Bihamdillah sene bin üç yüz üçte hüsn ü itmâmı
Hakayıkla dekayık nüktesi keşf-i Cemâl ettim[220]

13

Ferdî'nin Gazelini

TAHMİS

Fâ'ilâtün / Fâ'lâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

1

Sâkî-i kevser likādan şevkiyâb oldun yürü
Lezzeten lilşarabîn dil zevkiyâb oldun yürü
Ol sebebten nail-i lâl-i luab oldun yürü
Ey gönül pes bende-i âl-i cenâb oldun yürü
Nokta-i nâ-bûd iken ümmü'l-kitâb oldun yürü

2

Hilkat-i tıynet-i âdem nidigin bildün bugün
Kün kelâı sırr-ı müphem nidigin bildün bugün

[220] Salcı, **a.g.m.,** s. 71,79

Nutk u ademde olan dem n nidigin bildün bugün
Bâisi icak eden nidigin bildün bugün
Hubb-u Haktan bahre buldun kâm-i yâb oldun yürü

3

Cümle varlıktan geçüp çıktın aradan aşk ile
Cân gözün hâbdan açıp çıktın aradan aşk ile
Âb-ı kevserden içip çıktın aradan aşk ile
Hakkı bâtıldan geçip çıktın aradan aşk ile
Zerre iken evc-i aşkta âfitâb oldun yürü

4

Zahid-i sûret-perestin kâlini hakka'l-yakîn
Sûret-i sîrette gör hakka'l-yakîn
Her mürâilikte isticâli hakka'l-yakîn
Mürşidân-ı bî-firâkın hâlini hakka'l-yakîn
Keşfedip hem sâlik-i râhı sevap olun yürü

5

İkilikten sûreti sîrette kurtar gel özün
Kâlini hallederekten söyle her dem de sözün
Kıble-i ma'nâ nedir fehmet ana döndür yüzün.
Kâ'hl-i ma'za'l-basardan rûşen edip cân-ı gözün
Her cihetten şâhid-i dîdar mesab oldun yüzün

6

Pehlivânız nefsimiz pest eyledik merdânevâr
Ruh-u sultâniyi serbest eyledik merdânevâr
Her murâd maksûd-u dil-hest eyledik merdânevâr
Tîşe-i tevhîdi derdest eyledik merdânevâr
Mahrem-i seb-i tıbaka nüh kıbâb oldun yürü

7

Âşıkı hamr-ı ezel methûş edince zevk ile
Dili deryâlar misâli cûş edince zevk ile
Mânevî ilm-i ledünni gûş edince zevk ile
Çeşme-i âb-ı hayattan nûş edince zevk ile

Hızr-ile İlyasa da nâ'ib menâb oldun yürü

8

Hâb-ı gafletten uyandıkta çeşm-i rûşenin
Meskeni cân bülbülü oldu vucûd-u gülşenin
Nefsi rûhun bir edince zinde hâl oldu tenin
Pûte-i aşkta yanaldan şeriri cürmün senin
Tâc-ı Şâh-ı kişveriehl-i harâb oldun yürü.

9

Sâhib-i feyz ü fesâhât etti Mevlâ lutf-ile
Mânî-i feyz ü belâgât etti Mevlâ lutf-ile
Seni eltâb-ı hidâyet etti Mevlâ lutf-ile
Sâliki sil ü melâmet etti Mevlâ lutf-ile
Mâlik-i mülk hitâp müstetâp oldun yürü.

10

Cevher-i kadrin Cemâlî 'nin bilirmi her denî ?
Olduğunu mazhar-ı esrâr-ı aşkın mahzeni,
Olmayan cevher-furûş bilmez nedir dür ma'deni.
Zâhid-i sûret-perest anlar mı Ferdî hiç seni
Mazhar-ı mazmûnunu taht-ı kubâb oldun yürü.[221]

14

Ferdî, Rûmî ve Cemâlî Baba'nın birleşik yazdığı şiirlerden mülhem olarak Ali Kemterî de şu nazireyi yazmıştır.

TAHMİS

Fâ'ilâtün / Fâ'lâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

1

Aşk ile âl-i cenap oldunsa dur ister yürü
Derd ile ciğer kebâb oldunsa dur ister yür
Bahre dalıp dürr-ü nâb oldunsa dur ister yür

---

[221] A.Hilmi Yücebaş, **Tekirdağlı Şairleri,** Cumhuriyet Mat., İst., 1939, s. 47, 50

Âlem-i hikmet-insâl olsunsa dur ister yür
Tarîk-i fânî harap oldunsa dur ister yür

2

Aşk ile hemrâh idi leyletü'l-esrârda
Aşk ile erdiler ancak kurb-ı Hakka evliya
Aşk ile paslı gönüller oldular hep incila
Aşk ile yık mâsivâyı bulasın tâ ki sefâ
Aşk ile dîde pür-âb oldunsa dur ister yür

3

Bu cihan içre mekan senin dahi meydân senin
Nüh felek ecrâm kevâkip hep bütün seyrân senin
Cümle fermânında huriler ile gılman senin
Âlem-i vahdet içinde can senin cânan senin
Fevz-i vahdetle mücap oldunsa dur ister yürü

4

Bu füyûza erdi nice evvein bi kîl ü kâl
Gülşen-i aşk içre çünkü değmedi bir tek nihâl
Ehl-i hâl olamk isterken bî-nasîp oldu cihâl
Derdine olmadı çâre böyle geçti mâh u sâl
Ehl-i hâl-i feyz-yâb oldunsa dur ister yürü

5

Mürşid-i kâmile ermezden bulunmaz bu na'im
Tapşıra gör özünü hâline oldurur âlim
Sûrete bakmazlar asla isteyü kalb-i selîm
Kalbi Tûrda buldu ancak yarını mürsel kilim
Tûr u eflâke kıbâb oldunsa dur ister yürü

6

Bende-i âl-i abâ ol sende ey Kemter Ali
Ol Cemâlî Baba'yı da sürümüş aşkın seli
Ferdî'nin de esti başında nice sevdâ yeli
Ehl-i beytin aşkı olmazsa ay neylemeli
Sen ki ol aşka turâb oldunsa dur ister yürü[222]

---

[222] Yücebaş, **a.g.e.,** s. 52, 53

Edirne'de Pehlivan Cemalettin Efendi Tekkesi şeyhi olan ve 1330 yılında ölen Edirneli Tâhir-zâde Mehmet Niyazî Rûmî Tekirdağlı Cemalî Baba'nın Recep Ferdî'ye olan yukarıdaki tahmis-i gazeline şu reddiyeyi yazmıştır:

15

TAHMİS

Fâ'ilâtün / Fâ'lâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

1

Şevkıyâb-ı kevser-i meâb oldunsa dur
Zevkiyâb-I lezzet-i dilde kebâb oldunsa dur
Mâil-i lâl-i luâba mâh-i tâb oldunsa dur
Mihr ü dilde Mâlik-i Haydar-nisâb oldunsa dur
Lücce-i mebde meâda behriyâb oldunsa dur

2

Âdemin hilkatte ki ahvâli maksûd olmadı
Kün demin bilmekle künhü zâtı meşhûd olmadı
Âdemin nutku kemâlsiz ayn-i mâbûd olmadı
Bâis-i icâdı fikretmekle Mahmûd jolmadı
Hubb-ı Hak acziyetin asl-ı hitâb oldunsa dur

3

Hangi yer var kim aradan çıkasın sen aşk ile
Canı gözü varlık o hâbın aslını göster hele
Âb-ı kevser dediğin akmaz o mahdûd dile
Hakkı bâtıl var mıdır ki hiç kâmil-i sıytu ele
Böyle bir mevcûd-ı aşka âftâb oldunsa dur

4

Zâhidi alma lisâna kâline olam muîn
Sûret-i seyrette Haktır cümle ahvâl mübîb
Her mürâilik mekri çün oldu bu hin
Mürşidi kendi vücûdu hak bilen hakka'l-yakîn
Ayniyetle bahr-ı aşk ümmü'l-kitâb oldunsa dur

5

Mekr-i isneyniyyeti göster bana kimdir atan
Kâli hâli gel bırak aşk u feragattır vatan
Kendi zâtındır o maksûdu şehinşâha katan
Kâhli hacet kalmadı ol cümle ebsârdan bakan
Câmiu'l-ebsâr ile âl-i cenâb oldunsa dur

6

Keştegîr kim hem de ol nefsi zalum kim söz bu ya
Rûh u sultan her zaman hürriye pür-asfiyâ
Bî-muradlıksa bu âlemde Hudâ neyler aya
Tîşe-i tevhîde bu sözler olur âb-ı hayat
Sahib-i seb'a'l-mesânî nüh kibâb oldunsa dur

7

Âşıka ma'şûku aşktır aşktır ol ezel methûş eden
Yalnız âşık olur mu dil misâli cûş eden
Ol ledün gûş olamadınûş olmadı serpûş eden
Çeşme-i âb-ı hayattan Haktır ancak nûş eden
Hızır İlyasa bu yüzden kâm-i yâb oldunsa dur

8

Hâb-ı gafletten Hudâ agâh eder esrârını
Şeh eder ilân eder settâr eder envârını
Gayrı yoktur teni dünya kıl ferağ ikrârını
Pûte-i aşkta Hüdâ'dır kâl eder varını
Maliki mülkü bırak ta sen nikâb oldunsa dur

9

Ol bilen kimdir deni kimdir Cemâlî söyel gel
Kendini ta'n eylemek vermez mi sırrına halel
Olmasan cevher-furûş kıymet sana olmaz bedel
Rûmîya anlar o Ferdî ferdiyetle izzücel
Çünkü ol bir cevhere ayniyle bâb oldunsa dur.[223]

[223] Yücebaş, **a.g.e.,** s. 50, 51

16

NEFES

Hece: 8 (Duraksız)

1

Katreyiz umman bizdedir
Cân içre cânân bizdedir
Men 'aref dersin okuruz
Mektep-i irfan bizdedir

2

Yürü devrân içre demi
Götür sâkî câm-ı Cemi
Başıma tâc-ı Edhemi
Fahr-ı dervişân bizdedir

3

Pirim Hacı Bektaş Veli
Nesli imam, aslı Ali
Kutbu'l-zaman nur u celi
Himmet-i merdân bizdedir.

4

Seyyid Ali sultanımız
Mihr ü muhabbet kânımız
Her derde dermânımız
Pir Balım Sultan bizdedir.

5

Aşk ile semağ ederiz
Çekilir Hakka gideriz
İki cihanı nederiz
Cemâlî seyrân bizdedir.[224]

---

[224] Yücebaş, **a.g.e.,** s., 53, 54

17

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Bektaşîlik kolay zannetme âşık
Tarîk-i nâzenin sırr-ı lâtifa
Eline, diline, beline sâdık
Olmayan Bektaşî taklittir câna

2

Şeri'at babından girmeyen âşık
Tarikat sırrına ermeyen âşık
Ma'rifet âbıya yunmayan âşık
Hakîkat kâmili sayılmaza asla

3

Dört kapıyı kırk makamı görmeyen
Mi'rac-ı ma'rifet nedir bilmeyen
Muhammed Ali'ye secde kılmayan
İblisin ta'ati hebadır heba.

4

Hacı Bektaş erkanına girelim
Hakîkat pazarını görelim
Deste deste güllerini derelim
Muhabbet bahçesi sefâdır sefa.

5

Hasan Cemal Baba seçer kallaşı
Cevherle karışmış olsa çay taşı
Taklit kabul etmez asla Bektaşî
Kem ayarı tanır çeşm-i urefa.[225]

---

[225] Yücebaş, **a.g.e.,** s., 54, 55

18

NEFES

Hece: 8 (Duraksız)

1

Biz bezm-i elesten beri
Aşk ile dilber severiz.
Uğruna koymuşuz seri
Ruh-u Mūsāvver severiz.

2

Nur u Muhammet'le Ali
Mazhar-ı envâr-ı celi
İki cihanın bedeli
Sâkî-i kevser severiz.

3

Sâkî-i gül-çehre güzel
Bâde-i gül-fâm ile gel
Kaşlarn mihrab-ı ezel
Kasidi ar ar severiz.

4

Zülfü siyah ince belli
Âşıkını etti deli
Ahdine sâdık güzeli
Cândan özler de severiz

5

Söyleyişi câna sefa
Lâl-i lebi derde deva
Âb-ı hayat aynı şifa
Lebleri sükker severiz

6

Bak kaşının karasına
Hak nazar et arasına
Düştü gönül çaresine

Bir meh-i enver severiz [226]

19

NEFES

Hece: 8 (4+4)

1

Horasandan geldi bir er
Seyit sultan Ariz Baba.
Müminlere oldu rehber
Seyit sultan Ariz Baba.

2

Rumun fethine geldiler
Muvaffak olup aldılar
İklim-i Rumda kaldılar
Seyit sultan Ariz Baba.

3

İptida Rûma geçtiler
Hakkı bâtıldan seçtiler
Cihanı böyle açtılar
Seyit sultan Ariz Baba.

4

Mümin muvahhit buldular
Yolu erkanı kurdular
Hünkârdan düstur aldılar
Seyit sultan Ariz Baba.

5

Bildirdiler Hak niyazı
Keşfettiler Hep bir razı
Âşıkların serfirazı

---

[226] Yücebaş, **a.g.e.,** s. 55-56

Seyit sultan Ariz Baba.

6

Pirim Şâh merdan Ali
Oldu Hacı Bektaş Veli
Rumelinde Kızıl Deli
Seyit sultan Ariz Baba.

7

Ser-be-ser bu cümle cihan
Bunlarla buldular iman
Cemâlî derdine derman
Seyit sultan Ariz Baba.[227]

20

GAZEL

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

(1) Hüsn ü dilber Cennetü'l-Me'va degil de ya nedir
Kadd ü balâ kâmet-i Tûbâ d değil de ya nedir

Kaşların mihrabı olmuş kıblegâh-ı âşıkân,
Vech-i pâkin Ka'be-i Ulya değil de ya nedir

Zülfü kaşı kirpiğndir şol kamer mi'racımız
Ka'be kavseyn sırr-ı ev ednâ değil de ya nedir

Semme vechu'llaha irdik vechine kıldık sücûd
Kıblegâh-ı ademi mana değil de ya nedir.

(5) Dilberâ hüsn ü Cemâlinden tecelli eyleyen,
Allah Allah zât-ı bî-hemtâ değil de ya nedir.[228]

---

[227] Yücebaş, **a.g.e.,** s., 56, 57
[228] Yücebaş, **a.g.e.,** s., 57, 58

21

NEFES

Hece: Karışık

1

Kerem eyle cemâlin göreyim
Huzur-ı mürşide niyâza geldim
Arzum vardır visâline geldim
Huzur-ı mürşide niyâza geldim

2

Şeri'atın sırrını geçmeye
Tarîkatın sırların seçmeye
Muhabbet ba'desin içmeğe
Huzur-ı mürşide niyâza geldim

3

Ma'rifetin esrarına ermeye
Hakîkatın pazarına girmeye
Erenlerin gül cemâlin görmeye
Huzur-ı mürşide niyâza geldim

4

Katre idim bahr-i aşka etladım
Kul oldum de cânanıma katıldım
Erenler katarına katıldım
Huzur-ı mürşide niyâza geldim

5

Erkan üzre ayn-ı ceme girmeye
Gelip hâk-i pâye yüzüm sürmeye
Cemâlî aşkın didâr görmeye
Huzur-ı mürşide niyâza geldim [229]

22

NEFES

[229] Bu ve bundan sonrak şiirler Refik Engin'den alınmıştır.

Hece: 11 (6+5)

1

Turâb oldum düşüp Hakk'ın yoluna
Gücenme gücenme gönül gücenme
Kem kelâm söyleme hiçbir kuluna
Gücenme gücenme gönül gücenme

2

Sabır değil midir her ilmin başı
Meyveli ağaca atarlar taşı
Sakın kimse ile kılma savaşı
Gücenme gücenme gönül gücenme

3

Seni zem edeni medh ile şâd et
Sana zulm edene adl-i dâd et
Kerem eyle kerem bâbın güşât et
Gücenme gücenme gönül gücenme

4

Kem nazar edene sen lutf ile bak
Mazili söze hiç verme kulak
Su gibi daima sen alçaklar da ak
Gücenme gücenme gönül gücenme

5

Cemâlî Baba gel hakîkat böyle
Ârif ol herkesin dilince söyle
Sen çeşmini akıt ummânı boyla
Gücenme gücenme gönül gücenme

23

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Vücudum şehrini tamir eyleyen
Gönlümün mimarı sensin ya Ali

Dest-i mevâzinişle timar eyleyen
Taht-ı dil hünkârı sensin ya Ali

2

Kün deyipcihanın binasın kuran
Tabiatı âdeme halk edip yoğuran
Kıldan köprü kurup başında duran
Secde günahkârı sensin ya Ali

3

Âşık olup ma'şuk yolun gözleyen
Ma'şuk olup kendi kendini özleyen
Âşıkta ma'şukın sırrın gözleyen
Sırların settârı sensin ya Ali

4

Sensin on sekiz bin âlemin sultânı
Şeri'at tarîkat ma'rifet râhı
Eflâk-ı gönlümün hakîkat mâhı
Gönlümün envârı sensin ya Ali

5

Gösterip hüsnünü aklımı alan
Mecnûn ki gönlümü sahraya salan
Cemâlî Baba'yla mahfî kalan
Önlümün esrârı sensin ya Ali.

24

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Ka'be-yi Hudâdır dil yakmaz olmaz
Dil şikest edenler ....ullah olur
Harâbât ehline kor bakmak olmaz
Menzilin bulunca ayru'llah olur

2

Zikr-i zü'l-celâl seccâde-nişîn
Mücerred bî-nevâhîn uzlet gözin
Bende-i Murtaza kutbu'l-ârifîn
Mürşidi kamiller ehlu'llah olur

3

Cemâlî bâtının ilmin bilenler
Nazenin kulundan geldi erenler
Hak cemâlu'llah-ı aşkı görenler
Pençe-i Haydar da seyfullah olur

25

TÜRKÜ

Hece: 8 (4+4)

1

Şehin şâhı hâver Ali
Hükm-i ferma-kişver Ali
Şâhımız dil-penâhımız
    Fazl-ı Huda Haydar Ali
    Ey sâkî-i kevser Ali
    Vasiyy-i peygamber Ali

2

Melek beşer cin ü peri
Fi'l-cümlesi fermân-beri
Cibril emin rehberi
    Fazl-ı Huda Haydar Ali
    Ey sâkî-i kevser Ali
    Vasiyy-i peygamber Ali

3

Hüvel evvel hüvel âhir
Hüvel bâtın hüvel zâhir

Hayyu'l-kayyûm hâzır nâzır
Fazl-ı Huda Haydar Ali
Ey sâkî-i kevser Ali
Vasiyy-i peygamber Ali

4

Havz-ı kevser üzre duran
Susuz ümmete su veren
Semânın çarına giren
Fazl-ı Huda Haydar Ali
Ey sâkî-i kevser Ali
Vasiyy-i peygamber Ali

5

Dilde rûşen zamirimiz
Şems-i kamer münirimiz
Her demde destgîrimiz
Fazl-ı Huda Haydar Ali
Ey sâkî-i kevser Ali
Vasiyy-i peygamber Ali

6

Cismimiz içre cânımız
Cânımızda cânımız
Hem dîn ü imânımız
Fazl-ı Huda Haydar Ali
Ey sâkî-i kevser Ali
Vasiyy-i peygamber Ali

7

Muhammed kible-gâhıkmız
Cihanda doğru râhımız
Cemâlî secde-gâhımız
Fazl-ı Huda Haydar Ali
Ey sâkî-i kevser Ali
Vasiyy-i peygamber Ali

26

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Gitti kesret geldi ahkâm-ı vahdet
Nazarıma didar oldu her cihet
Ol demde tecellî eyledi hazret
Nazarıma didar oldu her cihet

2

Sırr-ı hüviyyetten oldum haberdâr
Her yüzünde göründe yüzüme dildâr
Fesemme vechu'llah oldu aşikâr
Nazarıma didar oldu her cihet

3

Küntü kenz remzi oldu nümayân
Mir'at-ı ademden göründü Sübhân
Görünen nûr-ı Hak zemîn âsumân
Nazarıma didar oldu her cihet

4

Sûret-i zahirdir gerçi bu eşya
Hakîkatta esma ayn-ı müsemmâ
Cenâb-ı Hak ikilikten müberrâ
Nazarıma didar oldu her cihet

5

Tecellî ettikçe gönlüm içre Tûr
Âşk-ı şevki Cemâl nûr u ali nûr
Tûr u tecellî den etdi Hak zuhur
Nazarıma didar oldu her cihet

27

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Esrâr-ı Muhammet Ali'yi dilde
Bilüpte saklayan câna aşk oldun
Halka-ı tevhîde girmiş bu yola
Olupta saklayan câna aşk oldun

2

Hatice fatıma Hayrü'n-nisâyı
Hem İmam Hasan hulku Rıza'yı
Şâh-ı Şeidân mihr-i vefâyı
Bulupta saklayan câna aşk oldun

3

Şehzâde İmam-ı Zeyne'l-Abidin
Muhammed Bakır'dır ol nûr-ı mübîn
İmam-ı Cafer-i Sadık mezhebin
Bulup da saklayan câna aşk oldun

4

Hazret-i İmam-ı Kâzımın râhı
Ali Mûsa'r-Rızâ Horasan Şâhı
Tâkî ile Nâkî gönüller sultanı
Görüp de saklayan câna aşk olsun

5

Hasane'l-Askerî kân-ı sehâvet
Muhammed-i Mehdî nûr-ı hidâyet
Cemâl Pirim Bektaş Veliden himmet
Alup da saklayan câna aşk olsun

28

NEFES

Hece: 11 (Karışık)

1

Dilimde buldum esrâr-ı nihânı
Hüseyinim Hüseyinim Hüseyni
Anın-çün olmuşam aşk zinde-gânı
Hüseyinim Hüseyinim Hüseyni

2

Sadâ-yı nayı aşk-ı demde buldum
Hayat bahse demi ademde buldum
Ne buldumsa bu ayn-ı cemde buldum
Hüseyinim Hüseyinim Hüseyni

3

Gül-i tevhîdi aldım gülşeninden
Gelip cân bülbülü aşka yeniden
Göründüm halvetiden ruşaniden
Hüseyinim Hüseyinim Hüseyni

5

Erenler hâk-pâyına sürdüm
Meraya-yı cihan içre göründüm
Libâs-ı zühd ü takvâya büründüm
Hüseyinim Hüseyinim Hüseyni

6

Yolum Muhammed'le Ali'dir
Pirim hünkar Hacı Bektaş Veli'dir
Cemâlî âşıkın aşkı celidir
Hüseyinim Hüseyinim Hüseyni

29

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Asıl Bektaşîyim inkar eyleme
Şeri'at libâsın giydim gezerim
Râz-ı derûnumu izhar yelemem

Tarikat ilminin sırrını sezerim

2

Bâb-ı tarîkattan içeri girdim
Rehberle nürşid-i kâmile girdim
Subh u mesenâdı Alidir virdim
Münkir-i bi'llahtan yokdur hazerim

3

Melâmet hırkasını giydim gezerim
Dest-gîrim oldu bir sahib-i reşat
Zâhiren bâtınen eyledi irşad
Halka-i tevhîde Girip oldum şâd

4

Def oldu dîdemden gafşet hâbı
Ol demde açıldı ma'rifet bâbı
Her yüzünden okundu aşkın kitabı
Mushaf-ı hüsnünde kaldı nazarım

5

İlm-i ma'rifette buldum kemâli
Ol vakt terkettim men kîl ü kâli
Hakîkat ilmini Âşık Cemâlî
Mektep-i irfanda okur yazarım

30

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Her kande olursa muhibb-i sâdık
Meded-res Pirimiz Bektaş Veli'dir
Yetiş Pirüm deyi çağırsa âşık
Meded-res Pirimiz Bektaş Veli'dir

2

İkrâr bendesini kurtarır dârdan
Muhafaza eder cümle esrârdan

Saklayan bekleyen her bir mekkârdan
Meded-res Pirimiz Bektaş Veli'dir

3

Mürüvvet kânıdır şâhımız el-Hak
Her kande olursa erişir mutlak
Darda kalsak îmân deyi çağırsak
Meded-res Pirimiz Bektaş Veli'dir

4

Beybân mahalde kûh-i sahrâda
Varta-yı azimle düşen deryâda
Herkese dünyada gerek ......
Meded-res Pirimiz Bektaş Veli'dir

5

Cemâlî seyyid-i sâdât Pirimiz
Rûşen-i zamir dil-i münirimiz
Zâhiren bâtınen dest-gîrimiz
Meded-res Pirimiz Bektaş Veli'dir

31

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Pirim mürşidim inkâr eylemem
Sükûta sükûtum gûyâya gûya
Her vechile zârım inkâr eylemem
Zâhire zâhirim ihfâda ihfâ

2

Hak erenlerin izin izlerim
Ser verübe sırrın cânda gizlerim
Ehl-i hâle manidârdır sözlerim
Âlime âlimim dânâya dânâ

3

Eğer bunlar isem yolda yoldaşım

Yakın bilürisem sırda sırdaşım

....

Kardaşa kardaşım âşâna âşnâ

4

Katremi deryâya eyledim ilkâ

Fenafi'llah içre bulmuşum bekâ

Aşkıla ummâna dalmışam ammâ

Katreye katreyim deryâya deryâ

5

İlm-i hakîkatte buldum kemâli

Ol zaman terk ettim men kîl ü kâli

Ma'rifet bâbında Baba Cemâlî

Yeksâna yeksânım ankaya anka

32

NEFES

Hece: 8 (Karışık)

1

Hakk yolunu arar isen

Dilde nihân içindedir

Andan nişân sorar isen

Her bir nişân içindedir

2

Senden yakındır ol sana

Sanma anı senden cüda

Sen de yürü sen var ara

Ol sende can içindedir

3

Ansız değil arz u sema

Anınla doldu her ara

Zannetme bir yerde ola

Ol bî-mekân içindedir

5

Her yerde oldur görünen
Her gözde hem oldur gören
Her şeye odur bürünen
Her anda an içindedir

6

İşit Cemâlî sözün
Anla hakîkatçe sözün
Ko aklı aç can gözün
Gör Hakk'ı uyan içindedir

33

NEVRUZİYE

Hece: 8 (Karışık)

1

Geldi müjde sultan nevrûz
Evvel bahar eyyâmıdır
Oldu yine âlem efrûz
Gönüller şad-ı kânıdır

2

Mevlûd-ı Şâh-ı velâyet
İndi heyyâm-ı sa'adet
Açıldı abvâb-ı hâcet
Feyz-i ihsan hünkârıdır

3

Küşâd olur meydânımız
Sâflestedir ihvânımız
İcrâ olur erkânımız
Bu ayn-ı cem ahkâmıdır

4

Münkirleri niyâza gider
Cümlesi Mūsāffâ eder
Lâl-ı lebi sıvı şeker

Güzellerin ikrâmıdır

5

Yine sa'adettir bugün
İzn-i icâzettir bugün
Mey içmek âdettir bugün
Âşıkların bayramıdır

6

Sâkî gözet ayn-ı cemi
Devretsin muhabbet demi
Açsın bezmi gonca femi
Gül derme ıs eyyâmıdır

7

Cennet Cemâlî açılır
Âleme rahmet saçılır
Bu demde kevser içilir
Fazl-ı Hudâ'nın ahkâmıdır

34

MUHAMMES

Fâ'ilâtün / Fâ'lâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

1

Ey yüzü *innâ fetahnâ* ey şân-ı mülk ü adem
Ey saçı *velleyli izâ yağşâ* cemâl-i muhterem
Hel etâ şânında geldi ey şâh-ı emri-i hımem
Lahmike lahmî buyurdu sana ol şâh-ı âlem
Ya Ali ya bâd-ı inzal nun ve'l-kalem

2

Zât-ı pâkindir münezzeh şüphesiz
Zülfikârın kıldı deryâ-tı Neceftir şüphesiz
Rahmeti nisanı var inya seleften şüphesiz
....
Ya Ali sâhib-i Düldül-süvâr-ı muhteşem

3

Şol sıfât-ı zâtının kimler olupdur mazharı
Bildiler san bende olanlar ekseri
Aldığı demin bildi Selman gonce-i sünbül teri
Men muhibb-i Hayderiyem hem muhibb-i Kanberi
Ya Ali ya Murtaza ya server-i kân-ı kerem

3

Ali evlâdı kâmil-i sırrı izhar eyleme
Yek vücudu oldun Cenâb-ı Ahmed-i Muhtar ile
Münkire yuh seni tefrik ettiler ol yar ile
Kayd-ı defter kıl Cemâlî yarını ikrâr ile
Ya Ali ya Ali beyt-i hâdil râh-ı imâm

35

MUHAMMES

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün

1

Muharremdir ey dil bugün muharrem
Muharremde olur mu âşık hürrem
Dü çeşmim durma kan ağla de mâtem
Şehîd-i Kerbelânındır bu mâtem
Hüseyn-i Kerbelânındır bu mâtem

2

Su-yi mezdûd edip vermedi mel'un
Nihân oldu Fırat tışadi Ceyhûn
Harereten hep şehidân ciğeri hûn
Şehîd-i Kerbelânındır bu mâtem
Hüseyn-i Kerbelânındır bu mâtem

3

Şimir mel'un şehid ettikte şâhı
Zemîn ü âsmumân geydi siyâhı
Semâya çıktı Ehl-i beytin âhı
Şehîd-i Kerbelânındır bu mâtem

Hüseyn-i Kerbelânındır bu mâtem

4

Geyüp gül-gûn kefin Şâh-ı Şehidân
Esir ettiler Ehl-i beyti ol san
Taş olsun da buna dayanan insan
Şehîd-i Kerbelânındır bu mâtem
Hüseyn-i Kerbelânındır bu mâtem

5

Cemâlî bende-i âl-i abâdır
Hüseyn-i Kerbelâya cânı fedâdır
Muharremde gözüm nûru selâdır
Şehîd-i Kerbelânındır bu mâtem
Hüseyn-i Kerbelânındır bu mâtem

36

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Muhammed'le Ali bir nûrdan geldi
Cemâl-i ademe pertevin saldı
Cümle kainatı ziyâdır kıldı
Kemâl-i zâtu'llah beyana geldi

2

Sûret-i âdemde zâhir oldu Hak
Seni sende bulmak bulmaktır ancak
Kendin bilen bilir Hudâ'yı mutlak
Âşikar etmeye cihan geldi

3

Gürûh-ı nâci den olan erenler
Hânedân-ı Mustafa'yı sevenler
Dilinde zikrini dâim edenler
Varta-yı helaktan amana gelir

4

Sakınıp aldanma dünya malına
Fırsat elde iken koyma yarına
Vücudunu yakan aşkın narına
Canlara Tûr olup canana geldi

5

Âdem'in vechini anlatmak için
Semme vechu'llahı bildirmek için
Salât-ı vahdeti kaldırmak için
Cemâlî bu demde burhâna geldi

37

GAZEL

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

(1) Mi'râc-ı amel kâmile meydân-ı Ali'dir
Minhâcı Hudâ tâlibe devrân-ı Ali'dir

Ey dil bu yeter sıdkına ısbat-ı hakîkat
Maksûduna vâsıl eden imam Ali'dir

Ben gönlümü teslîme ederek eyledim ikrâr
Ahd-ı ezel imamına bürhân Ali'dir

Sermest ebed oldum ise aşk da devşirir
Cak cizezasını şevk ile peymâne Ali'dir

(5) Ru'yet edegör Ka'be-i lâhûtu Cemâlî
Matlûb-ı elest hikmet-i Selmân Ali'dir

38

NEFES

Hece: 11 (6+5)

1

Mazhar-ı feyz alır muhip muhipten
Mürşidinden sefâ nazar aldıkça
Gönül istediğini verir ne şüphe
Mürşidinden sefâ nazar aldıkça

2

Sâkî-yi meh-lîkâ bezm-i sefâda
Meclis-i irfâna sundukça bâde
Bir dergâh-ı Ali feza rezâle
Mürşidinden sefâ nazar aldıkça

3

Meydan küşâd olmuş ayn-ı ceminde
Oturur cümlesi yeksân yerinde
Mürşit huzurunda niyaz edince
Mürşidinden sefâ nazar aldıkça

4

Devran eder sâkî elde piyâle
Sundukça neşeler gelir kemâle
Muhabbet ederiz cemâl Cemâle
Mürşidinden sefâ nazar aldıkça

SONUÇ

Dinî-Tasavvufiî Türk Edebiyatı, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı içerisinde müstakil olarak incelenmesi gereken bir bilim dalıdır. Bu edebiyat, Halk Edebiyatı içerisinde kabul edilmiştir. Edebî mahsülleri de Anonim Halk Edebiyatı ve Divan Edebiyatı içerisinde ele alınmıştır.

Vezin ve şekil açısından hem İslamdan önce hem de İslamdan sonra ki dönemlerin özelliklerini taşır.

Anadolu'da tasavvuf cereyanının etkisinin artmasıyla beraber bu edebiyat gelişmaye ve de yayılmaya başlamıştır.

1836-37 ve 1924 yılları arasında yaşamış olan Hasan Cemalî Baba da, tasavvuf haraketinin bir sonucu olarak ortaya çıkn Bektaşî Tarikatının temsilcilerindendir ve eserlerinde de bu tarikatın öğretilerini işlemiştir.

Bu çalışmamızın konusu, Hasan Cemâlî Baba'nın eserlerinin Arap alfabesinden günümüz alfabesine aktarılarak hem şekli olarak hem de din-tasavvuf- cemiyet unsurları açısından incelenmesidir.

Dört bölümden oluşan inceleme kısmının ilk bölümünde şairin hayatı, ikinci bölümde eserlerindeki şekli unsurlar, ücüncü bölümünde eserlerin din-tasavvuf-cemiyet yönünden tahlili ve dördüncü bölümde de eserlere ait transkripsiyon kısmı yer alamaktadır.

Hasan Cemâlî Baba'nın hayatı ve eserleri hakkında daha önce bilimsel bir çalışma yapılmamıştır. Çalışmamız, bu anlamda yapılan ilk çalışma olması nedeniyle önemlidir.

KAYNAKÇA

AKAY, Hasan, **İslāmi Terimler Sözlüğü,** İşaret Yay. İst. 1995

ALTINTAŞ, Hayrani, **Tasavvuf Tarihi,** Akçağ Yay., Ank., ty.

ARTUN, Erman, **Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı,** Akçağ Yay., Ank., 2002

ATALAY, Besim, **Bektaşîlik ve Edebiyatı,** Çev. Vedat Atila, Ant Yay., İst., 1991

BÂDÎ AHMET EFENDİ, **Riyāz-ı Belde-i Edirne,** C.III

BİRGE, John Kingsley, **Bektaşîlik Tarihi,** Çev. Reha Çamuroğlu, Ant Yay., İst., 1991

CEBECİOĞLU, Ethem, **Tasavvuf Terimleri & Deyimleri Sözlüğü**, Anka Yay., İst. 2004

CEYLAN, Ömür, **Tasavufî Şiir Şerhleri,** Kitapevi Yay., İstanbul, 2000

ÇELİKCAN, Hüseyin, *Günümüzde Alevîlik ve Bektaşîlik*, ***Alevîlik ve SünniliğinTarihçesi,*** T.D.V. Yay., Ank. 1995

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat,** Aydın Kitapevi Yay., Ank. 1998

DIERL, Anton Josef, **Anadolu Alevîliği,** Çev. Fahrettin Yiğit, Ant Yay., İst. 1991

DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi,** TDK Yay., Ank., 2000

ERAYDIN, Selçuk, **Tasavvuf ve Tarikatlar,** M.Ü.İ.F.V., Yay., İst., 2004

ERDOĞAN, Kutluay, **Alevîlik Bektaşîlik,** İletişim Yay., İst., 1993

ERGUN, Saadettin Nüzhet, **Bektaşî Şairleri**, İst., 1930

ERGUN, Saadettin Nüzhet, **Türk Şairleri**, İst., 1945, CIII

ERGUN, Saadettin Nüzhet, **Bektaşī Kızılbaş ve Alevî Şairleri ve Nefesleri,** C, III. İst, 1956

FAROQHİ, Suraiya, **Anadolu'da Bektaşîlik**, Simurg Yay. İst., 2003

FİĞLALI, Ethem Rûhi, **Türkiye'de Alevîlk ve Bektâşîlik**, Selçuk Yay., Ank., 1994

FIĞLALI, Ethem Ruhi, *Günümüzde Alevîlik ve Bektaşîlik*, ***Ana Hatlarıyla Alevîlik,*** T.D.V. Yay., Ank. 1995

GÖLPINARLI, Abdulbaki, **Vilayet-nâme Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî,** İnkılap Kitabevi, İst., 1995

GÜZEL, Abdurrahman, **Hacı Bektaş Velî ve Makâlât,** Akçağ Yay., Ank., 2002

GÜZEL, Abdurrahman, **Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı,** Akçağ Yay., Ank., 2004

GÜZEL, Abdurrahman – TORUN, Ali, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı,** Akçağ Yay., Ank., 2003

İPEKTEN, Haluk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekiller,** Birlik yay., Ank., 1985,

İZ, Mahir, **Tasavvuf,** Kitabevi Yay., İst., 1997

KAM, Ferit, **Vahdet-i Vücûd**, Sad. Ethem Cebecioğlu, D.İ.B. Yay., Ank. 1994

KOCA, Turgut, **Bektaşî Nefesleri ve Şairleri, 12. Yüzyıldan 20.Yüzyıla Kadar.,** Maarif Kitaphanesi. İst., 1990,

KORKMAZ, Esat, **Ansiklopedik Alevîlik-Bektâşîlik Terimleri Sözlüğü**, Kaynak Yay., İst., 2003

LEVEND, Agah Sırrı, **Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar,** Enderun Kitapevi, İst. 1984

MELİKOFF, Iréne, **Uyur İdik Uyardılar,** Çev. Turan Alptekin, Cem Yayınevi, İst., 1993

MELİKOFF, Iréne, *Yabacı Araştırmacıların Gözüyle Alevîlk ve Bektaşilik,* **Anadolu İslam Gizemciliğinin Orta-Asya Kökenleri,** Çev. İlhan Cem Erseven, Ant Yay., İst., 1997

MELİKOFF, Iréne, **Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe,** Çev. Turan Alptekin, Cumhuriyet Kitapları, İst., 2004

OCAK, Ahmet Yaşar, **Babaîler İsyanı,** Dergah Yay., İst., 2000

OCAK, Ahmet Yaşar, **Alevî ve Bektâşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri,** İletişim Yay., İst., 2000

ONAY, Ahmet Talat, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar,** Haz. Cemal Kurnaz, T.D.V Yay., Ank. 1993

OY, Aydın, **Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler,** Tekirdağ Valiliği Yay., Tekirdğ, 1995

ÖZKIRIMLI, Atilla, **Alevîlik-Bektaşîlik ve Edebiyatı,** Cem Yay., İst., 1985

ÖZKIRIMLI, Atilla**, Toplumsal bir başkaldırının ideolojisi : Alevîlik Bektaşilik** , Cem Yayınevi, İst., 1990

PALA, İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü,** Ötüken Yay., İst. 1998

SALCI, Vahit Lütfi, *"Edirne Şairleri, Andon Kevkebi",* **Damla Dergisi,** Yeni Seri, Sayı, 3-43, 1948,

SALCI, Vahit Lütfi , *"Edirne Şairleri, Hasan Cemâlî Baba",* **Damla Dergisi,** Yeni Seri, Sayı, 5-46, 1949,

ŞAPOLYO, Enver Behnan, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi,** Türkiye Yay., İst. 1964

ŞEMSETTİN SAMİ, **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yay., İst. 2002

TORUN, Ali, **Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnameler**, K.B.Y, Ankara, 1998

TDK, **TÜRKÇE SÖZLÜK,** TDK Yay., Ank. 1998

ULUDAĞ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yay. İst. 2001

W., Sır James, **Turkısh and Englısh Lexıcon**, Çağrı Yay., İst., 1992

YILDIRIM, Suat, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, İstanbul, 1998

YILMAZ, Mehmet, **Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler,** Enderun Kitapevi, İstanbul, 1992

YÖRÜKAN, Yusuf Ziya, **Anadolu'da Tahtacılar ve Alevîler,** Haz. Turhan Yörükan, K.B.Yay., Ank., 2002

YÜCEBAŞ, A.Hilmi, **Tekirdağlı Şairler,** Cumhuriyet Mat. İst., 1939

DİZİN

I

İ